

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

Н.О. Власова
О.А. Круглова
Л.І. Безгінова

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

Київ – 2007

УДК 658.14(477)(075.8)

ББК 65.290-93я73

В 58

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1.4/18-Г-36 від 12.01.2007 р.)*

Рецензенти:

Іванлов О. С. – д-р екон. наук, проф., зав. кафедрою економіки Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури;

Мищенко В. Я. – д.е.н., д-р екон. наук, проф., зав. кафедрою фінансів, контролінгу і ЗЕД Харківського Національного університету «ХП»;

Осніщев В. І. – канд. екон. наук, проф., зав. кафедрою фінансів Харківського державного університету харчування та торгівлі.

Власова Н.О. Круглова О.А. Безгінова Л.І.

В 58 Власова Н. О., Круглова О. А., Безгінова Л. І. Фінанси підприємств: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007 – 271 с.

ISBN 978-966-364-432-5

Навчальний посібник складено відповідно до програми курсу «Фінанси підприємства» для спеціальностей 6.050103, 6.050107, 6.050108 і підготовлено з метою надання допомоги студентам економічних факультетів освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму 0501 – «Економіка і підприємництво» вищих навчальних закладів освіти в досконалому вивченні теоретичного матеріалу та набутті відповідних навичок економічних розрахунків.

Посібник покликаний надати ґрунтовні знання з основних розділів фінансів підприємств, а також сформуванати сучасне економічне мислення, глибоке комплексне розуміння проблем управління господарською і фінансовою діяльністю підприємств.

ISBN 978-966-364-432-5

© Власова Н.О. Круглова О.А.
Безгінова Л.І., 2007.

© Центр учбової літератури, 2007.

Вступ	4
<i>Тема 1.</i> Фінанси підприємств, сутність, функції, організація	6
<i>Тема 2.</i> Основи фінансової математики	22
<i>Тема 3.</i> Доходи, витрати, фінансові результати підприємств	34
<i>Тема 4.</i> Організація грошових розрахунків	66
<i>Тема 5.</i> Активи підприємства: формування і оцінка	82
<i>Тема 6.</i> Капітал підприємства: формування і оптимізація структури	111
<i>Тема 7.</i> Кредитування підприємств	147
<i>Тема 8.</i> Фінансовий стан підприємства, методичні підходи до його оцінки	170
<i>Тема 9.</i> Фінансове планування і контроль	198
<i>Тема 10.</i> Фінансова санація та упередження банкрутства підприємства	222
Алфавітно-предметний покажчик	252
Список використаної літератури	255
Додатки	257

Інтеграція економіки України до світової системи обумовлює зміну форм і методів організації діяльності на підприємстві. Ці зміни пов'язані з поглибленням фінансової самостійності підприємств, удосконаленням методів господарювання, появою нових цільових орієнтирів, що спрямовані на підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів. У вирішенні складних завдань забезпечення поступового розвитку підприємства значна увага приділяється фінансам. Важеність та обґрунтованість рішень з управління фінансами господарюючого суб'єкта — запорука досягнення стратегічних та оперативних цілей розвитку підприємства, підвищення його конкурентоспроможності та ефективності діяльності.

Навчальний посібник з дисципліни «Фінанси підприємств» підготовлено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напрямку 050100 — «Економіка і підприємництво» за спеціальностями 6.050103, 6.050107, 6.050108. Мета підготовки посібника — надання студентам допомоги в поєднанні знань із теорії та практики управління фінансами суб'єктів господарювання, формування фінансових ресурсів, фінансового планування, організації фінансової діяльності, а також набутті навичок фінансових розрахунків, оволодіння методами фінансового аналізу та планування, основами фінансового управління щодо упередження банкрутства та санації підприємств.

Зміст навчального посібника включає основні поняття, характеристики, класифікації, напрямки та підходи до проблем фінансів підприємств. Кожна

тема посібника містить теоретичні питання, основні терміни та категорії, що є обов'язковими для вивчення; рекомендовану літературу до теми; стислий виклад основних питань у вигляді структурно-логічних схем, що допомагатиме засвоєнню теоретичного матеріалу. У кінці кожної теми подані питання та тести для самостійного контролю знань, зразки завдання та приклади їх розв'язання. Така структура дає можливість розвинути логічне мислення студентів, забезпечити ефективне опрацювання навчального матеріалу в процесі самостійної роботи, застосувати отримані раніше знання, здатність обґрунтувати свою думку, а також самостійно визначити рівень опанування матеріалу.

Навчальний посібник рекомендовано для студентів денної та заочної форм навчання усіх економічних спеціальностей.

ТЕМА 1

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ, СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ, ОРГАНІЗАЦІЯ

Питання для теоретичної підготовки

- 1.1. Фінанси підприємств у загальній системі фінансів, їх сутність.
- 1.2. Фінансові відносини і фінансова діяльність підприємств.
- 1.3. Організація та регулювання фінансової діяльності підприємств.

Рекомендована до вивчення теми література: [1], [16, т. 1, с. 11—52], [18, с. 4—12], [19, с. 5—20], [20, с. 9—21, 556—573], [23, с. 15—36], [24, с. 9—26], [26, с. 8—37].

Основні терміни та поняття: фінанси, фінанси підприємств, фінансові ресурси, авансування, інвестування, фінансові відносини, відтворювальна функція фінансів, розподільна функція фінансів, контрольна функція фінансів, механізм управління фінансовою діяльністю підприємства, завдання та функції фінансових служб.

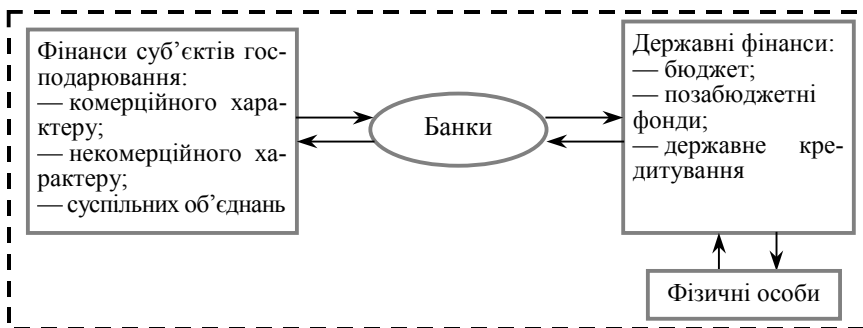
1.1 ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ У ЗАГАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ФІНАНСІВ, ЇХ СУТНІСТЬ

Фінанси — система економічних відносин, що пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів у процесі їх кругообігу. Вони виражають розподіл (перерозподіл) вартості валового внутрішнього продукту.

Фінансова система — сукупність відособлених, але взаємозалежних сфер і ланок фінансових відносин (суб'єкти управління), що виникають у ринкових сферах виробничої й невиробничої діяльності із приводу утворення та використання грошових фондів, які управляються відповідними органами (суб'єкти управління).

Сфера фінансів охоплює два рівні:

- 1) *загальнодержавні фінанси* (державні бюджети всіх рівнів, державні позабюджетні фонди і т. д.);
 - 2) *фінанси господарюючих суб'єктів* (підприємств, об'єднань і т. д.).
- Кожен рівень виконує свої завдання і йому відповідає особливий фінансовий апарат, але разом вони утворюють єдину фінансову систему.

Роль фінансів в економіці зводиться до трьох основних напрямків:

1. Фінансове забезпечення потреб розширеного виробництва — означає покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів.
2. Фінансове регулювання економічних і соціальних процесів — здійснюється через перерозподіл фінансових ресурсів.
3. Фінансове стимулювання ефективного використання всіх видів економічних ресурсів — здійснюється різними методами:
 - через ефективне вкладання фінансових ресурсів;
 - створення заохочувальних фондів (фонди споживання, фонди соціальної сфери і т. д.);
 - використання бюджетних стимулів (надання пільг при сплаті податків);
 - використання фінансових санкцій.

Рис. 1.1. Структура фінансової системи

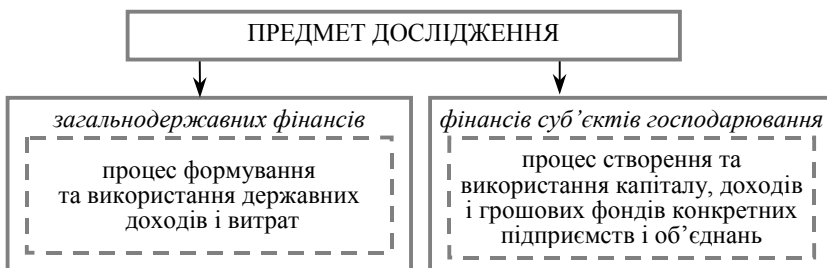

Рис. 1.2. Предмет дослідження фінансів

Основними елементами схеми є фінанси окремих господарюючих суб'єктів, які є основою розвитку системи вільного підприємства.

Фінанси підприємства — сукупність економічних відносин, що пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єкта господарювання в процесі відтворення.

Діяльність господарюючого суб'єкта супроводжується певними фінансовими відносинами, матеріальними носіями яких у господарській системі виступають фінансові ресурси.

Фінансові ресурси підприємства — сукупність грошових коштів у формі доходів і зовнішніх надходжень, які знаходяться у розпорядженні господарського суб'єкта в певний період (або на дату), що призначені для виконання його фінансових зобов'язань, фінансування поточних витрат і витрат, пов'язаних із розширенням виробництва.

Фінансові ресурси залишаються в розпорядженні підприємства після покриття поточних витрат і є частиною коштів, що пов'язана із процесами авансування або інвестування.

Авансування — реальний грошовий обіг, у результаті якого відшкодовуються поточні витрати, що виникли протягом одного виробничого циклу.

Авансовані в господарську діяльність кошти повертаються до підприємства після завершення кожного виробничого циклу, що включає:
виробництво продукції — реалізація продукції — одержання виручки від реалізації продукції — відшкодування авансованих у виробничий процес коштів із виручки від реалізації і їх повернення до вихідної величини

*Мета
авансування*

створення необхідних матеріальних запасів, заділів незавершеного виробництва, готової продукції та умов для її реалізації

Інвестування — реальний грошовий обіг, пов'язаний з використанням фінансових ресурсів на цілі розширеного відтворення.

Від інвестування коштів у господарську діяльність підприємства очікується отримання додаткового доходу або прибутку (тобто перевищення доходів над витратами).

Мета інвестування

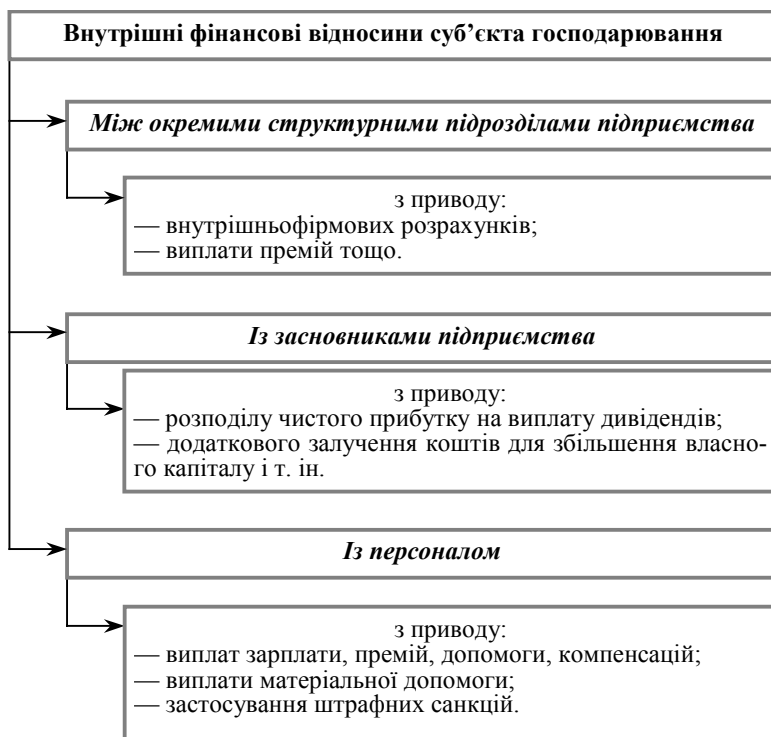
отримання прибутку

1.2. ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ І ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Фінанси, як і будь-яка економічна категорія, виражають певні економічні відносини. Порівняно з іншими економічними відносинами фінансові відносини мають певні особливості:

- є грошовими відносинами;
- є розподільними відносинами;
- пов'язані з формуванням і використанням фондів грошових коштів держави та господарюючих суб'єктів.

Система фінансів підприємства опосередковує відповідні грошові відносини господарюючого суб'єкта. Фінансові відносини формуються в межах окремих господарюючих суб'єктів та залежать від форми власності та організаційно-правової форми функціонування підприємства, його галузевої належності, складу майна та капіталу, структури фінансових ресурсів тощо.

Зовнішні фінансові відносини суб'єкта господарювання

Із державою

з приводу:
— виплати податків, зборів й інших обов'язкових платежів у бюджет і в позабюджетні фонди всіх рівнів;
— фінансових вкладень підприємств у державні цінні папери; використання інвестиційного податкового кредиту;
— бюджетного фінансування на поворотній і безповоротній основі

З установами фінансової інфраструктури

із комерційними банками

з приводу:
— одержання й погашення кредиту;
— надання різних банківських послуг;
— функціонування рахунків підприємств, у тому числі розрахункового, поточного, бюджетного, депозитного, валютного, позичкового й інших;
— інкасації готівки й інших операцій із касового обслуговування

із фінансовими інститутами

з приводу:
— надання депозитарних, трастових, лізингових, факторингових послуг;
— надання послуг з обслуговування біржового й позабіржового оборотів цінних паперів, що вільно обертаються;
— із страхування комерційних і фінансових ризиків

З органами виробничої інфраструктури

з приводу надання транспортних послуг, послуг зв'язку

З іншими господарюючими суб'єктами (продавцями й покупцями продукції)

з приводу:
— розрахунків за поставлену продукцію (товари);
— надання товарних (комерційних) кредитів; погашення заборгованості тощо

Усі перелічені види фінансових відносин виражені у грошовій формі і являють собою сукупність виплат і надходжень грошових коштів підприємства.

Загальним елементом фінансових відносин є те, що вони виникають як результат певних господарських операцій, що ініційовані самим підприємством або іншим учасником економічного процесу. Тому стан фінансів підприємства визначається насамперед станом факторів виробництва. З іншого боку, правильна й раціональна організація фінансів підприємства є визначальним фактором його успішної виробничо-господарської діяльності. Раціональне розміщення коштів, ефективне їх використання й пошук додаткових джерел для фінансування господарської діяльності значною мірою визначають конкурентоспроможність підприємства в умовах ринкової економіки.

Сутність фінансів як економічної категорії проявляється у функціях, що виконуються ними.

Розподільна функція

Зміст

Формування та використання грошових фондів, підтримка ефективної структури капіталу підприємства і комерційної організації

Прояв

Проявляється у:
— розподілі виручки від реалізації продукції (*первинний розподіл*);
— розподілі фонду оплати праці та прибутку (*вторинний розподіл*)

Спрямування

— створення фондів коштів, що забезпечують фінансування прийнятих до реалізації програм;
— підтримка оптимальної структури капіталу;
— зведення до мінімуму ризику банкрутства

Контрольна функція

Зміст

Контроль за реальним грошовим обігом (за виробництвом, розподілом і використанням створеного продукту)

Прояв

Проявляється у:
— формі контролю за зміною фінансових показників, станом платежів і розрахунків;
— або у формі контролю за реалізацією стратегії фінансування шляхом виявлення ступеня відповідності отриманих доходів, структури фондів грошових коштів наміченим завданням із розширення обсягів виробництва та продажів

Спрямування

Сприяння підвищенню ефективності використання коштів у підприємствах шляхом мобілізації внутрішніх ресурсів і їх цільового використання

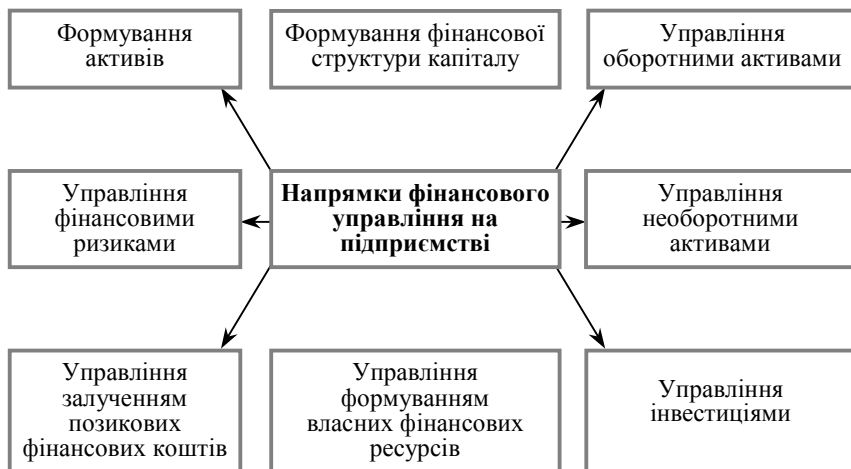
Результативність діяльності господарюючого суб'єкта обумовлена упорядкуванням його фінансових відносин та здійсненням ефективної фінансової діяльності.

Фінансова діяльність — діяльність, яка пов'язана з організацією фінансів підприємства та здійснюється відповідно до цілей і завдань стратегії економічного розвитку господарюючого суб'єкта.

Враховуючи функціональну спрямованість, фінансова діяльність підприємства пов'язана з формуванням активів та фінансової структури капіталу відповідно до завдань розвитку господарюючого суб'єкта, забезпеченням ефективного використання фінансових ресурсів в процесі господарювання, а також прибуткової діяльності за умов мінімізації фінансових ризиків та забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності господарюючого суб'єкта.

Здійснення ефективної фінансової діяльності пов'язане з визначеною системою фінансового управління. Успішне управління фінансами на підприємстві залежить від ефективного поєднання двох підсистем, які складають його суть: підсистеми, що управляє, і підсистеми, якою управляють.

Фінансове управління на підприємстві має систему конкретних об'єктів, відповідно до яких виділяють основні напрямки, характерні для підприємств усіх типів і форм власності.

<i>Управління інвестиціями</i>	формування найважливіших напрямків інвестиційної діяльності підприємства;
	оцінка інвестиційної привабливості окремих реальних проектів і фінансових інструментів та відбір найбільш ефективних з них;
	формування інвестиційного портфеля й оперативне управління ним
	вибір форм і джерел фінансування інвестиційної діяльності;
	оптимізація складу джерел інвестиційних ресурсів
<i>Управління формуванням власних фінансових ресурсів</i>	визначення потреби у власних фінансових ресурсах для реалізації економічної стратегії підприємства, підтримки його фінансової стійкості та досягнення цільової фінансової структури капіталу;
	підвищення розміру чистого прибутку, що спрямовується на виробничий розвиток;
	формування ефективного потоку амортизаційних відрахувань
<i>Управління залученням позикових фінансових коштів</i>	визначення загальної потреби в позикових фінансових коштах; оптимізація співвідношення короткострокової й довгострокової заборгованості;
	оптимізація форм і джерел залучення позикових фінансових коштів;
	визначення вартості залучення позикових фінансових коштів з окремих джерел і по підприємству в цілому;
	підготовка проектів окремих кредитних договорів
<i>Управління фінансовими ризиками</i>	виявлення складу основних фінансових ризиків, властивих оперативній господарській та інвестиційній діяльності даного підприємства;
	оцінка рівня ризиків і їх несприятливих фінансових наслідків у розрізі окремих операцій і по господарській діяльності в цілому;
	формування системи заходів щодо профілактики й мінімізації окремих фінансових ризиків, а також їх внутрішньому й зовнішньому страхуванню;
	розробка системи завчасної діагностики банкрутства підприємства

1.3 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Процес управління фінансовою діяльністю підприємства базується на певному механізмі, який включає елементи зовнішнього та внутрішнього регулювання.

Фінансовий механізм підприємства — система управління підприємством через фінансові важелі за допомогою фінансових методів.

Фінансові важелі — набір фінансових показників, через які керуюча система може впливати на господарську діяльність підприємства.

Кожному елементу механізму управління відповідає певний напрям дії.

Діяльність з управління фінансами визначає суть **фінансової роботи** на підприємстві. Вона включає планування й організацію фінансів, облік фінансових ресурсів, контроль і аналіз ефективності їх використання, регулювання доходів і витрат, стимулювання кінцевих результатів виробництва.

За організацію фінансової роботи на підприємстві відповідає **фінансова служба** — самостійний структурний підрозділ, який виконує визначені функції в системі управління підприємством.

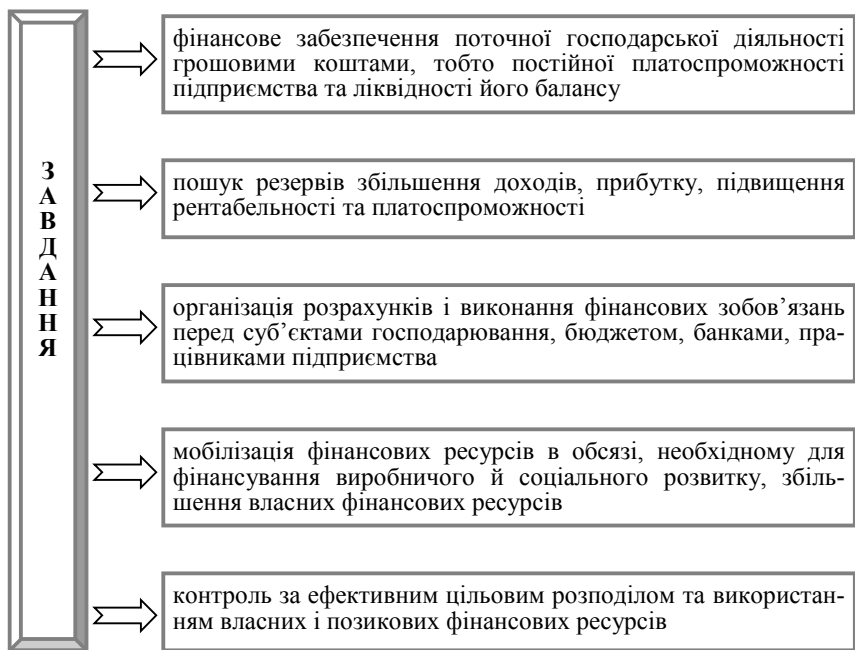

Рис. 1.4. Основні завдання фінансової служби

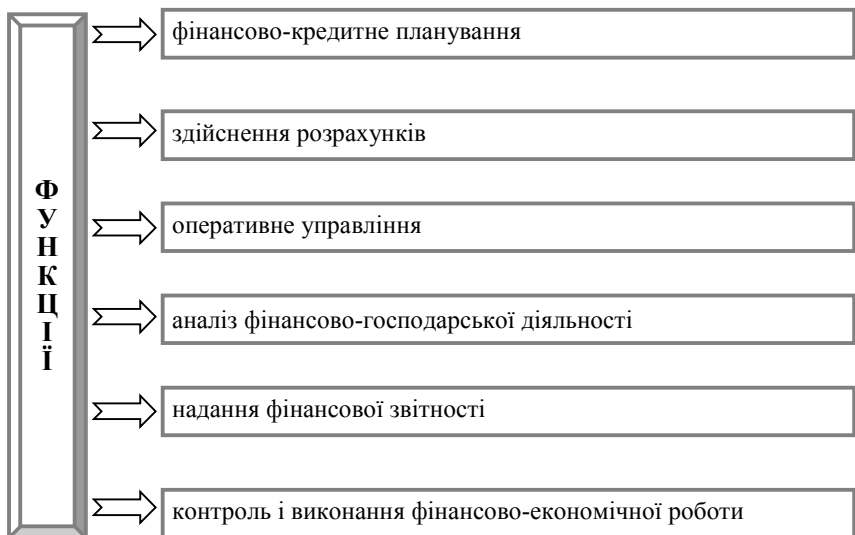

Рис. 1.5. Основні функції фінансової служби

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Визначте сутність категорії фінансів.
2. Дайте характеристику загальнодержавним фінансам.
3. Дайте характеристику фінансам підприємства.
4. Визначте роль і місце фінансів підприємства в загальній системі фінансів.
5. Дайте характеристику зовнішнім та внутрішнім фінансовим відносинам підприємства.
6. Визначте сутність фінансових ресурсів підприємства.
7. Які функції виконують фінанси підприємства?
8. Визначте зміст фінансової діяльності господарюючого суб'єкта.
9. Дайте характеристику об'єктам фінансових відносин підприємства.
10. Охарактеризуйте основні напрямки фінансових відносин підприємства.
11. Визначте складові механізму управління фінансовою діяльністю підприємства.
12. Окресліть основні напрямки державного регулювання фінансової діяльності підприємства.
13. Якими законодавчими актами регулюється фінансова діяльність підприємства?
14. Розкрийте ринковий механізм регулювання фінансової діяльності підприємства.
15. У чому полягає внутрішнє регулювання фінансової діяльності підприємства?
16. Окресліть систему методів управління фінансовою діяльністю підприємства.
17. Визначте сутність понять «інформація», «інформаційне забезпечення».
18. Охарактеризуйте систему показників інформаційного забезпечення фінансової діяльності підприємства, що формуються у зовнішньому середовищі.
19. Визначте показники інформаційного забезпечення фінансової діяльності підприємства, що формуються з внутрішніх джерел.
20. Які методи фінансового управління використовуються на підприємстві?
21. Визначте зміст фінансової роботи на підприємстві.
22. У чому полягають завдання фінансової служби підприємства?
23. Окресліть функції фінансової служби підприємства.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Фінанси являють собою систему економічних відносин, що пов'язані з:

- а) формуванням та розподілом грошових коштів;
- б) розподілом та використанням грошових коштів;

- в) формуванням та використанням грошових коштів;
- г) формуванням, розподілом та використанням грошових коштів.

2. Фінансова система держави вміщує:

- а) сферу державних фінансів;
- б) сферу державних фінансів та фінансів підприємств;
- в) сферу державних фінансів та домашніх господарств;
- г) сферу державних фінансів, фінансів підприємств та домашніх господарств.

3. Реальний грошовий оборот, в результаті якого здійснюється відшкодування поточних витрат, що виникли протягом одного виробничого циклу:

- а) авансування;
- б) інвестування.

4. Реальний грошовий потік, що пов'язаний з використанням фінансових ресурсів на розширене відтворення:

- а) авансування;
- б) інвестування.

5. До функцій фінансів підприємств не належить:

- а) формування фінансових ресурсів для забезпечення поточної фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта;
- б) інвестування та кредитування частини підприємств за рахунок коштів бюджетів різних рівнів;
- в) оптимізація пропорцій розподілу загальної суми фінансових ресурсів підприємства;
- г) здійснення фінансового контролю за результати діяльності підприємства.

6. До внутрішніх фінансових відносин господарюючого суб'єкта не належать відносини з:

- а) окремими структурними підрозділами;
- б) акціонерами;
- в) персоналом;
- г) партнерами по операційній діяльності.

7. Під фінансовою стратегією підприємства слід розуміти:

- а) систему завдань конкретного етапу розвитку фінансів підприємства;
- б) систему пропорцій та співвідношень основних фінансових показників, що характеризують структуру активів та капіталу підприємства;
- в) систему принципово нових форм та методів перерозподілу грошових коштів підприємства;
- г) систему довгострокових цілей фінансової діяльності підприємства та ефективних шляхів їх досягнення.

8. Активи підприємства, фінансові зобов'язання, інвестиції, грошові потоки, фінансові ризики є :

- а) елементами механізму управління фінансовою діяльністю підприємства;
- б) елементами державного правового та нормативного регулювання фінансової діяльності підприємства;
- в) об'єктом фінансових відносин;
- г) суб'єктом фінансових відносин.

9. Під фінансовим механізмом підприємства слід розуміти:

- а) сукупність елементів, що регулюють процес розробки та реалізації рішень щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів підприємства;
- б) сукупність елементів, що регулюють процес розробки та реалізації рішень щодо фінансових розрахунків між підприємствами;
- в) сукупність елементів, що регулюють процес розробки та реалізації рішень щодо фінансових розрахунків між підприємством та державою;
- г) сукупність елементів, що регулюють процес розробки та реалізації рішень щодо фінансових розрахунків між підприємством та персоналом.

10. До зовнішніх користувачів фінансової інформації не належать:

- а) кредитори підприємства;
- б) акціонери підприємства;
- в) контрагенти підприємства з операційної діяльності;
- г) потенційні інвестори.

11. До елементів ринкового механізму регулювання фінансовою діяльністю підприємства належать:

- а) система внутрішніх нормативів та вимог щодо окремих аспектів фінансової діяльності господарюючого суб'єкта;
- б) законодавчі та нормативні акти, що регулюють фінансову діяльність підприємства;
- в) попит та пропозиція на фінансовому ринку, рівень цін та котирувань по окремих фінансових інструментах;
- г) система методів фінансового управління, що використовується на підприємстві.

12. До елементів внутрішнього механізму регулювання окремих аспектів господарської діяльності підприємства належать:

- а) законодавчі та нормативні акти щодо регулювання процедури банкрутства та санації підприємства;
- б) законодавчі та нормативні акти щодо податкового регулювання діяльності підприємства;
- в) попит та пропозиція на фінансовому ринку, рівень цін та котирувань по окремих фінансових інструментах;
- г) система нормативів щодо формування цільових фондів підприємства.

ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ МАТЕМАТИКИ

Питання для теоретичної підготовки

2.1. Тимчасова вартість грошей. Нарощення і дисконтування у фінансових розрахунках.

2.2. Грошові потоки та оцінка їх вартості у часі.

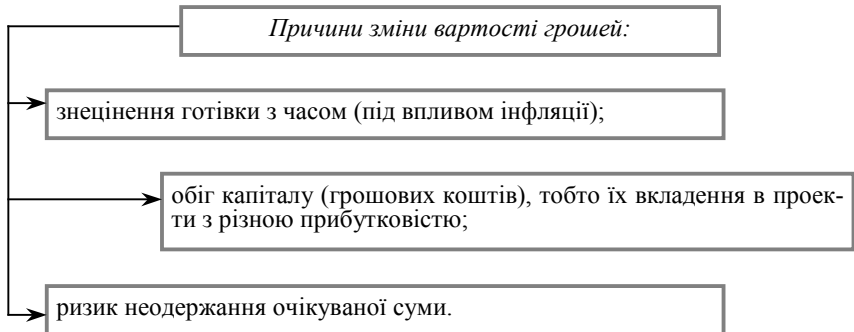
Рекомендована література: [16, т. 1, с. 130—150], [19, с. 335—377].

Основні терміни та поняття: тимчасова вартість грошей, операції нарощення, операції дисконтування, майбутня вартість грошей, теперішня вартість грошей, схема простих відсотків, схема складних відсотків, вартість грошового потоку, ануїтет, потік пренумерандо, потік постнумерандо.

2.1. ТИМЧАСОВА ВАРТІСТЬ ГРОШЕЙ.

НАРОЩЕННЯ І ДИСКОНТУВАННЯ У ФІНАНСОВИХ РОЗРАХУНКАХ

Здійснення господарської діяльності супроводжується використанням грошових ресурсів. Відповідно до концепції вартості грошей у часі один і той же обсяг грошових коштів з часом змінює свою вартість.

Об'єктивність тимчасової вартості грошових ресурсів обумовлює необхідність врахування її при здійсненні господарської діяльності та окремих фінансових операцій.

Тимчасова вартість — об'єктивно існуюча характеристика грошових ресурсів, яка враховується при:

- визначенні реального обсягу грошових активів;
- дослідженні наслідків змін умов господарської операції;
- виборі інвестиційного проекту;
- оцінці ефективності фінансових угод;
- розрахунках основних показників господарської діяльності тощо

Оцінка операції, що базується на концепції вартості грошей у часі, передбачає знання логіки побудови процесу нарощення та дисконтування.

Процес нарощення — процес, у якому задані вихідна сума й ставка (відсоток або облікова ставка).

Економічний зміст нарощення — визначення суми, якою буде (або бажає володіти інвестор по закінченні цієї операції).

Процес дисконтування — процес, у якому задані сума, яку очікується одержати в майбутньому (яка повертається) і ставка.

Економічний зміст дисконтування — тимчасове впорядкування грошових потоків різних часових періодів.

Оцінка операцій у часі передбачає знання сутності майбутньої та теперішньої вартості грошових коштів.

Майбутня вартість грошових коштів — сума, на яку поточні грошові кошти перетворюються через визначений проміжок часу за обумовленої ставки відсотка.

Теперішня вартість грошових коштів — сума майбутніх грошових коштів, що визначена з урахуванням відповідної ставки відсотка на поточний момент.

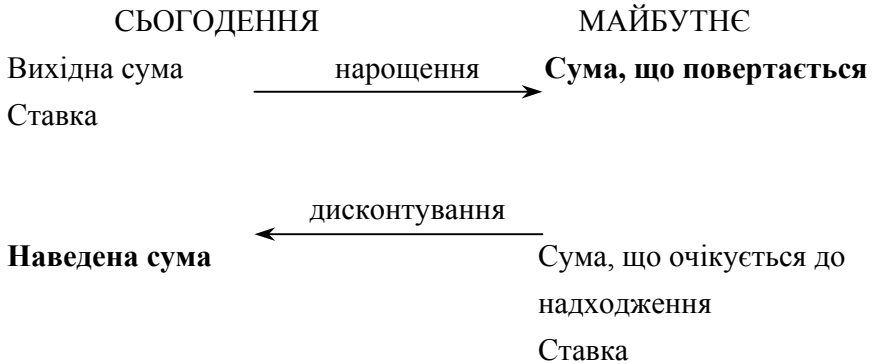

Рис. 2.1. Логіка фінансових операцій

Існує дві основні схеми нарощення:

а) нарощення за схемою простого відсотка;
 б) нарощення за схемою складного відсотка.

Таблиця 2.1

**НАРАХУВАННЯ ЗА СХЕМОЮ ПРОСТИХ
ТА СКЛАДНИХ ВІДСОТКІВ**

Схема нарахування	Сутність процесу нарахування	Формалізація схеми нарахування
Схема простих відсотків	Нарахування відсотка відбувається на суму, що була інвестована на початку фінансового періоду; застосовується в короткострокових фінансових операціях, коли інтервал нарощення збігається з періодом нарахування або коли після кожного інтервалу нарахування кредитор виплачуються відсотки	$F_n = P(1 + nr)$, де F_n — майбутня вартість внеску; P — початкова сума внеску; n — період часу, що обумовлено; r — ставка відсотка, що обумовлено
Схема складних відсотків	Нарахування відсотка на загальну суму, яка включає не лише величину інвестованого капіталу, але й раніше нараховані та не затребувані інвестором відсотки; використовується у довгострокових фінансово-кредитних угодах	$F_n = P(1 + r)^n$, де F_n — майбутня вартість внеску; P — початкова сума внеску; n — період часу, що обумовлено; r — ставка відсотка, що обумовлено

При щорічному нарахуванні відсотків для кредитора:

- вигіднішою є схема простих відсотків — якщо строк позички менше 1 року і відсотки нараховуються одноразово наприкінці періоду;
- вигіднішою є схема складних відсотків — якщо строк позички перевищує 1 рік і відсотки нараховуються щорічно;
- схеми простих і складних відсотків дають однакові результати — при тривалості періоду 1 рік і одноразового нарахування відсотків.

На практиці багато фінансових операцій виконуються в рамках одного року, при цьому в розрахунках використовують **проміжну процентну ставку**:

$$F = P \cdot \left(1 + \frac{t}{T} \cdot r \right),$$

де r — річна процентна ставка в частках одиниці;
 t — тривалість фінансової операції в днях;
 T — кількість днів у році.

У практиці фінансових обчислень мають місце **внутрішньорічні відсоткові нарахування**, при цьому розрахунок ведеться за формулою складних відсотків:

$$F = P \cdot \left(1 + \frac{r}{m} \right)^{n \cdot m},$$

де r — оголошена річна ставка;
 m — кількість нарахувань у році;
 n — кількість років.

Для забезпечення порівняльного аналізу ефективності фінансових контрактів використовується показник **ефективної річної процентної ставки** (r^e) — відсоток, який одержується за результатами року при нарахуванні складного відсотка і є критерієм ефективності фінансової угоди:

$$r^e = \left(1 + \frac{r}{m} \right)^m - 1.$$

2.2. ГРОШОВІ ПОТОКИ ТА ОЦІНКА ЇХ ВАРТОСТІ У ЧАСІ

Функціонування окремого виду активу або здійснення фінансової операції може генерувати протягом тривалого періоду визначені грошові потоки.

Грошові потоки, як і окрема сума грошових коштів, також можуть бути оцінені з позиції їх теперішньої (зворотне завдання) та майбутньої (пряме завдання) вартості.

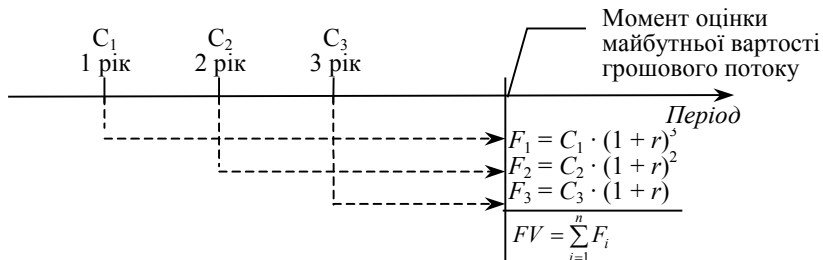

Рис. 2.2. Схема визначення майбутньої вартості грошового потоку

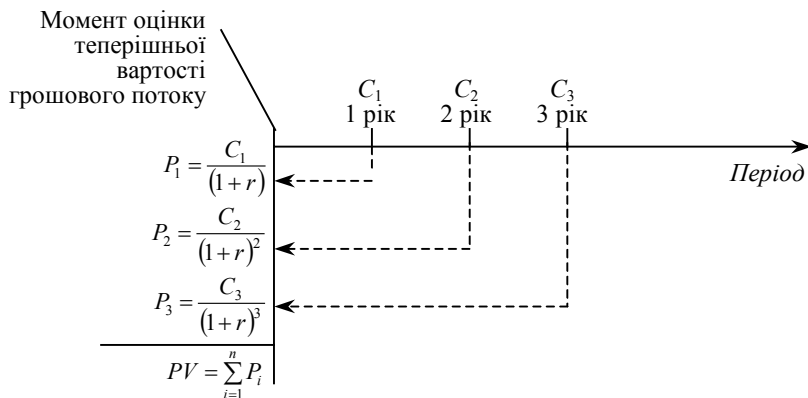

Рис. 2.3. Схема визначення теперішньої вартості грошового потоку

З точки зору рівності платежів, що надходять, виділяють грошові потоки з рівними та нерівними надходженнями. Потік платежів, що характеризується однаковим рівнем відсоткових ставок протягом всього періоду, має назву **ануїтет**.

Відповідно до періоду надходження грошових коштів виділяють потік пренумерандо та постнумерандо.

Потік пренумерандо (авансовий) — надходження, які генеруються в межах одного часового періоду за умов попереднього платежу.

Потік постнумерандо — надходження, які генеруються в межах одного часового періоду за умов наступного платежу.

Безстроковий ануїтет — ануїтет, за яким грошові надходження тривають досить тривалий час (вічна рента), тобто $n > ?$:

$$PA_{post} = \frac{R}{r},$$

де PA_{post} — теперішня вартість ануїтету на умовах постнумерандо; R — член ануїтету, що характеризує розмір окремого платежу; r — відсоткова ставка.

Таблиця 2.2

ВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОЇ ТА ТЕПЕРІШНЬОЇ ВАРТОСТІ АНУЇТЕТУ

Назва показника	Формула для розрахунку	Умовні позначки
Майбутня вартість ануїтету за умов попереднього платежу (пренумерандо):	$FA_{pre} = R \times \frac{(1+r)^n - 1}{r} \cdot (1+r)$	FA_{pre} — майбутня вартість ануїтету на умовах пренумерандо; R — член ануїтету, що характеризує розмір окремого платежу; r — відсоткова ставка;
Майбутня вартість ануїтету за умов наступного платежу (постнумерандо)	$FA_{post} = R \times \frac{(1+r)^n - 1}{r}$	n — кількість інтервалів, по яких здійснюється платіж FA_{post} — майбутня вартість ануїтету на умовах пренумерандо
Теперішня вартість ануїтету за умов попереднього платежу (пренумерандо)	$PA_{pre} = R \times \frac{(1+r)^{-n}}{r} \cdot (1+r)$	PA_{pre} — теперішня вартість ануїтету на умовах пренумерандо; R — член ануїтету, що характеризує розмір окремого платежу;
Теперішня вартість ануїтету за умов наступного платежу (постнумерандо)	$PA_{post} = R \times \frac{1 - (1+r)^{-n}}{r}$	r — відсоткова ставка; n — кількість інтервалів, по яких здійснюється платіж; PA_{post} — теперішня вартість ануїтету на умовах постнумерандо

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. З чим пов'язана необхідність оцінки вартості грошей у часі?
2. Розкрийте сутність процесу нарощування.
3. Порівняйте графіки нарощування суми грошових коштів за схемою простих та за схемою складних відсотків. Зробіть висновки.
4. Розкрийте сутність процесу дисконтування.
5. Порівняйте графіки дисконтування суми грошових коштів за умов використання простих та складних відсотків. Зробіть висновки.
6. Чи залежить сума, що накопичується, від частоти нарахування відсотків? Відповідь обґрунтуйте.
7. За яких умов виникає необхідність розрахунку ефективної річної відсоткової ставки?
8. Дайте характеристику грошовому потоку.
9. Наведіть приклади анuitету.
10. Чи відрізняються розрахунки вартості грошових потоків за умов «постнумерандо» та «пренумерандо»? Відповідь обґрунтуйте.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Процес нарощування у фінансових обчисленнях передбачає:

- а) визначення поточної вартості майбутніх грошових надходжень;
- б) визначення майбутньої вартості поточних фінансових вкладень;
- в) оцінку щорічних доходів по фінансових операціях;
- г) визначення поточної вартості за обумовлений термін.

2. Економічний зміст дисконтування полягає у:

- а) визначенні поточної вартості майбутніх грошових надходжень;
- б) визначенні майбутньої вартості поточних фінансових вкладень;
- в) оцінці щорічних доходів по фінансових операціях;
- г) визначення майбутньої вартості анuitету.

3. Розраховано майбутню вартість за двох умов — простого та складного відсотка. Порівняння результатів визначило:

- а) майбутня вартість, що розрахована за умов простого відсотка перевищує майбутню вартість, що визначено за умов складного відсотка;
- б) майбутня вартість, що розрахована за умов складного відсотка перевищує майбутню вартість, що визначено за умов простого відсотка;
- в) результати розрахунків збігаються;
- г) таке порівняння є некоректним.

4. Чим частіше нараховують відсотки на капітал, що вкладений, тим (за інших рівних умов) сума одержаних доходів буде:

- а) більшою;
- б) меншою;
- в) залишиться без змін;
- г) сума доходу не залежить від частоти нарахувань.

5. Ефективна відсоткова ставка розраховується для:

- а) оцінки майбутньої вартості поточних фінансових вкладень;
- б) оцінки поточної вартості майбутніх надходжень;
- в) оцінки вартості ануїтету;
- г) порівняння умов фінансових контрактів.

6. Потік платежів на капітал, що має чітко обмежений період нарахування відсотків та термін повернення основної суми боргу:

- а) безперервний грошовий потік;
- б) дискретний грошовий потік;
- в) ануїтет за умов пренумерандо;
- г) ануїтет за умов постнумерандо.

7. Потік платежів, період нарахування платежів, за яким необмежений, а відповідно, не визначений і кінцевий термін повернення основної суми капіталу, що вкладений:

- а) безперервний грошовий потік;
- б) дискретний грошовий потік;
- в) ануїтет за умов пренумерандо;
- г) ануїтет за умов постнумерандо.

**8. Тривалий потік платежів, що характеризується однако-
вим рівнем відсоткових ставок протягом усього періоду:**

- а) безперервний грошовий потік;
- б) дискретний грошовий потік;
- в) грошовий потік, що дисконтовано;
- г) ануїтет.

**9. Спосіб розрахунку платежів, за яким нарахування відсо-
тка здійснюється на початку кожного інтервалу:**

- а) нарощування;
- б) дисконтування;
- в) пренумерандо;
- г) постнумерандо.

10. Спосіб розрахунку платежів, за яким нарахування відсотка здійснюється наприкінці кожного інтервалу:

- а) нарощування;
- б) дисконтування;
- в) пренумерандо;
- г) постнумерандо.

11. Розраховано майбутню вартість анuitету за двох умов — попереднього та подальшого платежу. Порівняння результатів визначило:

- а) результати розрахунків збігаються;
- б) майбутня вартість анuitету, що розрахований за умов пренумерандо, перевищує майбутню вартість анuitету, що здійснений за умов постнумерандо;
- в) майбутня вартість анuitету, що розрахований за умов постнумерандо, перевищує майбутню вартість анuitету, що здійснений за умов пренумерандо;
- г) таке порівняння є некоректним.

12. Розраховано поточну вартість анuitету за двох умов, а саме — пренумерандо та постнумерандо. Порівняння результатів визначило:

- а) результати розрахунків збігаються;
- б) поточна вартість анuitету, що здійснений за умов пренумерандо, перевищує поточну вартість анuitету, що здійснений за умов постнумерандо;
- в) поточна вартість анuitету, що здійснений за умов постнумерандо, перевищує поточну вартість анuitету, що здійснений за умов пренумерандо;
- г) таке порівняння є некоректним.

ЗРАЗКИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Завдання 2.1

Визначте поточну вартість внеску, майбутній розмір якого через 4 роки оцінюється у 1200,0 грн. Ставка дисконтування — 18,0%.

Розв'язання

За вихідних умов поточна вартість внеску складатиме 618,6 грн.

$$P_n = \frac{1200,0}{(1 + 0,18)^4} = 618,6 \text{ грн.}$$

Висновок: за розрахунками поточна вартість внеску має становити 618,6 грн.

Завдання 2.2

Щорічно (наприкінці року) на рахунок надходить 500,0 грн, норма дохідності — 20%. Яку суму буде накопичено на рахунку через 5 років?

Розв'язання

Для розв'язання завдання необхідно визначити майбутню вартість ануїтету на умовах постнумерандо.

За умов постнумерандо майбутня вартість ануїтету становитиме 3725,0 грн.

$$FA_{post} = 500,0 \cdot \frac{(1 + 0,2)^5 - 1}{0,2} = 3725,0 \text{ грн.}$$

Висновок: через відповідний період на рахунок буде накопичено 3725,0 грн.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Завдання 2.3

Інвестовано 30,0 тис. грн на 4 роки за умов щорічного доходу за нормою 12,0% річних. Як зросте капітал, що вкладений?

Завдання 2.4

Необхідно забезпечити одержання 150,0 тис. грн через 3 роки. Скільки необхідно інвестувати сьогодні, якщо кошти, що вкладено, забезпечують дохід за нормою 10,0% річних?

Завдання 2.5

Підприємство отримало кредит на один рік у розмірі 100,0 тис. грн за умов повернення 130,0 тис. грн. Визначте відсоткову ставку.

Завдання 2.6

Можливі два напрями використання коштів: а) участь у проєкті, по закінченні якого капітал має збільшитися втричі; б) депонування коштів за умов 25% річних. Який з варіантів слід прийняти, якщо у розпорядженні інвестора 12,0 тис. ум. грош. од.

Завдання 2.7

Розрахуйте майбутню вартість 110,0 тис. грн для наступних ситуацій: а) 5 років, 18% річних, щорічне нарахування відсотків; б) 5 років, 20% річних, щоквартальне нарахування відсотків. Порівняйте результати розрахунків та зробіть висновок.

Завдання 2.8

За яким варіантом є доцільним одержання позики у розмірі 500,0 тис. грн: а) щоквартального нарахування відсотків у розмірі 20% річних; б) щомісячного нарахування відсотків у розмірі 36% річних?

Завдання 2.9

На підставі вихідних даних (табл. 2.3) розрахуйте для кожного потоку показник FV за умов:

- а) надходження мають місце на початку року;
- б) надходження мають місце наприкінці року. Врахувати, що $r = 15\%$.

Таблиця 2.3

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ
ЩОДО ГРОШОВИХ ПОТОКІВ, тис. грн**

Грошовий потік	Рік				
	1	2	3	4	5
А	100	150	150	120	110
Б	300	—	—	250	—
В	—	200	120	100	150

Завдання 2.10

На підставі вихідних даних (табл. 2.4) розрахуйте для кожного потоку показник PV за умов: а) надходження мають місце на початку року; б) надходження мають місце наприкінці року. Врахувати, що $r = 12\%$.

Таблиця 2.4

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ГРОШОВИХ ПОТОКІВ, тис. грн

Грошовий потік	Рік				
	1	2	3	4	5
А	200	250	—	250	300
Б	110	110	130	100	150
В	—	—	—	—	500

Завдання 2.11

Позику, що дорівнює 100 тис. грн необхідно повернути рівними сумами впродовж 5 років (платежі в кінці року). За позику виплачується відсоток у розмірі 5% річних. Визначте необхідну суму для погашення позики.

Завдання 2.12

Проаналізуйте два варіанти накопичення коштів: а) за схемою анuitету на умовах пренумерандо та б) за схемою анuitету на умовах постнумерандо. Внесок — 3,0 тис. грн, період платежу — 5 років, інтервал платежу — 1 рік, ставка — 15,0% на рік.

Завдання 2.13

Визначте поточну вартість анuitету, що здійснюється на умовах а) пренумерандо та б) постнумерандо. Внесок — 1,0 тис. грн, період платежу — 4 роки, інтервал платежу — 1 рік, ставка — 10,0% на рік.

ТЕМА 3

ДОХОДИ, ВИТРАТИ, ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВ

Питання для теоретичної підготовки

- 3.1. Доходи і фінансові результати.
- 3.2. Прибуток як важливий показник фінансових результатів підприємства.
- 3.3. Система оподаткування підприємств. Пряме оподаткування.
- 3.4. Непряме оподаткування підприємств.

Рекомендована до вивчення теми література: [1], [2], [7], [10], [11], [12], [13], [16, т. 1, с. 473—515], [18, с. 34—119], [19, с. 50—157], [20, с. 152—192], [22, Ч. 2, с. 183—218] [23, с. 15—36], [24, с. 75—92, 99—114, 124—158], [26, с. 567—74, 125—173].

Основні терміни та поняття: доходи, витрати, принципи нарахування та відповідності доходів і витрат, чистий дохід від реалізації продукції, прибуток підприємства, розподіл чистого прибутку, показники рентабельності, оподаткування підприємств, прямі та непрямі податки, податок на прибуток, плата за ресурси, податок на додану вартість, мито, акцизний збір, місцеві податки і збори.

3.1. ДОХОДИ І ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Доходи — збільшення економічних вигод унаслідок господарських операцій у вигляді надходження активів (грошових коштів, іншого майна) і (або) зменшення зобов'язань, які приводять до зростання власного капіталу підприємства (за винятком збільшення капіталу за рахунок внесків власників).

Різноманіття факторів виробництва, мінливість умов їх використання, придбання і відтворення, відмінності у формах власності та інші моменти визначають складність і неоднозначність трактувань сутності витрат у практичній діяльності підприємств.

Економічні витрати (затрати) — оцінене в грошовому виразі споживання виробничих факторів, які можуть знаходитися як у власності власників підприємства, так і у власності зовнішніх контрагентів, із метою виготовлення продукції та підтримання працездатності. Економічні витрати впливають на економічний прибуток підприємства.

Бухгалтерські витрати (*витрати*) — розподілені за періодами видатки, що впливають на результати господарської діяльності підприємства, грошова оцінка яких відповідає основним вимогам про складання звітності. Бухгалтерські витрати підприємств формують собівартість продукції, робіт, послуг.

Фінансові витрати (*видатки*) — фінансова категорія, що являє собою «від’ємний потік платежів», а саме — зменшення економічних вигод за звітний період, яке виражається у зменшенні або втраті вартості активів чи у збільшенні зобов’язань, які призводять до зменшення капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок вилучення або розподілення власниками).

Таблиця 3.1

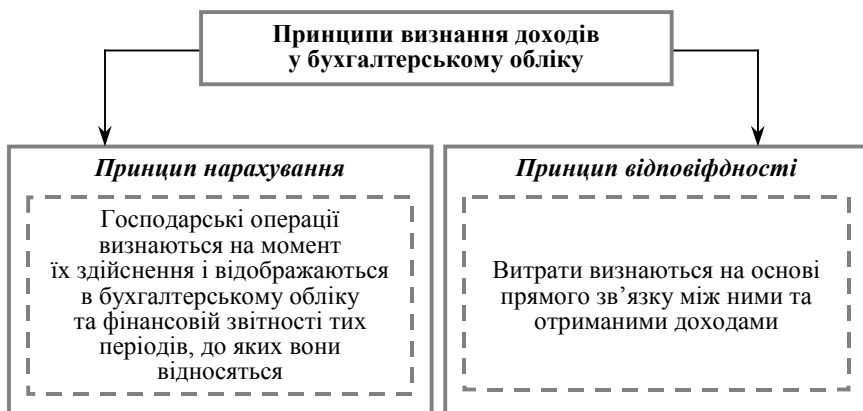
ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КАТЕГОРІЙ «ЕКОНОМІЧНІ ВИТРАТИ», «БУХГАЛТЕРСЬКІ ВИТРАТИ» І «ВИДАТКИ» ПІДПРИЄМСТВ

Ознака	Економічні витрати	Бухгалтерські витрати	Видатки
1. Зв’язок із виробництвом	Зв’язані тільки з виробництвом	Зв’язані як із виробництвом, так і з іншими процесами на підприємстві й поза ним	Зв’язані як із виробництвом, так і з іншими процесами на підприємстві й поза ним
2. Зв’язок із факторами виробництва	Зв’язані як із власними, так і з залученими ззовні факторами	Зв’язані тільки з факторами виробництва, залученими ззовні	Зв’язані тільки з факторами виробництва, залученими ззовні й іншими платежами
3. Оцінка	У грошовій формі по різних видах оцінок	У грошовій формі за поточними цінами й тарифами	У грошовій формі за поточними цінами й тарифами
4. Вплив на результати роботи підприємства	Впливають на економічний прибуток	Впливають на фінансові результати, оподатковуваний прибуток	Впливають на платоспроможність
5. Роль в управлінні підприємством	Беруть участь в управлінні на основі взаємозв’язку «обсяг виробництва — витрати — прибуток»	Регулюються формуванням фінансової звітності й пов’язані з управлінням собівартістю	Пов’язані з управлінням фінансовими й грошовими потоками
6. Співвідношення з часом	Визначаються за період на момент споживання факторів виробництва	Визначаються за період, але не завжди збігаються з моментом їх виникнення	Визначаються на момент платежу

У бухгалтерському обліку визнання доходу пов'язане з одночасним застосуванням принципів нарахування та відповідності доходів і витрат.

Доходи	Витрати
Звичайна діяльність	
Операційна діяльність	
Дохід від реалізації готової продукції товарів робіт послуг	Собівартість реалізації готової продукції товарів робіт послуг Адміністративні витрати Витрати на збут
Інший операційний дохід	Інші операційні витрати
Реалізація іноземної валюти	Собівартість реалізованої іноземної валюти
Реалізація інших оборотних активів (крім фінансових інвестицій)	Витрати на дослідження та розробки Собівартість реалізованих виробничих запасів
Операційна оренда активів	Операційна оренда активів
Операційна курсова різниця (позитивна)	Втрати від операційної курсової різниці
Відшкодування раніше списаних активів	Втрати від знецінення запасів
Списання кредиторської заборгованості	Нестачі і втрати від псування цінностей
Одержані гранти та субсидії	Сумнівні та безнадійні борги
Інші операції	Інші витрати операційної діяльності
<i>Фінансовий результат від операційної діяльності</i>	
Інвестиційна і фінансова діяльність	
Дохід від участі в капіталі:	Втрати від участі в капіталі:
від інвестицій в асоційовані підприємства	від інвестицій в асоційовані підприємства
від спільної діяльності	від спільної діяльності
від інвестицій в дочірні підприємства	від інвестицій в дочірні підприємства
Інші фінансові доходи	Фінансові витрати
Дивіденди одержані	
Відсотки одержані	Відсотки за кредит
Інші доходи від фінансових операцій	Інші фінансові витрати
Інші доходи	Інші витрати
<i>Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування</i>	
	Податок з прибутку від звичайної діяльності
<i>Фінансовий результат від звичайної діяльності</i>	
Надзвичайна діяльність	
Відшкодування збитків	Втрати від стихійного лиха
Інші надзвичайні доходи	Втрати від техногенних аварій
	Інші
Зменшення податку на прибуток	Податок на прибуток від надзвичайної діяльності
<i>Фінансовий результат від надзвичайної діяльності</i>	
Чистий фінансовий результат звітного періоду	

Рис. 3.1. Реалізація принципів відповідності доходів і витрат у Звіті про фінансові результати

Для розуміння сутності доходів підприємства та підвищення ефективності управління ними велике значення має їх класифікація за різними ознаками.

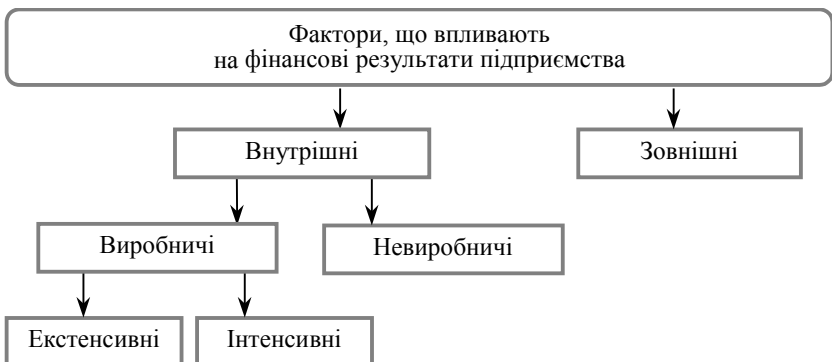
Класифікація доходів залежно від виду діяльності, внаслідок якої вони виникають, має важливе значення і покладена в основу Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 3 «Звіт про фінансові результати» (рис. 3.2).

Відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку схема формування доходів від операційної діяльності підприємства має такий вигляд (рис. 3.3).

Фінансовий результат (прибуток або збиток) від фінансової діяльності та інших позареалізаційних операцій визначається як результат відповідних операцій, а також як різниця між загальною сумою отриманих і сплачених:

- штрафів, пені, інших економічних санкцій;
 - процентів, отриманих із сум коштів, які числяться на рахунках підприємства;
 - курсових різниць за валютними рахунками і за операціями в іноземній валюті;
 - прибутків і збитків минулих років, виявлених у звітному році;
 - збитків від стихійних лих;
 - втрат від списання боргів і дебіторської заборгованості;
 - надходжень боргів, раніше списаних як безнадійні;
- інших доходів, втрат і витрат, які відносяться відповідно до чинного законодавства на рахунок прибутків і збитків.

Підвищення ефективності роботи підприємства вимагає виявлення резервів збільшення обсягів виробництва і реалізації, зниження собівартості, зростання прибутку. Визначення основних напрямків пошуку резервів збільшення фінансових результатів передбачає класифікацію факторів, що впливають на можливість і розміри їх отримання, на внутрішні і зовнішні.

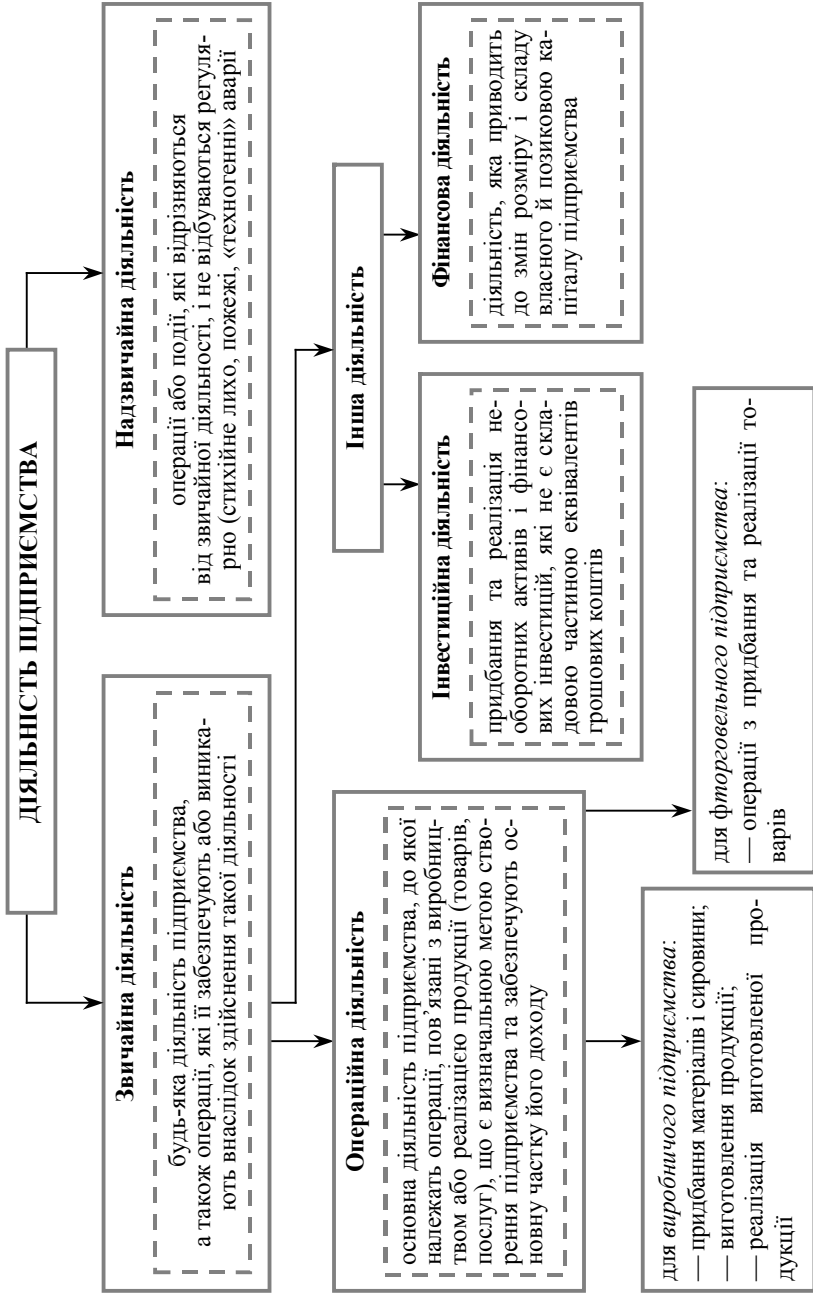
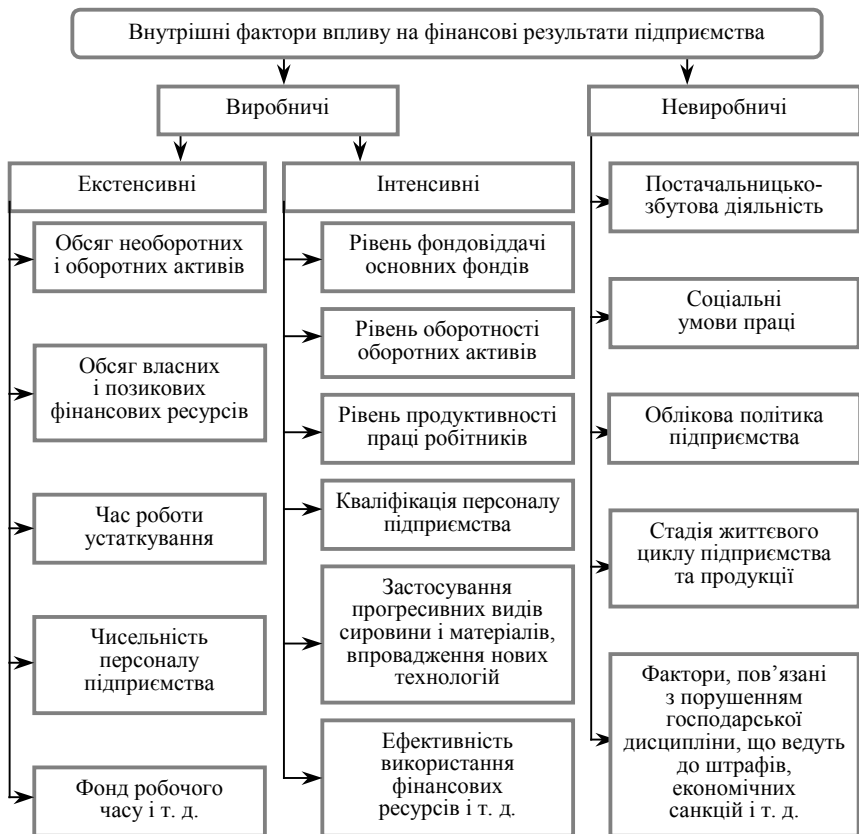
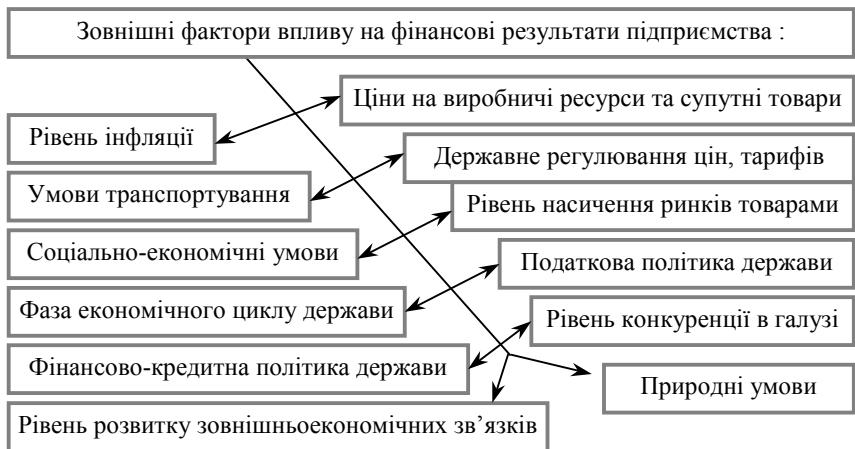

Рис. 3.2. Види діяльності підприємства

Фінансовий результат (прибуток або збиток) від операційної діяльності		Валовий прибуток (збиток)	
Інші операційні витрати			
Витрати на збут			
Адміністративні витрати			
Дохід від реалізації оборотних активів	Інші операційні доходи		
Відшкодування раніше списаних активів			
Дохід від операційних курсових різниць			
Дохід від операційної оренди активів			
Виробничі накладні витрати			Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
Інші прями витрати			
Прямі витрати на оплату праці			
Прямі матеріальні витрати			
Інші вирахування з доходу		Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	
Інші збори та податки з обороту			
Акцизний збір			
Податок на додану вартість			
			Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)

Рис. 3.3. Схема формування доходів від операційної діяльності підприємства згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку

3.2. ПРИБУТОК ЯК ВАЖЛИВИЙ ПОКАЗНИК ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Податкові платежі, незважаючи на їх джерело й стадію господарської діяльності підприємства, на якій вони здійснюються, зменшують розмір прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства.

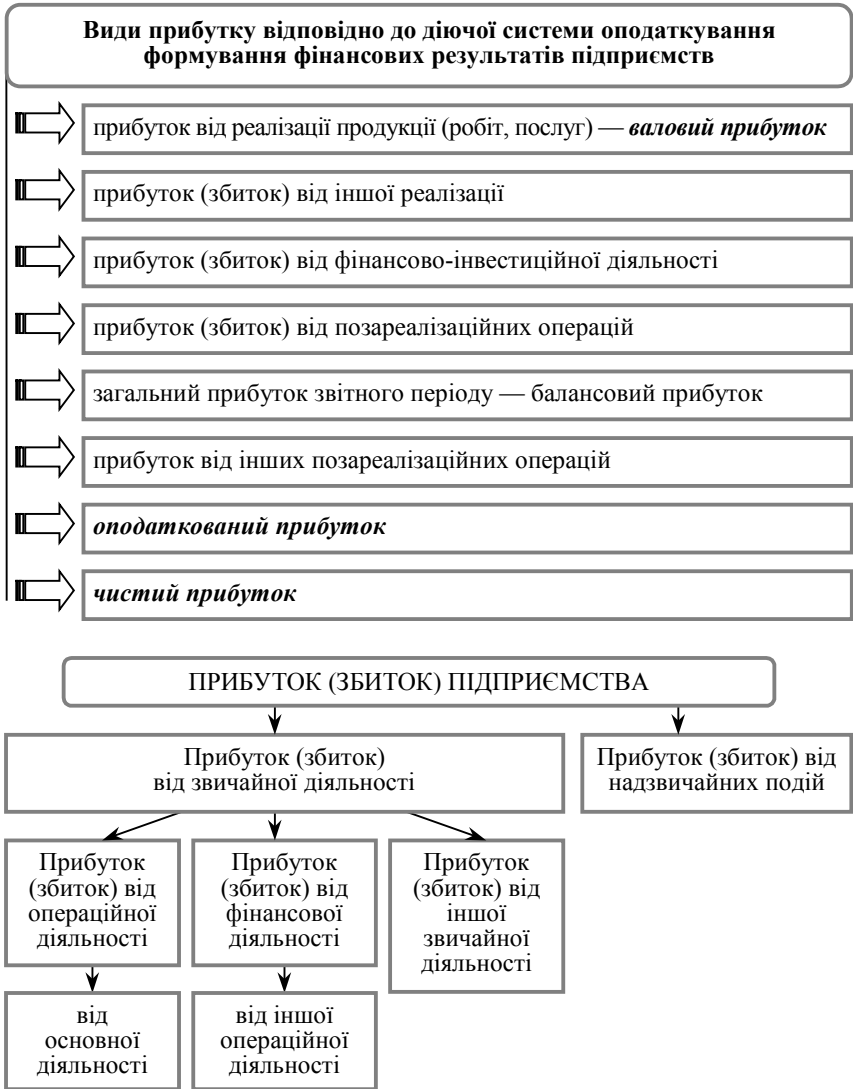

Рис. 3.4. Схема формування прибутку (збитку) підприємства

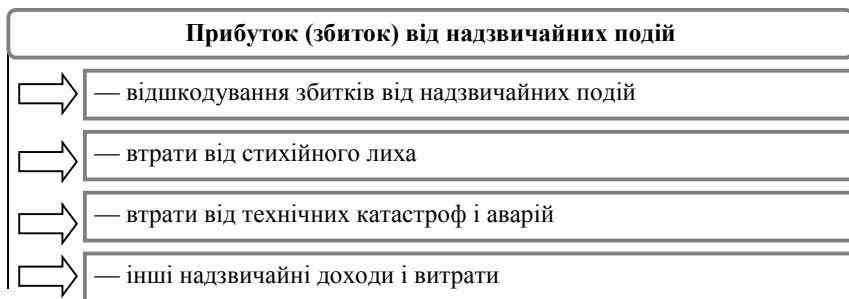

Рис. 3.5. Схема формування прибутку (збитку) підприємства від надзвичайної діяльності

Рис. 3.6. Схема формування прибутку (збитку) підприємства від операційної діяльності

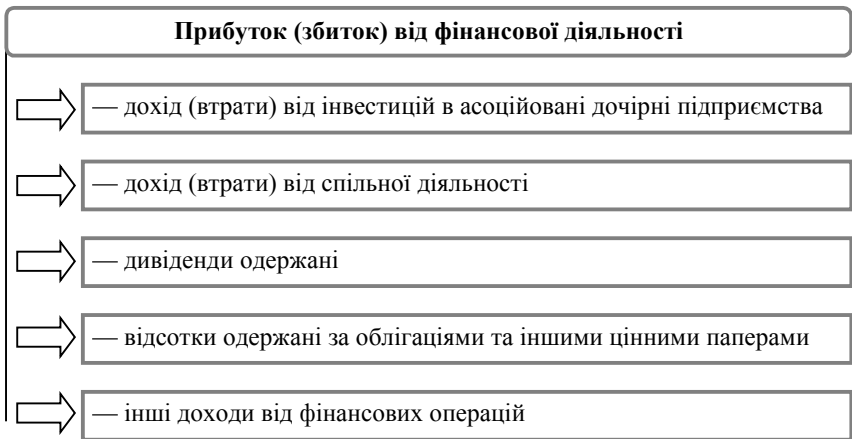

Рис. 3.7. Схема формування прибутку (збитку) підприємства від фінансової діяльності

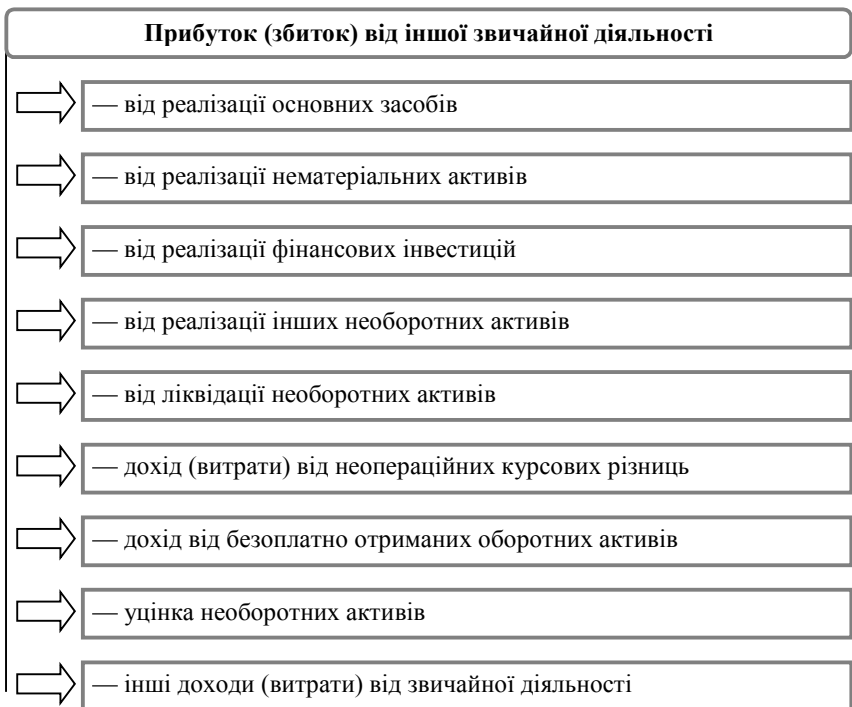

Рис. 3.8. Схема формування прибутку (збитку) підприємства від іншої звичайної діяльності

Ефективність роботи підприємства залежить від якості управлінських рішень щодо використання одержаного прибутку.

Чистий прибуток — частина прибутку, яка залишається в повному розпорядженні власника підприємства після оподаткування та є предметом управління фінансами в частині державного регулювання інвестиційної діяльності, використання вільних грошових коштів на фінансовому ринку.

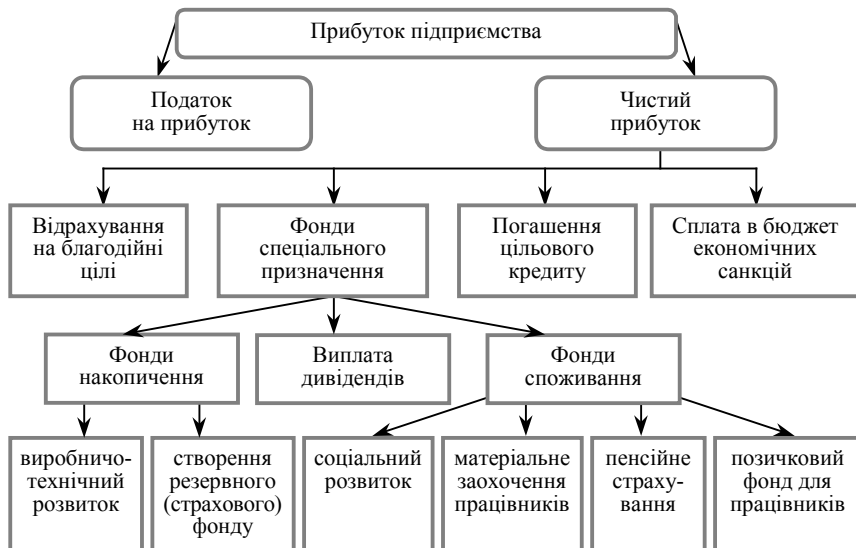

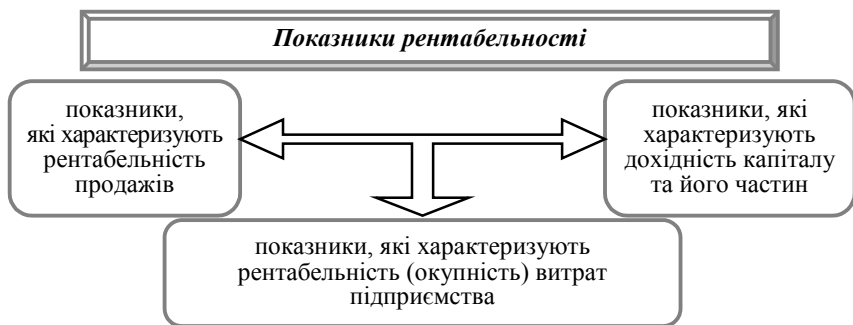
Рис. 3.9. Схема розподілу прибутку підприємства

Ефективність роботи підприємства характеризують показники рентабельності.

Рентабельність — якісний вартісний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або ступінь використання наявних ресурсів у процесі виробництва і реалізації товарів (робіт, послуг).

Рентабельність виявляється у функціях:

- виступає оціночним показником ефективності використання ресурсів і надає узагальнену оцінку роботи підприємства в цілому;
- є показником, що відображає приріст вартості всього капіталу;
- стимулює робітників до ефективної праці;
- є важливим регулятором темпів розширеного відтворення основних засобів і т. д.

В умовах ринкової економіки підприємство в своїй господарській діяльності стикається з різноманітністю ринків товарів, ресурсів і послуг, які характеризуються різним станом кон'юнктури і конкуренції, де значну роль відіграють цінові фактори. Тому під час аналізу господарської і фінансової діяльності доцільно враховувати інфляційну складову прибутку та рентабельності.

3.3. СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ. ПРЯМЕ ОПОДАТКУВАННЯ

Обсяг прибутку підприємства значною мірою залежить від суми його податків, зборів та інших податкових платежів, що сплачує підприємство.

Згідно з чинним податковим законодавством України передбачено загальнодержавні та місцеві податки і платежі (рис. 3.10).

Податки, збори та інші обов'язкові платежі							
на собівартість продукції					до ціни продукції		на фінансові результати
вдрахування на обов'язкове державне пенсійне страхування	вдрахування на обов'язкове соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втраченою працездатністю	вдрахування на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття	вдрахування на обов'язкове соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві і професійної хвороби, що потягнули втрату працездатності	вдрахування до Державного фонду сприяння зайнятості населення тощо	збір за спеціальне використання природних ресурсів (лісовий дохід, плата за воду, корисні копалини)	деякі місцеві податки і збори	податок на прибуток та інші
					податок на додану вартість		
					акцизний збір		
					МИТО		

Рис. 3.11. Групи платежів за джерелами сплати

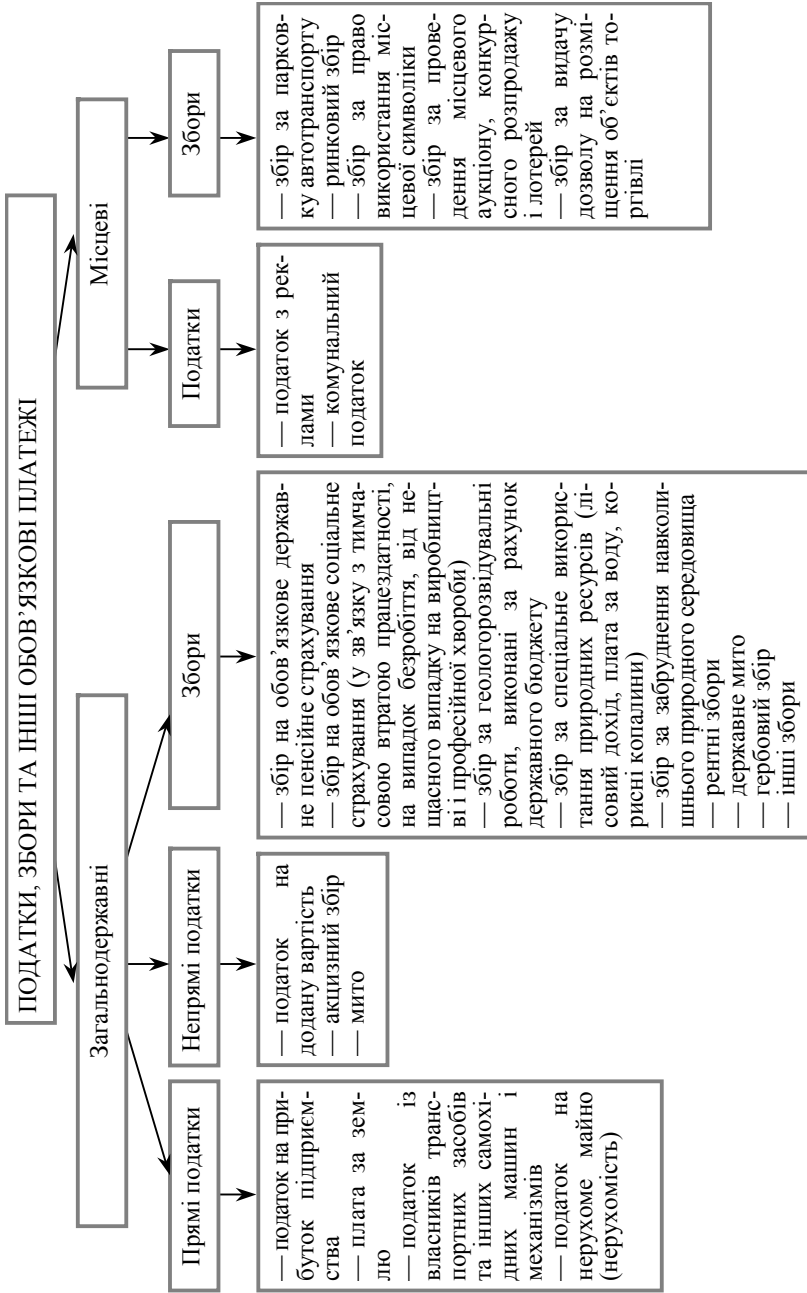

Рис. 3.10. Система оподаткування підприємств в Україні

Основним податком на фінансові результати підприємства, що впливає на рівень його самофінансування, є податок на прибуток підприємства (рис. 3.12).

Об'єкт оподаткування — прибуток, який визначається шляхом зменшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду, на суму валових витрат платника податку та суму нарахованих амортизаційних відрахувань.

Валовий дохід — загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, її континентальному шельфі, виключній (морській) економічній зоні, так і за її межами.

Валові витрати виробництва та обігу — сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних як компенсація вартості товарів (робіт, послуг), які придбаваються (виготовляються) таким платником податку для їх подальшого використання у власній господарській діяльності.

Податковим законодавством України передбачено низку платежів за ресурси для господарюючих суб'єктів (таблиця 3.2).

3.4. НЕПРЯМЕ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Непрямі податки — податки, які включаються в ціну товарів (робіт, послуг), що реалізуються (виконуються, надаються), виконуючи роль ціноутворюючого елемента, і суттєво впливають на загальний рівень цін.

Види непрямих податків: податок на додану вартість (далі ПДВ), акцизний збір, мито (табл. 3.3).

Формування ціни реалізації продукції відбувається таким чином:

* за ставками згідно з діючим законодавством України на 1.04.2006 р.

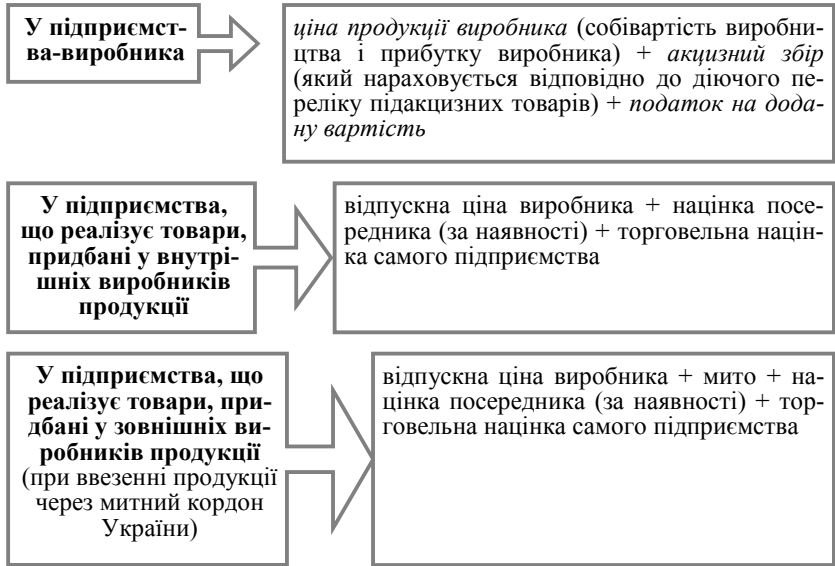
Рис. 3.12. Схема визначення оподаткованого та чистого прибутку підприємства відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»

Таблиця 3.2

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ЗА РЕСУРСИ

Назва	Об'єкт	Платник	Ставка/ норматив *	Мета
Плата за землю	земельна ділянка, яка знаходиться у власності чи використанні (в тому числі на умовах оренди)	власники землі та землекористувачі (в тому числі орендарі)	1) у розмірі 1% від грошової оцінки землі населених пунктів; 2) у противному разі використовуються середні ставки земельного податку (в копійках за 1 м), диференційовані залежно від чисельності населення і зростають з ростом чисельності	формування ресурсів для фінансування заходів із раціонального використання й охорони землі, підвищення родючості ґрунтів, відшкодування витрат власників землі і землекористувачів, які пов'язані з веденням господарства на землях гіршої якості; розвитку інфраструктури населених пунктів
Податок власників транспортних засобів	автомобілі (легкові, вантажні, спеціального призначення); колісні трактори; мотоцикли; яхти, судна парусні, човни моторні і катери	юридичні особи, які мають зареєстровані в Україні згідно з чинним законодавством власні транспортні засоби	— зі 100 см ³ об'єму двигуна, — з 1 кВт потужності двигуна, — зі 100 см довжини транспортного засобу	— фінансування будівництва, реконструкції, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування, проведення природоохоронних заходів на водоймах — підвищення інтенсивності використання транспортних засобів
Збір за спеціальне використання водних ресурсів	фактичний обсяг води, який використовують водокористувачі, із урахуванням обсягу витрат води в їх системах водопостачання	підприємства і громадяни-суб'єкти підприємницької діяльності, які використовують водні ресурси	нормативи збору, встановлені окремо для поверхневих і підземних вод в копійках за 1 м ³	за використання води з водних об'єктів, що зарана із застосуванням споруд або технічних пристроїв, та скидання з них зворотних вод
Плата за користування надрами для видобування корисних копалин	вартість мінеральної сировини чи продукції її первинної переробки і обсяг погашених балансових і видобутих корисних копалин для інших їх видів	суб'єкти підприємницької діяльності (філії, представництва), які здійснюють видобування корисних копалин	нормативи плати встановлюються для кожного виду корисних копалин як базові або диференційовані залежно від геологічних особливостей та умов експлуатації родовищ у вигляді фіксованої суми в гривнях за одиницю запасів або відсоток до величини вартості мінеральної сировини	за обсяги погашених у надрах балансових та позабалансових запасів (обсяги видобутих) корисних копалин

* за ставками (нормативами) згідно діючого законодавства України на 1.04.2006 р.

<i>Собівартість</i>	<i>Прибуток</i>	<i>Акцизний збір</i>	<i>ПДВ</i>	<i>Націнка посередника</i>	<i>Торговельна націнка</i>
Ціна продукції виробника					
Відпускна ціна продукції виробником					
Ціна придбання товару					
Ціна реалізації товару кінцевому споживачеві					

Рис. 3.13. Формування ціни реалізації продукції підприємством, що реалізує товари, придбані у внутрішніх виробників

Податок на додану вартість — непрямий податок, який сплачується до державного бюджету на кожному етапі виробництва продукції, товарів, виконання робіт, надання послуг, при імпорті товарів до або під час митного оформлення.

Суттєвий вплив ПДВ на фінансову діяльність підприємств пов'язаний з наданням і погашенням податкового кредиту.

Таблиця 3.3

ХАРАКТЕРИСТИКА НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ

Назва податку	Об'єкт оподаткування	Платник	Ставка/ норматив *	База оподаткування
Податок на додану вартість	операції, пов'язані з продажем товарів (робіт, послуг) всередині держави, їх імпортом і експортом	суб'єкти господарської діяльності (юрідичні особи) і громадяни (фізичні особи), які здійснюють підприємницьку діяльність на території України	— 20% (додається до ціни товарів (робіт, послуг)); — 0%	— з продажу товарів (робіт, послуг) — значається за їх договірною (контрактною) вартістю, розрахованою за вісьмихми чи регульованими цінами (тарифами) з урахуванням акційного збору, ввізного мита та інших загальнодержавних податків і зборів, що включаються в ціну товарів; — у разі <i>бартерних операцій</i> — визначається з фактичної вартості вказаних операцій, але не нижче звичайної ціни; — для <i>ліпювних товарів</i> — включає митну вартість, вартість митних проведур, ввізне мито, акцизний збір
Мито	вартість або обсяг товарів, що підлягають митному контролю на території України	споживачі імпортованих товарів	— у відсотках до митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон; — у грошовому вимірі на одиницю товару. Ставки ввізного мита диференціюються за товарними групами	митна вартість товару, який переміщується через кордон
Акцизний збір	обороту з реалізації відповідних видів продукції вичизняного виробництва та митна вартість імпортованих товарів, придбаних за іноземну валюту (крім тих, що обкладаються митним збором)	суб'єкти підприємницької діяльності виробники та імпортери підлякцизних товарів	— тверді ставки з одиниці реалізованих, ввезених, переданих товарів; — відсотки до обороту з реалізації (передачи) товарів	залежить від виду підприємницької діяльності

* за ставками (нормативами) згідно діючого законодавства України на 1.04.2006 р.

Податкове зобов'язання — загальна сума податку, отримана (нарахована) платником ПДВ у звітному (податковому) періоді.

Податковий кредит — сума ПДВ, сплаченого платником у звітному періоді у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг), вартість яких входить до складу валових витрат виробництва (обігу), основних фондів і нематеріальних активів, які підлягають амортизації. Податковий кредит дає підприємству право на відшкодування сплаченого ПДВ у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг), тобто вхідного ПДВ.

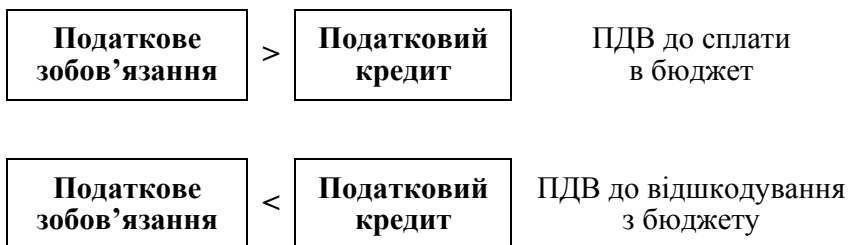

Рис. 3.14. Схема сплати і відшкодування ПДВ

Мито — вид непрямих податків, який стягується з товарів, що переміщуються (ввозяться, вивозяться, перевозяться транзитом) через митний кордон країни.

На фінансову діяльність підприємств-імпортерів впливає визначення об'єкта оподаткування, розмір ставок податку, податкові пільги, строки сплати податку.

Акцизний збір — непрямий податок, який встановлюється на високорентабельні і монополійні товари і включається в їх ціну.

Вплив акцизного збору на фінансово-господарську діяльність підприємств здійснюється через ставки акцизного збору, методики розрахунку, строки та джерела сплати для суб'єкта господарювання.

До загального складу податків і зборів, що сплачує підприємство, належать місцеві податки та збори.

ХАРАКТЕРИСТИКА МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

Назва	Платники	Об'єкт оподаткування	Ставка податку (граничний розмір)	База оподаткування
Податок з реклами	юридичні і фізичні особи, які розміщують на рекламних носіях міста рекламу	вартість послуг за виготовлення та розміщення реклами	не більше 0,1% вартості послуг за виготовлення та розміщення односторонньої реклами та 0,5% — реклами на тривалий час	собівартість продукції, робіт, послуг
Комуніальний податок	юридичні особи (крім сільськогосподарських підприємств, бюджетних організацій та установ, планово-дотаційних підприємств, що отримують дотацію з бюджету)	річний фонд оплати праці, обчислений виходячи з офіційно встановленого розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян (далі НМДГ)	не більше 10% річного фонду оплати праці, обчисленого виходячи з розміру НМДГ	дохід (прибуток), що залишається в їх розпорядженні, але не більше 10% оподаткованого доходу (прибутку)
Ринковий збір	юридичні особи та громадяни, які реалізують сільськогосподарську продукцію та інші товари	торговельні місця на ринках і в павільйонах, на критих і відкритих столах, майданчиках для торгівлі з автомашин, візків тощо	не повинен перевищувати для юридичних осіб 3 мінімальних заробітних плат залежно від ринку, його територіального розміщення та виду продукції (товару)	собівартість продукції, робіт, послуг
Збір за паркування автотранспорту	юридичні особи та громадяни, які паркують автомобілі в спеціально обладнаних або відведених для цього місцях		із розрахунку за 1 годину паркування, але не більше 3% НМДГ у спеціально обладнаних місцях і 1% у відведених місцях	собівартість продукції, робіт, послуг
Збір за право на використання місцевої символіки	юридичні особи та громадяни, що займаються підприємницькою діяльністю	вартість виробленої продукції та наданих послуг з використанням місцевої символіки	не більше 0,1% вартості виробленої продукції та наданих послуг з використанням місцевої символіки, а для фізичних осіб — 5 НМДГ один раз на рік	собівартість продукції, робіт, послуг

Назва	Платники	Об'єкт оподаткування	Ставка податку (граничний розмір)	База оподаткування
Збір за право на проведення місцевих аукціонів, конкурсних розпродажів і лотерей	юридичні та фізичні особи, які проводять місцеві аукціони, конкурсний розпродаж і лотереї	вартість заявлених до місцевих аукціонів, конкурсних розпродажів товарів, виходячи з їх початкової ціни або суми, на яку випускається лотерея	не більше 0,1% вартості заявлених до місцевих аукціонів, конкурсних розпродажів товарів або суми, на яку випускається лотерея	дохід (прибуток), що залишається в їх розпорядженні, але не більше 10% оподаткованого доходу (прибутку)
Збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі	юридичні особи та громадяни, що займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи		не повинен перевищувати 20 НМДГ для суб'єктів, що постійно здійснюють торгівлю у спеціально відведених для цього місцях, і 1 НМДГ — за одноразову торгівлю	дохід (прибуток), що залишається в їх розпорядженні, але не більше 10% оподаткованого доходу (прибутку)

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Дайте визначення доходу підприємства.
2. Дайте визначення витратам підприємства.
3. Які витрати формують собівартість продукції?
4. Визначте склад та надайте характеристику витратам від звичайної діяльності.
5. Дайте характеристику доходам та витратам від надзвичайної діяльності.
6. Дайте визначення фінансовим результатам діяльності підприємства?
7. Які фактори впливають на фінансові результати підприємства?
9. Дайте визначення прибутку підприємства.
10. Який порядок формування прибутку в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності?
11. Дайте визначення чистого прибутку підприємства.
12. Побудуйте схему формування та розподілу прибутку підприємства.
13. Які фактори впливають на розподіл прибутку підприємства?
14. Охарактеризуйте систему показників рентабельності підприємства.

15. Визначте сутність та складові системи оподаткування підприємств.
16. Наведіть приклади прямих та непрямих податків.
17. Наведіть приклади загальнодержавних податків та інших обов'язкових платежів.
18. Наведіть приклади місцевих податків та зборів.
19. Які податки та збори входять до складу ціни продукції?
20. Які податки, збори та інші обов'язкові платежі відносяться на собівартість продукції?
21. Які податки та інші обов'язкові платежі сплачуються за рахунок прибутку підприємства?
22. За яких умов підприємство може скористатися податковими пільгами?

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Дохід від реалізації продукції (товарів, послуг) слід віднести до:

- а) доходу від операційної діяльності;
- б) доходу від інвестиційної діяльності;
- в) доходу від фінансової діяльності;
- г) доходу від надзвичайних подій.

2. Дохід від оренди активів слід віднести до €:

- а) доходу від операційної діяльності;
- б) доходу від інвестиційної діяльності;
- в) доходу від фінансової діяльності;
- г) доходу від надзвичайних подій.

3. Дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства слід віднести до:

- а) доходу від операційної діяльності;
- б) доходу від інвестиційної діяльності;
- в) доходу від фінансової діяльності;
- г) доходу від надзвичайних подій.

4. Відповідно до чинного законодавства прибуток підприємства характеризується як:

- а) кошти, що надійшли від продажу товарів і надання послуг;
- б) дохід підприємства за вирахуванням відповідних податків, зборів, знижок;
- в) загальний дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг;
- г) сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

5. Чистий прибуток підприємства (за звичайних умов) буде тим більшим, чим:

- а) більший розмір витрат підприємства від звичайної діяльності;
- б) більший розмір податкових ставок;
- в) більший прибуток від звичайної діяльності;
- г) більший розмір постійних витрат.

6. До відносних показників прибутку, що використовуються для аналізу рентабельності підприємства, не можна віднести:

- а) відношення прибутку до власного капіталу;
- б) відношення фактичного прибутку до планового;
- в) відношення прибутку до обсягу продажу;
- г) відношення прибутку до поточних витрат.

7. Рентабельність продажів буде тим вищою, чим:

- а) більшим буде обсяг продажів;
- б) вища буде собівартість продукції;
- в) нижча буде ставка податку на прибуток;
- г) нижчий буде рівень сукупних витрат із виробництва та реалізації продукції.

8. Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, не може бути використано, на:

- а) розвиток виробництва;
- б) стимулювання праці робітника;
- в) оплату оренди приміщень;
- г) виплату дивідендів по випущених акціях.

9. Напрямок використання прибутку, який є неправомірним для підприємства, що створюється у формі акціонерного товариства:

- а) виплата дивідендів власникам акцій;
- б) створення резервного фонду;
- в) прибуток, що розподіляється між засновниками;
- г) розвиток і розширення виробництва.

10. Податок на додану вартість, акцизний збір, мито відносяться:

- а) до ціни продукції;
- б) до собівартості продукції;
- в) до результатів інвестиційної діяльності;
- г) до фінансових результатів.

11. Відрахування на обов'язкове соціальне страхування, обов'язкове пенсійне страхування відносяться:

- а) до ціни продукції;
- б) до собівартості продукції;
- в) на фінансові результати;
- г) до результатів інвестиційної діяльності.

12. До загальнодержавних податків та інших обов'язкових платежів не відноситься:

- а) плата за землю;
- б) акцизний збір;
- в) податок на прибуток;
- г) ринковий збір.

13. До місцевих податків та зборів не відноситься:

- а) ринковий збір;
- б) податок на рекламу;
- в) акцизний збір;
- г) комунальний податок.

14. Прибуток, як об'єкт оподаткування, визначається шляхом:

- а) збільшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат і суму амортизаційних відрахувань від вартості основних засобів і нематеріальних активів;
- б) зменшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат і суму амортизаційних відрахувань від вартості основних засобів і нематеріальних активів;
- в) збільшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат.
- г) зменшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат.

15. Ставка податку на прибуток господарюючого суб'єкта згідно з діючим законодавством диференціюється залежно від:

- а) форми власності;
- б) розміру підприємства;
- в) розміру валового доходу підприємства;
- г) виду доходу та виду діяльності.

16. Податок на додану вартість — це:

- а) податок на виробника продукції;
- б) податок на посередницькі структури;
- в) податок на торговельне підприємство;
- г) податок на споживача.

17. Для обчислення податку на додану вартість база оподаткування операцій з продажу товарів (робіт, послуг) визначається на підставі їх вартості, що визначена за вільними або регульованими цінами (тарифами):

а) з урахуванням акцизного збору, ввізного мита, інших загальнодержавних податків та зборів, за виключенням ПДВ, що входить до ціни товарів (робіт, послуг);

б) без урахування акцизного збору, ввізного мита, інших загальнодержавних податків та зборів, а також за виключенням ПДВ, що входить до ціни товарів (робіт, послуг);

в) з урахуванням акцизного збору, ввізного мита, інших загальнодержавних податків та зборів, а також з урахуванням ПДВ, що входить до ціни товарів (робіт, послуг);

г) без урахування акцизного збору, ввізного мита, інших загальнодержавних податків та зборів, однак з включенням ПДВ, що входить до ціни товарів (робіт, послуг).

18. Загальна сума податку на додану вартість, що одержана (нарахована) платником податку у звітному періоді:

а) податковий кредит;

б) податкове зобов'язання.

19. Сума податку на додану вартість, що сплачена (нарахована) у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг):

а) податковий кредит;

б) податкове зобов'язання.

20. Митні збори та ввізне мито:

а) належать до місцевих податків та зборів, їх розмір визначається органами місцевого самоуправління;

б) належать до загальнодержавних податків та інших обов'язкових платежів, їх розмір визначається органами місцевого самоуправління;

в) належать до загальнодержавних податків та інших обов'язкових платежів, їх розмір визначається державними законодавчими актами;

г) належать до місцевих податків та зборів, їх розмір визначається державними законодавчими актами.

21. Яке з тверджень є правильним? «Акцизний збір...»:

а) є непрямим податком, включається в ціну товарів, вся сума акцизного збору перераховується до державного бюджету;

б) є непрямим податком, включається в ціну товарів, вся сума акцизного збору перераховується до місцевого бюджету;

в) є непрямим податком, включається в собівартість товарів, вся сума акцизного збору перераховується до місцевого бюджету;

г) є прямим податком, включається в собівартість товарів, вся сума акцизного збору перераховується до місцевого бюджету.

ЗРАЗКИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Завдання 3.1

Згідно з діючим порядком розподілу та використання прибутку на підприємстві «А» щорічно 75,0% чистого прибутку спрямовується на фінансування об'єктів виробничого та невиробничого призначення, придбання техніки, обладнання та інших основних засобів, фінансування приросту оборотних активів, тощо. Інша частина чистого прибутку спрямовується на виплату власникам дивідендів, поповнення резервного капіталу та інші цілі.

На підставі вихідної інформації зробіть висновок щодо фінансування розвитку підприємства за рахунок прибутку.

Таблиця 3.5

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА «А» ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД, тис. грн

Показники	XX...1 рік	XX... 2 рік
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	15327,6	16241,3
Податок на додану вартість	2555,1	2707,4
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	10728,9	11774,5
Інші операційні доходи	108,1	82,6
Адміністративні витрати	545,7	433,5
Витрати на збут	1432,5	1240,3
Інші операційні витрати	45,9	45,9
Податок на прибуток	31,9	27,9

Розв'язання

Для розв'язання завдання необхідно розглянути формування фінансових результатів діяльності господарюючого суб'єкта за звітний період, визначити чистий прибуток, що спрямовується на збільшення майна підприємства, та розглянути його динаміку.

За вихідних умов чистий дохід підприємства у XX..1 р. та XX..2 р. становив 12772,5 тис. грн та 13533,9 тис. грн відповідно.

$$15327,6 - 1255,1 = 12772,5 \text{ тис. грн}$$

$$16241,3 - 2707,4 = 13533,9 \text{ тис. грн}$$

При цьому валовий прибуток склав 2043,6 тис. грн та 1759,4 тис. грн по періодах часу.

$$12772,5 - 10728,9 = 2043,6 \text{ тис. грн}$$

$$13533,9 - 11774,5 = 1759,4 \text{ тис. грн}$$

За розрахунками чистий прибуток підприємства у XX..1 р. та XX..2 р. становив 95,7 тис. грн та 83,6 тис. грн відповідно.

$$2043,6 + 108,1 - 545,7 - 1432,5 - 45,9 - 31,9 = 95,7 \text{ тис. грн}$$

$$1759,4 + 82,6 - 433,5 - 1240,3 - 45,9 - 27,9 = 83,6 \text{ тис. грн}$$

За вихідних умов, обсяг чистого прибутку, що спрямований на збільшення майна підприємства, в динаміці зменшився та склав відповідно 74,0 тис. грн та 62,7 тис. грн по періодах часу.

$$95,7 \times 0,75 = 74,0 \text{ тис. грн.}$$

$$83,6 \times 0,75 = 62,7 \text{ тис. грн.}$$

Висновок: обсяг чистого прибутку, що спрямовується на розвиток підприємства, за звітний період зменшується. Ситуація може змінитися на краще, якщо поряд із заходами щодо зростання доходів та зниженням адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат, також будуть визначені заходи щодо зниження собівартості продукції.

Завдання 3.2

За звітний період по підприємству «В» сума окремих податків, зборів, обов'язкових платежів, що включаються до валових витрат, становила 2,9 млн. грн. У тому числі: а) плата (податок) за землю — 0,9 млн. грн; б) збір за забруднення навколишнього середовища — 0,1 млн. грн; в) комунальний податок — 0,3 млн. грн; г) збір на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства — 1,4 млн. грн; д) збір за право використання місцевої символіки — 0,2 млн. грн. Перевірте, чи правильним є твердження, що питома вага платежів до місцевого бюджету становить 30,0% загальної суми внесених податків, зборів та обов'язкових платежів, що здійснило підприємство за звітний період.

Розв'язання

Визначимо суму внесених загальнодержавних податків, зборів, обов'язкових платежів

$$0,9 + 0,1 + 1,4 = 2,4 \text{ млн. грн.}$$

Визначимо суму внесених місцевих податків, зборів, обов'язкових платежів

$$0,3 + 0,2 = 0,5 \text{ млн. грн}$$

Визначимо питому вагу платежів, що внесено до місцевого бюджету

$$\frac{0,5}{2,9} \cdot 100,0 = 17,2 \%$$

Висновок: за розрахунками виходить, що платежі до місцевого бюджету становили не 30,0% а лише 17,2% загальної суми внесених підприємством податків, зборів та обов'язкових платежів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Завдання 3.3

Підприємство «С» впродовж року реалізувало продукції на суму 38717,9 тис. грн, в тому числі ПДВ — 6344,2 тис. грн. Акцизний збір за звітний період становив 101,5 тис. грн, собівартість реалізованої продукції — 30373,7 тис. грн. Визначте суму чистого доходу та валового прибутку підприємства за звітний період.

Завдання 3.4

На підставі вихідних даних (додатки А, Б) по підприємствах № 1 та № 2 визначте фінансові результати їх діяльності. Які фактори вплинули на динаміку означених показників? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 3.5

Визначити чистий прибуток підприємства, якщо відомо: виручка від реалізації продукції — 1205,3 тис. грн; податок на додану вартість — 200,9 тис. грн; акцизний збір — 60,4 тис. грн;

собівартість продукції — 600,5 тис. грн; збиток від втрати матеріальних оборотних коштів — 31,1 тис. грн; прибуток від реалізації та іншого вибуття основних засобів — 23,2 тис. грн; доходи від довгострокових вкладень в майно інших підприємств — 20,4 тис. грн; позареалізаційні доходи за винятком втрат — 43,5 тис. грн; використання прибутку на благодійні цілі — 10,8 тис. грн; податок на прибуток — 25,0%; інші обов'язкові платежі і відрахування з прибутку 100,2 тис. грн.

Завдання 3.6

Як зміниться чистий прибуток підприємства при зниженні ставки податку на прибуток з 30% до 25,0%, якщо чистий дохід від реалізації продукції складає 400,0 тис. грн, а сукупні витрати — 280,0 тис. грн.

Завдання 3.7

Для цілей розвитку підприємства в плановому періоді необхідний чистий прибуток у сумі 100 тис. грн. Якого розміру повинен досягнути плановий прибуток від реалізації, якщо відомо: 1) податкові відрахування і інші обов'язкові платежі складають в плановому прибутку — 50%; 2) прибуток, що використовується на формування резервного фонду і фонду споживання заплановано в розмірі — 50 тис. грн; 3) доходи від цінних паперів — 20 тис. грн; 4) доходи від реалізації застарілого обладнання, за винятком видатків з даної операції, — 30 тис. грн.

Завдання 3.8

На підставі вихідних даних (додатки А, Б) порівняйте показники рентабельності по підприємствах № 1 та № 2. Зробіть висновки.

Завдання 3.9

За звітний період ТОВ «АВС» сплатило податків та інших обов'язкових платежів у розмірі 106,8 тис. грн. З яких: а) податок на додану вартість становив — 87,7 тис. грн; б) акцизний збір — 5,1 тис. грн; в) податок на прибуток — 3,7 тис. грн; г) сума зборів до фондів державного загальнообов'язкового страхування — 8,4 тис. грн; д) плата за землю — 1,0 тис. грн; е) податок із влас-

ників транспортних засобів — 0,3 тис. грн; ж) збір за забруднення навколишнього середовища — 0,1 тис. грн; з) податок з реклами — 0,2 тис. грн; к) комунальний податок — 0,3 тис. грн.

Визначте структуру податків, зборів та інших податкових платежів, що сплатило підприємство у звітному періоді з урахуванням: а) податків та зборів, що включені до ціни товарів; б) податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що віднесені на собівартість продукції; в) податків та зборів, що сплачені за рахунок прибутку підприємства.

Завдання 3.10

На підставі вихідної інформації, що наведена у завданні 3.9, визначте, яким чином зміниться структура платежів підприємства (з точки зору розподілу податків, зборів, обов'язкових платежів на загальнодержавні та місцеві) за умов, що плата за землю та комунальний податок зростуть та становлять відповідно 1,1 тис. грн та 0,4 тис. грн?

Завдання 3.11

Дохід від продажу товарів (без ПДВ) становить 2000,0 тис. грн. Прибуток від операцій з цінними паперами — 60,0 тис. грн. Скориговані валові витрати — 2050,0 тис. грн. Амортизаційні відрахування — 80,0 тис. грн. За інших рівних умов визначте прибуток, що підлягає оподаткуванню.

Завдання 3.12

На підставі вихідної інформації визначте прибуток, що підлягає оподаткуванню. Дохід від продажу товарів (без ПДВ) за звітний період становить 420,0 тис. грн; дохід від здійснення операцій лізингу — 40,0 тис. грн; сума коштів, що одержана за рішенням арбітражного суду — 15,0 тис. грн; витрати, що пов'язані з організацією виробництва — 280,0 тис. грн; сума зборів на обов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового соціального страхування — 46,0 тис. грн; витрати на потреби підприємства, що не пов'язані з організацією господарської діяльності (а саме на проведення презентації окрім проведення рекламної діяльності) — 10,0 тис. грн; витрати на утримання дитячого закладу, що знаходиться на балансі підприємства — 18,0 тис. грн; сума амортизаційних відрахувань, що визначені згідно з діючим законодавством — 87,0 тис. грн.

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ

Питання для теоретичної підготовки

- 4.1. Грошові розрахунки в діяльності підприємств.
- 4.2. Безготівкові операції та розрахунки.
- 4.3. Загальні принципи ведення касових операцій підприємством. Призначення та структура звіту про рух грошових коштів.

Рекомендована до вивчення теми література: [1], [5], [15], [18, с. 12—33], [19, с. 21—46], [20, с. 478—497], [24, с. 55—72], [26, с. 241—261].

Основні терміни та поняття: грошовий потік, внутрішні та зовнішні джерела грошових потоків, негативний рух грошових потоків, структура грошових потоків, рух грошових потоків, грошові розрахунки, грошовий оборот, касовий метод, метод нарахувань, безготівкові операції та розрахунки, розрахунковий документ, рахунки підприємств, касові операції, ліміт залишку готівки в касі, структура звіту про рух грошових коштів.

4.1. ГРОШОВІ РОЗРАХУНКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Грошові розрахунки (підприємства) — система грошових відносин, що виникають в процесі господарської діяльності підприємства.

З точки зору фінансів підприємства будь-який актив чи господарська операція оцінюються з огляду величини і спрямованості грошових потоків, що породжуються ними.

Грошові потоки — рух грошових коштів, які одержує і витрачає підприємство у готівковій і безготівковій формі.

Рис. 4.1. Основні класифікаційні ознаки грошових потоків

Позитивні потоки (припливи) відображають надходження грошових коштів на підприємство. *Від'ємні* потоки (відтік) — витрачання грошових коштів підприємством.

Різниця між валовими надходженнями та відтоками коштів за певний період часу являє собою *чистий грошовий потік*. Чистий грошовий потік також може бути позитивним або від'ємним.

Кошти, які надходять з різних джерел підприємства, належать до *внутрішніх* грошових потоків (60—70 % у загальному обсязі грошових потоків). Надходження коштів за рахунок ресурсів, що мобілізуються на фінансовому ринку, належать до *зовнішніх* грошових потоків.

Усі грошові потоки підприємства поєднуються в три основні групи: потоки від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Таблиця 4.1

ДЖЕРЕЛА НАДХОДЖЕНЬ ТА НАПРЯМИ ВІДТОКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЗА ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Вид діяльності	Надходження грошових коштів	Відтік грошових коштів
<i>Операційна діяльність</i>	<ul style="list-style-type: none"> — реалізація продукції (робіт, послуг); — аванси, що одержані від покупців; — інкасація дебіторської заборгованості; — цільове фінансування; — кредити та позики; — інші надходження 	<ul style="list-style-type: none"> — оплата рахунків поставальників; — аванси, що видані; — виплата заробітної платні — платежі до бюджету і позабюджетні фонди; — сплата відсотків за кредит — інші виплати
<i>Інвестиційна діяльність</i>	<ul style="list-style-type: none"> — реалізація основних засобів і об'єктів незавершеного будівництва; — бюджетні асигнування та інше цільове фінансування; — дивіденди та відсотки за фінансовими вкладеннями; — кредити й позички; — безоплатні надходження; — інші надходження 	<ul style="list-style-type: none"> — грошові платежі для придбання основних засобів, нематеріальних активів та інших довгострокових активів; — фінансові вкладення довгострокового характеру; — грошові відшкодування авансів і кредитів, наданих іншим сторонам (крім фінансових інститутів); — інші виплати
<i>Фінансова діяльність</i>	<ul style="list-style-type: none"> — реалізація акцій, облігацій та інших цінних паперів; — одержані відсотки за фінансовими вкладеннями; — надходження від валютних операцій; — пайові внески; — участь у діяльності інших підприємств; — інші надходження 	<ul style="list-style-type: none"> — придбання акцій, облігацій та інших цінних паперів; — грошові виплати власникам для придбання або погашення акцій компанії; — грошові погашення кредитних сум; — інші виплати

Структура грошових потоків залежить від сфери діяльності та організаційно-правової форми підприємства.

Угрупування грошових потоків підприємства за видами діяльності значно підвищує аналітичність звітної інформації. Фінансовий менеджер (чи кредитор) може бачити, які саме джерела приносять підприємству найбільші грошові надходження, а які — споживають їх у більшому обсязі. У нормально функціонуючого підприємства сукупний чистий грошовий потік повинен наближатися до нуля, тобто всі зароблені в звітному періоді кошти повинні бути ефективно інвестовані.

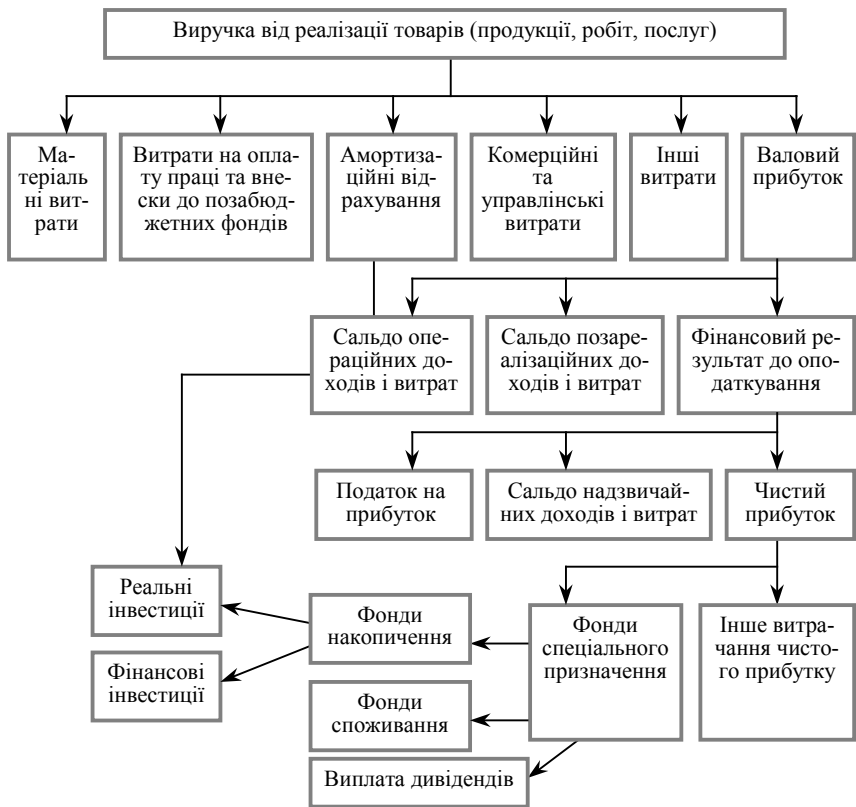

Рис. 4.2. Рух грошових коштів на підприємстві

Грошові розрахунки, які здійснюються підприємствами всіх форм власності, можуть здійснюватись у двох формах. У сукупності ці грошові розрахунки формують грошовий оборот підприємств.

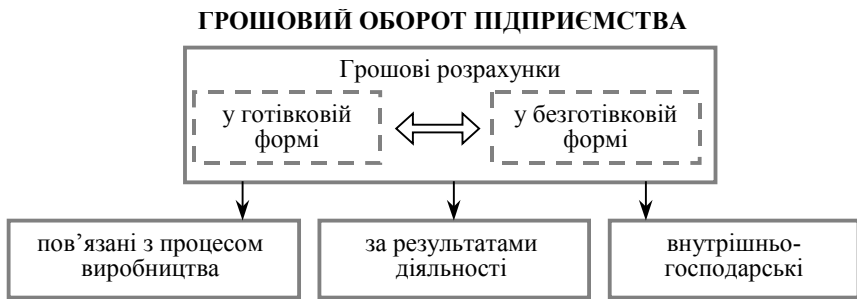
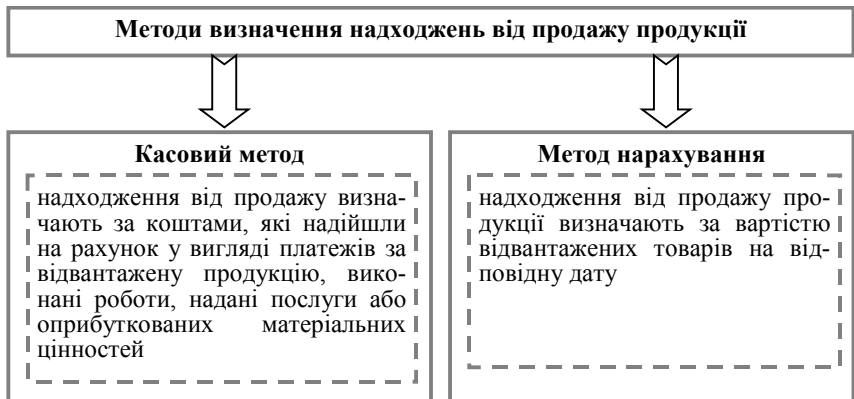

Рис. 4.3. Напрями та форми грошових розрахунків підприємства

4.2. БЕЗГОТІВКОВІ ОПЕРАЦІЇ ТА РОЗРАХУНКИ

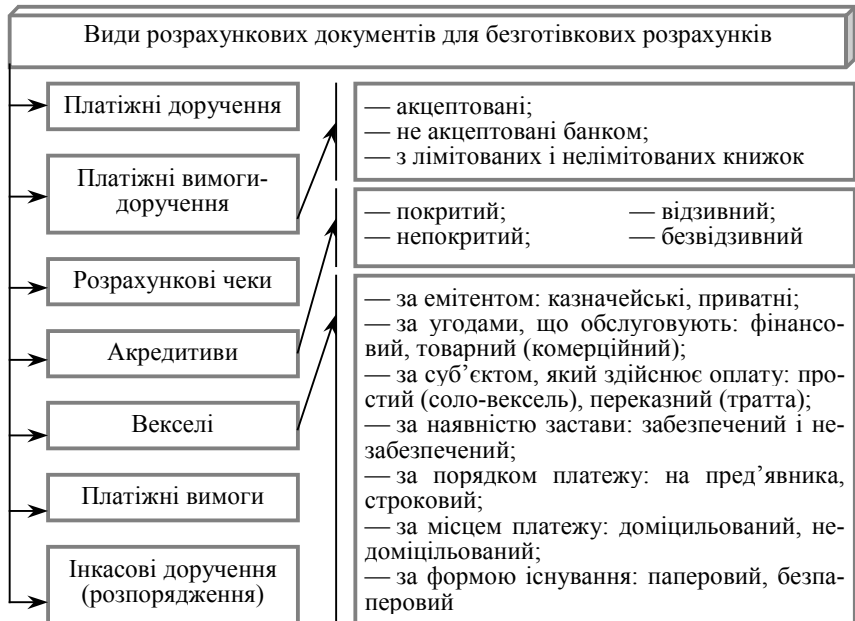
Безготівковий оборот посідає більшу частину грошового обороту, і сприяє:

- прискоренню розрахунків;
- економії витрат, пов'язаних із перевезенням готівки, її обліком і зберіганням;
- створюють умови для контролю за цільовим використанням грошової маси внаслідок її акумулювання в банках.

Організація **безготівкових розрахунків** передбачає їх здійснення записом (переказуванням) коштів з рахунка покупця (платника коштів) на рахунок постачальника (одержувача коштів) або заліком взаємних розрахунків між покупцем і постачальником продукції.

Безготівкові розрахунки здійснюються в різних формах, що пов'язано з використанням різних видів розрахункових документів.

Платіжне доручення

Письмове доручення власника рахунка банку перерахувати (переказати) певну суму коштів зі свого поточного рахунка на рахунок постачальника або іншого одержувача.

Платіжні доручення застосовуються під час розрахунків за товарними й нетоварними операціями, і забезпечують максимальне наближення строків отримання товарно-матеріальних цінностей і здійснення платежу; прискорюють обертання оборотних коштів; запобігають виникненню кредиторської заборгованості в покупців.

Платіжна вимога-доручення

Платіжний документ, що використовується для здійснення примусового списання (стягнення) коштів з рахунків платників стягувачами, яким закон надає право таких дій.

Платіжна вимога

Комбінований розрахунковий документ, який складається з двох частин. Верхня частина — вимога підприємства-постачальника до підприємства-покупця сплатити вартість товару, виконаних робіт, послуг. Нижня частина — доручення покупця (платника грошових коштів) банку, який його обслуговує, переказати належну суму коштів з його рахунка на рахунок постачальника.

Платіжна вимога-доручення більше відповідає фінансовим і господарським інтересам постачальників і покупців; зміцнює довірчі відносини; прискорює оформлення розрахункових документів; платіж здійснюється за згодою платника після попередньої перевірки розрахункових і товарно-транспортних документів постачальника.

Розрахунковий чек

Документ стандартної форми з дорученням чекодавця своєму банкові переказати кошти на рахунок пред'явника чека (отримувача коштів).

Для чекової форми характерні відносна швидкість розрахунків і надходження коштів на рахунок постачальника, що сприяє зменшенню дебіторської заборгованості. До недоліків цієї форми розрахунків відносять: недостатня гарантія платежу через можливість відсутності потрібної суми коштів на рахунку чекодавця, неможливість розрахунків чеками на велику суму, складність оформлення.

Інкасове доручення (розрахунки)

Розрахунковий документ, що застосовується у разі стягнення в безспірному порядку сум фінансових санкцій, недоїмки в бюджет з податків, штрафів, які нараховані державними податковими органами.

Вексель

Цінний папір, письмове безумовне зобов'язання, боргова розписка стандартної форми, що дає право її власнику (векселедержателю) вимагати сплати визначеної у векселі суми від особи, яка видала вексель, (векседавця) у відповідний строк і у відповідному місці.

Казначейські векселі є одним із видів державних цінних паперів, які випускаються для покриття видатків державного бюджету.

Приватні векселі емітують корпорації, фінансові групи, комерційні банки.

Фінансовий вексель має депозитну природу, і використовується в основному для мобілізації грошових ресурсів.

Товарний (комерційний) вексель застосовується для кредитування торговельних операцій і визначає умови погашення векседавцем-боржником своїх обов'язків перед постачальником-кредитором за поставлену продукцію, надані послуги, виконані роботи.

Простий (соло-вексель) — виписується і підписується покупцем (векседавцем) і є його борговим зобов'язанням оплатити кредиту вказану суму в установленій час.

Переказний вексель (тратта) регулює вексельні відносини трьох сторін: кредитора (трасанта), боржника (трасата) і утримувача платежу (ремітента).

Забезпечений вексель гарантований заставою (якою може бути дебіторська заборгованість, товарні запаси, цінні папери, основні виробничі засоби, обладнання), яка надається кредиторіві, банку або продавцю доти, доки борг не буде сплачено.

Вексель *на пред'явника* оплачується негайно після прийняття його дебітором.

Строковий вексель оплачується в термін, указаний у документі.

Доміцільований вексель підлягає сплаті третьою особою (доміцилянтом) за місцем проживання платника (або в іншому місці).

Акредитив

Грошове зобов'язання банку, яке видається ним за дорученням клієнта (заявника акредитива) на користь його контрагента виконати платіж третій особі (бенефіціару) за поставлені товари (виконані роботи, надані послуги), або надати повноваження іншому виконуючому банку здійснити це платіж на умовах пред'явлення документів, передбачених відповідно до договору між контрагентами.

Покритий акредитив передбачає попереднє депонування коштів. *Непокритий* акредитив передбачає гарантування платежів банком платоспроможному постачальнику за умови встановлення між клієнтом і банком, який відкриває акредитив, кореспондентських відносин.

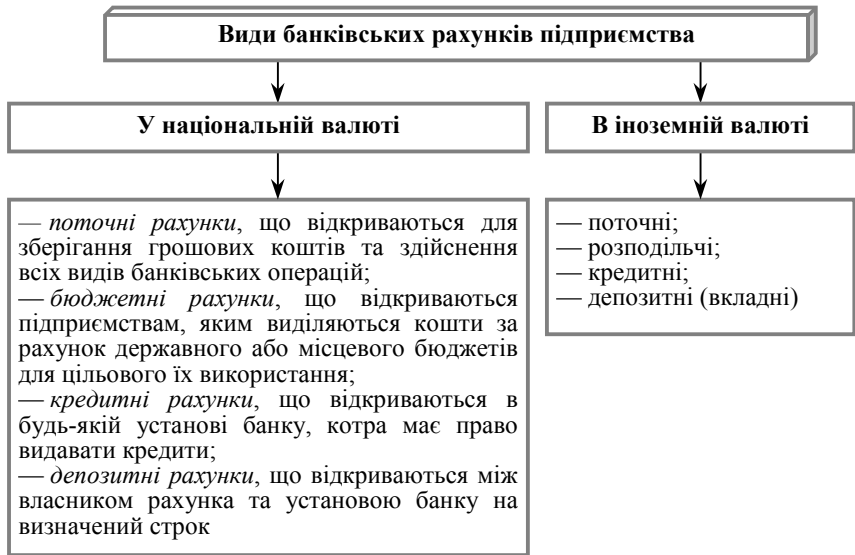
Відзвинний акредитив може бути змінений або анульований банком-емітентом на вимогу покупця без попереднього погодження з постачальником за умови оплати банком-виконавцем документів, які були виставлені постачальником і прийняті банком до отримання останнім повідомлення про зміну чи анулювання акредитива. *Безвідзвинний* акредитив не може бути змінений або анульований.

Розрахунки акредитивами вигідні для постачальника через надійність, відносну простоту і привабливість. Для покупців акредитивна форма розрахунків внаслідок вилучення коштів з обороту на певний час не вигідна.

4.3. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ВЕДЕННЯ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВОМ. ПРИЗНАЧЕННЯ ТА СТРУКТУРА ЗВІТУ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Підприємства для зберігання коштів і здійснення всіх видів банківських операцій відкривають *рахунки* в банках. Кожне підприємство може відкривати два і більше поточних рахунків у національній валюті та рахунки в іноземній валюті.

Касові операції підприємства пов'язані як із прийняттям, так і з видачею готівки. Порядок ведення касових операцій регламентується Національним банком України та поширюється на всі підприємства незалежно від форм власності і виду діяльності, а також на фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності (крім банків і підприємств зв'язку).

Ліміти залишку готівки в касі — гранична сума грошових активів (або їх норматив у днях до обороту), яка може знаходитися на підприємстві у формі готівки; визначається для кожного підприємства комерційними банками за місцем відкриття рахунка з урахуванням режиму і специфіки роботи підприємства, відстані його від установи банку, розміру касових оборотів, установлених строків і порядку передавання готівки в банк.

Відповідно до міжнародних облікових стандартів звіт про рух коштів входить до складу фінансової звітності підприємства на правах основного документа поряд з бухгалтерським балансом і звітом про фінансові результати. Українські підприємства складають «Звіт про рух грошових коштів».

Завдання фінансового менеджменту полягає у виявленні причин розбіжностей між рухом вартості та рухом грошей, оцінці розкритих фактів і розробці заходів щодо усунення наявних недоліків.

Звіт про рух грошових коштів містить інформацію про надходження та вибуття грошових коштів і їх еквівалентів підприємства за звітний період, і передбачає використання непрямого методу подання інформації про рух коштів.

Надходження	Вибуття
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності	
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	Коригування на:
Коригування на: амортизацію необоротних активів	
збільшення забезпечень	зменшення забезпечень
прибуток від нереалізованих курсових різниць	збиток від нереалізованих курсових різниць
прибуток від неопераційної діяльності	збиток від неопераційної діяльності
Витрати на сплату відсотків	
Прибуток від операційної діяльності до зміни в чистих оборотних активах	Збиток від операційної діяльності до зміни в чистих оборотних активах
Збільшення: оборотних активів	Зменшення: оборотних активів
витрат майбутніх періодів	витрат майбутніх періодів
Збільшення: поточних зобов'язань	Зменшення: поточних зобов'язань
доходів майбутніх періодів	доходів майбутніх періодів
Грошові кошти від операційної діяльності	Грошові кошти від операційної діяльності
	Сплачені: відсотки
	податки на прибуток
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	Чистий рух коштів до надзвичайних подій
Рух коштів від надзвичайних подій	Рух коштів від надзвичайних подій
Чистий рух коштів від операційної діяльності	
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	
Реалізація: фінансових інвестицій	Придбання: фінансових інвестицій
необоротних активів	необоротних активів
майнових комплексів	майнових комплексів
Отримані: відсотки	Інші платежі
дивіденди	
Інші надходження	
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	Чистий рух коштів до надзвичайних подій
Рух коштів від надзвичайних подій	Рух коштів від надзвичайних подій
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності	
Надходження власного капіталу	Сплачені дивіденди
Отримані позики	Погашення позик
Інші надходження	Інші платежі
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	Чистий рух коштів до надзвичайних подій
Рух коштів від надзвичайних подій	Рух коштів від надзвичайних подій
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	
Чистий рух коштів за звітний період	
Залишок коштів на початок року	
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів
Залишок коштів на кінець року	

Рис. 4.4. Надходження та вибуття грошових коштів підприємства та їх еквівалентів у Звіті про рух грошових коштів

Визначення руху коштів в результаті **операційної діяльності** передбачає визначення суми чистого надходження (видатку) в результаті операційної діяльності шляхом послідовного коригування показника прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування, наведеного в звіті про фінансові результати.

Визначення руху коштів в результаті **інвестиційної діяльності** визначаються на основі аналізу змін у статтях необоротних активів, поточних фінансових інвестицій та статей звіту про фінансові результати («Дохід від участі в капіталі», «Інші фінансові доходи», «Інші доходи», «Втрати від участі в капіталі», «Інші витрати»).

Визначення руху коштів внаслідок **фінансової діяльності** відбувається на основі аналізу змін у статтях балансу за розділом «Власний капітал», «Забезпечення наступних витрат і платежів», «Довгострокові зобов'язання», «Поточні зобов'язання».

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Визначте сутність грошового потоку підприємства.
2. За якими ознаками класифікують грошові потоки підприємства?
3. Які фактори визначають структуру грошових потоків підприємства?
4. Які грошові розрахунки пов'язані з організацією основної діяльності підприємства?
5. Чи впливають грошові надходження на фінансовий стан підприємства? Відповідь обґрунтуйте.
6. Визначте та дайте характеристику основним методам упорядкування звітності про рух грошових коштів.
7. Визначте сутність готівкових та безготівкових розрахунків.
8. Які форми безготівкових розрахунків можуть здійснюватися в Україні?
9. Що являє собою платіжне доручення?
10. За якою схемою відбуваються розрахунки за допомогою платіжних доручень?
 11. Що являє собою платіжна вимога-доручення?
 12. Яким чином відбуваються розрахунки за платіжними вимогами дорученнями?
 13. Окресліть етапи здійснення розрахунків за допомогою інкасо.
 14. Що являє собою акредитив?
 15. Наведіть приклади акредитивів.
 16. Окресліть схему організації розрахунків за допомогою акредитиву.

17. Які реквізити містить чек?
18. Окресліть схему організації розрахунків за допомогою чеків.
19. Які функції виконує вексель?
20. За якою схемою відбувається обіг векселя?
21. Дайте характеристику основним поняттям, що містяться у П(С)БО 4.
22. Визначте складові грошових потоків підприємства від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.
23. Окресліть основні етапи заповнення звіту про рух грошових коштів відповідно до П(С)БО 4.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Грошовий потік підприємства являє сукупність розподілених у часі:

- а) надходжень грошових коштів, що генеруються в процесі господарської діяльності;
- б) витрачання грошових коштів, що генеруються в процесі господарської діяльності;
- в) надходжень та витрачання грошових коштів, що генеруються в процесі господарської діяльності;
- г) надходжень та витрачання грошових коштів, що генеруються в процесі фінансової діяльності.

2. До потоку грошових коштів, що формується в процесі операційної діяльності, не слід відносити:

- а) грошові платежі постачальникам за товари та послуги;
- б) кошти, що надходять від продажу товарів і надання послуг;
- в) грошові надходження від емісії акцій;
- г) грошові платежі працівникам підприємства.

3. До потоку грошових коштів, що формується в процесі інвестиційної діяльності, слід відносити:

- а) кошти, що надійшли в результаті утворення боргових зобов'язань;
- б) кошти, що направлені на погашення отриманих позик;
- в) кошти, що надійшли від продажу товарів і надання послуг;
- г) кошти, що надійшли від реалізації необоротних активів.

4. До потоку грошових коштів, що формується в результаті фінансової діяльності, не слід відносити:

- а) грошові кошти, що надійшли від реалізації необоротних активів;
- б) надходження грошових коштів від емісії акцій;
- в) кошти, що направлені на погашення отриманих позик;
- г) кошти, що надійшли в результаті утворення боргових зобов'язань.

5. До зовнішніх факторів, що впливають на формування грошових потоків підприємства, не належать:

- а) кон'юнктура товарного ринку;
- б) система оподаткування підприємств;
- в) життєвий цикл підприємства;
- г) кон'юнктура фінансового ринку.

6. До внутрішніх факторів, що впливають на формування грошових потоків підприємства, не належать:

- а) тривалість операційного циклу;
- б) тривалість фінансового циклу;
- в) життєвий цикл підприємства;
- г) кон'юнктура товарного ринку.

7. За рахунок додаткової емісії акцій можна досягти:

- а) зростання обсягу позитивного грошового потоку;
- б) зниження обсягу позитивного грошового потоку;
- в) зниження від'ємного грошового потоку;
- г) розмір грошового потоку залишиться без змін.

8. Скорочення обсягу реальних інвестиційних програм сприятиме:

- а) зниженню позитивного грошового потоку;
- б) зростанню від'ємного грошового потоку;
- в) зниженню від'ємного грошового потоку;
- г) розмір грошового потоку залишиться без змін.

9. Якщо платежі здійснено шляхом проведення відповідних записів за рахунками учасників, мають місце:

- а) готівкові розрахунки;
- б) безготівкові розрахунки.

10. Безготівкові розрахунки сприяють:

- а) збільшенню витрат виробництва;
- б) зменшенню витрат обігу;
- в) збільшенню витрат обігу;
- г) витрати господарюючого суб'єкта не залежать від виду розрахунків.

11. До безготівкових форм розрахунків належать:

- а) розрахунки гривнями;
- б) розрахунки в іноземній валюті;
- в) розрахунки за допомогою кредитних карток;
- г) розрахунки платіжними дорученнями.

12. Платіжний документ, який використовується для здійснення примусового списання (стягнення) коштів із рахунків платників:

- а) платіжна вимога-доручення;
- б) платіжна вимога;
- в) платіжне доручення;
- г) вексель.

13. Наказ підприємства банку, що його обслуговує, про перерахування певної суми коштів зі свого поточного рахунку на рахунок одержувача:

- а) платіжна вимога;
- б) платіжне доручення;
- в) платіжна вимога-доручення;
- г) вексель.

14. Письмове розпорядження документодавця банку, який веде його рахунок, сплатити документодержателю зазначену в документі суму коштів:

- а) платіжна вимога;
- б) платіжне доручення;
- в) платіжна вимога-доручення;
- г) розрахунковий чек.

15. Форма безготівкових розрахунків на національному та зовнішньому ринку через доручення про виплату банком певної суми контрагенту, який виконав умови договору:

- а) платіжна вимога;
- б) платіжна вимога-доручення;
- в) акредитив;
- г) розрахунковий чек.

16. Письмове зобов'язання чітко встановленої форми, за яким боржник (документодавець) зобов'язується сплатити кредитор (документодержателю) зазначену в документі суму до певного строку:

- а) вексель;
- б) платіжна вимога;
- в) акредитив;
- г) платіжна вимога-доручення.

17. Еквіваленти грошових коштів характеризуються, як:

а) довгострокові високоліквідні фінансові інвестиції, вільно конвертовані у певні суми коштів, що характеризуються незначним ризиком зміни вартості;

б) короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, вільно конвертовані у певні суми коштів, що характеризуються незначним ризиком зміни вартості;

в) фінансові інвестиції, що характеризуються значним ризиком зміни вартості;

г) будь-які інвестиції, що характеризуються незначним ризиком зміни вартості.

18. У звіті про рух грошових коштів (відповідно до П(С)БО 4) інформацію подано:

а) з урахуванням методу оцінки грошового потоку у часі, а саме: поточний грошовий потік, майбутній грошовий потік;

б) з урахуванням достатності обсягу грошових потоків, а саме: надлишковий грошовий потік, дефіцитний грошовий потік;

в) з урахуванням виду господарської діяльності, а саме: грошовий потік з операційної діяльності, грошовий потік з інвестиційної діяльності, грошовий потік із фінансової діяльності;

г) з урахуванням структури господарюючого суб'єкта, а саме: грошовий потік по підрозділах та філіях підприємства.

АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА: ФОРМУВАННЯ І ОЦІНКА

Питання для теоретичної підготовки

- 5.1. Необоротні та оборотні активи: сутність і склад.
- 5.2. Політика формування активів підприємства. Визначення потреби в окремих видах активів.
- 5.3. Оптимізація складу активів підприємства та оцінка їхньої загальної вартості.

Рекомендована до вивчення теми література: [1], [4], [16, т. 1, с. 259—319, 370—414], [18, с. 199—209, 263—275], [19, с. 157—176, 181—194, 253—278], [22, Ч. 2, с. 86—130], [23, с. 509—548], [24, с. 197—218], [26, с. 193—219, 220—240].

Основні терміни та поняття: активи, необоротні активи, відтворення необоротних активів, ефективність використання необоротних активів, оборотні активи, етапи розвитку підприємства, політика формування активів, визначення потреби в окремих видах активів, прямий і усереднений методи розрахунку загальної потреби в основних засобах, мінімально необхідна сума активів, необхідна сума активів, максимально необхідна сума активів, оптимізація складу активів, цілісний майновий комплекс, балансова оцінка вартості сукупних активів, оцінка вартості заміщення, ринкова оцінка, оцінка по капіталізації прибутку, гудвіл, синергізм.

5.1. НЕОБОРОТНІ ТА ОБОРОТНІ АКТИВИ: СУТНІСТЬ І СКЛАД

Для здійснення господарської діяльності кожне підприємство повинне мати у своєму розпорядженні певне майно, що належить йому на правах власності. Майно у всіх його видах, що належить підприємству, називається його активами.

Активи — економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які належать йому на правах власності і які використовуються в господарській діяльності з метою одержання доходу.

Залежно від характеру участі в господарському процесі й швидкості обороту виділяють необоротні та оборотні активи підприємства.

Необоротні активи (основний капітал) — сукупність майнових цінностей підприємства, які багаторазово беруть участь у процесі господарської діяльності й переносять на продукцію свою вартість частинами, з метою отримання економічної вигоди (прибутку).

У практиці господарювання до необоротних активів відносять майнові цінності всіх видів зі строком використання більше одного року й вартістю понад 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

<i>Нематеріальні активи</i>	→	придбані підприємством права користування окремими природними ресурсами, виробничими зразками, товарними знаками, об'єктами виробничої й інтелектуальної власності та інші аналогічні майнові права
<i>Основні засоби</i>	→	найбільш значима частина необоротних активів, які являють собою вартість власних і отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів відповідно до діючої системи обліку
<i>Довгострокові фінансові інвестиції</i>	→	довгострокові (на строк більше одного року) фінансові інвестиції, що враховуються за методом участі в капіталі інших підприємств, а також у різноманітні фондові й грошові інструменти (акції, облігації, депозитні внески)
<i>Довгострокова дебіторська заборгованість</i>	→	заборгованість фізичних і юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після 12 місяців
<i>Відстрочені податкові активи</i>	→	сума податку з прибутку, що підлягає відшкодуванню в наступних періодах у результаті тимчасової різниці між обліковою і податковою базами оцінки
<i>Інші необоротні активи</i>	→	незавершені капітальні вкладення; устаткування, призначене до установки, і деякі інші їх види

Рис. 5.1. Види необоротних активів підприємства

У процесі функціонування необоротні активи під впливом різних факторів поступово втрачають свою вартість.

Фізичний знос — втрата необоротними активами своєї споживної вартості і якостей, внаслідок чого вони стають матеріально непридатними для подальшого використання (відбувається погіршення їх техніко-економічних і соціальних характеристик).

Моральний знос — зниження діючих необоротних активів у результаті появи їх нових видів, більш дешевших і продуктивніших. Існують два види морального зносу:

1) *моральний знос першого виду* — пов'язаний з темпами технічного прогресу, який приводить до зниження вартості виробництва продукції внаслідок росту продуктивності праці в галузі, яка виготовляє нові основні засоби (при цьому їх споживна вартість не змінюється);

2) *моральний знос другого виду* (повний моральний знос) — пов'язаний із втратою засобом праці вартості внаслідок появи нових, більш продуктивних машин, кращих за техніко-економічними параметрами.

Через схильність необоротних активів до зносу перед підприємством виникає необхідність їх відтворення. Розрізняють просте та розширене відтворення необоротних активів.

Ефективність необоротних активів залежить від повноти реалізації екстенсивних й інтенсивних факторів поліпшення їх використання.

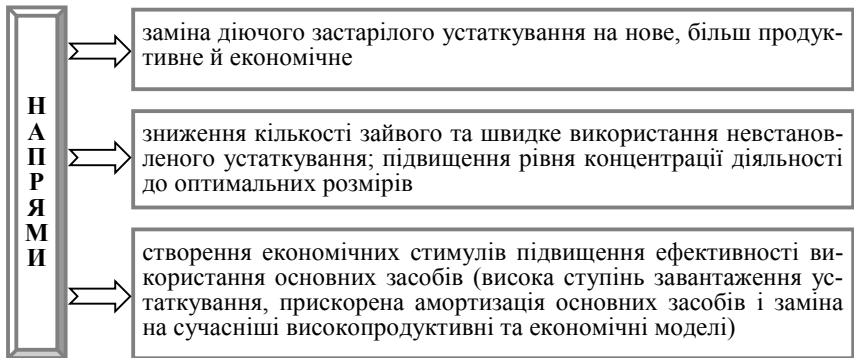

Рис. 5.2. Основні напрями підвищення ефективності використання основних засобів

Оборотні активи — сукупність матеріальних і грошових цінностей, що обслуговують поточний господарський процес підприємства, які знаходяться в постійному кругообігу і в повному обсязі переносять свою вартість на товари (роботи, послуги), що реалізуються, протягом одного операційного циклу, з метою отримання економічної вигоди (прибутку).

У практиці господарювання до оборотних активів відносять майнові цінності всіх видів зі строком використання до одного року й вартістю до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Використання оборотних активів підприємства пов'язане з конкретними особливостями формування його операційного циклу.

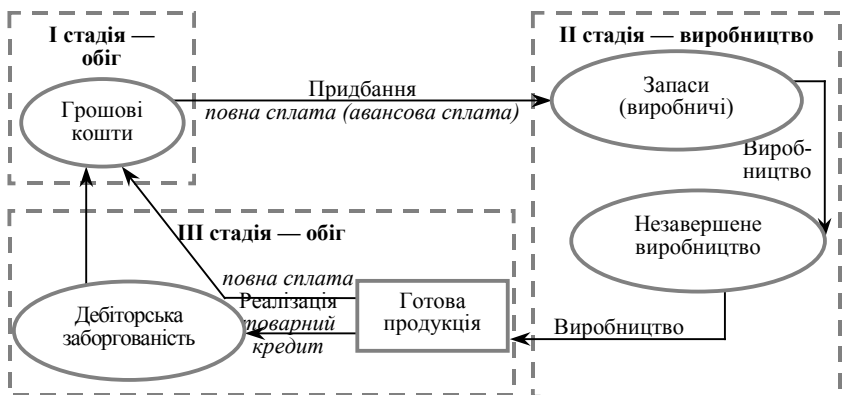
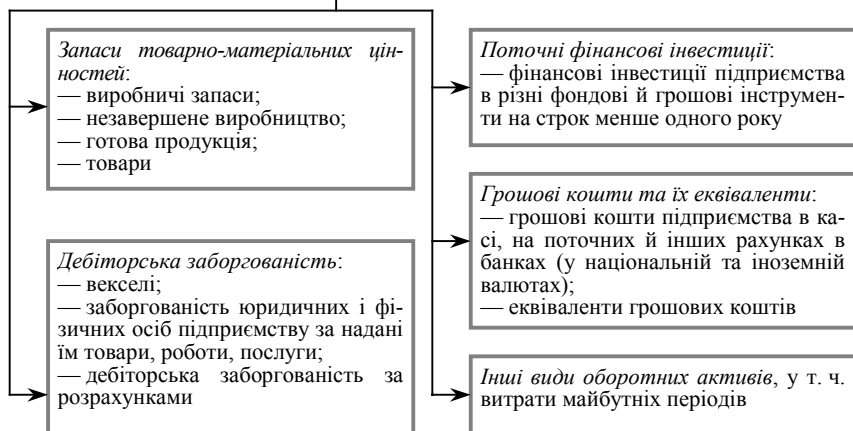

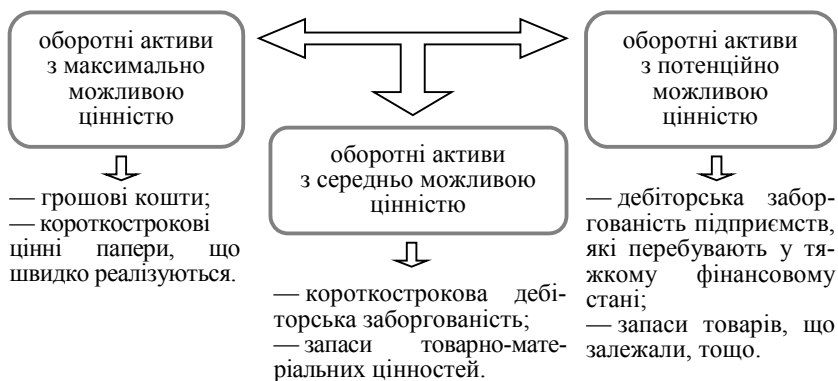
Рис. 5.3. Стадії обігу оборотних активів підприємства

Класифікація оборотних активів підприємства відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 2 «Баланс»

Цінність оборотних активів — їх кількісно-якісна характеристика, яка відображає взаємозв'язок між ризиком і прибутковістю з позицій трьох факторів: кількісної величини ризику нереалізації, джерел ризику нереалізації, можливого ефекту від реалізації.

Види оборотних активів за можливою цінністю:

Ефективність оборотних активів залежить від повноти реалізації заходів, спрямованих на забезпечення оптимальності їх використання та прискорення їх оборотності.

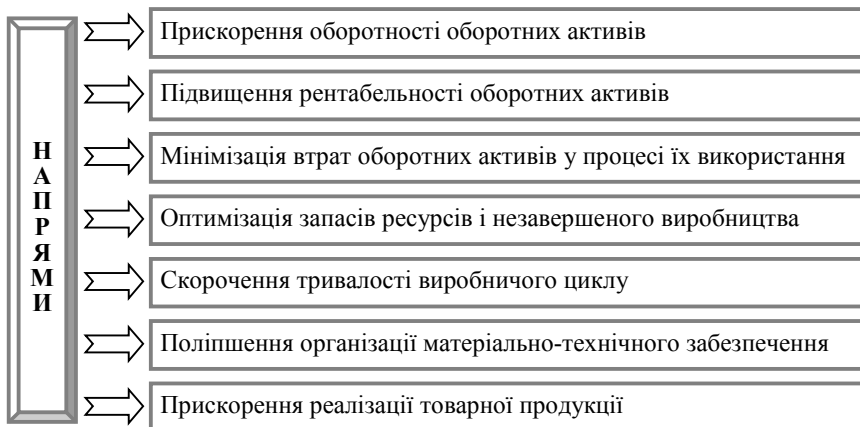

Рис. 5.4. Основні шляхи підвищення ефективності використання оборотних активів

5.2. ПОЛІТИКА ФОРМУВАННЯ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА. ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБИ В ОКРЕМИХ ВИДАХ АКТИВІВ

Формування активів підприємства пов'язане з основними етапами його розвитку.

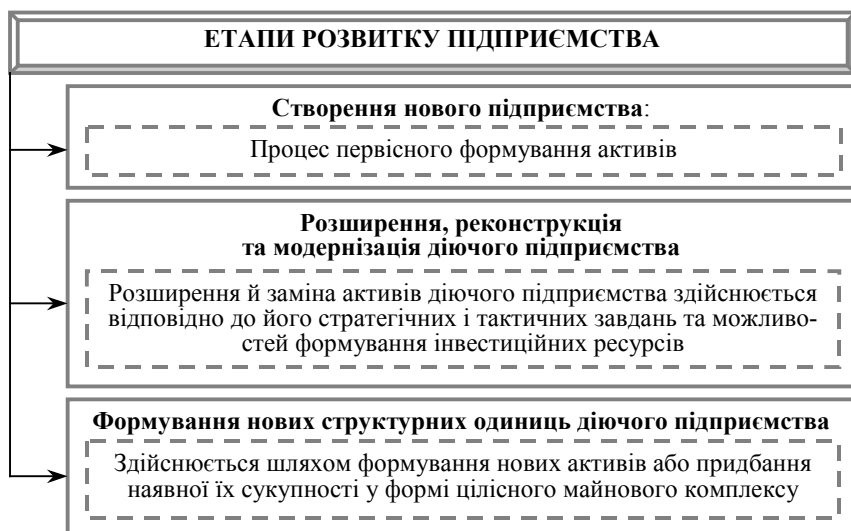
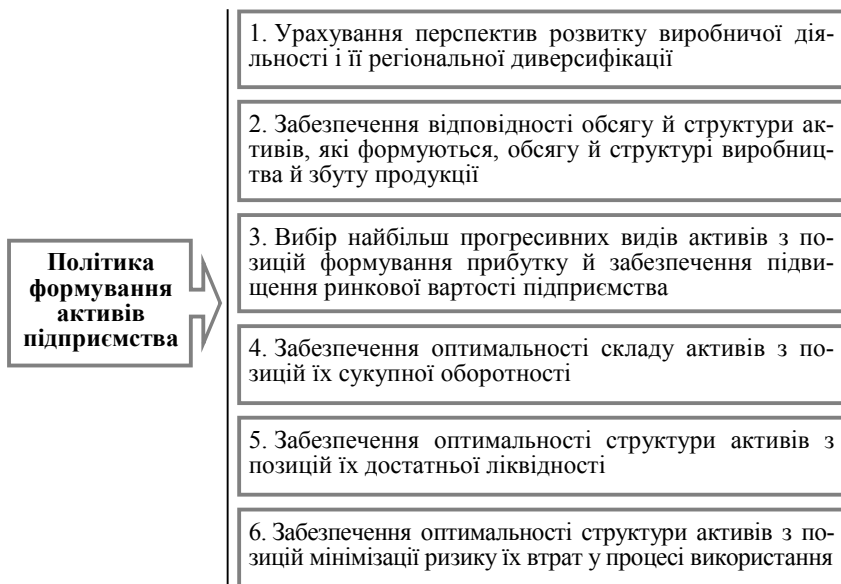

Рис. 5.5. Основні етапи формування активів підприємства

З метою забезпечення ефективної діяльності підприємства в майбутньому періоді, процес формування його активів здійснюється відповідно до певної фінансової політики.

Політика формування активів — частина загальної фінансової стратегії підприємства, яка полягає у виявленні та задоволенні потреби в окремих видах активів і оптимізації їх складу.

Процес формування активів підприємства проходить низку етапів.

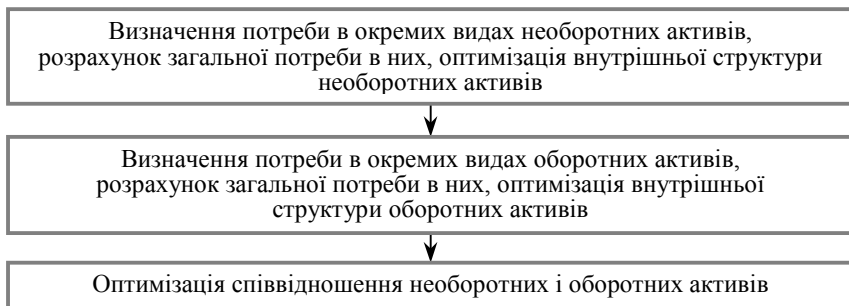
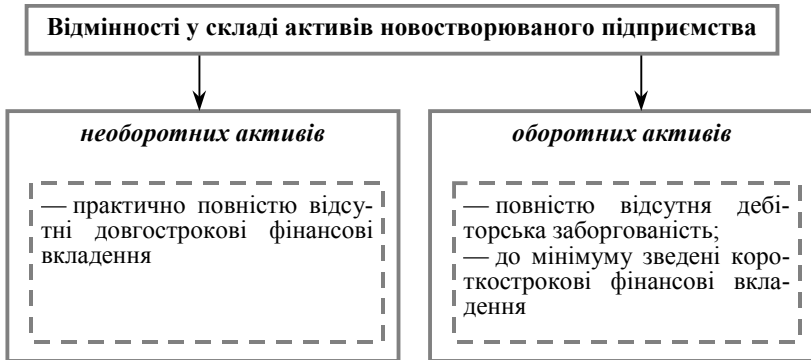
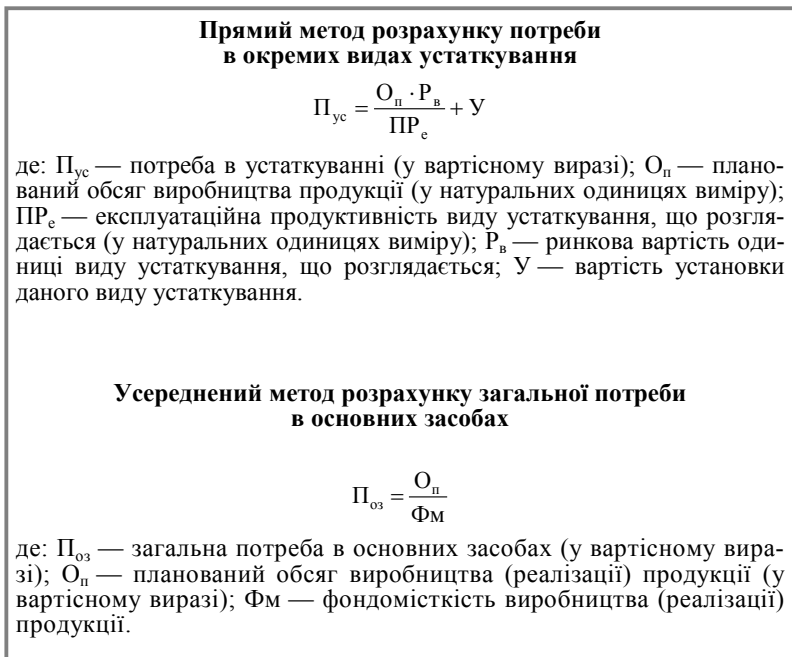

Рис. 5.6. Процес формування активів підприємства

Визначення потреби в активах нового підприємства здійснюється в процесі розробки бізнес-плану проекту його створення.

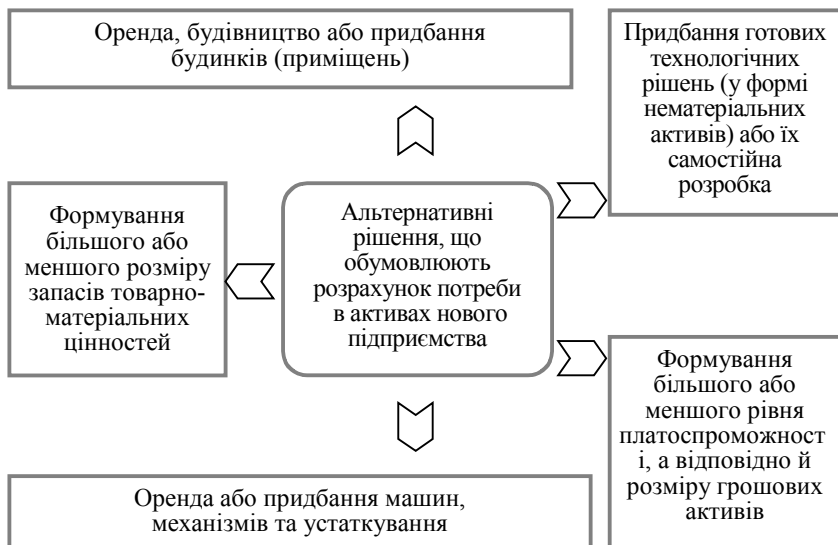

Розрахунок потреби в активах підприємства здійснюється в розрізі окремих їх видів методом прямих розрахунків і непрямим методом (рис. 5.11).

Розрахунок потреби в оборотних активах	Потреба в основних засобах	Метод прямих розрахунків	по кожному виду та різновиду
	Потреба в нематеріальних активах	Непрямий метод розрахунків	на основі показника фондомісткості
	Потреба в інших оборотних активах	Метод прямого рахунку	по окремих різновидах
Розрахунок потреби в оборотних активах	Потреба в оборотному капіталі, що авансується в запаси сировини й матеріалів	Метод прямого рахунку	по окремих різновидах з урахуванням особливостей створеного підприємства
		На підставі нормування	на основі нормативу запасів сировини й матеріалів
	Потреба в оборотному капіталі, що авансується в запаси готової продукції (для промислових підприємств)	На підставі нормування	на основі нормативу запасів готової продукції
		На підставі нормування	на основі нормативу запасів товарів
	Потреба в оборотному капіталі, що авансується в незавершене виробництво (для промислових підприємств)	На підставі нормування	на основі нормативу незавершеного виробництва
Потреба в грошових активах	Метод прямого рахунку	визначення їх майбутніх витрат на розрахунки по оплаті праці, по авансових і податкових платежах, по маркетинговій діяльності і т. д.	
Потреба в інших оборотних активах	Метод прямого рахунку	по окремих різновидах із урахуванням особливостей створеного підприємства	

Рис. 5.7. Схема розрахунку потреби в активах підприємства

Розрахунок потреби в активах для нового підприємства пов'язаний з вибором альтернативних рішень, тому здійснюється в трьох варіантах.

1. Визначення **мінімально необхідної суми активів**, що дозволяє розпочати господарську діяльність

3. Визначення **необхідної суми активів**, що дозволяє розпочати господарську діяльність із достатніми розмірами страхових запасів по основних видах оборотних засобів (матеріальних і грошових)

2. Визначення **максимально необхідної суми активів**, яка дозволяє:
 — придбання у власність усіх основних засобів і необхідних нематеріальних активів;
 — формування достатніх розмірів страхових запасів по всіх видах оборотних активів, що необхідні на початковому етапі діяльності підприємства

Рис. 5.8. Етапи розрахунку потреби в активах нового підприємства за варіантами

5.3. ОПТИМІЗАЦІЯ СКЛАДУ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНКА ЇХНЬОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ВАРТОСТІ

Оптимізація внутрішньої структури активів (при орієнтації в основному на розраховану потребу в окремих їх видах) здійснюється з урахуванням їх ролі в генеруванні прибутку, рівня ліквідності й рівня ризику втрати вартості в процесі використання.

Оптимізація співвідношення необоротних і оборотних активів (крім перелічених вище факторів) ґрунтується й на показнику їх сукупної оборотності.

У процесі оптимізації складу активів створюваного підприємства потрібно враховувати особливості функціонування окремих їх видів (табл. 5.1).

Цілісний майновий комплекс — господарський об'єкт із закінченим циклом виробництва продукції (робіт, послуг).

Методи оцінки вартості сукупних активів підприємства як цілісного майнового комплексу досить різноманітні (рис. 5.9).

Метод балансової оцінки вартості сукупних активів

1) *Оцінка за фактично відображеною вартістю активів* — здійснюється відповідно до діючої методики оцінки вартості об'єктів приватизації (затвердженої постановою Кабінету Міністрів України N36 від 18 січня 1995 р.)

$$Ц = O_з + H_а + B_к + H_б \cdot K + Y_н \cdot K + 3 \pm (\Phi_A - \Phi_3),$$

де: Ц — ціна чистих активів цілісного майнового комплексу; $O_з$ — залишкова вартість основних засобів; $H_а$ — залишкова вартість нематеріальних активів, що відображені в балансі; $B_к$ — незавершені капітальні вкладення без обліку вартості незавершеного будівництва; $H_б$ — вартість незавершеного будівництва; $Y_н$ — невстановлене устаткування; K — усереднені індекси цін на будівництво й промислово-виробничу продукцію відповідно до порядку індексації їх вартості; 3 — запаси товарно-матеріальних цінностей по фактичній вартості, що відображена в балансі; Φ_A — фінансові активи (довгострокові фінансові вкладення, інші необоротні активи; грошові активи; дебіторська заборгованість та інші оборотні активи); Φ_3 — фінансові зобов'язання всіх видів (довгострокові пасиви; розрахунки з кредиторами; резерви майбутніх платежів та інші короткострокові пасиви).

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ АКТИВІВ

Позитивні особливості		Негативні особливості	
необоротних активів	оборотних активів	необоротних активів	оборотних активів
практично не піддаються дії інфляції	мають високу ліквідність, а частина їх перебуває у вигляді грошових засобів платежу	важко піддаються фінансовому управлінню внаслідок слабкої змінюваності в структурі в короткому періоді часу	частина оборотних активів, що перебуває в грошовій формі, значною мірою піддається втраті вартості в процесі інфляції
піддаються меншому фінансовому ризику втрат у процесі господарської діяльності й практично захищені від несумлінних дій партнерів по господарських операціях	мають високий потенціал структурної трансформаци (легко можуть бути перетворені з одного виду в інший при регулюванні грошових і матеріальних потоків на підприємстві)	піддаються моральному зносу, у зв'язку з чим, будучи навіть тимчасово виведеніми з експлуатації, втрачають свою вартість	тимчасово вільні оборотні активи у формі грошових коштів генерують менший прибуток порівняно з тимчасово вільними необоротними активами, а зайві матеріальні оборотні активи вимагають додаткових витрат на їх зберігання
мають більші резерви істотного розширення обсягу виробничої діяльності в періоди підйому кон'юнктури	більше пристосовані до змін кон'юнктури товарного й фінансового ринків, легше піддаються змінам у процесі регіональної, господарської або товарної диверсифікованості діяльності	належать до групи важколіквідних і неликвідних активів (у короткому періоді часу) і не можуть бути засобом забезпечення потоку платежів при зниженні рівня платоспроможності підприємства та загрози його банкрутства	значна частина оборотних активів піддається більшому фінансовому ризику втрат у зв'язку з несумлінністю партнерів й істотним погіршенням кон'юнктури товарного й фінансового ринків (порівняно з необоротними активами)
здатні генерувати стабільний прибуток навіть при несприятливій господарській кон'юктурі	легко керовані, при ефективному фінансовому менеджменті швидкість їх обороту може бути підвищена		запаси товарно-матеріальних активів піддаються постійним втратам у зв'язку із природними втратами
сприяють запобіганню (або істотному зниженню) втрат матеріальних оборотних активів у процесі їх зберігання			

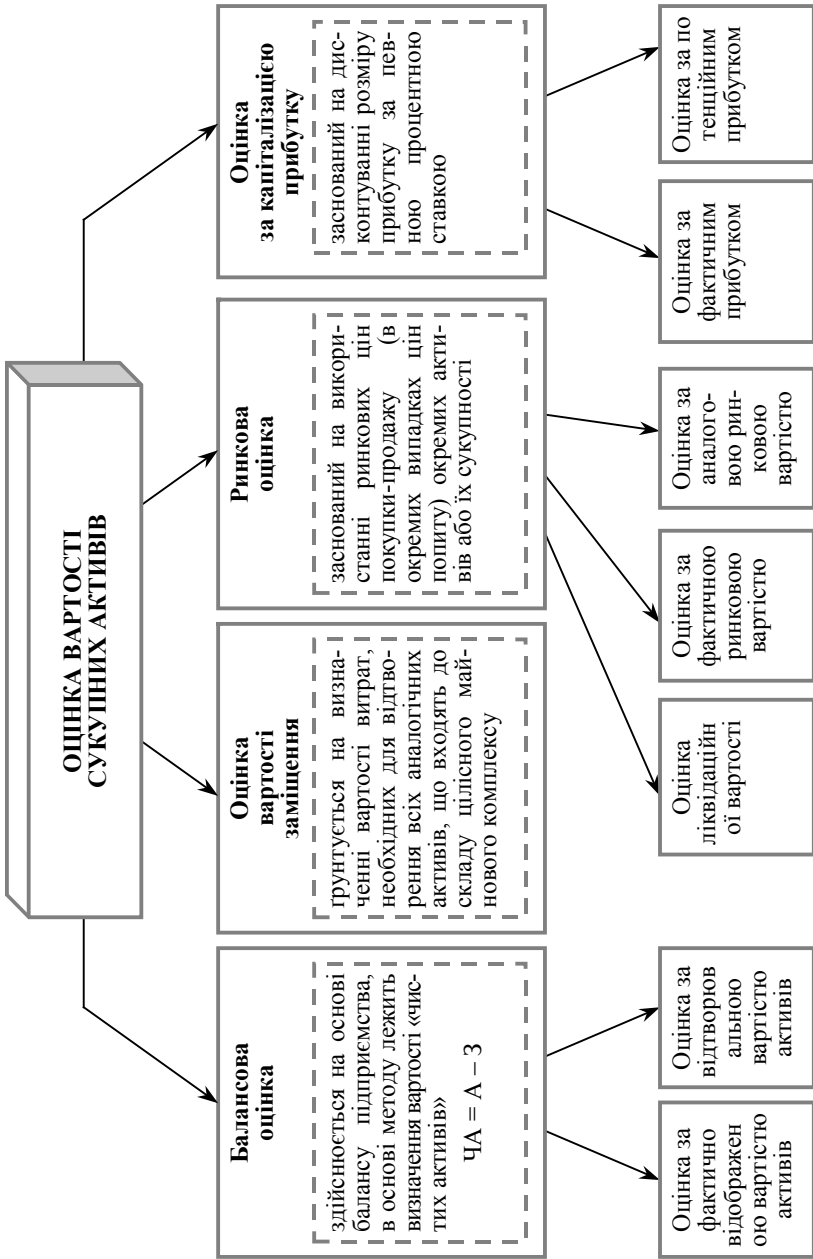

Рис. 5.9. Класифікація методів оцінки вартості сукупних активів

МЕТОД РИНКОВОЇ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ СУКУПНИХ АКТИВІВ

1) *Оцінка ліквідаційної вартості* — здійснюється у випадку, якщо підприємство припиняє свою діяльність як самостійний господарюючий суб'єкт

$$ЛВ = РВ_{мн} \pm (\Phi\Phi - \PhiЗ) - Вл,$$

де ЛВ — ліквідаційна вартість активів цілісного майнового комплексу; РВ_{мн} — ринкова вартість окремих видів матеріальних і нематеріальних активів (оцінена за ціною попиту на них, що звичайно нижче ринкових цін їх покупки-продажу); $\Phi\Phi$ — фінансові активи; $\PhiЗ$ — фінансові зобов'язання; Вл — витрати, пов'язані з ліквідацією активів підприємства (інформація, проведення аукціону, обов'язкові платежі тощо).

Ліквідаційна вартість сукупних активів відображає мінімальну ринкову ціну їх продажу (через терміновий продаж під час ліквідації окремих видів майна господарюючого суб'єкта, що змушує продавців орієнтуватися в процесі реалізації активів на ціни попиту, а не на середньо ринкові ціни їх покупки-продажу).

2) *Оцінка за фактичною ринковою вартістю* — здійснюється по підприємствах, які організовані у формі відкритих акціонерних товариств, чії акції вільно обертаються на організованому або неорганізованому фондовому ринку

$$РВф = РВа \cdot Чоа,$$

де: РВф — фактична ринкова вартість активів; РВа — фактична ринкова вартість однієї акції; Чоа — кількість акцій підприємства, що перебуває в обігу.

Даний метод оцінки може надавати викривлене значення вартості внаслідок: штучної підтримки ліквідності акцій емітентом шляхом установаження цін викупу акцій, які іноді перевищують їх реальну ринкову вартість; довільне встановлення ринкової ціни акцій емітентом.

3) *Оцінка за аналоговою ринковою вартістю* — здійснюється на основі вивчення ринкових цін покупки-продажу аналогічних цілісних майнових комплексів (з урахуванням галузевої належності, регіону розміщення, розміру й структури активів, стадії життєвого циклу та низки інших факторів).

Використання даного методу оцінки у вітчизняних умовах ускладнене через незначний обсяг відповідних продажів на ринку нерухомості та недостатні можливості адекватного підбору підприємства-аналога за всіма переліченими вище факторами

МЕТОД ОЦІНКИ ВАРТОСТІ СУКУПНИХ АКТИВІВ ЗА КАПІТАЛІЗАЦІЄЮ ПРИБУТКУ

$$ДП = \sum_{t=1}^n \frac{\Pi t}{(1+i)^t},$$

де ДП — сума дисконтованого прибутку за розглянутий період; Πt — середньорічна сума прибутку (або сума прибутку в кожному році розглянутого періоду); t — число років у періоді; i — розмір депозитного відсотка, у вигляді десяткового дробу.

1) *Оцінка за фактичним прибутком* — дозволяє визначити вартість сукупних активів підприємства з урахуванням їх реальної здатності генерувати прибуток і підвищувати ринкову вартість підприємства в майбутньому періоді.

Середньорічна сума прогнозованого прибутку визначається на основі динаміки фактичної її суми за ряд попередніх років без урахування дії негативних факторів, що можуть негативно вплинути на можливість формування прибутку (несприятлива економічна кон'юнктура, недостатньо кваліфіковане управління підприємством, неповне використання активів підприємства тощо).

2) *Оцінка за потенційним прибутком*. Середньорічна сума прибутку прогнозується з урахуванням можливої реалізації всіх перелічених вище й інших резервів.

Порівняно з попереднім даний метод надає більш точні показники реальної вартості сукупних активів, але потребує урахування фактора ризику неотримання (або часткового неотримання) розрахованого розміру приросту прибутку в прогнозованому періоді.

У практиці оцінки сукупної вартості активів залежно від цілей її проведення звичайно використовується ряд методів, які дозволяють визначити вартість в інтервалі від мінімального до максимального значення.

У процесі зіставлення результатів оцінок вартості активів використовуються поняття «гудвіл» і «синергізм».

Синергізм — додаткова вартість сукупних активів при об'єднанні підприємств (їхньому злитті або поглинанні), яка створюється за рахунок більш ефективного використання їх загального фінансового потенціалу, взаємного доповнення технологій і продукції, що випускається, можливостей зниження рівня їх поточних витрат й інших аналогічних факторів.

Гудвіл (goodwill — «ділова репутація») — різниця між ціною придбання й балансовою вартістю чистих активів підприємства, що дозволяє отримати додатковий прибуток від використання: кращої організації управління, домінуючого становища на ринку продукції (робіт, послуг), наявності стабільних покупців, нових технологій, ділових зв'язків, рівня кваліфікації персоналу, вигідного географічного положення, репутації якості, навичок маркетингу й збуту і т. п.

Ці фактори забезпечують більш високий рівень прибутку, ніж той, що може бути отриманий при використанні аналогічних активів і пасивів, але у відсутності відзначених нематеріальних факторів.

Гудвіл володіє цілим рядом особливостей, які відрізняють його від «традиційних» нематеріальних активів:

- не існує окремо від підприємства (не може бути самостійним об'єктом угоди, оскільки не належить компанії на правах власності);
- характеризується відсутністю речовинної форми;
- вартість гудвілу можна списати (погасити), але при цьому підприємство його не втрачає.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Дайте визначення активам підприємства.
2. Визначте склад необоротних та оборотних активів.
3. Визначте сутність політики формування активів підприємства.
4. Які фактори внутрішнього та зовнішнього характеру впливають на формування майна підприємства? Розкрийте характер їх дії.
5. Дайте характеристику основним етапам формування активів підприємства.
6. Які методи розрахунків застосовують при визначенні потреби в необоротних активах?
7. Яким чином визначається потреба в запасах товарно-матеріальних цінностей, грошових та інших активах?
8. У чому полягає процес оптимізації співвідношення необоротних та оборотних активів?
9. Визначте переваги та недоліки необоротних та оборотних активів.
10. Охарактеризуйте підприємство як цілісний майновий комплекс.
11. Які ви знаєте методи оцінки вартості сукупних активів підприємства як єдиного майнового комплексу?
12. У чому переваги та недоліки кожного з відомих вам методів оцінки вартості сукупних активів підприємства?
13. Визначте умови застосування різних методів оцінки вартості підприємства.
14. Що являє собою «гудвіл» підприємства?
15. У чому сутність ефекту синергізму?

1. Економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються з метою одержання доходу, являють собою:

- а) власний капітал підприємства;
- б) статутний капітал підприємства;
- в) зобов'язання підприємства;
- г) активи підприємства.

2. Майнові цінності підприємства, що багаторазово беруть участь у процесі господарської діяльності та переносять свою вартість на вартість продукції поступово, частинами, являють собою:

- а) власний капітал підприємства;
- б) статутний капітал підприємства;
- в) необоротні активи підприємства;
- г) оборотні активи підприємства.

3. Майнові цінності підприємства, що беруть участь у процесі господарської діяльності та цілком використовуються впродовж одного виробничого циклу, являють собою:

- а) власний капітал підприємства;
- б) статутний капітал підприємства;
- в) необоротні активи підприємства;
- г) оборотні активи підприємства.

4. До складу необоротних активів не входять:

- а) нематеріальні активи;
- б) запаси товарно-матеріальних цінностей;
- в) довгострокові фінансові інвестиції;
- г) основні засоби.

5. До оборотних активів не відносяться:

- а) короткострокові фінансові вкладення у векселі інших господарюючих суб'єктів;
- б) заборгованість по заробітній платні перед працівниками підприємства;
- в) заборгованість покупців за продукцію, що відвантажена;
- г) запаси сировини й матеріалів.

6. Необоротні активи підприємства характеризуються такою позитивною рисою:

- а) вони належать до групи важколіквідних і неліквідних активів;
- б) вони повільно змінюють структуру в короткостроковому періоді, тому важко піддаються фінансовому управлінню;
- в) на них практично не впливає інфляція;
- г) вони підлягають моральному зносу.

7. Оборотні активи мають таку негативну рису:

- а) ними легко управляти;
- б) вони більш пристосовані до змін кон'юнктури товарного та фінансового ринків;
- в) вони досить високоліквідні;
- г) вони схильні до постійних втрат у зв'язку з природними втратами.

8. Володіють спроможністю генерувати стабільний прибуток навіть за умов несприятливої господарської кон'юнктури:

- а) кошти, що вкладені в основні засоби;
- б) кошти, що вкладені в запаси сировини;
- в) кошти, що вкладені в дебіторську заборгованість;
- г) кошти, що вкладені в запаси товарів.

9. До якої групи активів підприємства слід віднести персональний комп'ютер:

- а) нематеріальні активи;
- б) основні засоби;
- в) довгострокові фінансові інвестиції;
- г) поточні фінансові інвестиції.

10. Мають високу ліквідність, а частина їх знаходиться у вигляді готових засобів платежу:

- а) нематеріальні активи;
- б) основні засоби;
- в) оборотні активи;
- г) необоротні активи.

11. Фінансовому ризику втрат у зв'язку з несумлінністю партнерів підлягають:

- а) грошові кошти, що вкладені в обладнання;
- б) грошові кошти, що вкладені в будівельний об'єкт;
- в) грошові кошти, що вкладені в транспортні засоби;
- г) грошові кошти, що вкладені в дебіторську заборгованість.

12. Який з варіантів відповідей щодо політики формування активів є правильним? «Політика формування активів передбачає забезпечення оптимальності складу активів із позицій...»:

- а) сукупної їх оборотності;
- б) достатньої їх ліквідності;
- в) максимізації ризику їх втрат під час використання;
- г) забезпечення прибутку та підвищення ринкової вартості підприємства.

13. Господарський об'єкт із закінченим циклом виробництва продукції (робіт, послуг):

- а) підприємство;
- б) цілісний майновий комплекс;
- в) підрозділ;
- г) філія.

14. Метод оцінки вартості сукупних активів підприємства, що заснований на визначенні вартості витрат, необхідних для відтворення всіх аналогічних активів, що входять до складу цілісного майнового комплексу, є методом:

- а) балансової оцінки;
- б) оцінки вартості заміщення;
- в) ринкової оцінки;
- г) оцінки за капіталізацією прибутку.

15. Метод оцінки вартості сукупних активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що заснований на використанні ринкових цін, є методом:

- а) балансової оцінки;
- б) оцінки вартості заміщення;
- в) ринкової оцінки;
- г) оцінки за капіталізацією прибутку.

16. Метод оцінки вартості сукупних активів як цілісного майнового комплексу, що заснований на визначенні чистих активів за даними балансу, є методом:

- а) балансової оцінки;
- б) оцінки вартості заміщення;
- в) ринкової оцінки;
- г) оцінки за капіталізацією прибутку.

17. Метод оцінки сукупної вартості активів підприємства, як цілісного майнового комплексу, що заснований на дисконтуванні прибутку, є методом:

- а) балансової оцінки;
- б) оцінки вартості заміщення;

- в) ринкової оцінки;
- г) оцінки за капіталізацією прибутку.

18. Оцінка сукупної вартості активів підприємства за фактичною їх вартістю, що відображена в балансі, має такі переваги:

- а) враховує вплив інфляції на вартість активів;
- б) заснована на використанні ринкових цін;
- в) враховує вартість поновлення аналогічних активів;
- г) дозволяє визначити приблизну мінімальну вартість активів.

19. Додаткова вартість сукупних активів, що виникає внаслідок ефективного використання загального фінансового потенціалу об'єднань підприємств (після злиття або поглинання), має назву:

- а) гудвіл;
- б) синергізм.

20. Різниця між ціною придбання та балансовою вартістю чистих активів підприємства, що дозволяє одержати додатковий прибуток від використання домінуючого стану на ринку, нових технологій, тощо, має назву:

- а) гудвіл;
- б) синергізм.

ЗРАЗКИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Завдання 5.1

Підприємство харчової промисловості планує збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції за рахунок випуску нових виробів, що користуються попитом населення. Для цього передбачено будівництво нового цеху, виробнича потужність якого за обсягом сировини, що переробляється, становитиме 1250,0 тис. грн на рік. Визначте потребу в активах для нового цеху за наступних умов: а) об'єм будівлі — 1800 м³, питомі витрати при будівництві — 150 грн/м³; б) вартість нового обладнання становить 70,0 тис. грн, в) додаткові витрати, що пов'язані з придбанням інструментів, приладів, інвентаря, оплати транспортних витрат та монтажу обладнання — 60,0% вартості обладнання; г) вартість придбаних прав на об'єкти промислової власності — 6,0 тис. грн; д) норма запасів сировини та матеріалів — 70 днів, готової продукції — 25 днів; е) потреба в інших оборотних активах — 35,0% від визначеного розміру товарно-матеріальних цінностей.

Розв'язання

Визначимо потребу в необоротних активах. Вартість будівництва становитиме 270,0 тис. грн.

$$\frac{1800 \cdot 150}{1000} = 270,0 \text{ тис. грн.}$$

Додаткові витрати при цьому складуть 42,0 тис. грн.

$$\frac{70,0 \cdot 60,0}{100,0} = 42,0 \text{ тис. грн.}$$

Загальна потреба в основних засобах становитиме 382,0 тис. грн, а в необоротних активах у цілому — 3880,0 тис. грн.

$$270,0 + 70,0 + 42,0 = 382,0 \text{ тис. грн.}$$

$$382,0 + 6,0 = 388,0 \text{ тис. грн.}$$

Визначимо потребу в оборотних активах. За розрахунками потреба в капіталі, що авансується в запаси сировини та матеріалів, складатиме 243,1 тис. грн,

а в запаси готової продукції — 86,8 тис. грн.

$$\frac{1250}{360} \cdot 70 = 243,1 \text{ тис. грн.}$$

$$\frac{1250}{360} \cdot 25 = 86,8 \text{ тис. грн.}$$

Потреба в капіталі, що авансується в запаси товарно-матеріальних цінностей, становитиме 329,9 тис. грн.

$$243,1 + 86,8 = 329,9 \text{ тис. грн.}$$

За вихідних умов потреба в коштах для формування інших оборотних активів оцінена на рівні 115,5 тис. грн.

$$329,9 \cdot 0,35 = 115,5 \text{ тис. грн.}$$

Загальна потреба в коштах для формування оборотних активів становитиме 445,4 тис. грн.

$$329,9 + 115,5 = 445,4 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, загальна потреба підприємства в активах складатиме 833,4 тис. грн.

$$388,0 + 445,4 = 833,4 \text{ тис. грн.}$$

Висновок: за розрахунками потреба в активах для нового цеху становитиме 833,4 тис. грн.

Завдання 5.2

Поточна вартість цілісного майнового комплексу визначена на рівні 1500 тис. грн. На підставі вихідних даних перевірте, чи відповідає це дійсності.

За попередніми розрахунками період експлуатації майнового комплексу — 5 років. Чистий грошовий потік, що очікується в період експлуатації цілісного майнового комплексу, наведено у таблиці 5.2. Ліквідаційна вартість комплексу наприкінці експлуатації — 120,0 тис. грн. Середньорічна ставка дисконтування чистого грошового потоку — 17,0%.

Таблиця 5.2

ЧИСТИЙ ГРОШОВИЙ ПОТІК В ПЕРІОД ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЦІЛІСНОГО МАЙНОВОГО КОМПЛЕКСУ, тис. грн

Період	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік
Значення	330,0	410,0	350,0	270,0	190,0

Розв'язання

Для визначення сукупної вартості активів підприємства скористаємось методом, що заснований на дисконтуванні грошового потоку.

Поточна вартість цілісного майнового комплексу становитиме 1060,7 тис. грн.

$$\frac{330,0}{1+0,17} + \frac{410,0}{(1+0,17)^2} + \frac{350,0}{(1+0,17)^3} + \frac{270,0}{(1+0,17)^4} + \frac{190,0+120,0}{(1+0,17)^5} = 1060,7 \text{ тис.грн.}$$

Висновок: за розрахунками поточна вартість цілісного майнового комплексу становить 1060,7 тис. грн, що (за інших рівних умов) є меншою, ніж та, що пропонується.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Завдання 5.3

За вихідними даними (додатки А, Б) визначте стан та динаміку активів підприємств № 1 та № 2. Порівняйте структури активів господарюючих суб'єктів та надайте пояснення результатам, що одержані.

Завдання 5.4

Визначте (у вартісному вимірі) потребу підприємства в механічному обладнанні «А» для цеху з виробництва овочевих напівфабрикатів за таких умов: а) проектна потужність цеху становить 1271,0 т сировини на рік; б) режим роботи цеху — двозмінний, 353 дні на рік; в) експлуатаційна продуктивність одиниці обладнання — 50 кг сировини/годину; г) ринкова вартість одиниці обладнання — 7,0 тис. грн; д) витрати з транспортування та установки — 10% загальної вартості обладнання.

Завдання 5.5

Річний випуск продукції промислового підприємства, що проектується, визначено на рівні 10 млн. грн. Визначте потребу підприємства в основних засобах на підставі показника фондомісткості (середнього по галузі). Вихідна інформація для розрахунків наведена у таблицях 5.3 та 5.4 (Цифри умовні).

Таблиця 5.3

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО РОЗМІРУ ОСНОВНИХ ФОНДІВ
ПО ПІДПРИЄМСТВАХ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ
(за даними управління статистики), млн. грн**

Показники	Значення
<i>Основні фонди виробничих галузей:</i>	5213,8
промисловості	2554,9
сільського господарства	1259,2
будівництва	155,4
транспорту та зв'язку	982,7
інші галузі	261,6
<i>Основні фонди невиробничих галузей:</i>	3220,9
житлового господарства	1424,1
комунального господарства та побутового обслуговування	326,0
охорони здоров'я та освіти	1107,0
науки, культури та інших галузей	363,8
<i>Разом</i>	8434,7

Таблиця 5.4

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ОБСЯГУ ВИРОБНИЦТВА
ПО ПІДПРИЄМСТВАХ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ
(за даними управління статистики), млн. грн**

Показники	Значення
<i>На підприємствах виробничих галузей:</i>	12413,8
промисловості	5677,6
сільського господарства	3228,7
будівництва	420,0
транспорту та зв'язку	2396,8
інші галузі	670,8
<i>На підприємствах невиробничих галузей:</i>	8705,1
житлового господарства	3747,6
комунального господарства та побутового обслуговування	795,1
охорони здоров'я та освіти	3162,9
науки, культури та інших галузей	983,2

Завдання 5.6

Існують альтернативні варіанти формування необоротних активів підприємства переробної промисловості. Розглядаються два варіанти щодо приміщення: а) придбання нерухомості; б) будівництво підприємства за проектом. При цьому, за умов прийняття першого варіанта, потреба в коштах становитиме 300,0 тис. грн, за умов прийняття другого — 320,0 тис. грн. Можливі варіанти й щодо вибору лінії з переробки сировини, а також обладнання та устаткування (вихідна інформація наведена у таблиці 5.5).

Слід зазначити, що обраний варіант придбання обладнання є визначальним при формуванні нематеріальних активів. Так, за першим варіантом придбання обладнання, потреба в нематеріальних активах становитиме 4,0 тис. грн, за другим — 2,0 тис. грн.

На підставі всього зазначеного вище визначте та обґрунтуйте кожний з можливих варіантів формування необоротних активів підприємства.

Таблиця 5.5

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ОБЛАДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Показник	Варіант 1	Варіант 2
Продуктивність лінії, кг/год	500,0	500,0
Вартість придбання лінії з переробки сировини, тис. грн	70,0	60,0
Транспортні витрати, (у % до вартості обладнання)	5,0	15,0
Вартість обладнання, що не входить до лінії з переробки сировини, (у % до вартості обладнання)	10,0	15,0
Вартість інструментів та приладів, (у % до вартості обладнання)	15,0	15,0

Завдання 5.7

Визначте потребу промислового підприємства в оборотних активах за таких умов: а) витрати сировини та матеріалів за квартал становитимуть 2110,0 тис. грн; б) випуск продукції (за собівартістю) за квартал передбачено у розмірі 2640,0 тис. грн; в) норма запасу сировини та матеріалів (у днях) — 37 днів; г) норма запасу готової продукції — 5 днів; д) потреба в інших оборотних активах становить 82,1 тис. грн.

Завдання 5.8

Визначте потребу торговельного підприємства в оборотних активах за таких умов: а) норми запасів (у днях) становлять: по товарних запасах — 35 днів; по грошових коштах — 2 дні; б) односторонній оборот у роздрібних цінах — 7,9 тис. грн, за собівартістю — 6,8 тис. грн; в) потреба в інших оборотних активах становить 8,3 тис. грн.

Завдання 5.9

Існують альтернативні варіанти формування активів виробничого підприємства.

Щодо необоротних активів відомо наступне. Обладнання та нематеріальні активи передбачається придбати за власні кошти. За попередніми розрахунками загальна потреба в

означених видах необоротних активів у вартісному виміру становитиме 50,0 тис. грн. Щодо виробничих приміщень розглядаються два основних варіанти: придбання у власність за готівку або їх будівництво. За попередніми розрахунками загальна потреба в коштах для придбання виробничих приміщень становить 120,0 тис. грн, а за умов здійснення будівництва — 160,0 тис. грн.

Щодо оборотних активів відомо наступне. Потреба в капіталі, що авансується в оборотні активи, становить 95,0 тис. грн, а з урахуванням страхових запасів товарно-матеріальних цінностей цей показник має зрости в 1,4 рази.

За умов, що мінімальний розмір уставного фонду, визначений законодавством для даного типу підприємства становить 256,3 тис. грн, визначте можливі варіанти формування активів підприємства, що дозволять розпочати господарську діяльність.

Завдання 5.10

Визначте розмір чистих активів підприємства на основі даних балансу: необоротні активи за первісною вартістю — 100,0 тис. грн; знос необоротних активів — 20,0 тис. грн; запаси за вартістю придбання — 60,0 тис. грн; інші активи — 12,0 тис. грн; власний капітал — 90,0 тис. грн; довгострокові пасиви — 22,0 тис. грн; короткострокові фінансові зобов'язання — 40,0 тис. грн.

Завдання 5.11

На підставі даних (додатки А, Б) визначте сукупну вартість активів підприємств № 1 та № 2 (як цілісних майнових комплексів) станом на початок звітної періоду по чистих активах за фактичною їх вартістю. Надайте пояснення результатам, що одержані.

Завдання 5.12

Підприємство *N* збанкрутувало та припиняє свою діяльність. На підставі вихідних даних (табл. 5.6 та 5.7) визначте ліквідаційну вартість активів означеного цілісного майнового

комплексу. Витрати, що пов'язані з ліквідацією активів підприємства, становлять 2,5 тис. грн.

Таблиця 5.6

**АНАЛІТИЧНИЙ БАЛАНС ПІДПРИЄМСТВА N
НА МОМЕНТ ЛІКВІДАЦІЇ, тис. грн**

	Значення
<i>I Необоротні активи</i>	
Основні засоби	5489,6
Інші необоротні активи	125,4
Усього за розділом I	5615,0
<i>II Оборотні активи</i>	
Запаси	1631,3
Дебіторська заборгованість	431,6
Грошові кошти та їх еквіваленти	19,7
Усього за розділом II	2082,6
<i>III Витрати майбутніх періодів</i>	
БАЛАНС	7697,6
<i>I Власний капітал</i>	
Статутний капітал	1625,3
Інший додатковий капітал	2020,6
Усього за розділом I	3645,9
<i>II Забезпечення наступних витрат і платежів</i>	
<i>III Довгострокові зобов'язання</i>	
Довгострокові кредити банків	650,2
Інші довгострокові зобов'язання	126,7
Усього за розділом III	776,9
<i>IV Поточні зобов'язання</i>	
Короткострокові кредити банків	1830,9
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1324,0
Поточні зобов'язання за розрахунками	78,0
Інші поточні зобов'язання	41,9
Усього за розділом IV	3274,8
<i>V Доходи майбутніх періодів</i>	
БАЛАНС	7697,6

Таблиця 5.7

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ВАРТОСТІ ОКРЕМИХ ВИДІВ
АКТИВІВ ЦІЛІСНОГО МАЙНОВОГО КОМПЛЕКСУ**

Вид активу	Вартість активів	
	за даними балансу, тис. грн	ринкова вартість за ціною попиту, тис. грн
Будинки та споруди	3744,1	2200,0
Машини та обладнання	1163,4	890,0
Транспортні засоби	582,1	410,5
Інші необоротні активи	125,4	90,0
Запаси товарно-матеріальних цінностей	1631,3	1100,0

Завдання 5.13

Визначте сукупну вартість активів підприємства методом оцінки за капіталізацією прибутку. Відомо: середньорічна сума прибутку — 100,0 тис. грн, розмір депозитного відсотка — 18%. Період дисконтування — 5 років.

Завдання 5.14

На підставі вихідної інформації (табл. 5.8 та 5.9) визначте фактичну ринкову вартість активів відкритого акціонерного товариства. Порівняйте фактичну ринкову вартість активів товариства з їх вартістю за балансом.

Таблиця 5.8

АНАЛІТИЧНИЙ БАЛАНС ВАТ «КРОК», тис. грн

Показники	На початок звітнього року	На кінець звітнього року
I Необоротні активи	16067,2	16787,8
II Оборотні активи	16624,8	27290,8
III Витрати майбутніх періодів		
БАЛАНС	32692,0	44078,6
I Власний капітал	17635,7	15936,7
II Забезпечення наступних витрат і платежів	783,5	783,5
III Довгострокові зобов'язання	776,9	267,2
IV Поточні зобов'язання	13495,9	27091,2
V Доходи майбутніх періодів		
БАЛАНС	32692,0	44078,6

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ
ЩОДО АКЦІЙ ВАТ «КРОК» ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД**

Показники	Значення
Середньорічна кількість акцій	1191020
Номінальна ціна акції, грн	15
Ринкова ціна акції, грн	40

Завдання 5.15

На підставі вихідних даних підприємства № 1 (додаток А) та інформації, що наведено нижче, складіть актив балансу підприємства на майбутній період та визначте додаткову потребу господарюючого суб'єкта по основних групах активів.

Інформація для розрахунків. У майбутньому періоді передбачено:

- а) збільшити обсяг реалізації продукції на 10%;
- б) здійснити ряд заходів та збільшити загальний розмір необоротних активів підприємства до кінця планового періоду на 95,6 тис. грн;
- в) запаси (в днях обігу) залишити на рівні початку року;
- г) досягти прискорення розрахунків за товари та зменшення оборотності дебіторської заборгованості (за товари, роботи, послуги) на 1 оборот порівнянні зі звітним періодом;
- д) інші види дебіторської заборгованості (за сумою) залишити на рівні початку року;
- е) грошові кошти та інші оборотні активи станом на кінець планового періоду мають збільшитися пропорційно росту обсягу реалізації продукції.

КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ФОРМУВАННЯ І ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ

Питання для теоретичної підготовки

- 6.1. Капітал підприємства, сутність і склад.
- 6.2. Політика формування фінансової структури капіталу. Етапи формування фінансової структури капіталу.
- 6.3. Визначення загальної потреби в капіталі.
- 6.4. Оптимізація фінансової структури капіталу.

Рекомендована до вивчення теми література: [1], [8], [9], [16, т.1, с.414—458], [17, с. 358—438], [18, с.275—281], [19, с.176—181, 268—278], [20, с.193—295], [23, с. 607—654], [26, с. 44—46], [27, с.226—267].

Основні терміни та поняття: капітал, інвестований капітал, власний капітал, позиковий капітал, акціонерний капітал, емісія акцій, дивіденди, політика формування фінансової структури капіталу, фактори впливу на політику формування фінансової структури капіталу, прямий і усереднений метод розрахунку загальної потреби в капіталі, вартість капіталу, оптимальна структура капіталу, особливості функціонування окремих видів капіталу, фінансовий леверидж, цільова фінансова структура капіталу.

6.1. КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА, СУТНІСТЬ І СКЛАД

Капітал — матеріальні, грошові та нематеріальні ресурси, що авансовані у формування активів підприємства, необхідних для здійснення його господарської діяльності з метою отримання доходу та прибутку.

Інвестований капітал — фінансові ресурси підприємства, спрямовані на формування його активів.

Для здійснення господарської діяльності капітал може залучатися підприємствами в різноманітних видах. Залежно від належності фінансових коштів у складі інвестованого капіталу виділяють власний і позиковий капітал.

**Власний
капітал**

фінансові кошти підприємства, що належать йому на правах власності та використовуються для формування певної частини його активів — «чистих» активів

Класифікація капіталу згідно Стандартів бухгалтерського обліку в Україні

1. *Власний капітал:*

- 1.1. Статутний капітал
- 1.2. Пайовий капітал
- 1.3. Додатковий вкладений капітал
- 1.4. Інший додатковий капітал
- 1.5. Резервний капітал
- 1.6. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)
- 1.7. Неоплачений капітал
- 1.8. Вилучений капітал

2. *Забезпечення наступних витрат і платежів:*

- 2.1. Забезпечення виплат персоналу
- 2.2. Інші забезпечення
- 2.3. Цільове фінансування

3. *Довгострокові зобов'язання:*

- 3.1. Довгострокові кредити банків
- 3.2. Довгострокові фінансові зобов'язання
- 3.3. Відстрочені податкові зобов'язання
- 3.4. Інші довгострокові зобов'язання

4. *Поточні зобов'язання:*

- 4.1. Короткострокові кредити банків
- 4.2. Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями
- 4.3. Векселі видані
- 4.4. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги
- 4.5. Поточні зобов'язання за розрахунками
- 4.6. Інші поточні зобов'язання

5. *Доходи майбутніх періодів*

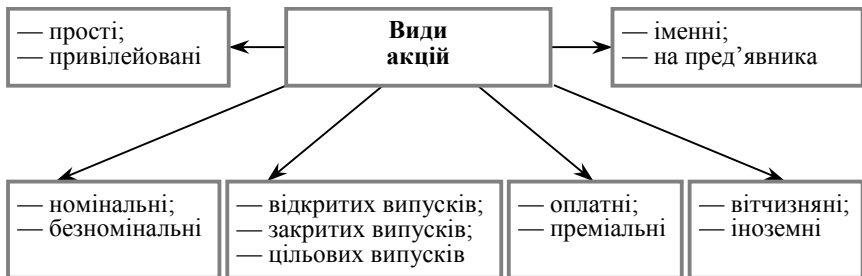
У складі власного капіталу виділяють окремі його форми:

<i>Статутний капітал</i>	зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, що є внеском власників у капітал підприємств; первісна сума власного капіталу підприємства, що формується для початку здійснення господарської діяльності, розмір якого визначається статутом підприємства.
	Для підприємств окремих сфер діяльності та організаційно-правових форм мінімальний розмір статутного фонду регулюється законодавством
<i>Пайовий капітал</i>	сума пайових внесків союзів та інших підприємств, що передбачена установчими документами
<i>Додатковий вкладений капітал</i>	сума перевищення вартості реалізації випущених акцій над номінальною їх вартістю
<i>Інший додатковий капітал</i>	сума дооцінки необоротних активів, вартість активів, безоплатно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, інші види додаткового капіталу
<i>Резервний капітал</i>	зарезервована частина власного капіталу підприємства, призначена для внутрішнього страхування його діяльності
	Розмір резервного фонду визначається установчими документами. Формування резервного фонду здійснюється за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства (мінімальний розмір відрахувань прибутку в резервний фонд регулюється законодавством)
<i>Нерозподілений прибуток</i>	різниця між сумою отриманого прибутку й розподіленою його сумою, включаючи ту, що використана. За своїм економічним змістом — одна з форм резерву власних фінансових ресурсів підприємства
<i>Інші форми власного капіталу</i>	розрахунки за майно (при здачі його в оренду), розрахунки з учасниками (з виплати їм доходів у формі дивідендів або відсотків) і деякі інші
<i>Забезпечення наступних витрат і платежів</i>	нараховані у звітному періоді майбутні витрати і платежі, розмір яких може бути визначений лише шляхом прогнозних оцінок, а також залишки коштів цільового фінансування та цільових надходжень, які отримані з бюджету та інших джерел

В іноземній економічній літературі для позначення власних джерел фінансування використовується поняття «акціонерний капітал» за аналогією з поняттям «власного капіталу» у вітчизняній економічній літературі, де під акціонерним капіталом, як правило, розуміється статутний фонд.

Порядок формування статутного капіталу залежить від організаційно-правових форм підприємства. Внеском засновників акціонерного товариства до статутного капіталу є акції. Акціонери, купуючи акції в компанії, здійснюють інвестиції на строк функціонування підприємства. Випущений акціонерний капітал є постійним фінансуванням.

Акція — цінний папір, що засвідчує пайову участь його власника у статутному капіталі акціонерного товариства, підтверджує членство в акціонерному товаристві та право на участь в управлінні ним, дає право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства.

Емісія акцій — процедура, спрямована на формування статутного капіталу акціонерного товариства, основним етапом якої є розміщення акцій, тобто їх відчуження першим власником за допомогою відкритої або закритої підписки (на підставі договорів) через інвестиційні інститути; розподілу серед акціонерів (засновників) при заснуванні акціонерного товариства за підпискою; обміну (конвертації) акцій; тендерного продажу.

Номінальна вартість акцій — вартість, яка вказана на бланку акції.
Курсова (поточна ринкова) вартість акцій — ціна, за якою акція коїтирується (оцінюється) на вторинному ринку цінних паперів.

За підсумками року за акціями в порядку, передбаченому статутом товариства, на користь власників корпоративних прав виплачуються **дивіденди**.

Виплата дивідендів відбувається за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати встановлених законодавством податків й інших платежів у бюджет, і відсотків за банківський кредит.

Позиковий капітал

фінансові кошти, які залучаються підприємством для формування певної частини активів на поворотній основі на певний період часу

Позиковий капітал набуває форми фінансових зобов'язань підприємства. По таких зобов'язаннях звичайно виплачуються відсотки за користування чужими фінансовими ресурсами, які залежать від норми позичкового відсотка на грошовому ринку, тривалості використання цих ресурсів й інших умов.

У складі позикового капіталу виділяють окремі його форми:

Довгострокові зобов'язання

усі форми залученого позикового капіталу зі строком його використання (погашення) більше одного року

У практиці вітчизняного фінансового обліку виділяють три форми довгострокових фінансових зобов'язань підприємства:

а) *довгострокові кредити банків* — заборгованість підприємства банкам за отримані від них позички, що не є поточними зобов'язаннями;

б) *інші довгострокові фінансові зобов'язання* - заборгованість підприємства за зобов'язаннями із залучення позикових коштів (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки;

в) *відстрочені податкові зобов'язання* — сума податків з прибутку, що підлягають сплаті в майбутніх періодах у результаті тимчасової різниці між обліковою і податковою базами оцінки;

г) *інші довгострокові зобов'язання* — сума довгострокових зобов'язань, що не включені до інших статей

**Поточні
зобов'язання**

усі форми залученого позикового капіталу зі строком його використання (погашення) до одного року

У практиці вітчизняного фінансового обліку виділяють такі форми короткострокових фінансових зобов'язань підприємства:

- а) *короткострокові кредити банків* — сума поточних зобов'язань підприємства перед банками за отриманими позичками;
- б) *поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями* — сума довгострокових зобов'язань, що підлягає погашенню протягом 12 місяців із дати балансу;
- в) *векселі видані* — заборгованість, на яку підприємство видало векселі в забезпечення постачань (робіт, послуг) постачальників, підрядників та інших кредиторів;
- г) *кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги* — кредиторська заборгованість товарного характеру постачальникам і підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи й отримані послуги;
- д) *поточні зобов'язання за розрахунками* — заборгованість підприємства за отриманими авансами, із бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, із учасниками, із внутрішніми розрахунками;
- є) *інші поточні зобов'язання*

**Прибутки
майбутніх
періодів**

прибутки, отримані протягом поточних або попередніх звітних періодів, що належать до майбутніх періодів

6.2. ПОЛІТИКА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ. ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ

**Фінансова
структура
капіталу**

співвідношення власного й позикового капіталу, що використовується підприємством у процесі своєї господарської діяльності; спосіб фінансування діяльності підприємства в цілому

Для забезпечення ефективної діяльності процес формування фінансової структури капіталу підприємства повинен бути підпорядкований певній політиці.

Політика формування фінансової структури капіталу — частина фінансової стратегії підприємства, яка полягає в забезпеченні такого сполучення використання власного й позикового капіталу, яке оптимізує співвідношення прийнятної ризику фінансової стійкості, високої рентабельності власних фінансових коштів і мінімальної вартості капіталу.

**Політика
формування
фінансової
структури
капіталу
підприємства**

1. Формування загальних принципів фінансування необоротних і оборотних активів

2. Порівняння витрат із залучення власного й позикового капіталу

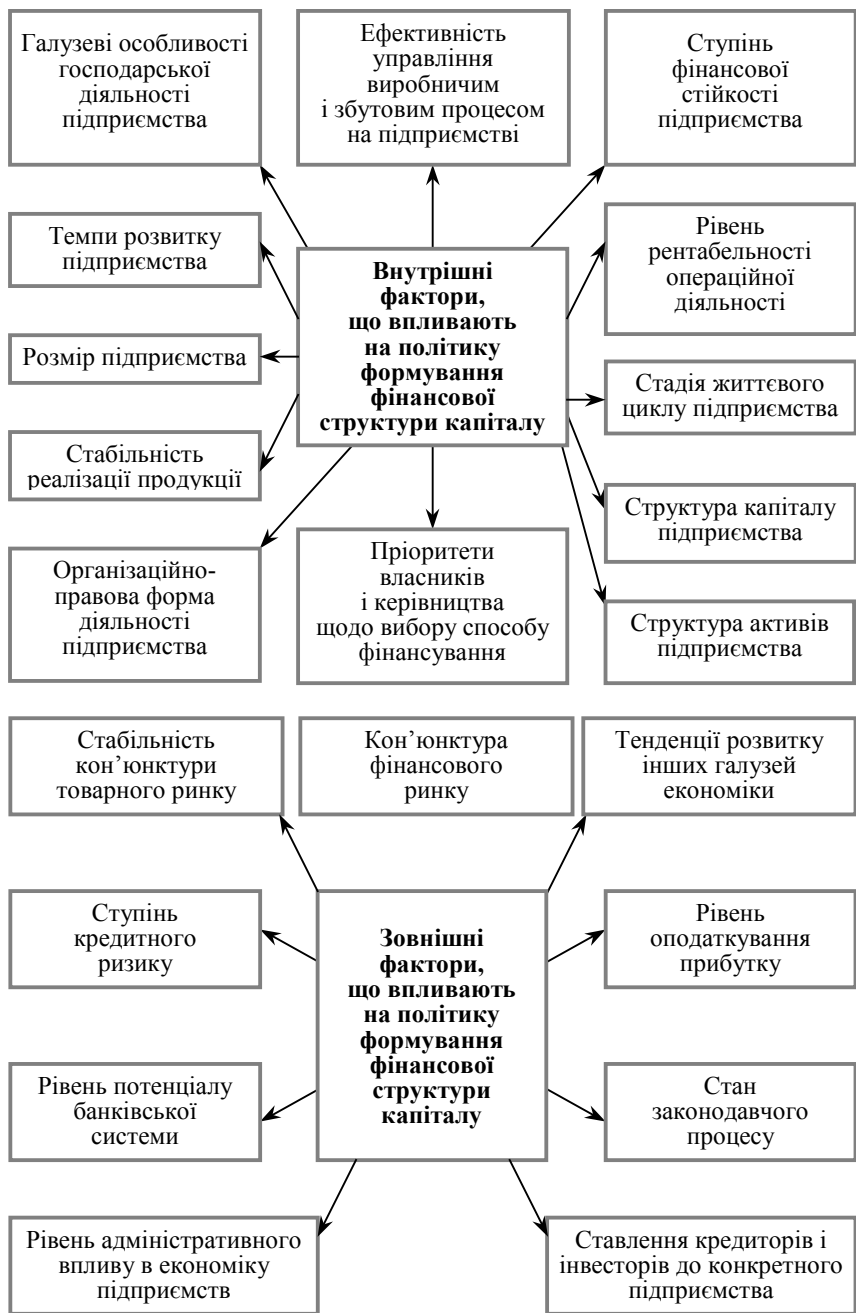
3. Забезпечення оптимальності фінансової структури капіталу з позицій достатньої фінансової стійкості підприємства

4. Забезпечення оптимальності фінансової структури капіталу з позицій підвищення рівня рентабельності використання власного капіталу підприємства

5. Забезпечення оптимальності фінансової структури капіталу з позицій високої кредитоспроможності підприємства

6. Забезпечення оптимальності фінансової структури капіталу з позицій мінімізації загальної його вартості

Прийняття рішень щодо формування фінансової структури капіталу є *ітеративним процесом*, який передбачає розгляд різних варіантів фінансування за відсутності єдиного підходу до формування структури капіталу не лише підприємств однієї галузі, а й для одного підприємства на різних етапах його розвитку і підлягає впливу з боку цілої низки важливих і взаємозалежних *внутрішніх* і *зовнішніх* факторів.

Процес формування фінансової структури капіталу підприємства відповідно до обраної фінансової політики проходить низку етапів.

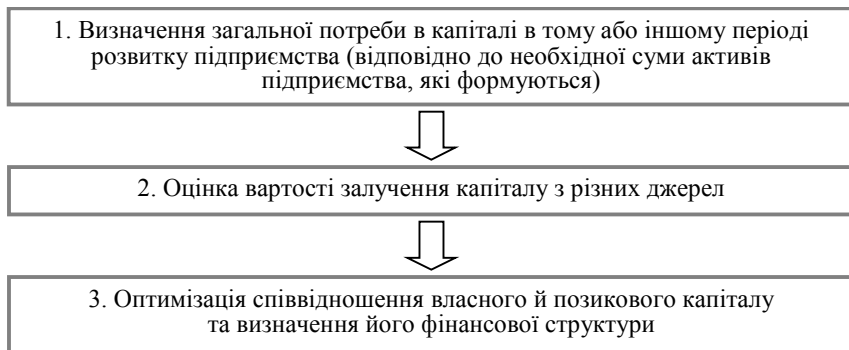
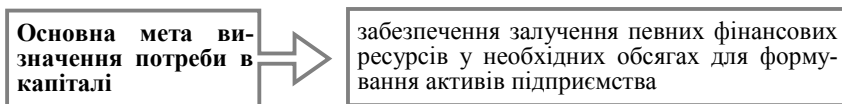
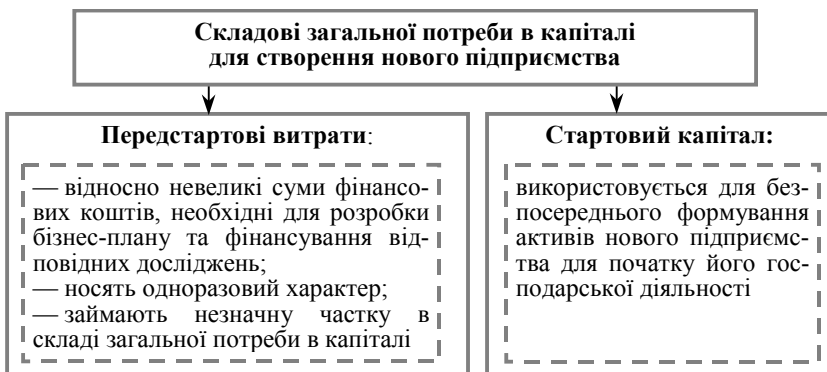

Рис. 6.1. Процес формування фінансової структури капіталу підприємства

6.3. Визначення загальної потреби в капіталі

Загальна потреба в капіталі для створення нового підприємства, включає передстартові витрати та стартовий капітал.

Для визначення загальної потреби в капіталі новостворюваного підприємства використовуються два основних методи.

Методи розрахунку загальної потреби в капіталі

передбачає визначення необхідної суми активів, яка дозволяє підприємству розпочати господарську діяльність *:

$$\text{Активи} = \text{Інвестований капітал}$$

Метод дозволяє диференціювати загальну потребу в капіталі нового підприємства в межах від мінімальної до максимальної залежно від варіанта розрахунку потреби в активах створюваного підприємства

передбачає використання показника «капіталомісткість продукції»:
— середньогалузеву капіталомісткість продукції;
— капіталомісткість продукції на діючих підприємствах-аналогах

$$P_k = K_p \cdot O_p + P_B,$$

де P_k — загальна потреба в капіталі для створення нового підприємства;
 K_p — показник капіталомісткості продукції (середньогалузевий або аналоговий);
 O_p — планований середньорічний обсяг виробництва продукції;
 P_B — передстартові витрати та інші одноразові витрати капіталу, пов'язані зі створенням нового підприємства.

Метод дає приблизну оцінку потреби в капіталі через істотне коливання показника середньогалузевої капіталомісткості продукції в розрізі підприємств під впливом окремих факторів (розміру, стадії життєвого циклу підприємства, прогресивності використовуваної технології і устаткування, ступеня фізичного зносу устаткування, рівня використання виробничої потужності підприємства і т. д.).

Більш точну оцінку потреби в капіталі при використанні цього методу розрахунку можна одрежати у разі застосування показника капіталомісткості продукції на діючих підприємствах-аналогах (з урахуванням зазначених вище факторів).

Однією з найважливіших передумов оптимізації фінансової структури капіталу підприємства є оцінка його вартості.

Вартість капіталу — середньозважена ціна, яку підприємство сплатило за використання певного обсягу фінансових ресурсів, що були задіяні при формуванні капіталу.

Вартість капіталу виражається через показник, що характеризує відносний рівень загальної суми витрат на підтримку оптимальної структури між власним і позиковим капіталом, і являє собою вартість капіталу, авансованого в господарську діяльність підприємства, який має назву *середньозваженої вартості капіталу*.

1. Максимізація вартості підприємства вимагає мінімізацію вартості капіталу (як одного з факторів виробництва, що використовується), а це можливо за умови знання принципів якісної оцінки вартості капіталу

2. Розрахунок вартості капіталу дозволяє обрати найоптимальніший варіант його залучення, тобто використовується при формуванні оптимальної структури капіталу

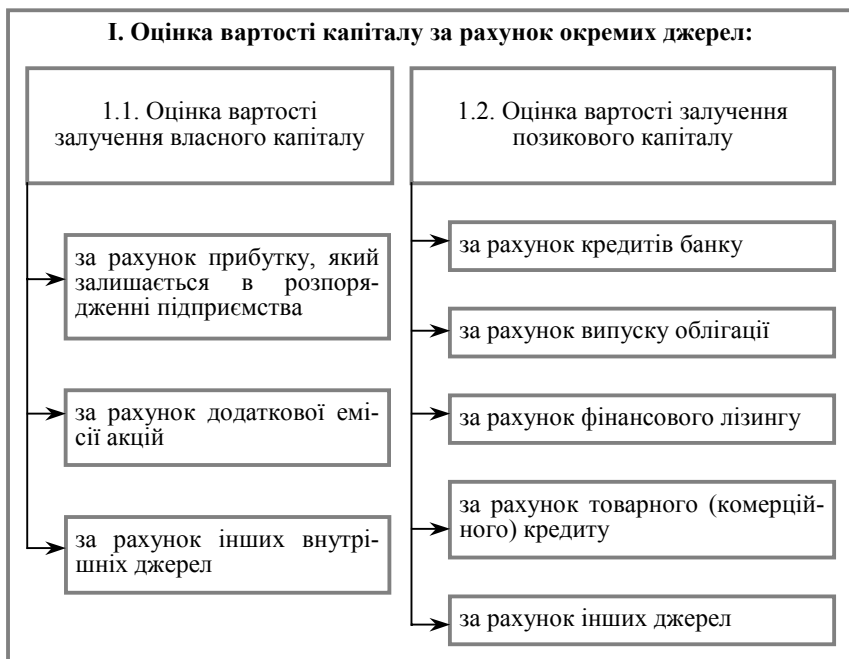
**Визначення
вартості
капіталу
підприємства
набуває
важливості
за наступних
причин**

4. Оцінка вартості капіталу необхідна при прийнятті рішень щодо капіталовкладень

3. Прийняття рішень з питань довгострокової оренди, обміну старих облігацій на облігації нового випуску, управління оборотним капіталом базується на використанні категорії «вартість капіталу»

Більшість підприємств використовує змішані форми фінансування своєї діяльності, відповідно до чого диференціюється й оцінка їхньої вартості.

ПОСЛІДОВНІСТЬ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА		
--	--	--

II. Оцінка середньозваженої вартості залучення власного й позикового капіталу підприємства

III. Оцінка середньозваженої вартості капіталу підприємства

**Оцінка вартості залучення власного капіталу
за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства**

I. Визначення очікуваного (прогнозованого)
розміру чистого прибутку підприємства

II. Визначення частини очікуваного (прогнозованого) прибутку
підприємства, яка може бути спрямована на його виробничий розви-
ток (чистий прибуток за виключенням частини, що спрямовується на
споживання та в резервний фонд

III. Визначення вартості залучення власного капіталу за рахунок при-
бутку, що залишається в розпорядженні підприємства.

$$ВВКп = \frac{Пр}{ВК} \cdot 100,$$

де ВВКп — вартість залучення власного капіталу за рахунок
прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, %;
Пр — сума прибутку, що залишається в розпорядженні підпри-
ємства; ВК — сума використовуваного власного капіталу.

**Оцінка вартості залучення власного капіталу
за рахунок додаткової емісії акцій**

I. Визначення розміру дивідендів, що передбачається до виплати акціонерам
у розрахунку на одну просту акцію після закінчення першого року

II. Визначення поточної вартості майбутніх
дивідендів (шляхом дисконтування)

III. Визначення вартості залучення власного капіталу
за рахунок додаткової емісії акцій

$$ВВКа = \frac{Дн \cdot 100}{ЦА} + Тд, \text{ або } ВВКа = \frac{Дн \cdot 100}{ЦА} + Тд,$$

де ВВКа — вартість залучення власного капіталу за рахунок до-
даткової емісії акцій, %; Дн — справжня (дисконтована) вартість
виплати дивідендів на одну акцію після закінчення першого ро-
ку; Ве — видатки з емісії у розрахунку на одну акцію; ЦА — ціна
однієї простої акції при їх додатковій емісії; Тд — темп
щорічного приросту дивідендів у прогнозованому періоді, % (за
умови здійснення політики постійного збільшення дивідендів).

**Оцінка вартості залучення позикового капіталу
за рахунок кредитів банку**

I. Прогнозування ставки відсотка (виходячи з кон'юнктури грошового ринку, або в процесі попередніх переговорів з конкретним банком), за якою можливе залучення банківського кредиту

II. Визначення суми економії податкових платежів, яка буде отримана за рахунок використання кредитних ресурсів через зменшення розміру оподаткованого прибутку

III. Визначення вартості залучення позикового капіталу за рахунок кредитів банку

$$\text{ВПКб} = \frac{B - (B \cdot \text{Пп})}{\text{Кб}} \cdot 100,$$

де ВПКб — вартість залучення позикового капіталу за рахунок кредитів банку, %; B — сума відсотка, що сплачується банку за кредит (відповідно до ставки відсотка за кредит); Пп — ставка податку на прибуток; Кб — сума банківського кредиту, що залуцається підприємством

**Оцінка вартості залучення позикового капіталу
за рахунок випуску облігацій**

I. Визначення купонної ставки (ставки відсотка, за якою виплачується купонний дохід власникам облігацій)

II. Визначення суми витрат, пов'язаних з емісією облігацій (друкуванням, проведенням рекламної кампанії)

III. Визначення суми економії податкових платежів, яка буде отримана при виплаті купонного відсотка

IV. Визначення вартості залучення капіталу за рахунок випуску облігацій

$$\text{ВПКо} = \frac{\text{КВ} + \text{Ве} - (\text{КК} \cdot \text{Пп})}{\text{Ео}} \cdot 100,$$

де ВПКо — вартість залучення позикового капіталу за рахунок випуску облігацій, %; КВ — сума виплачуваної купонної винагороди власникам облігацій (за купонною ставкою); Ве — сума витрат підприємства, пов'язаних з емісією облігацій; Пп — ставка податку на прибуток; Ео — сума емісії облігацій.

**Оцінка вартості залучення позикового капіталу
за рахунок товарного (комерційного) кредиту**

I. Визначення цінової знижки постачальника за умови здійснення платежу готівкою за придбані товари та тривалості періоду відстрочки платежу за розрахунками

II. Визначення витрат, пов'язаних із залученням кредиторської заборгованості товарного характеру

$$V_{зкз} = \frac{ЦЗ \cdot 360}{ПВП} \cdot 100\%,$$

де $V_{зкз}$ — витрати на залучення кредиторської заборгованості товарного характеру, %; ЦЗ — цінова знижка за умови здійснення платежу готівкою за придбані товари, у частках одиниці; ПВП — тривалість періоду відстрочки платежу за розрахунками, дні.

III. Визначення коефіцієнта падіння купівельної спроможності грошової одиниці з урахуванням індексу споживчих цін за період

IV. Розрахунок «непрямої» рентабельності від використання кредиторської заборгованості товарного характеру»

$$НР_{кзг} = \frac{\overline{КЗ}_г - \overline{КЗ}_т \cdot \frac{1}{i_{ц}}}{\overline{КЗ}_т} \cdot 100\%,$$

де $НР_{кзг}$ — непряма рентабельність від використання кредиторської заборгованості товарного характеру, %; $\overline{КЗ}_т$ — середній розмір кредиторської заборгованості товарного характеру; $i_{ц}$ — індекс споживчих цін (індекс інфляції).

V. Визначення вартості залучення капіталу за рахунок кредиторської заборгованості товарного характеру

$$ВПК_{кз} = V_{зкз} - НР_{кзг},$$

де $ВПК_{кз}$ — вартість кредиторської заборгованості товарного характеру з урахуванням непрямої рентабельності, %.

**Оцінка вартості залучення позикового капіталу
за рахунок фінансового лізингу**

I. Визначення лізингової ставки (ставки відсотка,
за якою виплачується лізинговий дохід лізингодавця)

II. Визначення річної норми амортизації активу,
що залучено на умовах фінансового лізингу

III. Визначення суми витрат із залучення активу
на умовах фінансового лізингу та їх рівня до вартості цього активу

IV. Визначення вартості залучення капіталу
за рахунок фінансового лізингу

$$ВПК_{фл} = \frac{(ЛС - Н_а) \cdot (1 - П_п)}{1 - В_{фл}}$$

де ВПК_{фл} — вартість залучення позикового капіталу за рахунок фінансового лізингу, %; ЛС — лізингова ставка (річна), %; Н_а — річна норма амортизації активу, що залучено на умовах фінансового лізингу, %; П_п — ставка податку на прибуток; В_{фл} — рівень витрат із залучення активу на умовах фінансового лізингу до вартості цього активу, десятковий дріб.

У структурі позикового капіталу підприємства, крім загальновідомих складових, також можна враховувати вартість операційної оренди основних засобів у вигляді ставки відсотка за операційною орендою.

Оцінка вартості залучення власного капіталу за рахунок інших внутрішніх джерел залежить від виду цих джерел, але принципово являє собою витрати із залучення власного капіталу, виражені у відсотках до капіталу, що залучається.

Оцінка вартості залучення позикового капіталу за рахунок інших джерел розраховується аналогічно і являє собою виражені у відсотках до позикового капіталу, який залучається, витрати на його залучення та обслуговування боргу.

Середньозважена вартість залучення власного капіталу

$$ВВК = \frac{ВВКп \cdot ПВ_{ВКп} + ВВКа \cdot ПВ_{ВКа} + ВВКі \cdot ПВ_{ВКі}}{100},$$

де ВВК — середньозважена вартість залучення власного капіталу; ВВКі — вартість залучення власного капіталу за рахунок інших внутрішніх джерел; ПВ_{ВК} — питома вага суми капіталу, що залучається за рахунок конкретного джерела в загальній сумі залучення власного капіталу.

Середньозважена вартість залучення позикового капіталу

$$ВПК = \frac{ВПКб \cdot ПВ_{ПКб} + ВПКо \cdot ПВ_{ПКо} + \\ + ВПКфл \cdot ПВ_{ПКфл} + ВПКкз \cdot ПВ_{ПКкз} + ВПКі \cdot ПВі}{100},$$

де ВПК — середньозважена вартість залучення позикового капіталу; ВПКі — вартість залучення позикового капіталу за рахунок інших джерел; ПВ_{ПК} — питома вага суми капіталу, що залучається за рахунок конкретного джерела в загальній сумі залучення позикового капіталу.

Середньозважена вартість капіталу підприємства

$$СВК = \frac{ВВК \cdot ПВ_{ВК} + ВПК \cdot ПВ_{ПК}}{100},$$

де СВК — середньозважена вартість капіталу підприємства, %; ПВ — питома вага суми капіталу, що залучається з конкретних джерел у загальній сумі використаного (або наміченого до використання) капіталу підприємства.

Вартість капіталу залежить, у першу чергу, від методу використання його складових, а не від їх джерела. Рівень вартості кожного елемента капіталу суттєво коливається в часі під впливом різних економічних і фінансових факторів.

Залучення додаткового капіталу підприємства за рахунок власних і позикових джерел має свої межі і пов'язане зі зростанням його середньозваженої вартості.

Гранична вартість капіталу — показник, який використовується з метою визначення межі ефективності додаткового залучення капіталу; показує приріст середньозваженої вартості капіталу при збільшенні розміру його залучення на певну суму.

Гранична вартість капіталу розраховується за такою формулою:

$$ГВК = \frac{\Delta СВК}{\Delta К}$$

де ГВК — гранична вартість капіталу; $\Delta СВК$ — приріст середньозваженої вартості капіталу; $\Delta К$ — приріст суми капіталу.

Гранична вартість капіталу	>	Очікувана норма рентабельності капіталу	→	Фінансові операції неефективні
Гранична вартість капіталу	<	Очікувана норма рентабельності капіталу	→	Фінансові операції ефективні

6.4. ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ

Оптимальна структура капіталу — таке співвідношення його власних і позикових джерел, при якому забезпечується оптимальне співвідношення між трьома складовими: рівнем рентабельності власного капіталу, рівнем фінансової стійкості та рівнем середньозваженої вартості капіталу, — тобто максимізується ринкова вартість підприємства (або його акцій)

Оптимізація фінансової структури капіталу відбувається з урахуванням основних особливостей кожної з його складових частин (табл. 6.1).

Для визначення ефективності використання капіталу при різній його структурі використовується показник «фінансовий леве-ридж».

Фінансовий леве-ридж — показник, що застосовується для вимірювання *ефекту*, який полягає:

- у підвищенні рентабельності власного капіталу при збільшенні частки позикового капіталу в загальній його сумі;
- зниженні середньозваженої вартості капіталу, що досягається.

Існує декілька моделей визначення ефекту фінансового леве-риджу, найбільше визнання з яких отримали тільки дві — «американська» та «європейська».

Таблиця 6.1

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ КАПІТАЛУ

Позитивні особливості		Негативні особливості	
власного капіталу	позикового капіталу	власного капіталу	позикового капіталу
простота залучення (прийняття рішень без необхідності одержання згоди інших господарюючих суб'єктів)	широкі можливості залучення (особливо за наявності гарантії або застави)	обмежений обсяг залучення, (обмежені можливості розширення господарської діяльності при сприятливій кон'юктурі)	складність залучення (залежність від рішення кредиторів)
висока віддача за критерієм норми прибутку на вкладений капітал (не потрібна сплата відсотка за кредит)	збільшення фінансового потенціалу підприємства за необхідності істотного зростання темпів зростання обсягу господарської діяльності	невикористання можливості приросту рентабельності власного капіталу за рахунок залучення позикового капіталу	необхідність надання відповідних сторонніх гарантій (страхових компаній, інших господарюючих суб'єктів) або застави
зниження ризику фінансової стійкості та банкрутства підприємства	можливість збільшення приросту рентабельності власного капіталу (за рахунок забезпечення розширення господарської діяльності)		зниження норми рентабельності активів (зменшення прибутку підприємства на суму виплачуваних відсотків за кредит)
			зниження рівня фінансової стійкості підприємства та відповідно зростання ризику банкрутства

1. Розрахунок ефекту фінансового левєриджу за «європейською» моделлю:

1 спосіб:
$$ЕФЛ = (1 - Пп)(ЕР - СРСВ) \cdot \frac{ПК}{ВК},$$

2 спосіб:
$$ЕФЛ = (1 - Пп)(ЕР - СВ_{ПК}) \cdot \frac{ПК}{ВК},$$

3 спосіб:
$$ЕФЛ = (ВВК - ВПК) \cdot \frac{ПК}{ВК},$$

де ЕФЛ — ефект фінансового левєриджу, %; Пп — ставка податку на прибуток, у частках одиниці; ЕР — рівень економічної рентабельності активів торговельного підприємства, %;

СРСВ — середня розрахункова ставка відсотка за всіма видами кредиту, що використовується підприємством, %; СВ_{ПК} — середньозважена вартість позикового капіталу, що використовується підприємством, %; ВВК — вартість власного капіталу, %; ВПК — вартість позикового капіталу, %; ПК — питома вага позикового капіталу; ВК — питома вага власного капіталу.

Формула ефекту фінансового левєриджу за «європейською» моделлю має два складових елементи:

1) *диференціал* — характеризує різницю між рівнем рентабельності активів підприємства й середньою розрахунковою ставкою відсотка за кредитами (середньозваженою вартістю позикового капіталу) або різницю між вартістю власного і позикового капіталу;

2) *коефіцієнт* — характеризує обсяг позикового капіталу, який припадає на одиницю власного капіталу підприємства, тобто характеризує силу дії фінансового левєриджу.

Фінансовий левєридж у «європейській» моделі за способами 1—2 визначає додаткову рентабельність власного капіталу, яка отримана за рахунок використання кредитів, порівняно з рентабельністю капіталу, що профінансований тільки за рахунок власних коштів; і дозволяє визначити безпечний розмір і умови залучення позикового капіталу.

Головна умова управління ефектом фінансового левєриджу — *збільшення коефіцієнта фінансового левєриджу доцільно за умови, що його диференціал більше нуля.*

Фінансовий левєридж у «європейській» моделі за способом 3 вимірюється зниженням середньозваженої вартості капіталу. Цей метод розрахунків набув найбільшого поширення при формуванні фінансової структури капіталу нових підприємств, коли рівень рентабельності активів ще не сформувався.

Головна умова управління ефектом фінансового левєриджу — *збільшення коефіцієнта фінансового левєриджу доцільне за умови, що його диференціал менше нуля.*

2. Розрахунок ефекту фінансового левериджу за «американською» моделлю:

$$EФЛ = \frac{\Delta ЧП}{\Delta ПП},$$

де $\Delta ЧП\%$ — темп зміни чистого прибутку підприємства, %; $\Delta П\%$ — темп зміни прибутку до сплати відсотків і податків, %.

В основу «американської» моделі розрахунку ефекту фінансового левериджу покладений підхід, що базується на визнанні за фондовим ринком пріоритету в прийнятті фінансових рішень.

У даному разі фінансовий леверидж характеризує відсоткову зміну чистого прибутку при зміні на 1% прибутку до сплати відсотків і податків. За цією моделлю чим дорожче обходиться позиковий капітал підприємству, тим більше значення ефекту фінансового левериджу.

Остаточне рішення, прийняте за результатами оптимізації фінансової структури капіталу, дозволяє сформувати його цільову структуру.

Цільова фінансова структура капіталу — структура капіталу, відповідно до якої буде здійснюватися його наступне формування на підприємстві.

Формування цільової структури капіталу має задовольняти принципам самоокупності та самофінансування підприємства.

Самоокупність — основний принцип комерційної діяльності, який передбачає відшкодування витрат підприємства виручкою та іншими грошовими доходами, проведення у встановленому порядку платежів в бюджет, забезпечення повернення позик банку і сплату відсотків за їх користування, проведення матеріального стимулювання, утримання соціальної інфраструктури, підтримання діяльності невинробничих галузей.

Самофінансування — фінансування розвитку підприємства виключно за рахунок власних фінансових ресурсів: за рахунок виручки від реалізації продукції та інших грошових надходжень не лише відшкодовувати всі витрати, пов'язані з простим відтворенням, але й створювати фонди нагромадження в розмірах, необхідних для нарощування виробництва продукції в намічених цілях.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Дайте визначення капіталу підприємства.
2. У чому сутність власного та позикового капіталів підприємства?
3. В яких формах може бути представлений власний капітал підприємства?
4. В яких формах може бути представлений позиковий капітал підприємства?
5. Дайте визначення фінансовій структурі капіталу підприємства. Яким чином фінансова структура капіталу впливає на результативність фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта?
6. У чому сутність політики формування фінансової структури капіталу?
7. Надайте характеристику основним чинникам, що впливають на формування фінансової структури капіталу.
8. Які методи розрахунків застосовують при визначенні загальної потреби в капіталі підприємства, що створюється? У чому їх сутність?
9. Що являє собою «вартість капіталу» підприємства?
10. Яка інформація необхідна для оцінки вартості залучення капіталу за рахунок: а) прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства; б) додаткової емісії акцій; в) кредитів банку; г) випуску облігацій?
11. Яким чином здійснюється оцінка середньозваженої вартості капіталу? Що відображає цей показник?
12. Які переваги та недоліки притаманні власному капіталу підприємства?
13. Які переваги та недоліки притаманні позиковому капіталу підприємства?
14. У чому полягає оптимізація фінансової структури капіталу?
15. Розкрийте сутність ефекту фінансового левериджу.
16. Дайте характеристику диференціалу та коефіцієнту фінансового левериджу.
17. Дайте характеристику цільовій структурі капіталу.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Фінансові ресурси підприємства, що спрямовані на формування його активів, — це:

- а) власний капітал;
- б) позиковий капітал;
- в) інвестований капітал;
- г) пайовий капітал.

2. Фінансові ресурси господарюючого суб'єкта, що належать йому на правах власності та використовуються для формування частини його активів:

- а) інвестиційний капітал;
- б) власний капітал;
- в) статутний капітал;
- г) позиковий капітал.

3. Фінансові ресурси, що залучаються підприємствами для формування певної частини активів із зобов'язаннями повернути їх власнику в обумовлені терміни:

- а) інвестиційний капітал;
- б) власний капітал;
- в) статутний капітал;
- г) позиковий капітал.

4. Первісна сума власного капіталу підприємства, що формується для початку здійснення господарської діяльності:

- а) основний капітал;
- б) статутний капітал;
- в) оборотний капітал;
- г) резервний капітал.

5. Власний капітал підприємства не може бути представлений у формі:

- а) статутного капіталу;
- б) довгострокових кредитів банків;
- в) резервного капіталу;
- г) пайового капіталу.

6. До складу позикового капіталу не належать:

- а) поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці;
- б) кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- в) пайовий капітал;
- г) довгострокові кредити банків.

7. Фінансова структура капіталу характеризується співвідношенням:

- а) власного та позикового капіталу;
- б) основного та оборотного капіталу;
- в) довгострокових та короткострокових зобов'язань;
- г) капіталу, що інвестований в активи у матеріальній та нематеріальній формах.

8. Найбільш прийнятним є такий алгоритм фінансування активів, відповідно до якого необоротні активи фінансуються за рахунок:

- а) власного капіталу та короткострокових позикових коштів;
- б) власного капіталу та довгострокових позикових коштів;
- в) лише короткострокових позикових коштів;
- г) лише довгострокових позикових коштів.

9. Яка з характеристик не може виступати як критерій оптимізації фінансової структури капіталу:

- а) максимізація рівня фінансової рентабельності;
- б) мінімізація рівня фінансових ризиків;
- в) максимізація загальної вартості капіталу;
- г) максимізація рівня капіталовіддачі.

10. Прямий метод розрахунку загальної потреби в капіталі базується на:

- а) розрахунку потреби в необоротних та оборотних активах підприємства;
- б) розрахунку потреби в необоротних активах підприємства;
- в) урахуванні показника капіталомісткості продукції;
- г) урахуванні показника фондомісткості продукції.

11. Непрямий метод розрахунку загальної потреби в капіталі базується на:

- а) розрахунку потреби в необоротних та оборотних активах підприємства;
- б) розрахунку потреби в необоротних активах підприємства;
- в) урахуванні показника капіталомісткості продукції;
- г) урахуванні показника фондомісткості продукції.

12. Вартість капіталу являє собою..... ціну, яку підприємство платить за його залучення з різних джерел.

- а) мінімальну;
- б) максимальну;
- в) середню.

13. Під час визначення вартості залучення власного капіталу за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, використовують:

- а) загальну суму чистого прибутку;
- б) суму чистого прибутку за винятком частини, що спрямована на споживання;

в) суму чистого прибутку за винятком частини, що спрямована до резервного фонду;

г) суму чистого прибутку за винятком частини, що спрямована на споживання та в резервний фонд.

14. Під час визначення вартості залучення власного капіталу за рахунок додаткової емісії акцій, використовують:

а) майбутню вартість виплати дивідендів;

б) поточну (дискontовану) вартість виплати дивідендів;

в) суму економії податкових платежів;

г) обсяг випуску продукції господарюючого суб'єкта.

15. Під час визначення вартості залучення позикового капіталу за рахунок кредитів банку слід врахувати:

а) загальну суму чистого прибутку;

б) темп щорічного приросту дивідендів;

в) обсяг випуску продукції господарюючого суб'єкта;

г) суму економії податкових платежів.

16. Під час визначення вартості залучення позикового капіталу за рахунок випуску облігацій слід врахувати:

а) суму економії податкових платежів;

б) загальну суму чистого прибутку;

в) загальну суму відсотка за кредит;

г) обсяг випуску продукції господарюючого суб'єкта.

17. Власний капітал має таку позитивну особливість, як:

а) простота залучення;

б) широка можливість залучення коштів;

в) зростання ризику втрати фінансової стійкості;

г) обмеженість темпів розвитку господарюючого суб'єкта.

18. Позиковий капітал має такий недолік, як:

а) можливість збільшення обсягів господарської діяльності;

б) широкі можливості щодо залучення коштів;

в) зростання ризику втрати фінансової стійкості.

г) можливість щодо підвищення рентабельності власного капіталу.

19. Ефект фінансового леверіджу полягає:

а) у підвищенні рентабельності власного капіталу за рахунок зниження частки позикового капіталу;

б) у підвищенні рентабельності власного капіталу за рахунок збільшення частки позикового капіталу;

- в) у зниженні рентабельності власного капіталу за рахунок зниження частки позикового капіталу;
- г) у зниженні рентабельності власного капіталу за рахунок підвищення частки позикового капіталу.

20. Диференціал фінансового леверіджу характеризує:

- а) обсяг позикового капіталу, що припадає на одиницю власного капіталу підприємства;
- б) обсяг власного капіталу, що припадає на одиницю позикового капіталу підприємства;
- в) різницю між рівнем рентабельності активів підприємства і рівнем ставки відсотка за кредит;
- г) приріст рентабельності власного капіталу за рахунок використання позикового капіталу.

21. Коефіцієнт фінансового леверіджу характеризує:

- а) різницю між рівнем рентабельності активів підприємства і рівнем ставки відсотка за кредит;
- б) приріст рентабельності власного капіталу за рахунок використання позикового капіталу;
- в) обсяг власного капіталу, що припадає на одиницю позикового капіталу;
- г) обсяг позикового капіталу, що припадає на одиницю власного капіталу підприємства.

22. Від'ємне значення диференціала фінансового леверіджу свідчить про те, що:

- а) із зростанням частки позикового капіталу збільшуватиметься рентабельність власного капіталу;
- б) із зростанням частки позикового капіталу збільшуватиметься рентабельність активів;
- в) із зростанням частки позикового капіталу збільшуватиметься рентабельність власного капіталу;
- г) із зростанням частки позикового капіталу збільшуватиметься рентабельність активів.

23. Позитивне значення диференціалу фінансового леверіджу свідчить про те, що:

- а) із зростанням частки позикового капіталу збільшуватиметься рентабельність власного капіталу;
- б) із зростанням частки позикового капіталу збільшуватиметься рентабельність активів;
- в) із зростанням частки позикового капіталу збільшуватиметься рентабельність власного капіталу;
- г) із зростанням частки позикового капіталу збільшуватиметься рентабельність активів.

24. Показник граничної вартості капіталу показує:

- а) приріст вартості позикового капіталу за умов зростання обсягів його залучення на визначену суму;
- б) приріст вартості власного капіталу за умов зростання обсягів його залучення на визначену суму;
- в) приріст середньозваженої вартості капіталу за умов зростання обсягів його залучення на визначену суму;
- г) загальний приріст статутного капіталу.

ЗРАЗКИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Завдання 6.1

Підприємство «А» має намір залучити капітал у розмірі 590,0 тис. грн. На підставі вихідних даних (табл. 6.2) визначте який з варіантів залучення коштів є найбільш прийнятним.

Таблиця 6.2

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Показники	Загальна сума залучення, тис. грн		Вартість залучення, %
	Варіант 1	Варіант 2	
Нерозподілений прибуток	120,0	110,0	18,4
Емісія акцій	90,0	100,0	12,1
Кредити банків	250,0	220,0	20,5
Позиковий капітал, що залучений з інших джерел	130,0	160,0	15,7

Розв'язання

Для вибору варіанта залучення коштів необхідно визначити та порівняти середньозважені вартості капіталу підприємства.

Визначимо структуру капіталу, що залучається. За першим варіантом питома вага капіталу, що залучається за рахунок нерозподіленого прибутку, становить 20,3%, за рахунок емісії акцій — 15,3%, за рахунок кредитів банку — 42,4%, за рахунок інших джерел — 22,0%.

$$\frac{120,0}{590,0} \cdot 100,0 = 20,3\%$$

$$\frac{90,0}{590,0} \cdot 100 = 15,3\%$$

$$\frac{250,0}{590,0} \cdot 100,0 = 42,4\%$$

$$\frac{130,0}{590,0} \cdot 100,0 = 22,0\%$$

За другим варіантом питома вага капіталу, що залучається за рахунок нерозподіленого прибутку, становить 18,6%, за рахунок емісії акцій — 16,9%, за рахунок кредитів банку — 37,3%, за рахунок інших джерел — 27,2%.

$$\frac{110,0}{590,0} \cdot 100,0 = 18,6\%$$

$$\frac{100,0}{590,0} \cdot 100,0 = 16,9\%$$

$$\frac{220,0}{590,0} \cdot 100,0 = 37,3\%$$

$$\frac{160,0}{590,0} \cdot 100,0 = 27,2\%$$

Визначимо середньозважену вартість капіталу, що залучається. Вона становить за першим варіантом 17,7%, а за другим — 15,3%.

$$\frac{20,3 \cdot 18,4 + 15,3 \cdot 12,1 + 42,4 \cdot 20,5 + 22,0 \cdot 15,7}{100,0} = 17,7\%$$

$$\frac{18,6 \cdot 18,4 + 16,9 \cdot 12,1 + 37,3 \cdot 20,5 + 27,2 \cdot 15,7}{100,0} = 15,3\%$$

Висновок: за розрахунками найбільш прийнятним варіантом залучення коштів є другий варіант, адже за ним середньозважена вартість капіталу — менша.

Завдання 6.2

За вихідних даних (табл. 6.3) порівняйте показники рентабельності власного капіталу підприємств. Зробіть висновок.

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Показники	Од. виміру	Підприємство № 1	Підприємство № 2
Середній розмір капіталу, всього	млн. грн	16,0	16,0
у тому числі: власний капітал	млн. грн	16,0	8,0
позиковий капітал	млн. грн	—	8,0
Прибуток	млн. грн	3,2	3,2
Рентабельність активів	%	20,0	20,0
Середній рівень відсотків за кредит	%	—	16,0

Розв'язання

За умов, що на підприємстві № 1, використовується лише власний капітал, а податок на прибуток складає 25,0%, рентабельність власного капіталу підприємства № 1 становить 15,0%.

$$(1 - 0,25) \cdot 20,0 = 15,0 \%$$

Підприємство № 2 має у складі позикові кошти. Отже, існує ефект фінансового леверіджу. Для підприємства № 2 він складає 3,0%.

$$(1 - 0,25) \cdot (20,0 - 16,0) \cdot \frac{8,0}{8,0} = 3,0 \%$$

Отже рентабельність власного капіталу підприємства № 2 складає 18,0%.

$$(1 - 0,25) \cdot 20,0 + 3,0 = 18,0 \%$$

Висновок: за рахунок ефекту фінансового леверіджу підприємство № 2 має вищий показник рентабельності власного капіталу порівняно з підприємством № 1.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Завдання 6.3

За вихідними даними (додатки А, Б) визначте фінансову структуру капіталів підприємств № 1 та № 2. Порівняйте їх та дайте пояснення результатам, що одержані.

Завдання 6.4

На підставі вихідної інформації визначте потребу в капіталі для створення нового підприємства.

Проектом передбачено будівництво підприємства харчування, потужність якого (за обсягом сировини, що переробляється, та купованих напівфабрикатів) становить 1586,5 тис. грн на рік. Вартість будівництва приміщень оцінюється на рівні 223,4 тис. грн, вартість придбання нових машин та обладнання — 44,7 тис. грн. Додаткові витрати з транспортування та монтажу обладнання придбання обладнання, що не враховано, контрольно-вимірвальні прилади та інший виробничо-господарський інвентар строком служби більше 1 року, становить 17,0 тис. грн. Мінімальна потреба в товарних запасах для підприємств даного типу визначено на рівні 22 днів, максимальна — 24 дні. Потреба в інших товарно-матеріальних цінностях становить 30,0% від розміру товарних запасів. Норматив грошових коштів — 2 дні.

Завдання 6.5

Підприємство «А» створюється з метою надання транспортних послуг. За попередніми розрахунками річний дохід від надання послуг має становити 12,0 млн. грн. Передстартові витрати та інші одноразові витрати капіталу, що пов'язані зі створенням нового підприємства, становлять 18,0 тис. грн.

На підставі вихідної інформації (табл. 6.4 табл. 6.5) визначте для підприємства А загальну потребу в капіталі. (Цифри умовні).

Таблиця 6.4

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ДОХОДУ
ВІД НАДАННЯ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТРАНСПОРТУ
(за даними управління статистики), млн. грн**

Показник	XX...1	XX...2	XX...3
Доход від надання послуг підприємствами транспорту	13350,6	16238,9	18631,3

Таблиця 6.5

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО МАЙНА
ТА КАПИТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТУ ЗА XX...1—XX...3 рр.
(за даними управління статистики), млн. грн**

Показники	Станом на 01.01			
	XX...1	XX...2	XX...3	XX...4
<i>I</i>	2	3	4	5
АКТИВ				
Необоротні активи	5550,0	5959,8	6022,6	6714,1
Оборотні активи	2315,2	2332,6	2260,3	2086,7
Витрати майбутніх періодів	17,0	21,6	21,7	29,6
БАЛАНС	7882,2	8314,0	8304,6	8830,4
ПАСИВ				
Власний капітал	5452,9	5534,8	5693,7	6319,5
Забезпечення наступних витрат і платежів	44,8	49,7	55,6	40,3
Довгострокові зобов'язання	290,0	412,3	433,3	466,5
Поточні зобов'язання	2034,8	2254,4	2058	1929,8
Доходи майбутніх періодів	59,7	62,8	64,0	74,3
БАЛАНС	7882,2	8314,0	8304,6	8830,4

Завдання 6.6

На підставі вихідних даних визначте вартість залучення власного капіталу за рахунок прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства.

Очікуваний розмір прибутку становить 33,4 тис. грн. Податок на прибуток та інші платежі з прибутку визначено у розмірі

9,2 тис. грн. На споживання та у резервний фонд буде направлено відповідно 12,0% та 25% чистого прибутку. Інформацію щодо капіталу підприємства наведено у таблиці 6.6.

Таблиця 6.6

АНАЛІТИЧНИЙ БАЛАНС ПО ПІДПРИЄМСТВУ, тис. грн.

Показники	На початок року	На кінець року
АКТИВ		
Необоротні активи	147,9	143,9
Оборотні активи	263,1	381,7
Баланс	384,0	535,6
ПАСИВ		
Власний капітал	119,4	163,6
Позиковий капітал	264,6	372,0
Баланс	384,0	535,6

Завдання 6.7

Акціонерне товариство передбачає додаткове залучення капіталу за рахунок емісії звичайних акцій. Передбачається розмістити 500,0 тис. простих акцій номінальною вартістю 25,0 грн кожна. Розмір дивідендів, що передбачено до виплати по закінченні першого року, у розрахунку на одну просту акцію становить 6,0 грн. Витрати з емісії оцінюються на рівні 5,0% від обсягу емісії. Ставка відсотка по депозитних вкладах становить 12,0% річних.

На підставі вихідної інформації визначте вартість залучення власного капіталу за рахунок додаткової емісії акцій.

Завдання 6.8

Для здійснення інвестиційного проекту прийнято рішення щодо залучення кредитів банку у розмірі 250,0 тис. грн. Угоду укладено строком на 1 рік. Банк надає кредит під 20,0%. Визначте вартість залучення позикового капіталу за рахунок кредитів банку.

Завдання 6.9

Для залучення капіталу керівництвом акціонерного товариства прийнято рішення щодо емісії облігацій. Загальний обсяг емісії має становити 300,0 тис. грн, фіксовану купонну ставку прийнято на рівні 14,0%, витрати з емісії облігації передбачено у розмірі 7,0% від суми емісії.

На підставі вихідної інформації визначте вартість залучення позикового капіталу за рахунок емісії облігацій.

Завдання 6.10

Господарюючим суб'єктом прийнято рішення щодо залучення капіталу за рахунок випуску цінних паперів. На підставі вихідної інформації розрахуйте середньозважену вартість капіталу, що залучається (табл. 6.7).

Таблиця 6.7

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Показники	Загальна сума залучення, тис. грн	Вартість залучення, %
Акції	200,0	12,0
Облігації	100,0	10,0

Завдання 6.11

На підставі вихідної інформації визначте середньозважену вартість капіталу підприємства «А» (табл. 6.8).

Таблиця 6.8

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Показники	Питома вага в загальній сумі залученого капіталу, %	Вартість залучення, %
Акціонерний капітал	60,0	12,0
Довгостроковий позиковий капітал	20,0	18,0
Короткостроковий позиковий капітал	20,0	14,0

Яким чином зміниться показник середньозваженої вартості капіталу за умов зниження питомої ваги акціонерного капіталу до 40,0% та, відповідно, зростання довгострокового і короткострокового капіталів до 30,0%?

Завдання 6.12

Визначте ефект фінансового леверіджу по підприємству за таких умов: а) загальний розмір капіталу підприємства становить 190,0 тис. грн, з яких власний — 130, 0 тис. грн, позиковий — 60,0 тис. грн; б) рентабельності активів — 13,5%; в) рівень ставки відсотка за кредит (з урахуванням премії за ризик — 11,0%); г) ставка податку на прибуток — 25,0%.

Завдання 6.13

На підставі вихідної інформації визначте рентабельність власного капіталу по підприємствах «А» та «Б» (табл. 6.9). Дайте пояснення результатам, що одержані.

Таблиця 6.9

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Показники	Од. виміру	Підприємство А	Підприємство Б
Середній розмір капіталу, всього	тис. грн	384,0	420,0
у тому числі: власний капітал	тис. грн	119,4	287,7
позиковий капітал (кредит)	тис. грн	264,6	132,3
Прибуток	тис. грн	69,1	75,6
Середній рівень відсотків за кредит	%	14,0	14,0
Податок на прибуток	%	25,0	25,0

Завдання 6.14

На підставі вихідної інформації визначте рентабельність власного капіталу по підприємствах № 1 та № 2 (табл. 6.10). Дайте пояснення результатам, що одержані.

Таблиця 6.10

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Показники	Од. виміру	Підприємство А	Підприємство Б
Середній розмір капіталу, всього	тис. грн	680,0	750,0
у тому числі: власний капітал	тис. грн	442,0	487,5
позиковий капітал (кредит)	тис. грн	238,0	262,5
Прибуток	тис. грн	149,6	165,0
Середній рівень відсотків за кредит	%	18,5	16,0
Податок на прибуток	%	25,0	25,0

Завдання 6.15

На підставі вихідної інформації порівняйте показники рентабельності власного капіталу по підприємствах №№ 1—3 (табл. 6.11). Дайте пояснення результатам, що одержані.

Таблиця 6.11

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Показники	Од. виміру	Підприємство		
		№ 1	№ 2	№ 3
Середній розмір капіталу, всього	тис. грн	450,0	630,0	840,0
у тому числі: власний капітал	тис. грн	270,0	346,5	252,0
позиковий капітал (кредит)	тис. грн	180,0	283,5	588,0
Прибуток	тис. грн	90,0	138,6	201,6
Середній рівень відсотків за кредит	%	16,0	17,0	27,0
Податок на прибуток	%	25,0	25,0	25,0

Завдання 6.16

Як зміниться рентабельність власного капіталу підприємства, якщо його частка знизиться з 60% до 50%, за умов, що ставка відсотка не зміниться і складе — 18%. Рентабельність активів підприємства — 22%.

Завдання 6.17

Як зміниться рентабельність власного капіталу підприємства, якщо його частка в загальній сумі капіталу підвищиться з 50% до 70%. При цьому ціна позикового капіталу знизиться з 12% до 10%. Рентабельність всіх активів підприємства — 20%. Податок на прибуток 25%.

Завдання 6.18

На підставі вихідної інформації визначте оптимальну структуру капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності (рентабельності власного капіталу) (табл.6.12).

Таблиця 6.12

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Показники	Од. виміру	Варіанти		
		№ 1	№ 2	№ 3
Середній розмір капіталу, всього	тис. грн	320,0	320,0	320,0
у тому числі: власний капітал	тис. грн	200,0	180,0	120,0
позиковий капітал (кредит)	тис. грн	120,0	140,0	200,0
Прибуток	тис. грн	73,6	73,6	73,6
Середній рівень відсотків за кредит	%	15,0	18,0	20,0
Податок на прибуток	%	25,0	25,0	25,0

Завдання 6.19

На підставі вихідної інформації визначте оптимальну структуру капіталу за критерієм мінімізації його вартості (табл. 6.13).

Таблиця 6.13

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Показники	Од. виміру	Варіанти		
		№ 1	№ 2	№ 3
Середній розмір капіталу, всього	тис. грн	640,0	640,0	640,0
у тому числі: власний капітал (акціонерний)	тис. грн	200,0	260,0	420,0
позиковий капітал (кредит)	тис. грн	440,0	380,0	220,0
Дивідендні виплати	%	12,0	15,0	19,0
Середній рівень відсотків за кредит	%	24,0	22,0	18,0
Податок на прибуток	%	25,0	25,0	25,0

Завдання 6.20

У підприємства, що не мало позикових коштів, ціна капіталу складала 20%. Якщо підприємство візьме позику під 12% річних, то ціна капіталу зміниться у зв'язку зі зміною його структури. Питома вага власного капіталу знизиться зі 100% до 60%, а позиковий капітал, відповідно, складатиме — 40%. Визначте нову ціну капіталу підприємства за умови, що податок на прибуток складає 25%.

КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Питання для теоретичної підготовки

- 7.1. Банківське кредитування.
- 7.2. Порядок надання банківського кредиту.
- 7.3. Комерційне кредитування підприємств.
- 7.4. Інші форми кредитних відносин.

Рекомендована до вивчення теми література: [1], [8], [9], [16, т. 1, с. 538—590], [18, с. 227—245], [19, с. 194—249], [20, с. 284—294], [23, с. 574—600], [24, с. 254—278], [26, с. 174—192].

Основні терміни та поняття: кредитування, кредит, форми банківського кредитування, порядок надання банківського кредиту, зміст та умови кредитного договору, забезпечення ефективного використання кредитних ресурсів, порядок погашення кредиту, комерційний кредит, кредит за відкритим рахунком, кредит з відстрочкою платежу, кредит у формі консигнації, кредит із використанням векселів, облігаційні позики, акцептний кредит, авальний кредит, обліковий кредит, факторингові операції, лізингові операції, трастові операції.

7.1. БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ

Кредитування — відповідні економічні відносини, які пов'язані з видачею підприємству коштів у тимчасове користування, на строго визначені цілі, за певну плату та на умовах повернення.

Використання різних форм кредитування прискорює рух грошових і матеріальних ресурсів, сприяє підвищенню ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Принципи кредитування підприємства

Терміновість

погашення кредиту у визначений строк

Повернення

кредит має бути повернений у термін, визначений кредитною угодою

Цільовий характер

кредит надається підприємству на строго визначені цілі

Платність

сплата підприємством відсотків за користування кредитом

Забезпечення кредиту

наявність у підприємства юридично оформлених документів, які гарантують його своєчасне повернення

Загальноекономічні:

- товарне виробництво;
- рух вартості у сфері товарного обміну;
- необхідність забезпечення безперервного процесу відтворення;
- функціонування підприємств на засадах комерційного рахунка

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН

Специфічні:

- сезонний характер окремих виробництв;
- розбіжність між нагромадженням і витрачанням коштів на підприємстві;
- відхилення фактичного використання оборотних коштів від їх нормативу в процесі індивідуального кругообігу оборотних фондів підприємства

Діяльність підприємства в умовах ринкової економіки не можлива без періодичного використання різноманітних форм кредитування.

Рис. 7.1. Характеристика основних форм кредитування

Кредит — форма позикового капіталу, яка обумовлює виникнення кредитних відносин між суб'єктами господарювання з приводу надання у тимчасове користування певної вартості з метою її цільового використання на умовах добровільності, платності, забезпеченості для отримання економічних вигод.

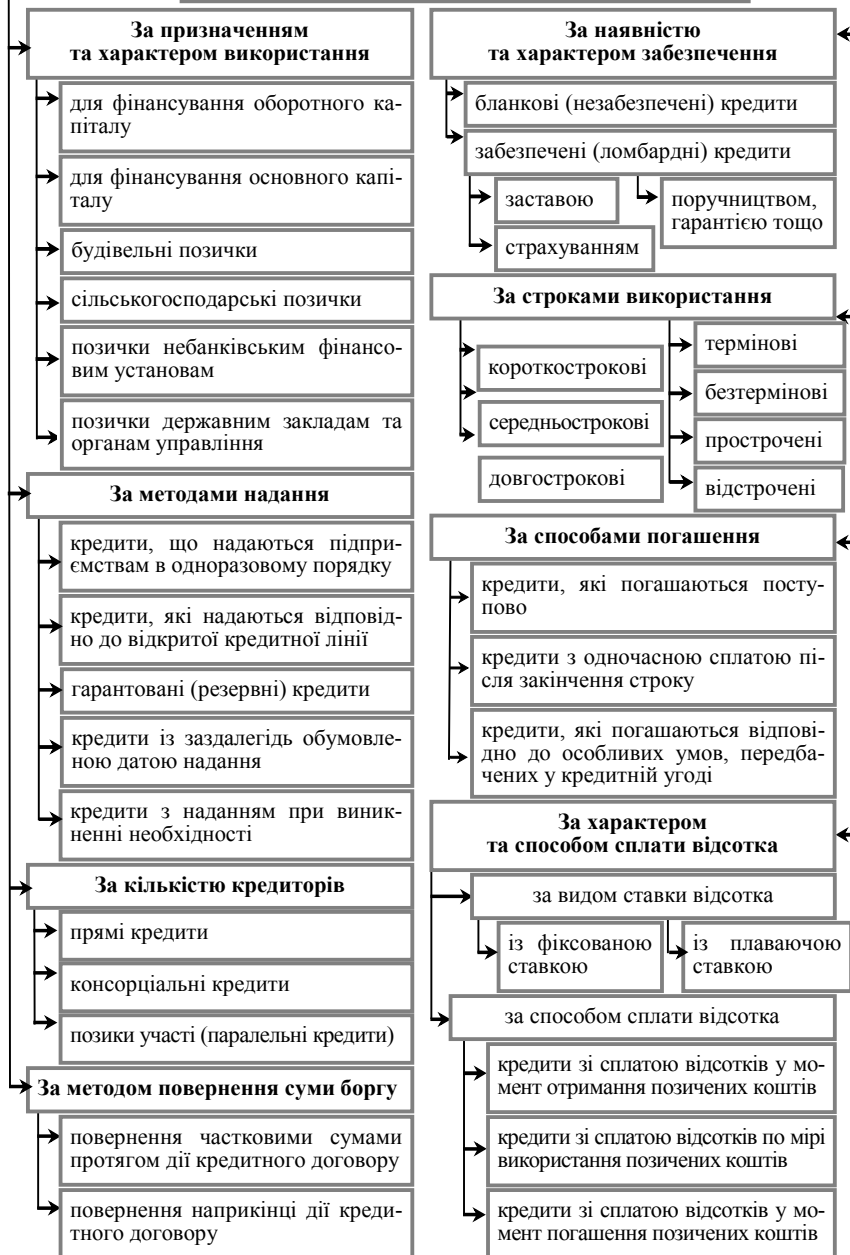
Однією з найпоширеніших форм кредитування є банківський кредит.

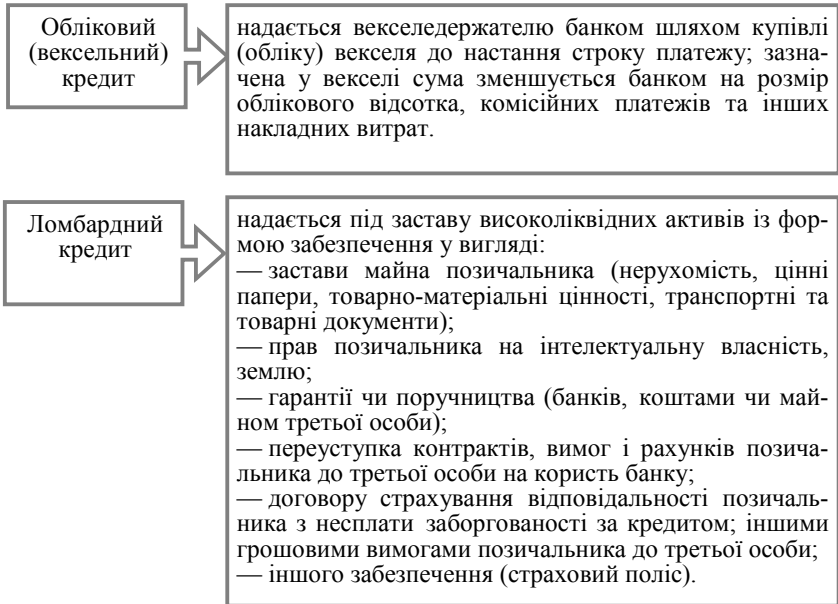
Банківський кредит — економічні відносини між кредитором і позичальником з приводу надання коштів суб'єкту господарювання спеціалізованими кредитно-фінансовими організаціями та установами на умовах терміновості, платності, повернення, матеріального забезпечення.

Банківський кредит може надаватися у різних формах.

Бланковий (незабезпечений) кредит	надається банком фінансово стійкому підприємству, розрахунково-касове обслуговування якого він здійснює, під здійснення окремих господарських операцій на короткостроковий період
Контокорентний кредит	передбачає ведення банком поточного (контокорентного) рахунка клієнта з оплатою розрахункових документів, що надійшли, і зарахуванням виручки
Онкольний кредит	різновид контокоренту, який надається під заставу товарно-матеріальних цінностей або цінних паперів без зазначення строку його використання із зобов'язанням позичальника погасити кредит за першою вимогою кредитора
Сезонний кредит	відкривають за періодичного браку оборотних коштів, пов'язаного із сезонністю виробництва або необхідністю створення запасів товарів на складі
Відкрита кредитна лінія	дає змогу сплатити за рахунок кредиту будь-які розрахункові документи, передбачені в кредитній угоді, що укладається між підприємством і банком
Револьверний кредит	дозволяє протягом наданого строку кредиту здійснювати вибірку кредитних коштів і часткове (або повне) погашення боргу
Іпотечний кредит	довгострокові позики під заставу основних засобів або майнового комплексу підприємства
Роловерний кредит	довгостроковий вид кредитування зі ставкою відсотка, яка періодично переглядається

КЛАСИФІКАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ

7.2. ПОРЯДОК НАДАННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУ

Процес визначення потреби в банківському кредиті проходить низку етапів (рис. 7.2).

Потреба підприємства в кредитах для формування оборотних коштів визначається з урахуванням потреби в оборотних коштах у цілому й за окремими напрямками, наявності власних оборотних коштів на початок періоду, можливості поповнення оборотних коштів за рахунок прибутку підприємства та зменшення кредиторської заборгованості.

Потреба підприємства в кредитах під інвестиційні проекти визначається на основі інвестиційної програми за окремими етапами її реалізації та з урахуванням власних джерел фінансування (амортизаційні відрахування, частина прибутку, яка спрямовується на реконструкцію, технічне переоснащення, нове будівництво).

Порядок отримання банківського кредиту підприємством такий (рис. 7.3).

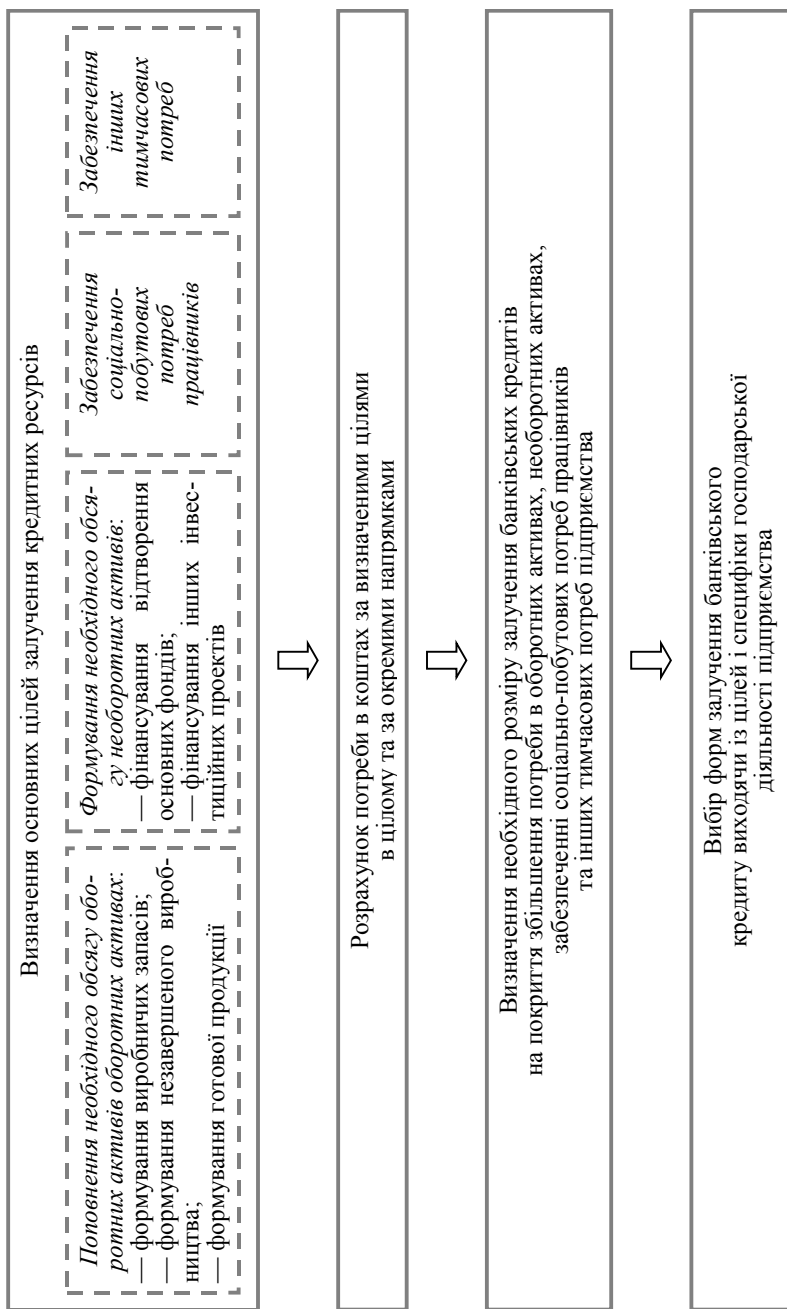

Рис. 7.2. Процес визначення потреби в банківському кредиті для формування активів та забезпечення інших потреб підприємства

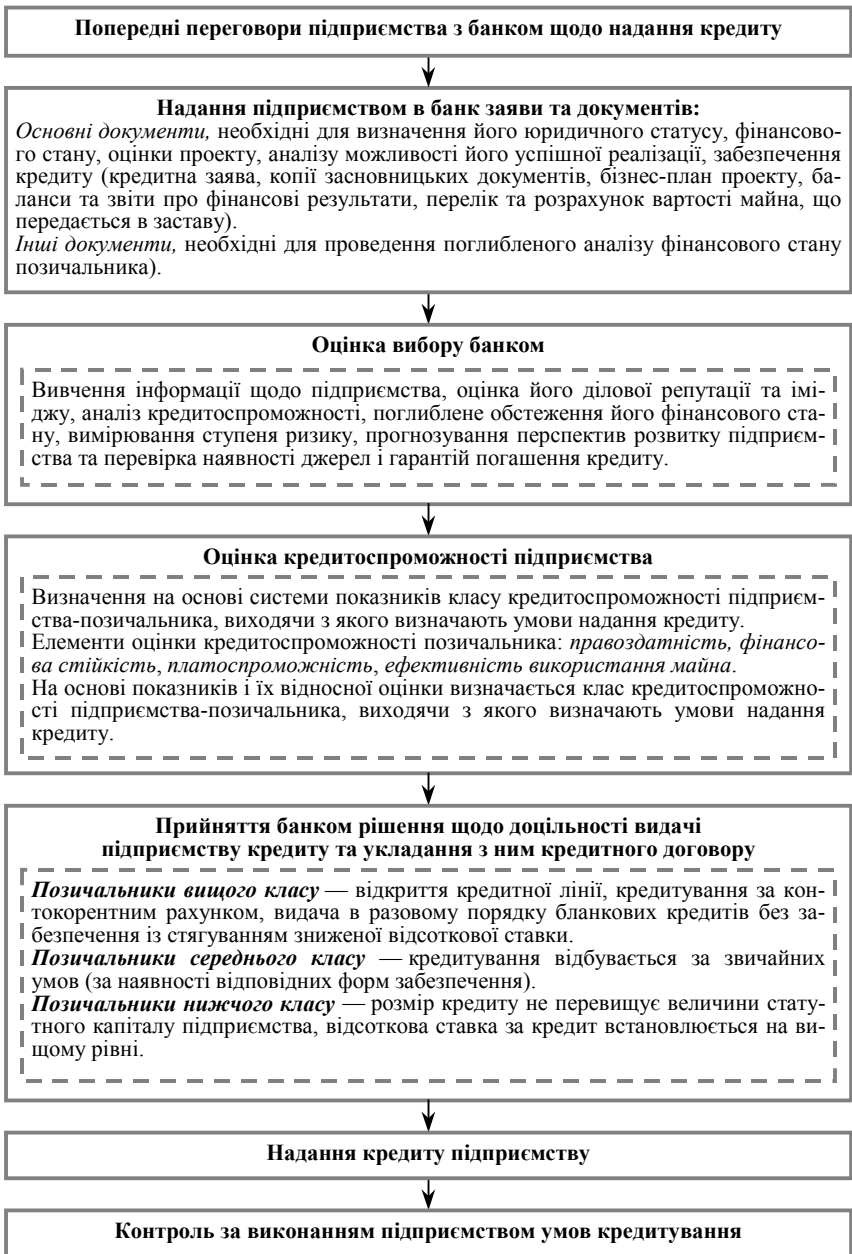
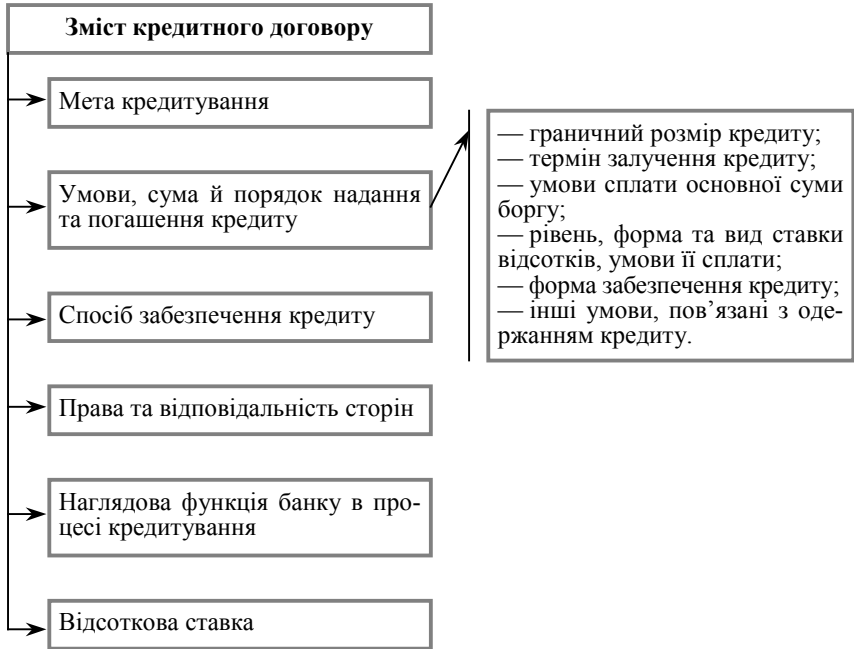

Рис. 7.3. Порядок отримання банківського кредиту підприємством

З урахуванням оцінки кредитоспроможності позичальника банк приймає рішення щодо доцільності видачі підприємству кредиту та укладає з ним **кредитний договір**, зміст якого визначається підприємством і банком самостійно.

Критерій забезпечення ефективного використання кредитних ресурсів

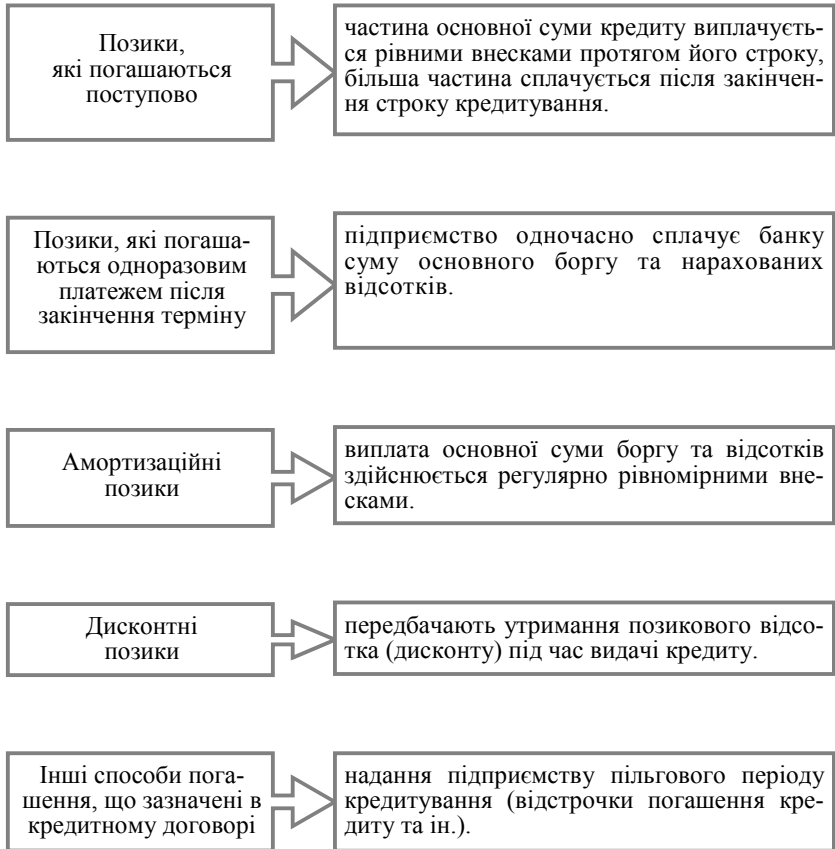
різниця між періодом використання кредиту та періодом обігу активів, на формування яких він залучався.

Чим вище позитивне значення цієї різниці, тим ефективніше використання залученого кредиту та вище можливості прискорення його повернення.

На фінансовий стан суб'єктів господарювання суттєво впливають умови погашення кредитів.

Порядок погашення кредиту — спосіб погашення основної його суми і нарахованих відсотків.

Види кредитів за характером погашення

7.3. КОМЕРЦІЙНЕ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Комерційний кредит — економічні, кредитні відносини, які виникають між окремими суб'єктами підприємницької діяльності; пов'язаний з торговельно-посередницькими операціями; відповідна кредитна угода між двома підприємствами — продавцем (кредитором) і покупцем (позичальником).

Комерційний кредит має свої переваги і недоліки.

На практиці застосовуються різні види оформлення комерційного кредиту.

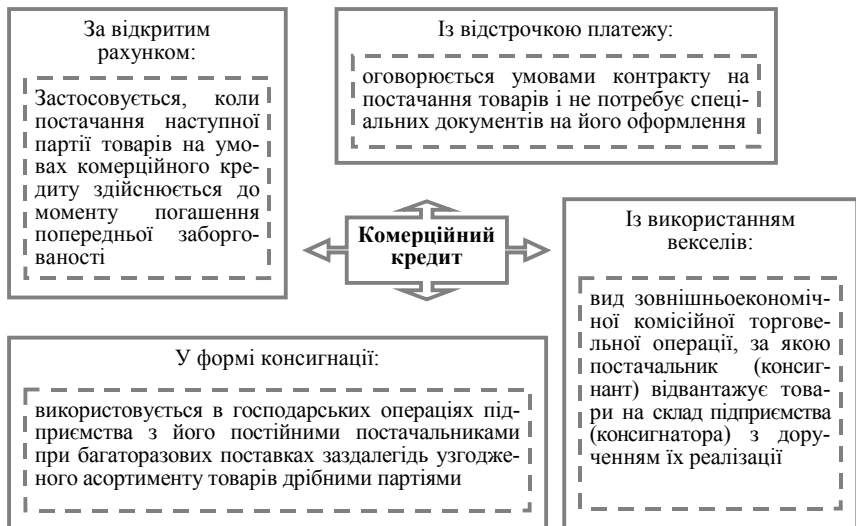

Рис. 7.4. Різновиди оформлення комерційного кредиту

Використання звичайних і переказних **векселів** є одним із найбільш перспективних видів комерційного кредитування.

Простий вексель — зобов'язання векселедавця сплатити за векселем векселедержателю, який має право на отримання платежу.

Переказний вексель (тратта) — наказ боржнику (*трасату*) про сплату в зазначений строк визначеної у векселі суми третій особі — першому утримувачу (*ремітенту*); може бути переданий одним утримувачем іншому через спеціальний передаточний напис (*індосамент*), що виконаний індосантом на зворотному боці векселя або, через нестачу місця для передаточних записів, на додатковому листі (*алонжі*).

Банки не тільки видають гарантії, але й забезпечують облік (дострокове погашення) векселів.

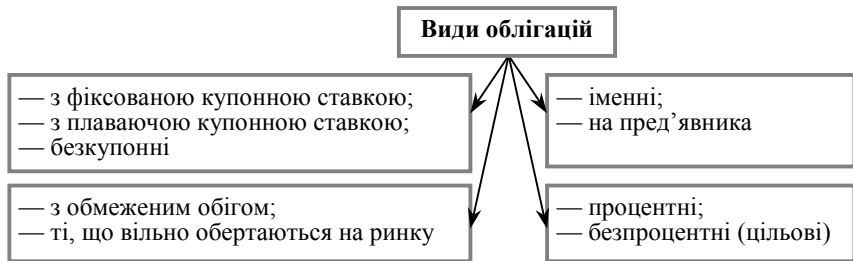
Облік векселів — швидке перетворення дебіторської заборгованості постачальника на грошові кошти на його розрахунковому рахунку в банку.

7.4. ІНШІ ФОРМИ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН

У процесі господарської діяльності підприємств також використовуються інші форми кредитування.

Облігаційні позики — важлива форма запозичень в ринкових умовах господарювання.

Облігація — основний вид боргових зобов'язань, згідно з яким позичальник (емітент) має сплатити кредитору (власнику) по завершенні визначеного терміну певну суму та суму щорічного доходу. Емітентами облігацій можуть бути держава, підприємства, іноземні організації. Більшість операцій з облігаціями, які емітують підприємства, здійснюється на первинному ринку. Їх первинними покупцями є комерційні банки, інвестиційні компанії та фонди, страхові організації й інші фінансові посередники.

Недоліки облігаційної форми кредитування:

- 1) імовірність не придбання облігацій інвесторами під час розміщення випущених облігацій на відкритому ринку;
- 2) більш стохастична вартість облігацій порівняно з вартістю банківського кредиту;
- 3) залежність вартості облігацій від витрат на розміщення (через залучення спеціалізованих посередників (брокерських і фінансових компаній) для розміщення облігаційної позики).

Акцептний кредит — форма кредитування, що використовується, як правило, у зовнішній торгівлі і надається постачальником імпортеру шляхом акцепту банком трат, які виставлені на нього експортером.

Обліковий (вексельний) кредит — кредит, що надається банком векселеотримувачу шляхом покупки (обліку) векселя до настання строку платежу.

Векселеотримувач отримує в банку зазначену у векселі суму за відрахуванням вексельного відсотка, комісійних платежів й інших накладних витрат. Закриття кредиту здійснюється на підставі повідомлення банку про оплату векселя.

Оскільки вексель, який випишується підприємством, вважається менш надійним за банківський, часто ліквідність таких фінансових інструментів підтримується банком у формі **авалю**.

Аваль — форма банківської гарантії оплатити вексель у разі непогашення його підприємством, яке його випустило.

Факторингові операції — одна з форм кредитування торговельних операцій; посередницькі операції зі стягнення спеціальною спеціалізованою компанією або банком грошових коштів із боржників свого клієнта та управління його борговими вимогами.

Сутність факторингу: факторська компанія купує в підприємства-постачальника всі права, які виникають з моменту постачання товару покупцю, і сама стягує борг. При цьому постачальник отримує більшу частину суми за поставлену продукцію відразу після відвантаження товару. Після отримання платежу від покупця сума, що залишилася, із відрахуванням відсотків і комісійних факторської фірми сплачується постачальнику.

Переваги постачальника під час використання факторингових операцій:

- гарантія реалізації своїх вимог до платника;
- звільнення від кредитного ризику неплатежу;
- покращення структури балансу;
- економія на бухгалтерських і адміністративних витратах у разі ведення обліку факторською компанією.

Лізинг — різновид орендних відносин; основний вид підприємницької діяльності, спрямований на інвестування тимчасово вільних або залучених фінансових коштів у майно, яке передається за договором оренди юридичним або фізичним особам за відповідну плату в тимчасове користування.

Об'єкти лізингу — рухоме та нерухоме майно, яке належить за діючою класифікацією до основних засобів, крім майна, що заборонено до вільного обігу на ринку (об'єкти оренди державного майна, земельні ділянки та інші природні об'єкти).

Лізингу притаманний *тресторонній характер* взаємовідносин:

- лізингодавець (передає в користування об'єкти лізингу згідно з договором);
- лізингодержувач (отримує в користування об'єкти лізингу за договором);
- постачальник лізингового майна (виробник устаткування, який передає власне майно, що є об'єктом лізингу).

Фінансова оренда — господарська операція, що передбачає придбання орендодавцем за замовленням орендаря основних засобів із подальшим їх переданням у користування орендарю на строк, що не перевищує строку повної амортизації такого майна, з обов'язковою подальшою передачею права власності на основні засоби орендарю.

Операційна оренда — господарська операція, яка передбачає передачу орендодавцю права користування основними засобами на строк, що не перевищує строку їх повної амортизації, із обов'язковим їх поверненням власнику після закінчення строку дії орендної угоди.

Види оренди

Оренда землі — господарська операція, яка передбачає надання іншим юридичним чи фізичним особам на певний термін, за цільовим призначенням та за орендну плату.

Зворотня оренда — господарська операція, що передбачає продаж основних засобів фінансовій організації з одночасним зворотним отриманням таких основних засобів в оперативний або фінансовий лізинг.

Рис. 7.6. Види лізингових (орендних) операцій відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»

Реалізація лізингових операцій містить у собі сукупність економічних, правових і організаційних взаємовідносин учасників лізингового обігу, і відбувається за певними етапами (рис. 7.7).

Рис. 7.7. Основні етапи лізингової операції

Трастові операції — одна з форм кредитних відносин, що здійснюються трастовими компаніями — фірмами, які управляють фінансами підприємств.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Обґрунтуйте необхідність кредиту як джерела фінансових ресурсів підприємства.
2. Визначте сутність кредитних відносин.
3. Визначте сутність банківського кредиту.
3. Визначте та надайте характеристику основним видам банківського кредиту.
4. Які переваги та недоліки притаманні банківському кредиту?
5. За якими критеріями відбувається оцінка та відбір банківських установ з позиції підприємства, що передбачає залучення банківського кредиту?
6. Визначте основні критерії оцінки кредитоспроможності підприємства, які беруться до уваги банком.
7. Визначте порядок надання банківського кредиту.
8. Який документ регулює кредитні відносини між підприємством і банком? Які аспекти кредитних відносин відображено в означеному документі?
9. Яким чином здійснюється оцінка ефективності залучення банківського кредиту?
10. Визначте сутність товарного (комерційного) кредиту.
11. Які переваги та недоліки притаманні товарному кредиту у порівняно з іншими формами залучення позикового капіталу?
12. Визначте та надайте характеристику основним видам товарного (комерційного) кредиту.
13. Які показники слід врахувати під час залучення комерційного кредиту?
13. Визначте переваги вексельної форми розрахунків.
14. Дайте характеристику простому та переказному векселю.
15. У чому сутність облігаційного займу?
16. Дайте характеристику основним видам облігацій.
17. Визначте основні переваги та недоліки процесу залучення фінансових ресурсів шляхом випуску облігацій?
18. Дайте характеристику факторингу.
19. Дайте визначення фінансовому лізингу.
20. Охарактеризуйте кредитні аспекти фінансового лізингу.
21. Які умови лізингової операції підлягають узгодженню з лізингодавцем?
22. Визначте сутність трастових операцій.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Надання позикодавцю коштів у грошовій або іншій формі на встановлений термін за визначених умов є:

- а) консигнація;
- б) кредит;

- в) аваль;
- г) франшиза.

2. Який з наведених видів кредитів не належить до банківського кредиту:

- а) іпотечний;
- б) кредитна лінія;
- в) роловерний кредит;
- г) консигнація.

3. Цей вид кредиту можна одержати під заставу векселів, державних короткострокових облігацій:

- а) іпотечний;
- б) кредитна лінія;
- в) ломбардний;
- г) роловерний.

4. Цей вид кредиту можна одержати під заставу основних засобів або майнового комплексу:

- а) роловерний
- б) іпотечний;
- в) кредитна лінія;
- г) ломбардний.

5. Форма кредиту, що є угодою між підприємством та банком про використання впродовж обумовленого терміну і на визначених умовах кредиту, гранична сума якого обумовлена задалегідь:

- а) іпотечний;
- б) кредитна лінія;
- в) ломбардний;
- г) консорціальний.

6. Основний документ, що регулює кредитні відносини між підприємством та банком:

- а) кредитна заява;
- б) кредитний договір;
- в) кредитні умови;
- г) кредитні зобов'язання.

7. Що не входить до складу основних кредитних умов під час залучення банківського кредиту:

- а) рівень кредитної ставки;
- б) форма забезпечення кредиту;
- в) визначення ефективних форм андеррайтингу;
- г) умови сплати суми відсотка.

8. Для якого заходу придбання кредиту не передбачено:

- а) фінансування сезонних запасів;
- б) придбання основних засобів;
- в) реалізація інвестиційного проекту;
- г) покриття збитків.

9. Ефективне використання банківського кредиту в довгостроковому періоді можливе за умови:

- а) рівень кредитної ставки має бути нижчим за рівень рентабельності активів;
- б) рівень кредитної ставки має бути вищим за рівень рентабельності активів;
- в) рівень кредитної ставки має дорівнювати рівню рентабельності активів;
- г) рівень кредитної ставки має бути вищим за рівень інфляції.

10. Ефективне використання банківського кредиту в короткостроковому періоді можливе за умови:

- а) рівень кредитної ставки має бути вищим за рівень рентабельності поточних господарських операцій;
- б) рівень кредитної ставки має бути нижчим за рівень рентабельності поточних господарських операцій;
- в) рівень кредитної ставки має дорівнювати рівню рентабельності поточних господарських операцій.
- г) рівень кредитної ставки має бути вищим за рівень інфляції.

11. Кредит, що надається підприємству у формі відстрочки платежу за одержані сировину, матеріали чи товари на визначений термін:

- а) банківський кредит;
- б) товарний кредит;
- в) іпотечний кредит;
- г) консорціальний кредит.

12. До недоліків товарного кредиту, як кредитного інструменту, слід віднести:

- а) товарний кредит є найбільш маневреною формою фінансування виробничих запасів;
- б) вартість товарного кредиту (як правило) нижче вартості фінансового кредиту;
- в) товарний кредит (за інших рівних умов) сприяє зниженню загальної вартості залучення позикового капіталу;
- г) цей вид кредиту носить обмежений характер.

13. До переваг товарного кредиту, як кредитного інструменту, слід віднести:

- а) цільове використання товарного кредиту носить вузький характер;
- б) цей вид кредиту носить обмежений характер;
- в) вартість товарного кредиту (як правило) нижче вартості фінансового кредиту;
- г) за умов, що середній період обороту запасів товарно-матеріальних цінностей перевищує середній період використання комерційного кредиту, виникає потреба в залученні додаткових джерел фінансування активів.

14. Цей вид товарного кредиту використовується підприємством у відносинах із постійними постачальниками за умов багаторазових поставок заздалегідь узгодженої номенклатури продукції невеликими партіями:

- а) товарний кредит із використанням векселів;
- б) товарний кредит у формі консигнації;
- в) товарний кредит у формі авансу покупця;
- г) товарний кредит за відкритим рахунком.

15. Цей товарний кредит є видом зовнішньоекономічної комісійної операції, за якою постачальник відвантажує товар на склад торговельного підприємства з дорученням реалізувати його:

- а) товарний кредит з використанням векселів;
- б) товарний кредит у формі консигнації;
- в) товарний кредит за відкритим рахунком;
- г) товарний кредит у формі авансу покупця.

16. Одним із критеріїв залучення товарного кредиту є:

- а) зростання середньої вартості позикового капіталу;
- б) зростання середньої вартості власного капіталу.
- в) мінімізація вартості залучення товарного кредиту;
- г) максимізація вартості залучення товарного кредиту.

17. Цей вексель містить обіцянку векселедавця сплатити безпосередньо своєму кредитору-векселедержателю суму боргу:

- а) простий вексель;
- б) переказний вексель;
- в) трата;
- г) аваль.

18. Цей вексель містить наказ боржнику про сплату в зазначений строк вказаної суми третій особі:

- а) простий вексель;
- б) переказний вексель;
- в) аваль;
- г) акцепт.

19. Чи можуть векселеутримувачі отримувати під векселі в банку кредит:

- а) ні, такі операції заборонені законодавством;
- б) так, однак лише з дозволу голови правління банку;
- в) так, ця операція має назву «облік векселів»;
- г) так, ця операція має назву «андерайтинг».

20. До переваг емісії облігацій, як кредитного інструменту, слід віднести:

- а) високий рівень фінансової відповідальності;
- б) низький ризик для інвесторів сприяє поширенню облігацій;
- в) через особливості емісії облігацій перелік господарюючих суб'єктів, що мають можливість емітувати означені цінні папери обмежений;
- г) облігації не можуть бути випущені для формування статутного капіталу.

21. Фінансова операція, що передбачає передачу (або придбання) прав користування окремими видами основних фондів на платній основі впродовж терміну, що обумовлений:

- а) лізинг;
- б) іпотека;
- в) консигнація;
- г) ломбардний кредит.

ЗРАЗКИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Завдання 7.1

Одержання позики можливе за умов: а) щоквартального нарахування відсотків виходячи з 15% річних; б) щомісячного нарахування відсотків виходячи з 24% річних. Який варіант є найбільш прийнятним?

Розв'язання

Для прийняття рішення необхідно розрахувати ефективну річну відсоткову ставку. Чим більше значення ефективної річної відсоткової ставки, тим більший рівень витрат з обслуговування позики.

За першим варіантом значення ефективної річної відсоткової ставки становить

$$r^e = \left(1 + \frac{0,15}{4}\right)^4 - 1,0 = 0,16.$$

За другим варіантом значення ефективної річної відсоткової ставки становить

$$r^e = \left(1 + \frac{0,24}{12}\right)^{12} - 1,0 = 0,27.$$

Висновок: за розрахунками найбільш прийнятним є перший варіант, адже витрати за ним менші.

Завдання 7.2

Постачальник № 1 надає товарний кредит терміном 2 місяці та цінову знижку за платіж готівкою у розмірі 4,0%. Постачальник № 2 надає товарний кредит терміном 3 місяці та цінову знижку за платіж готівкою в розмірі 7,0%. Визначте, який з варіантів залучення товарного кредиту найбільш відповідає інтересам підприємства.

Розв'язання

Визначимо вартість товарного кредиту. Він становить:

$$\text{за варіантом 1: } \frac{0,04}{1 - 0,04} \cdot \frac{360,0}{60,0} = 0,246 \text{ або } 24,6\% \text{ на рік;}$$

$$\text{за варіантом 2: } \frac{0,07}{1 - 0,07} \cdot \frac{360,0}{90,0} = 0,30 \text{ або } 30,0\% \text{ на рік.}$$

Висновок: для підприємства більш доцільним є дотримання розрахунків за першим варіантом, адже вартість товарного кредиту за ним менша.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Завдання 7.3

За вихідними даними (додатки А, Б) визначте розмір банківського та товарного кредитів, що використовують підприємства № 1 та № 2. Дайте пояснення результатам, що одержані.

Завдання 7.4

Для забезпечення зростання обсягів реалізації продукції керівництво підприємства вважає за доцільне залучення банківського кредиту у розмірі 12,0% майна господарюючого суб'єкта станом на кінець звітного періоду. На підставі вихідної інформації (табл. 7.1, 7.2) визначте фінансові можливості підприємства щодо залучення банківського кредиту, якщо угоду передбачено укласти на 1 рік на умовах 40,0% річних.

Таблиця 7.1

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА СТАНОМ НА КІНЕЦЬ ПЕРІОДУ, тис. грн

АКТИВ		ПАСИВ	
Необоротні активи	812,2	Власний капітал	920,0
Оборотні активи	335,7	Позиковий капітал	227,9
Баланс	1147,9	Баланс	1147,9

Таблиця 7.2.

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА УМОВ ЗАЛУЧЕННЯ КРЕДИТУ

Показники	Од. виміру	Значення
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Річний випуск продукції (без ПДВ)	тис. грн	2580,4
Собівартість продукції	тис. грн	2360,4
Прибуток	тис. грн	220,0
Кошти, що будуть використані на погашення кредиту (з урахуванням податку на прибуток)	тис. грн	100,0

Завдання 7.5

Для здійснення інвестиційного проекту передбачено залучення банківського кредиту у розмірі 200,0 тис. грн терміном на 3 роки. На підставі вихідної інформації (за інших рівних умов) визначте, який з варіантів залучення кредиту найбільш відповідає інтересам підприємства (табл. 7.3).

Таблиця 7.3

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Варіанти	Річний відсоток, %	Умови виплати відсотку
Варіант 1	26,0	щомісячно
Варіант 2	36,0	щоквартально
Варіант 3	40,0	щорічно

Завдання 7.6

За вихідних умов визначте: який з постачальників пропонує найкращі умови щодо придбання товарів у кредит (табл.7.4). Відповідь обґрунтуйте.

Таблиця 7.4

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Показники	Постачальник			
	№ 1	№ 2	№ 3	№ 4
Цінова знижка (за умов розрахунків готівкою), %	4,0	5,5	10,0	7,0
Період кредитування, дні	30	45	90	60

Завдання 7.7

Підприємство N, що має кредиторську заборгованість перед ВАТ «АВС», придбало на фондовому ринку вексель акціонерного товариства. Чи є ця операція для підприємства «N» доцільною якщо: розмір кредиторської заборгованості — 110,0 тис. грн, номінальна вартість векселя — 150,0 тис. грн, курсова вартість векселя — 70,0% номінальної вартості.

ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА, МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО ОЦІНКИ

Питання для теоретичної підготовки

- 8.1. Фінансова стійкість та фінансовий стан підприємства.
- 8.2. Характеристика інформаційної бази щодо оцінки фінансового стану підприємства.
- 8.3. Сутність і види фінансового аналізу. Методи та інструментарій фінансового аналізу.

Рекомендована до вивчення теми література: [4], [16, т. 1, с. 52—99], [18, с. 281—322], [22, Ч. 1, с. 5—70], [24, с. 291—323], [25, с. 207—225], [26, с. 302—314].

Основні терміни та поняття: стійкість підприємства, види стійкості підприємства, фінансова стійкість підприємства, фінансовий стан підприємства, платоспроможність, ліквідність, кредитоспроможність, рентабельність, рівень ризику, чинники впливу на фінансову стійкість; вимоги, що висуваються до інформації; інформаційна база фінансового менеджменту, фінансовий аналіз, трендовий фінансовий аналіз, структурний фінансовий аналіз, порівняльний фінансовий аналіз, аналіз фінансових коефіцієнтів, інтегральний фінансовий аналіз.

8.1. ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ТА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

Стійкість підприємства — основа його стабільності та поступового розвитку.

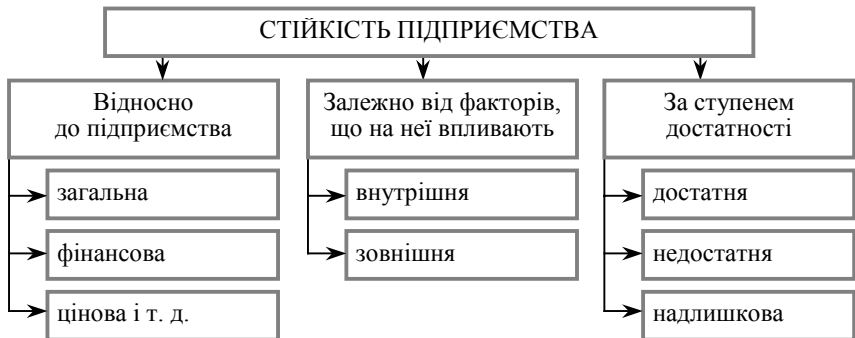

Рис. 8.1. Види стійкості підприємства

Внутрішня стійкість підприємства — стан і динаміка матеріально-речовинної та вартісної структури господарської діяльності підприємства, при якому забезпечується стабільно високий результат його функціонування; досягається активним реагуванням на зміну внутрішніх і зовнішніх факторів.

Зовнішня стійкість підприємства — визначається стабільністю економічного середовища, у рамках якого здійснюється діяльність підприємства; досягається відповідною системою управління ринковою економікою в масштабах усієї країни.

Загальна стійкість підприємства — рух грошових потоків, який забезпечує постійне перевищення надходження коштів (доходів) над їх витратами (витратами).

Фінансова стійкість підприємства — головний компонент загальної стійкості, який відображає такий стан і структуру фінансових ресурсів підприємства, їх розподіл і використання, здатність виконувати свої зобов'язання та забезпечувати розширений розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу без посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування (тобто за умови збереження платоспроможності та кредитоспроможності в умовах припустимого рівня ризику).

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

У широкому розумінні

здатність підприємства функціонувати в станах, щонайменше, близьких до фінансово-економічної рівноваги в умовах постійних зовнішніх і внутрішніх впливів

У вузькому розумінні

фінансово-економічний стан підприємства, при якому воно є ліквідним, платоспроможним, має достатньо коштів для нормального функціонування (у тому числі достатньо фінансово-економічних ресурсів)

Фінансова стійкість може бути статичною і динамічною. Поняття *динамічної* фінансової стійкості підприємства тісно пов'язане з утримуванням *статичної* фінансової стійкості, доповнюючи його фактором часу, і відображає можливість системи зберігати стійкість протягом певного періоду часу.

ОСНОВНІ ОЗНАКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Платоспроможність — здатність підприємства сплачувати кошти за своїми зобов'язаннями, що вже настали і потребують негайного погашення, за рахунок наявних грошових коштів на банківських рахунках або готівкою

Ліквідність — здатність підприємства розраховуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями з рахунок наявних активів, що можуть бути використані для погашення боргів

Кредитоспроможність — відповідний рівень фінансового стану підприємства, який дозволяє йому безпечно використовувати позиковий капітал

Рентабельність — рівень прибутку підприємства щодо вкладеного капіталу або витрат підприємства

Фінансова активність — здатність підприємства здійснювати фінансово-господарські операції, підтримувати та збільшувати обсяги діяльності, займати досить стабільні позиції на ринку

Оцінка фінансової стійкості підприємства потребує здійснення аналізу його фінансового стану.

Фінансовий стан — критерій результативності господарської діяльності підприємства, що відображає реальні та потенційні можливості щодо розвитку фінансів підприємства і характеризується обсягом і розміщенням коштів господарюючого суб'єкта, а також джерелами їх формування.

Якісна характеристика фінансового стану підприємства потребує здійснення оцінки умов, які визначають стан руху грошових коштів господарюючого суб'єкта (наявність, напрямки та обсяги витрачання, забезпеченість грошових витрат власними ресурсами), — тобто основних умов **платоспроможності**.

Платоспроможність підприємства в *довгостроковому періоді* характеризується співвідношенням власного і позикового капіталу. Платоспроможність підприємства в *короткостроковому періоді* характеризується ліквідністю балансу.

Ліквідність балансу — ступінь покриття зобов'язань підприємства такими активами, період перетворення яких на засоби платежу відповідає періоду погашення зобов'язань.

Ліквідність активів — здатність активів швидко перетворюватися на грошову форму без втрати своєї поточної вартості, забезпечуючи погашення фінансових зобов'язань підприємства.

Оцінка ліквідності балансу відбувається шляхом зіставлення (відповідним чином упорядкованих) статей активів і пасивів балансу (рис. 8.3, 8.4).

УМОВИ АБСОЛЮТНОЇ ЛІКВІДНОСТІ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА:

$$A1 \geq П1$$

Найбільш ліквідні активи дорівнюють найбільш терміновим зобов'язанням або перекривають їх

$$A2 \geq П2$$

Активи, що швидко реалізуються, дорівнюють короткостроковим пасивам або перекривають їх

$$A3 \geq П3$$

Активи, які повільно реалізуються, дорівнюють довгостроковим пасивам або перекривають їх

$$A4 \leq П4$$

Постійні пасиви дорівнюють активам, які важко реалізуються, або перекривають їх

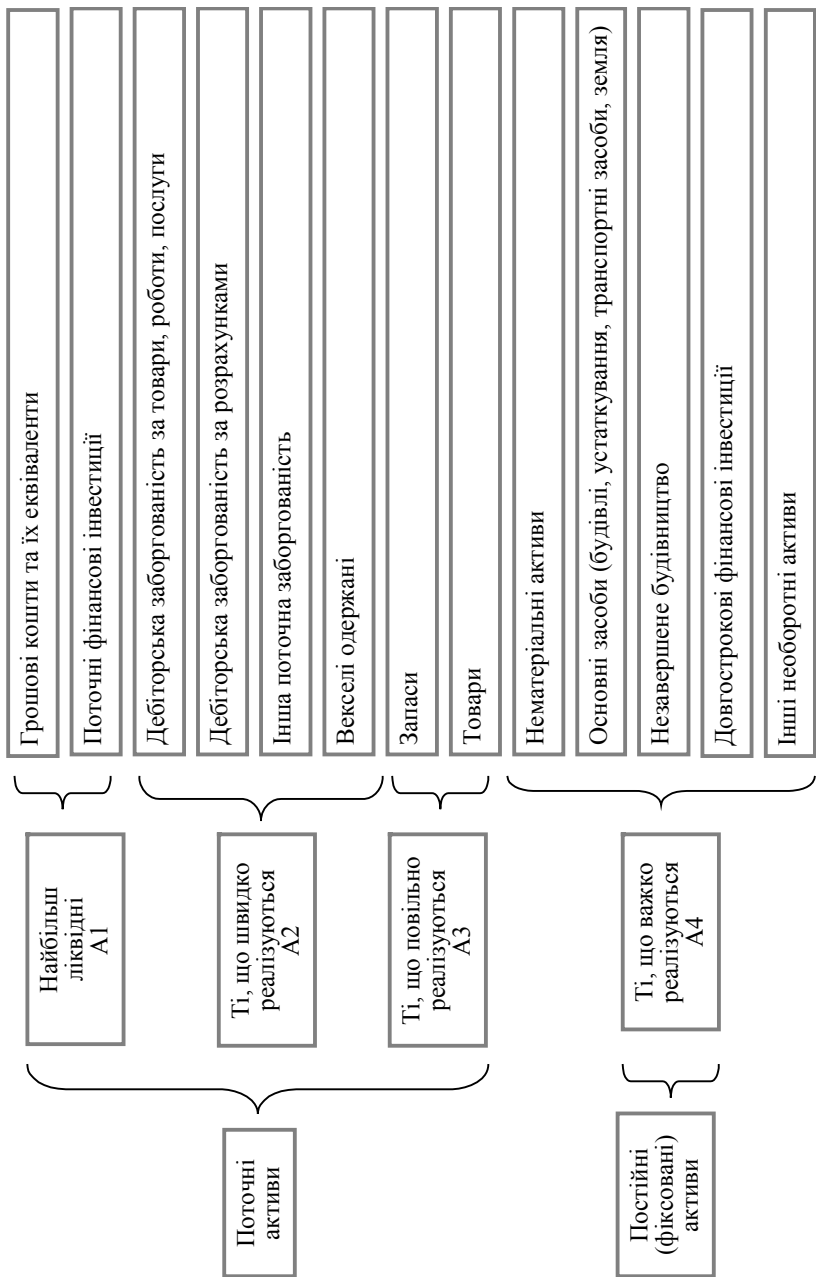

Рис. 8.2. Класифікація активів підприємства за рівнем ліквідності

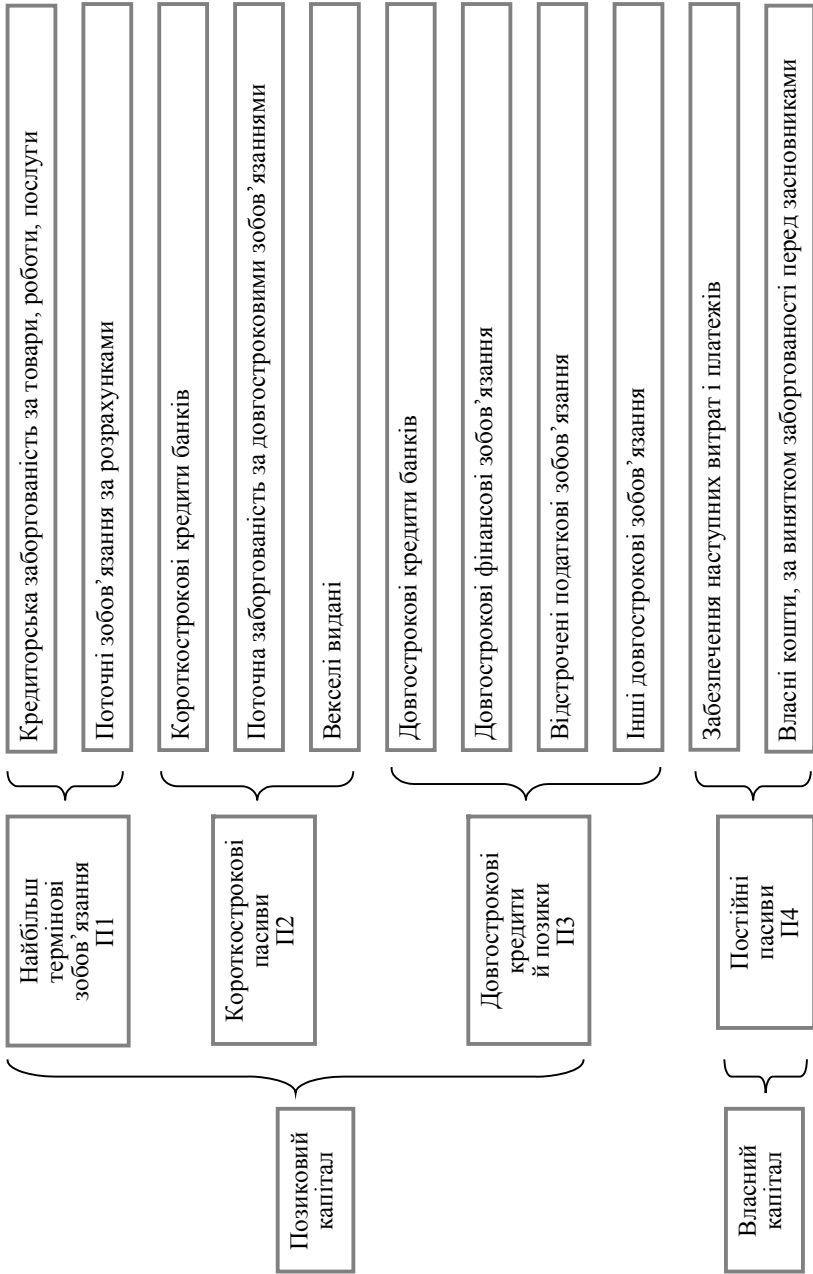

Рис. 8.3. Класифікація пасивів підприємства за строком їх сплати

Важлива умова платоспроможності — наявність у підприємства власних оборотних коштів, що забезпечують безперервний відтворювальний процес, — дотримується, коли постійні пасиви переक्रивають активи, які важко реалізуються.

Діяльність підприємств є комплексом взаємозалежних господарських процесів, що залежать від різноманітних чинників (рис. 8.4).

8.2. ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ЩОДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективне управління фінансами підприємства обумовлює необхідність формування в межах окремого господарюючого суб'єкта вихідної інформаційної бази. Інформація, що використовується, має відповідати певним вимогам.

ОСНОВНІ ВИМОГИ, ЩО ВИСУВАЮТЬСЯ ДО ІНФОРМАЦІЇ

1. **Значущість** — визначає ступінь ефективності використання інформації під час розробки найважливіших управлінських рішень
2. **Повнота** — характеризує завершеність кола інформативних показників, необхідних для проведення аналізу, планування й прийняття конкретних фінансових рішень
3. **Вірогідність** — визначає, наскільки інформація, що використовується, є реальною, нейтральною стосовно користувача, такою, що перевіряється
4. **Своєчасність** — характеризує відповідність інформації періоду її використання
5. **Зрозумілість** — визначається простотою побудови та відповідністю інформації певним стандартам подання

Формування інформаційної бази фінансового управління на підприємстві — передбачає відбір із зовнішніх і внутрішніх джерел відповідної інформації та формування на її основі системи показників, на підставі яких стає можливою оцінка фінансового стану підприємства у поточному періоді, а також обґрунтування напрямів фінансової діяльності господарюючого суб'єкта в перспективі.

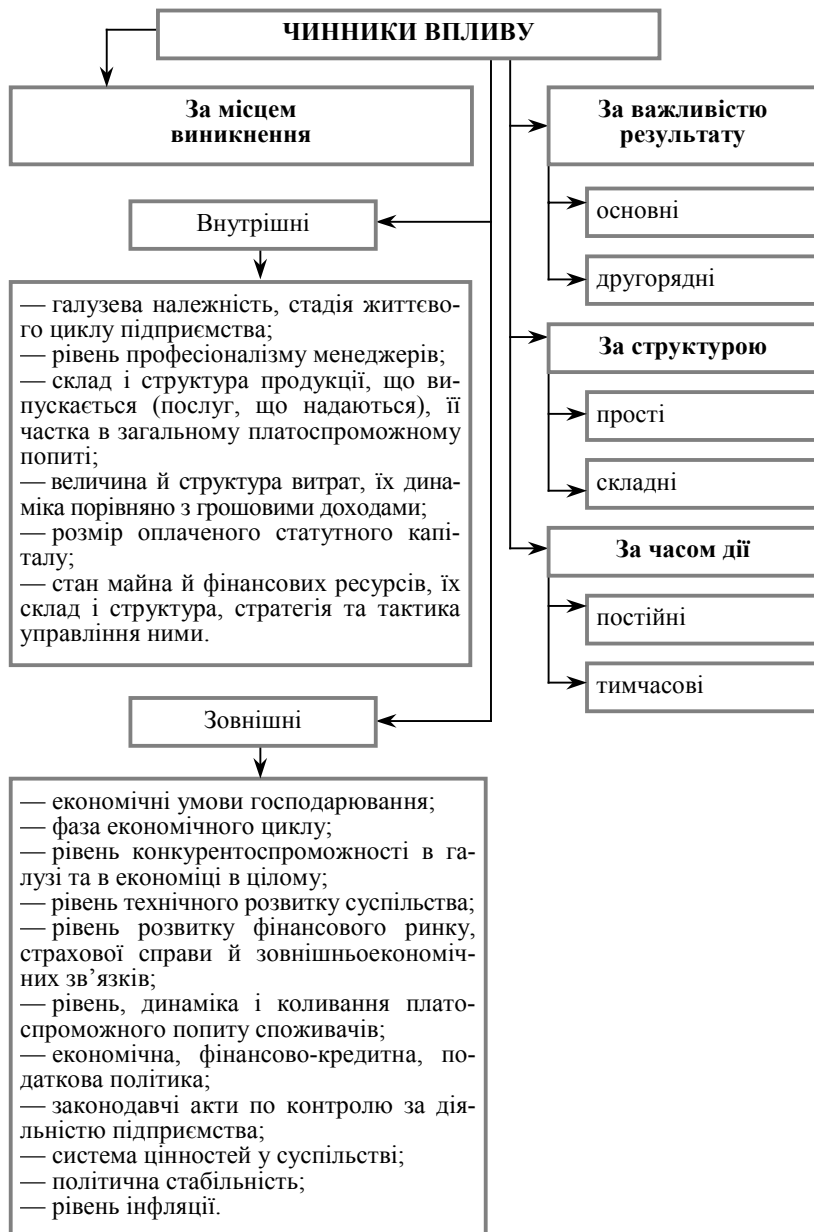

Рис. 8.4. Чинники, які впливають на фінансову стійкість і фінансовий стан підприємства

**ІНФОРМАТИВНІ ПОКАЗНИКИ
ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА**

Показники	
Із зовнішніх джерел інформації	Із внутрішніх джерел інформації
1. Показники, що характеризують загальноекономічний розвиток країни:	1. Показники фінансового обліку підприємства
<i>1.1. Показники макроекономічного розвитку:</i> а) доходи державного бюджету; б) видатки державного бюджету; в) розмір бюджетного дефіциту; г) обсяг емісії грошей; д) грошові доходи населення; е) обсяги грошових збережень населення в банківських установах; ж) індекс інфляції; з) дисконтна ставка Національного банку України	<i>1.1. Показники, які відображені в балансі підприємства:</i> У складі активу: 1) основні засоби та інші необоротні активи; 2) оборотні активи; 3) інші активи У складі пасиву 1) власний капітал; 2) довгострокові зобов'язання; 3) поточні зобов'язання; 4) інші зобов'язання
<i>1.2. Показники галузевого розвитку:</i> а) обсяг товарної (реалізованої) продукції; б) загальна вартість активів, у тому числі оборотних; в) загальна сума капіталу, що використовується, у тому числі власного; г) сума валового прибутку, прибутку від операційної діяльності, прибутку від звичайної діяльності, чистого прибутку; д) ставка податку на прибуток; е) індекс цін на продукцію	<i>1.2. Показники, які відображені у «Звіті про фінансові результати підприємства»:</i> 1) фінансові результати; 2) використання прибутку; 3) платежі до бюджету; 4) витрати й видатки, що враховуються при обчисленні пільг з податку на прибуток; 5) прибуток, на який розповсюджено пільгові ставки оподаткування
2. Показники, що характеризують кон'юнктуру фінансового ринку	<i>1.3. Показники, що відображені у «Звіті про рух грошових коштів»:</i> 1) результат руху коштів унаслідок операційної діяльності; 2) результат руху коштів унаслідок інвестиційної діяльності; 3) результат руху коштів унаслідок фінансової діяльності; 4) результат руху коштів унаслідок надзвичайних подій; 5) чистий рух коштів за звітний період; 6) залишок коштів на кінець звітного періоду
<i>2.1. Показники, що характеризують кон'юнктуру фондового ринку:</i> а) види основних фондових інструментів, (акцій, облігацій і т. п.), що обертаються на біржовому й позабіржовому фондовому ринку; б) ціни пропозиції та попиту основних видів фондових інструментів, які котируються; в) ціни угод за основними видами фондових інструментів; г) обсяги угод за основними видами фондових інструментів; д) зведений індекс динаміки цін на фондовому ринку	2. Показники управлінського обліку підприємства:
<i>2.2. Показники, що характеризують кон'юнктуру грошового ринку:</i> а) депозитна ставка окремих комерційних банків;	

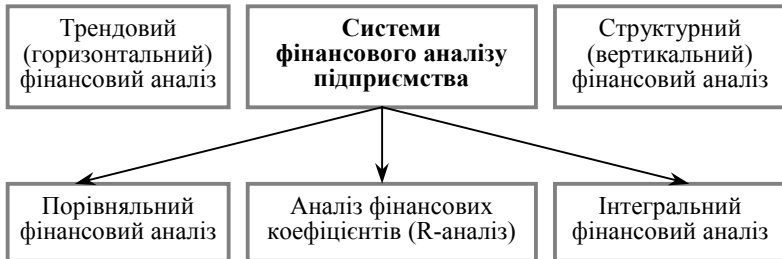
Показники	
Із зовнішніх джерел інформації	Із внутрішніх джерел інформації
б) кредитна ставка окремих комерційних банків; в) офіційний курс окремих валют, установлений Національним банком України; г) курс купівлі-продажу окремих валют на торгах Української міжбанківської валютної біржі; д) курс купівлі-продажу окремих валют, установлений комерційними банками	<i>2.1. Показники окремих видів витрат і фінансових результатів, що формуються:</i> 1) за сферами діяльності; 2) за видами продукції; 3) за регіонами діяльності; 4) за «центрами відповідальності» (по окремих структурних одиницях і підрозділах)
3. Показники, що характеризують діяльність контрагентів і конкурентів	

8.3. СУТНІСТЬ І ВИДИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ. МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Фінансовий аналіз — дослідження основних результатів фінансової діяльності та визначення фінансового стану господарюючого суб'єкта з метою забезпечення динамічного розвитку підприємства в перспективі.

Якість фінансового аналізу господарюючого суб'єкта залежить від повноти інформаційної бази, професійної підготовки виконавців та ступеня володіння ними методами аналізу, рівня забезпечення технічними засобами обробки інформації тощо.

Для вирішення конкретних завдань фінансового аналізу застосовується низка спеціальних методів, які дозволяють отримати кількісну оцінку окремих аспектів фінансової діяльності підприємства.

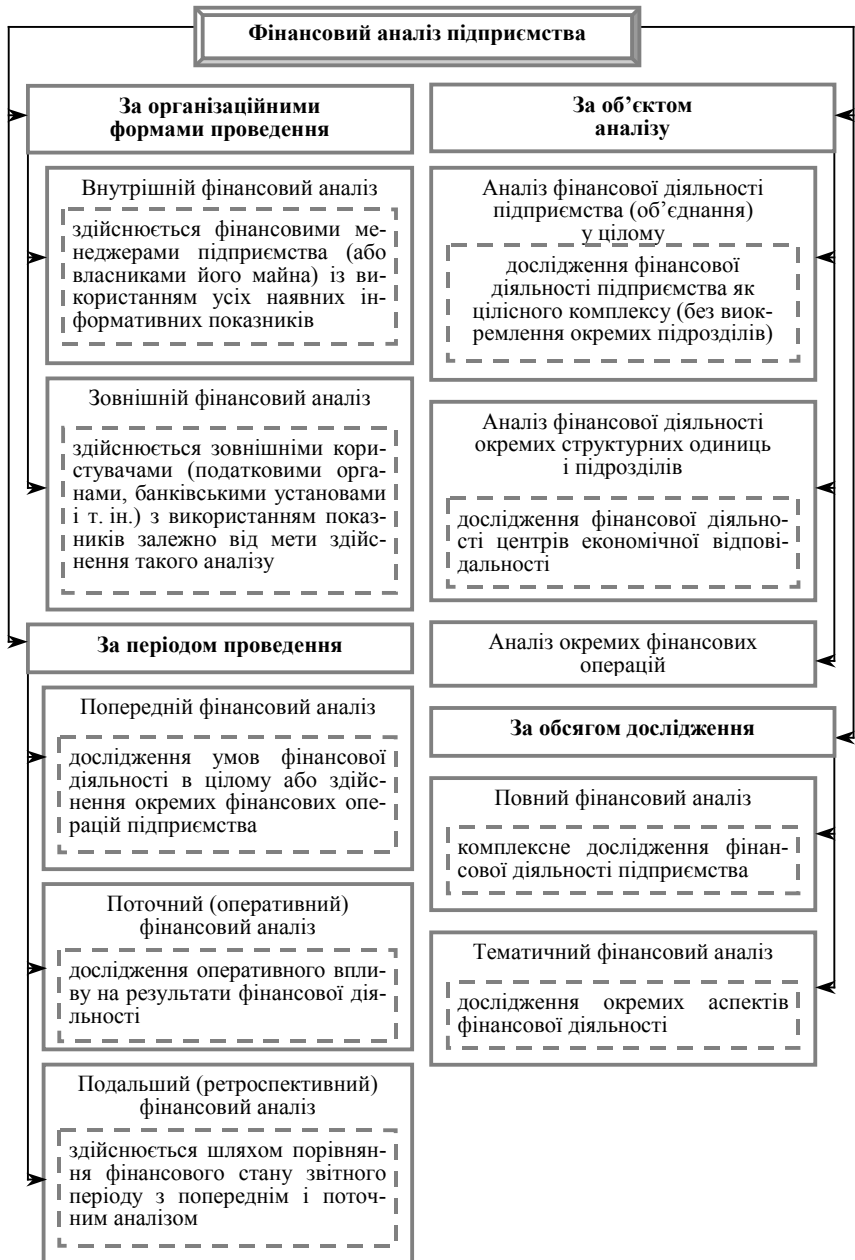

Рис. 8.5. Основні види фінансового аналізу підприємства

ТРЕНДОВИЙ (ГОРИЗОНТАЛЬНИЙ) ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

Суть

базується на вивченні динаміки окремих фінансових показників у часі

1. Порівняння фінансових показників звітного періоду з показниками попереднього періоду
2. Порівняння фінансових показників звітного періоду з показниками аналогічного періоду минулого року
3. Порівняння фінансових показників за ряд попередніх періодів

СТРУКТУРНИЙ (ВЕРТИКАЛЬНИЙ) ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

Суть

базується на структурному розкладанні окремих показників

1. Структурний аналіз активів
2. Структурний аналіз капіталу
3. Структурний аналіз грошових потоків

ПОРІВНЯЛЬНИЙ ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

Суть

базується на зіставленні значень окремих груп аналогічних фінансових показників між собою

1. Порівняльний аналіз фінансових показників підприємства та середньогалузевих показників
2. Порівняльний аналіз фінансових показників даного підприємства й підприємств-конкурентів
3. Порівняльний аналіз фінансових показників окремих структурних одиниць і підрозділів даного підприємства
4. Порівняльний аналіз звітних і планових (нормативних) фінансових показників

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ КОЕФІЦІЄНТІВ (R-АНАЛІЗ)

Суть →

базується на розрахунку співвідношення різних абсолютних показників між собою

1. Аналіз фінансової стійкості

Виявляє рівень фінансового ризику, пов'язаного зі структурою джерел формування капіталу підприємства, тобто ступінь фінансової стійкості майбутнього розвитку підприємства.

2. Аналіз платоспроможності

Виявляє можливість підприємства вчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями залежно від стану ліквідності його активів.

3. Аналіз оборотності активів

Визначає швидкість обертання коштів, що вкладені в активи, в процесі діяльності підприємства.

4. Аналіз рентабельності

Визначає рівень прибутковості ресурсів і витрат за допомогою наступних фінансових коефіцієнтів.

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

Суть →

базується на системі взаємозалежного використання окремих фінансових коефіцієнтів

Оцінка фінансового стану підприємства передбачає побудову системи показників, що включає показники фінансової стійкості, платоспроможності, оборотності активів, рентабельності, а також інтегральні показники.

Таблиця 8.2

**СИСТЕМА ОСНОВНИХ КОЕФІЦІЄНТІВ
ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА**

Група показників	Назва коефіцієнта	Формула для розрахунку	Умовні позначки
Показники фінансової стійкості	Коефіцієнт автономії	$КА = \frac{ВК}{К}$	КА — коефіцієнт автономії; ВК — власний капітал; К — сума капіталу підприємства
	Коефіцієнт фінансування	$КФ = \frac{ПК}{ВК}$	КФ — коефіцієнт фінансування; ПК — позиковий капітал; ВК — власний капітал
	Коефіцієнт заборгованості	$КЗ = \frac{ПК}{К}$	КЗ — коефіцієнт заборгованості ПК — позиковий капітал; К — сума капіталу підприємства
Показники платоспроможності	Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	$КАП = \frac{ГА + КФВ}{НЗ}$	КАП — коефіцієнт абсолютної платоспроможності; ГА — грошові активи; КФВ — короткострокові фінансові вкладення; НЗ — невідкладні зобов'язання
	Коефіцієнт проміжної платоспроможності	$КПП = \frac{ВГА + КФВ + ДЗ}{ПЗ}$	КПП — коефіцієнт поточної платоспроможності; ДЗ — дебіторська заборгованість; ПЗ — поточні зобов'язання
	Коефіцієнт поточної платоспроможності	$КП_{т-П} = \frac{ОА}{ПЗ}$	КП _{т-П} — коефіцієнт поточної платоспроможності; ОА — оборотні активи

Закінчення табл. 8.2

Група показників	Назва коефіцієнта	Формула для розрахунку	Умовні позначки
Показники оборотності активів	Коефіцієнт оборотності активів	$КOa = \frac{OP}{A}$	КOa — коефіцієнт оборотності активів; OP — обсяг реалізації продукції (товарів, послуг); A — середня сума активів
	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	$КOoa = \frac{OP}{Oa}$	КOoa — коефіцієнт оборотності оборотних активів; Oa — середня сума оборотних активів
	Тривалість обороту оборотних активів	$TOoa = \frac{T}{КOoa}$	TOoa — тривалість обороту оборотних активів; T — число днів у періоді, що підлягає аналізу
Показники рентабельності	Коефіцієнт рентабельності активів	$Pa = \frac{\Pi}{A}$	Pa — коефіцієнт рентабельності активів; Π — прибуток підприємства
	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$Pvk = \frac{\Pi}{BK}$	Pvk — коефіцієнт рентабельності власного капіталу; BK — середній розмір власного капіталу
	Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції	$Pp = \frac{\Pi}{OP}$	Pp — коефіцієнт рентабельності реалізації продукції; Π — прибуток; OP — обсяг реалізації
Інтегральний показник	Рентабельність активів відповідно до «Моделі Дюпона»	$Pa = Pp \cdot Koa$	Pa — рентабельність активів; Pp — рентабельність реалізації продукції; Koa — коефіцієнт оборотності активів

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Дайте визначення стійкості підприємства.
2. Надайте характеристику загальній, фінансовій, ціновій, зовнішній та внутрішній стійкості господарюючого суб'єкта.
3. Чи згодні ви з тезою, що фінансова стійкість є головним компонентом загальної стійкості підприємства? Відповідь обґрунтуйте.
4. Визначте сутність поняття «фінансовий стан» підприємства.
5. Визначте основні ознаки фінансової стійкості підприємства.
6. Визначте сутність платоспроможності підприємства. Окресліть зв'язок між платоспроможністю та фінансовою стійкістю господарюючого суб'єкта.
7. За якими ознаками відбувається угруповання активів та пасивів підприємства для оцінки ліквідності балансу?
8. Визначте умови абсолютної ліквідності балансу.
9. Дайте характеристику рентабельності діяльності підприємства. Обґрунтуйте зв'язок між рентабельністю господарюючого суб'єкта та його фінансовою стійкістю.
10. Дайте характеристику кредитоспроможності підприємства. Яким чином кредитоспроможність господарюючого суб'єкта пов'язана з його фінансовою стійкістю?
11. У чому виражається фінансова активність підприємства?
12. Визначте взаємозв'язок всіх ознак фінансової стійкості підприємства.
13. Які чинники впливають на фінансову стійкість підприємства?
14. Окресліть внутрішні чинники, що обумовлюють фінансову стійкість підприємства.
15. Які зовнішні чинники впливають на фінансову стійкість підприємства?
16. Обґрунтуйте необхідність етапу формування вихідної інформаційної бази для фінансового аналізу.
17. Яким вимогам має відповідати інформація?
18. Дайте характеристику зовнішнім джерелам інформації.
19. Дайте характеристику внутрішнім джерелам інформації.
20. Визначте сутність та види фінансового аналізу.
21. Визначте сутність та послідовність проведення трендового (горизонтального) фінансового аналізу.
22. У чому полягає сутність вертикального (структурного) фінансового аналізу?
23. Визначте складові порівняльного фінансового аналізу.
24. У чому полягає сутність аналізу фінансових коефіцієнтів?
25. На підставі яких показників можлива оцінка фінансової стійкості підприємства? Визначте методику їх розрахунку.
26. Які фінансові коефіцієнти використовують під час аналізу платоспроможності підприємства? Визначте методику їх розрахунку.

27. Визначте систему показників, на підставі яких можлива оцінка оборотності активів підприємства? Яка методика їх розрахунку?

28. Які фінансові коефіцієнти використовують під час аналізу рентабельності підприємства? Визначте методику їх розрахунку.

29. У чому сутність інтегрального фінансового аналізу?

30. Як відомо, за допомогою «Моделі Дюпона» можна визначити основні резерви підвищення рентабельності активів підприємства. Яким чином? Дайте обґрунтовану відповідь.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Рівень збалансованості окремих структурних елементів активів та капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання відображає:

- а) фінансову структуру;
- б) фінансовий стан;
- в) фінансову гнучкість;
- г) фінансову активність.

2. Характеристикою стабільності фінансового стану підприємства є:

- а) фінансова структура;
- б) фінансова гнучкість;
- в) фінансова стійкість;
- г) фінансова активність.

3. Здатність підприємства своєчасно розраховуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями за рахунок грошових коштів та інших ліквідних активів:

- а) кредитоспроможність;
- б) платоспроможність;
- в) ліквідність;
- г) фінансова активність.

4. Для оцінки ліквідності балансу необхідно зіставити активи та пасиви підприємства, що згруповані за такими ознаками:

- а) активи за ознакою оборотності, а пасиви — за джерелами формування;
- б) активи за ознакою ліквідності, а пасиви — за терміновістю зобов'язань;
- в) активи за ознакою оборотності, а пасиви — за вартістю залучення;
- г) активи за ознакою ліквідності, а пасиви — за вартістю залучення.

5. Система умов, що визначає здатність підприємства залучати позикові кошти:

- а) оборотність;
- б) кредитоспроможність;
- в) платоспроможність;
- г) ліквідність.

6. До зовнішніх чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємства, належить:

- а) платоспроможний попит населення;
- б) галузева належність підприємства;
- в) розмір і склад витрат, їх динаміка порівняно з надходженнями грошових коштів;
- г) наявність власних оборотних коштів.

7. До внутрішніх чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємства, належить:

- а) платоспроможний попит населення;
- б) рівень інфляції;
- в) кон'юнктура фінансового ринку;
- г) розмір і склад витрат, їх динаміка порівняно з надходженнями грошових коштів.

8. На ці показники слід звернути особливу увагу під час прийняття рішень щодо формування портфеля фінансових інвестицій господарюючого суб'єкта:

- а) показники, що характеризують діяльність контрагентів;
- б) показники, що характеризують діяльність конкурентів;
- в) показники, що характеризують кон'юнктуру фінансового ринку;
- г) показники управлінського обліку підприємства.

9. На ці показники слід звернути особливу увагу під час прийняття рішень щодо формування стратегічних рішень у сфері фінансової діяльності господарюючого суб'єкта:

- а) показники макроекономічного розвитку;
- б) показники податкового обліку підприємства;
- в) показники фінансового обліку підприємства;
- г) показники управлінського обліку підприємства.

10. На ці показники слід звернути особливу увагу під час аналізу, планування та прийняття поточних рішень щодо діяльності підприємства:

- а) показники макроекономічного розвитку;
- б) показники галузевого розвитку;

- в) показники світового розвитку;
- г) показники фінансового обліку підприємства.

11. На ці показники слід звернути особливу увагу під час організації контролю поточної діяльності підприємства:

- а) показники світового розвитку;
- б) показники макроекономічного розвитку;
- в) показники галузевого розвитку;
- г) показники управлінського обліку підприємства.

12. Цей метод фінансового аналізу базується на вивченні динаміки окремих фінансових показників протягом тривалого часу:

- а) структурний;
- б) трендовий;
- в) порівняльний;
- г) інтегральний.

13. Цей метод фінансового аналізу базується на вивченні питомої ваги окремих складових активів, капіталу, грошових потоків, тощо:

- а) інтегральний аналіз;
- б) структурний аналіз;
- в) трендовий аналіз;
- г) порівняльний аналіз.

14. Цей метод фінансового аналізу базується на вивченні абсолютних та відносних відхилень показників, що порівнюють:

- а) структурний аналіз;
- б) аналіз коефіцієнтів;
- в) порівняльний аналіз;
- г) інтегральний аналіз.

15. Цей метод фінансового аналізу базується на вивченні відносних показників, що характеризують окремі аспекти фінансової діяльності:

- а) інтегральний аналіз;
- б) структурний аналіз;
- в) аналіз коефіцієнтів;
- г) порівняльний аналіз.

16. За умов незмінності загальної суми активів підприємства та зростання власного капіталу коефіцієнт автономії:

- а) зменшуватиметься;
- б) зростатиме;

- в) залишиться без змін;
- г) під час розрахунку коефіцієнта автономії показник власного капіталу не використовується.

17. За умов випереджаючого росту оборотних активів порівняно з поточними зобов'язаннями коефіцієнт поточної платоспроможності:

- а) зменшуватиметься;
- б) зростатиме;
- в) залишиться без змін;
- г) під час розрахунку коефіцієнта поточної платоспроможності показник поточних зобов'язань підприємства не використовується.

18. За умов випереджаючого росту середнього розміру активів підприємства порівняно з обсягом реалізації оборотність активів (у днях):

- а) залишиться без змін;
- б) зменшуватиметься;
- в) зростатиме;
- г) під час розрахунку оборотності активів показник обсягу реалізації не використовується.

19. За умов випереджаючого росту середнього розміру активів підприємства у порівняно з прибутком рентабельність активів:

- а) залишиться без змін;
- б) зменшуватиметься;
- в) зростатиме;
- г) під час розрахунку рентабельності активів показник розміру активів підприємства не використовується.

20. Рентабельність активів у відповідності до «Моделі Дюпона» визначається:

- а) як добуток рентабельності реалізації продукції (продажу) та коефіцієнта оборотності всіх активів, що використовуються;
- б) як добуток рентабельності власного капіталу та його оборотності;
- в) як відношення прибутку до середньої вартості активів;
- г) як відношення прибутку до власного капіталу.

ЗРАЗКИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Завдання 8.1

На підставі вихідних даних (табл. 8.3, 8.4, 8.5) зробіть висновок щодо тенденцій розвитку фінансового стану підприємства,

для чого: а) здійснить трендовий та структурний аналіз майна й капіталу господарюючого суб'єкта; б) дослідить динаміку показників, що характеризують фінансову стійкість, платоспроможність, оборотність активів та рівень прибутковості використання капіталу, окремих його частин, а також рівень прибутку до інших показників господарської діяльності підприємства.

Таблиця 8.3

**АНАЛІТИЧНИЙ БАЛАНС ПІДПРИЄМСТВА
ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД, тис. грн**

Показники	На початок звітного року	На кінець звітного року
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
АКТИВ		
1. Необоротні активи	2010,1	1730,2
2. Оборотні активи, усього	2270,3	2320,7
у тому числі: запаси	1620,6	1730,3
дебіторська заборгованість	510,2	470,2
грошові кошти та їх еквіваленти	139,5	120,2
інші оборотні активи	—	—
3. Витрати майбутніх періодів	—	—
БАЛАНС	4280,4	4050,9
ПАСИВ		
1. Власний капітал	3210,0	3210,0
2. Забезпечення наступних витрат	—	—
3. Довгострокові зобов'язання	150,0	150,0
4. Поточні зобов'язання, усього	920,4	690,9
у тому числі: невідкладні зобов'язання	235,1	208,8
інші поточні зобов'язання	685,3	482,1
5. Доходи майбутніх періодів	—	—
БАЛАНС	4280,4	4050,9

Таблиця 8.4

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА, тис. грн**

Показники	За звітний період	За попередній період
Обсяг реалізації	6120,0	5842,7
Прибуток	850,3	720,5

Таблиця 8.5

**ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО СТАНУ МАЙНА
ТА КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА У ПОПЕРЕДНІЙ ПЕРІОД, тис. грн**

Показники	Значення
Середній розмір активів	4231,5
Середній розмір оборотних активів	2301,6
Середній розмір власного капіталу	3210,0

Розв'язання

1. Здійснимо трендовий аналіз балансу підприємства. На підставі вихідної інформації, що наведена, побудуємо аналітичну таблицю 8.6 і визначимо динаміку майна та капіталу господарюючого суб'єкта.

На підставі таблиці 8.4 можна визначити наступне:

— за балансовими даними загальний розмір майна та капіталу підприємства на кінець звітного періоду становив 4050,9 тис. грн, що на 229,5 тис. грн або 5,4% менше порівняно з показником на початок звітного року;

— динаміка майна підприємства за звітний період обумовлена значним зменшенням необоротних активів. Розмір останніх порівняно з показником на початок року зменшився на 279,9 тис. грн, або 13,9%. Що стосується оборотних активів, то вони за звітний період зросли. Їх абсолютний приріст становив 50,4 тис. грн, відносний — 2,2%. Однак зростання оборотних активів не могло компенсувати значного зниження необоротних. У результаті загальний розмір активів підприємства за період, що аналізується, зменшився;

— щодо капіталу підприємства, то його динаміка обумовлена динамікою поточних зобов'язань. Так, їх розмір порівняно з початком звітного року зменшився на 229,5 тис. грн або 24,9%, що і спричинило зменшення капіталу підприємства на означену величину.

Таблиця 8.6

ГОРИЗОНТАЛЬНИЙ АНАЛІЗ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА, тис. грн

Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення (+, -)	Темп змін, %
АКТИВ				
1. Необоротні активи	2010,1	1730,2	-279,9	86,1
2. Оборотні активи, усього	2270,3	2320,7	+50,4	102,2
у тому числі: запаси	1620,6	1730,3	+109,7	106,8
дебіторська заборгованість	510,2	470,2	-40,0	92,2
грошові кошти та їх еквіваленти	139,5	120,2	-19,3	86,1
інші оборотні активи	—	—	—	—
3. Витрати майбутніх періодів	—	—	—	—
БАЛАНС	4280,4	4050,9	-229,5	94,6
ПАСИВ				
1. Власний капітал	3210,0	3210,0	—	100,0
2. Забезпечення наступних витрат	—	—	—	—
3. Довгострокові зобов'язання	150,0	150,0	—	100,0
4. Поточні зобов'язання, усього	920,4	690,9	-229,5	75,1
у тому числі: невідкладні зобов'язання	235,1	208,8	-26,3	88,8
інші поточні зобов'язання	685,3	482,1	-203,2	70,3
5. Доходи майбутніх періодів	—	—	—	—
БАЛАНС	4280,4	4050,9	-229,5	94,6

2. Здійснено структурний аналіз балансу підприємства. На підставі вихідної інформації, що наведена, побудуємо аналітичну таблицю 8.7 і визначимо структуру майна й капіталу господарюючого суб'єкта.

На підставі таблиці 8.5 можна зробити наступні висновки:

— найбільша питома вага в загальній сумі активів підприємства припадає на оборотні активи. До того ж цей показник у динаміці зростає. Його значення становить 53,0% на початок та 57,3%

на кінець року. Відповідно відбувається зменшення питомої ваги необоротних активів: з 47,0% станом на початок року до 42,7% — на кінець звітної періоду;

— у загальній сумі капіталу підприємства, як на початок так і на кінець звітної періоду, переважає власний капітал: 75,0% та 79,2% відповідно;

— зіставлення структури активів та капіталу дозволяє зробити висновок про зростання власних обігових коштів, що (за інших рівних умов) є позитивним моментом у розвитку підприємства.

Таблиця 8.7

**ВЕРТИКАЛЬНИЙ АНАЛІЗ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА
ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД, %**

Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення (+, -)
АКТИВ			
1. Необоротні активи	47,0	42,7	-4,3
2. Оборотні активи, усього	53,0	57,3	+4,3
у тому числі: запаси	71,4	74,6	+3,2
дебіторська заборгованість	22,5	20,3	-2,2
грошові кошти та їх еквіваленти	6,1	5,1	-1,0
інші оборотні активи	—	—	—
3. Витрати майбутніх періодів	—	—	—
БАЛАНС	100,0	100,0	—
ПАСИВ			
1. Власний капітал	75,0	79,2	+4,2
2. Забезпечення наступних витрат	—	—	—
3. Довгострокові зобов'язання	3,5	3,7	+0,2
4. Поточні зобов'язання, усього	21,5	17,1	-4,4
у тому числі: невідкладні зобов'язання	25,5	30,2	+4,7
інші поточні зобов'язання	74,5	69,8	-4,7
5. Доходи майбутніх періодів	—	—	—
БАЛАНС	100,0	100	—

3. Визначимо фінансові коефіцієнти, що характеризують окремі аспекти діяльності підприємства. Алгоритм і результати розрахунків основних фінансових коефіцієнтів наведено в таблицях 8.8 та 8.9.

Таблиця 8.8

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ КОЕФІЦІЄНТІВ

Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення (+, -)
1	2	3	4
Коефіцієнт автономії	$\frac{3210,0}{4280,4} = 0,75$	$\frac{3210,0}{4050,9} = 0,79$	+0,04
Коефіцієнт фінансування	$\frac{150,0 + 920,4}{3210,0} = 0,33$	$\frac{150,0 + 690,9}{3210,0} = 0,26$	-0,07
Коефіцієнт заборгованості	$\frac{150,0 + 920,4}{4280,4} = 0,25$	$\frac{150,0 + 690,9}{4050,9} = 0,21$	-0,04
Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	$\frac{139,5}{235,1} = 0,59$	$\frac{120,2}{208,8} = 0,58$	-0,01
Коефіцієнт проміжної платоспроможності	$\frac{139,5 + 510,2}{920,4} = 0,71$	$\frac{120,2 + 470,2}{690,9} = 0,85$	+0,14
Коефіцієнт поточної платоспроможності	$\frac{2270,3}{920,4} = 2,47$	$\frac{2320,7}{690,9} = 3,36$	+0,89

Таблиця 8.9

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ОБОРОТНОСТІ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

Показники	За попередній період	За звітний період	Відхилення (+, -)
Обсяг реалізації, тис. грн	5842,7	6120,0	+277,3
Прибуток, тис. грн	720,5	850,3	+129,8
Середній розмір активів, тис. грн	4231,5	$\frac{4280,4 + 4050,9}{2} = 4165,7$	-65,8
Середній розмір оборотних активів, тис. грн	2301,6	$\frac{2270,3 + 2320,7}{2} = 2295,5$	-6,1

Показники	За попередній період	За звітний період	Відхилення (+, -)
Середній розмір власного капіталу, тис. грн	3210,0	3210,0	—
Коефіцієнт обігових активів	$\frac{5842,7}{4231,5} = 1,38$	$\frac{6120,0}{4165,7} = 1,47$	+0,09
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	$\frac{5842,7}{2301,6} = 2,54$	$\frac{6120,0}{2295,5} = 2,67$	+0,13
Коефіцієнт рентабельності активів	$\frac{720,5}{4231,5} = 0,17$	$\frac{850,3}{4165,7} = 0,20$	+0,03
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$\frac{720,5}{3210,0} = 0,22$	$\frac{850,3}{3210,0} = 0,26$	+0,04
Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції	$\frac{720,5}{5842,7} = 0,123$	$\frac{850,3}{6120,0} = 0,139$	+0,016

На підставі таблиць 8.8 та 8.9 можна зробити такі висновки:

— значення коефіцієнта автономії достатньо високе: 0,75 — на початок та 0,79 — на кінець року, що свідчить про стійкий фінансовий стан підприємства; коефіцієнти фінансування та заборгованості мають тенденції до зниження, що також підтверджують стійкість фінансового стану господарюючого суб'єкта;

— коефіцієнти проміжної та поточної платоспроможності знаходяться в межах нормативних значень та мають тенденцію до зростання; щодо коефіцієнту абсолютної платоспроможності, то хоча в динаміці він і має незначне зниження (0,01 пункта), однак його значення також знаходяться в межах нормативних значень;

— значення коефіцієнтів оборотності активів у цілому та обігових активів зросли, що є позитивним для підприємства, адже свідчать про підвищення ефективності використання активів господарюючого суб'єкта;

— значення коефіцієнтів рентабельності активів, власного капіталу та реалізації продукції зросли, що також свідчить про покращення фінансового стану підприємства.

Висновок: за звітний період підприємство поліпшило результати фінансово-господарської діяльності та має позитивні тенденції у розвитку.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Завдання 8.2

За вихідними даними підприємства № 1 (додаток А) дослідіть фінансовий стан та основні результати фінансової діяльності господарюючого суб'єкта. На підставі вихідної інформації здійсніть горизонтальний та вертикальний аналіз балансу підприємства, а також аналіз фінансових коефіцієнтів. На підставі результатів, що одержані, визначте резерви підвищення ринкової вартості господарюючого суб'єкта.

Завдання 8.3

За результатами аналізу завдання 8.1 та за вихідними даними (додаток Б) порівняйте фінансовий стан та основні результати фінансової діяльності підприємства № 1 та підприємства № 2. Здійсніть горизонтальний та вертикальний аналіз балансів підприємств, а також аналіз фінансових коефіцієнтів. Дайте пояснення результатам, що одержані.

Завдання 8.4

За вихідними даними (додаток А) оцініть ліквідність балансу підприємства № 1. Дайте пояснення результатам, що одержані.

Завдання 8.5

За вихідними даними (додатки А, Б) порівняйте ступінь забезпеченості оборотних активів власними коштами по підприємству № 1 та № 2. Дайте пояснення результатам, що одержані.

Завдання 8.6

На підставі вихідної інформації (табл. 8.10) проаналізуйте рентабельність активів господарюючого суб'єкта за «Моделлю Дюпона». Визначте основні резерви підвищення рентабельності активів підприємства.

Таблиця 8.10

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ, тис. грн

Показники	2001 р.	2002 р.
Обсяг реалізованої продукції	3174,2	3807,1
Прибуток	488,8	555,8
Середній розмір активів підприємства	1380,5	1410,4

Завдання 8.7

Визначте, яким чином зміниться рентабельність активів підприємства, якщо швидкість обороту активів підприємства підвищилась з 10 оборотів до 12 оборотів, а рентабельність продажу залишилася незмінною та склала 10%.

Завдання 8.8

За наявності інформації по підприємству щодо обсягу продажу, прибутку, загального розміру капіталу, розміру власного капіталу побудуйте модель рентабельності власного капіталу. Визначте основні резерви підвищення рентабельності власного капіталу підприємства.

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ

Питання для теоретичної підготовки

9.1. Сутність та зміст фінансового планування на підприємстві.

9.2. Фінансовий контроль на підприємстві.

Рекомендована до вивчення теми література: [18, с. 322—340], [19, с. 325—340], [20, с. 518—555], [22, Ч. 1, с. 156—187], [23, с. 99—131], [24, с. 291—339], [26, с. 279—301].

Основні терміни та поняття: фінансове планування, довгострокове фінансове планування, фінансова стратегія підприємства, фінансова політика, поточне фінансове планування, система поточних планів, оперативне планування фінансової діяльності, система бюджетів, фінансовий контроль, моніторинг фінансової діяльності.

9.1. СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Одним із основних напрямків підвищення ефективності фінансового управління на підприємстві є удосконалення внутрішньофірмового фінансового планування та контролю.

Фінансове планування — процес визначення обсягів та джерел надходження фінансових ресурсів у плановому періоді, а також обґрунтування напрямів їх використання.

Переваги планування:

- забезпечення використання сприятливих можливостей в умовах мінливої ринкової кон'юнктури;
- прояснення багатьох проблем, що виникають;
- стимулювання управлінської діяльності;
- забезпечення чіткого координування дій між структурними підрозділами підприємства;
- забезпечення керівництва підприємства необхідною інформацією; оптимізація розподілу ресурсів.

**Об'єкти
фінансового
планування**

фінансові результати діяльності господарюючого суб'єкта, його майно та капітал, інвестиції, грошові потоки, фінансові ризики, заходи щодо запобігання банкрутства.

**Мета
фінансового
планування**

визначення можливих обсягів фінансових ресурсів, капіталу та резервів на основі прогнозування величини грошових потоків за рахунок власних, позикових і залучених із фондового ринку джерел фінансування за рахунок:

— забезпечення виробничого, науково-технічного й соціального розвитку корпорації перш за все за рахунок власних коштів;

— збільшення прибутку переважно за рахунок зростання обсягів продажу і зниження витрат виробництва та обігу;

— забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності й ліквідності балансу підприємства.

Фінансове планування опосередковує планування маркетингової діяльності підприємства, його плани виробничого, інвестиційного, організаційного та соціального розвитку.

Фінансове планування є складовою загального процесу управління підприємством, що спрямоване на досягнення його економічних цілей. Враховуючи підпорядкованість цілей у часовій площині, при формуванні системи фінансових планів виділяють фінансове планування, що пов'язано з перспективним, поточним та оперативним розвитком господарюючого суб'єкта.

Рис. 9.1. Види фінансового планування та форми подання його результатів

Довгострокове фінансове планування пов'язане з розробкою *фінансової стратегії* розвитку господарюючого суб'єкта. Цей процес передбачає формування системи довгострокових цілей фінансової діяльності та вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення з урахуванням та в межах загальної стратегії економічного розвитку підприємства.

Фінансова стратегія — частина загальної стратегії економічного розвитку підприємства, з одного боку, носить стосовно неї підлеглий характер, узгоджена з її цілями й напрямками; з іншого боку, сама впливає на формування загальної стратегії економічного розвитку підприємства.

За окремими напрямками фінансової діяльності господарюючого суб'єкта (у розвиток його фінансової стратегії) на підприємстві формується *фінансова політика*. Фінансова політика за окремим напрямком може являти багаторівневу структуру, що містить у собі декілька підпорядкованих складових.

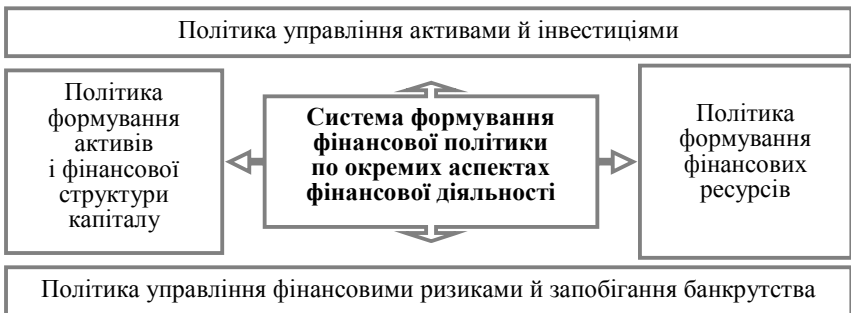
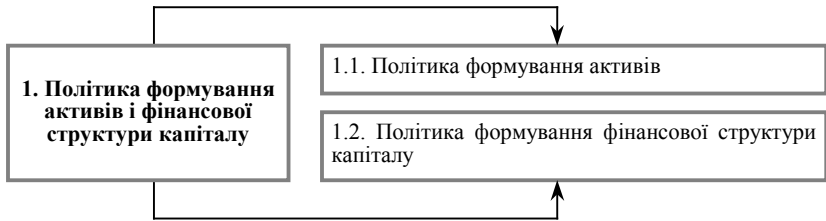

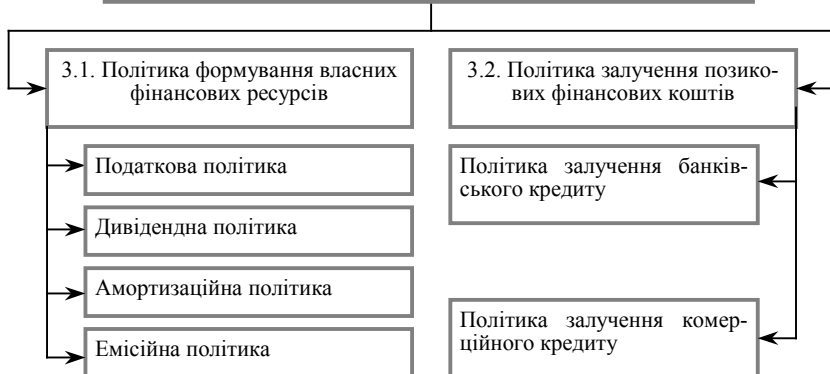
Рис. 9.2. Етапи розробки фінансової стратегії підприємства

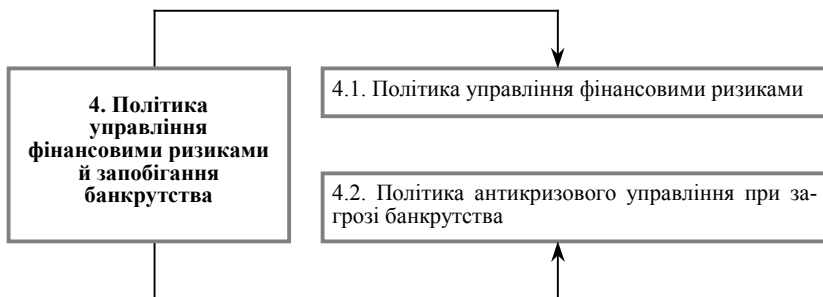

2. Політика управління активами й інвестиціями

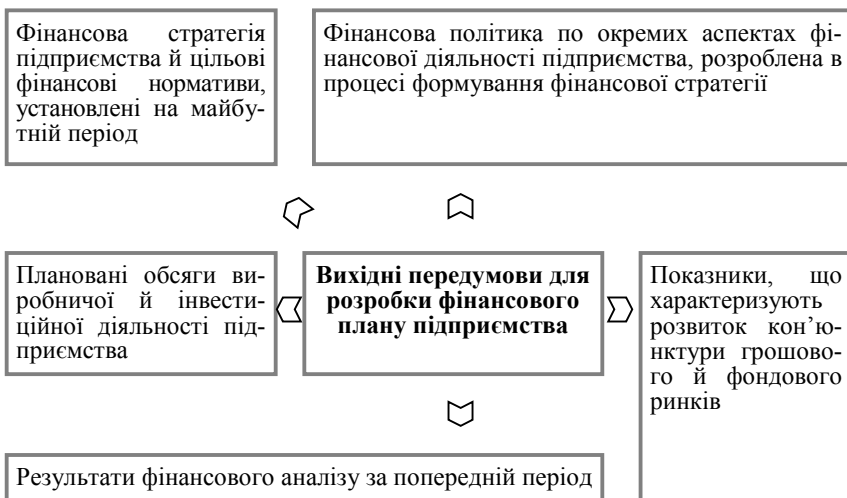
3. Політика формування фінансових ресурсів

Поточне планування фінансової діяльності — формування системи фінансових планів розвитку господарюючого суб’єкта на майбутній період по окремих аспектах його фінансової діяльності, яка дозволяє визначити всі джерела фінансування діяльності підприємства, сформувати систему його доходів і видатків, забезпечити постійну платоспроможність підприємства, визначити структуру його активів і пасивів на кінець планованого періоду.

За період поточного планування фінансової діяльності визнається рік із розподілом показників по кварталах. До системи поточних фінансових планів включено: план доходів та витрат по основних видах діяльності господарюючого суб’єкта, план надходження та витрачання грошових коштів, балансовий план підприємства.

У процесі поточного фінансового планування на підприємствах розробляються декілька видів фінансових планів.

Таблиця 9.1

ВИДИ ФІНАНСОВИХ ПЛАНІВ

Вид плану	Мета плану	Показники
План доходів і витрат за основними напрямками господарської діяльності	визначення суми чистого прибутку, яка залишається в розпорядженні підприємства в планованому періоді	обсяг виробництва продукції;
		сума й рівень доходів від реалізації продукції;
		сума постійних витрат; сума й рівень змінних витрат;
		ставки й сума основних податкових платежів;
		сума балансового й чистого прибутку підприємства.
План надходження та витрачання грошових коштів	забезпечення постійної платоспроможності підприємства на всіх етапах планованого періоду	у розділі «Надходження коштів» планується залучення грошових активів від реалізації продукції (товарів, послуг), реалізації іншого майна, стягнення простроченої дебіторської заборгованості та з інших джерел;
		у розділі «Витрачання грошових коштів» передбачається використання грошових активів на покупку сировини, матеріалів і товарів; малоцінних і швидкозношуваних предметів; оренду й утримання основних фондів і на інші цілі.
Балансовий план	визначення можливості приросту окремих активів і формування оптимальної фінансової структури капіталу підприємства, яка забезпечує фінансову стійкість його розвитку	під час планування активів оптимізується співвідношення оборотних і необоротних їх видів, а в складі оборотних — окремих їх груп за рівнем ліквідності;
		під час планування пасивів оптимізується співвідношення власних і позикових коштів, а в складі позикових — короткострокових і довгострокових зобов'язань.
План формування й використання фінансових ресурсів	аккумуляція та цілеспрямоване витрачання фінансових ресурсів, які забезпечують стратегічний розвиток підприємства в планованому періоді	у розділі «Джерела формування фінансових ресурсів» — показники: сума чистого прибутку, що спрямовується на виробничий розвиток; сума амортизаційних відрахувань; інші джерела формування власних фінансових ресурсів; сума довгострокових кредитів і позик, які залучаються; сума короткострокових кредитів і позик, які залучаються, і інші;
		у розділі «Напрямки використання фінансових ресурсів» — показники: капітальні вкладення на розвиток основних засобів; фінансування приросту оборотних активів; вкладення в нематеріальні активи; приріст довгострокових фінансових вкладень та інші.

Ступінь деталізації показників кожного з видів фінансового плану визначається підприємством самостійно з урахуванням специфіки його діяльності, діючої практики організації фінансового й управлінського обліку.

Оперативне планування фінансової діяльності полягає в розробці системи бюджетів.

Бюджет — оперативний фінансовий план короткострокового періоду (місяць, квартал, півріччя), у якому відображені видатки та надходження коштів по окремих аспектах фінансової діяльності, окремим господарським операціям, окремим проектам.

**Мета
Розробки
бюджетів**

забезпечення виробничо-комерційного процесу необхідними грошовими ресурсами як у загальному обсязі, так і за структурними підрозділами.

**Завдання
розробки
бюджетів**

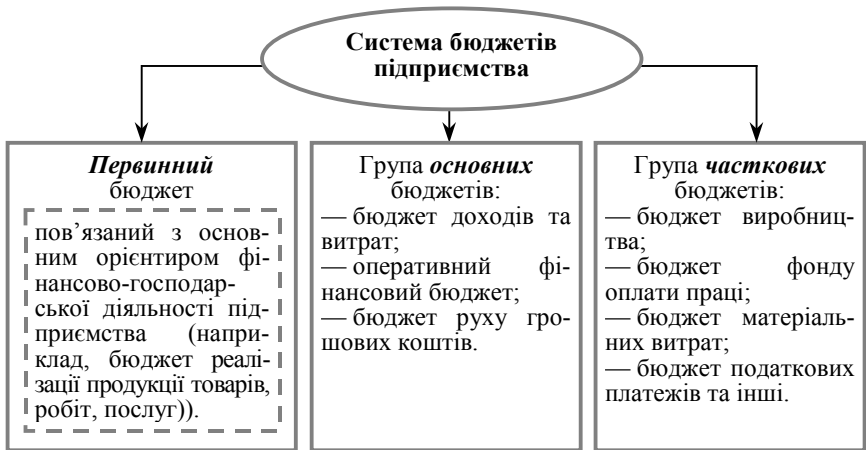
визначення обсягу й структури видатків, забезпечення покриття цих видатків фінансовими ресурсами з різних джерел.

Враховуючи специфіку фінансово-господарської діяльності в межах підприємства складають бюджети, що розрізняються за сферами діяльності, за видами витрат, за широтою номенклатури витрат, методами розробки.

Бюджетування на підприємстві:

а) формування бюджетів структурних підрозділів;

б) формування наскрізного бюджету підприємства.

Формування системи бюджетів, що охоплює всю базу фінансових розрахунків, сприяє забезпеченню виробничо-комерційної діяльності підприємства всіма видами ресурсів у необхідному обсязі і визначений термін, чим створює умови для динамічного та ефективного розвитку господарюючого суб'єкта.

Під час розробки бюджетів використовується метод «*гнуцього бюджету*», який передбачає встановлення планованих капітальних або поточних витрат у вигляді нормативу видатків, «прив'язаних» до відповідних об'ємних показників діяльності.

9.2. ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У системі забезпечення ефективності фінансової діяльності господарюючого суб'єкта значне місце посідає організація внутрішнього фінансового контролю.

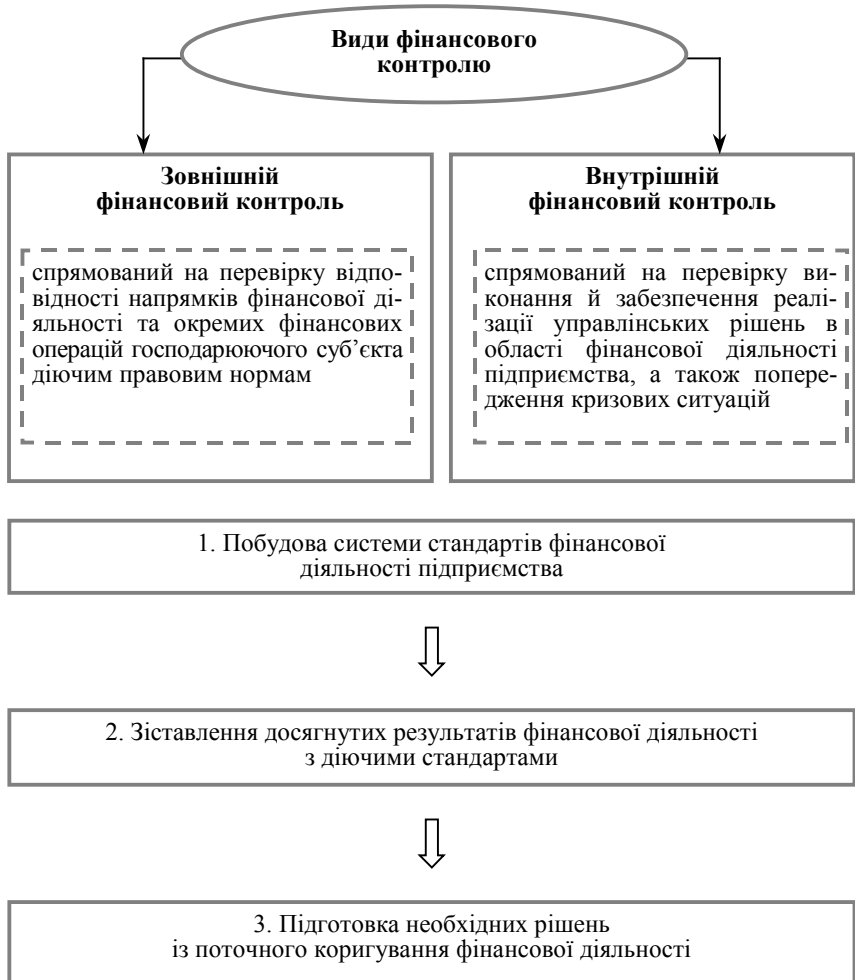

Рис. 9.3. Процедура внутрішнього фінансового контролю

Умови ефективної організації внутрішнього фінансового контролю:

Спрямованість на реалізацію фінансової стратегії підприємства

Відповідність специфіці методів фінансового аналізу й планування

Орієнтація на кількісні стандарти

Економічність

Простота

Своєчасність

Гнучкість

Організація внутрішнього фінансового контролю базується на побудові системи моніторингу фінансової діяльності підприємства.

Моніторинг фінансової діяльності — розроблений на підприємстві механізм здійснення постійного спостереження за найважливішими поточними результатами цієї діяльності в умовах постійно змінюваної кон'юнктури фінансового ринку.

Цілі моніторингу фінансової діяльності:

— своєчасне виявлення відхилень фактичних результатів фінансової діяльності від передбачених, що викликають зниження її ефективності;

— виявлення причин, що викликали це відхилення, і розробка пропозицій з відповідного коригування окремих напрямків фінансової діяльності з метою її нормалізації та підвищення ефективності.

**ОСНОВНІ МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ
ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Назва принципу	Реалізація принципу
1. Вибір для спостереження найбільш важливих напрямків і цільових показників фінансової діяльності	Базується на раніше сформованих цільових стратегічних фінансових нормативах і найважливіших показниках фінансових планів і бюджетів, які визначають пріоритетні напрямки внутрішнього фінансового контролю
2. Побудова системи інформативних (первинних) звітних показників за кожним напрямком фінансової діяльності	Заснована на даних фінансового й управлінського обліку
3. Розробка системи узагальнюючих оціночних (аналітичних) показників, які відображають фактичні результати фінансової діяльності в розрізі різних її аспектів	Побудова алгоритмів розрахунку окремих оціночних показників із використанням первинної інформаційної бази контролю та методів фінансового аналізу
4. Встановлення періодичності формування звітної бази даних (інформативних і оціночних показників)	Визначення періодичності «терміновістю реагування», тобто своєчасністю здійснення внутрішнього контролю за окремими аспектами фінансової діяльності (оперативне зведення, місячний звіт, квартальний звіт)
5. Встановлення розмірів відхилень фактичних результатів фінансової діяльності від передбачених	Розрахунок розмірів відхилень в абсолютних і відносних показниках
6. Аналіз основних причин, які викликали відхилення фактичних результатів фінансової діяльності від передбачених	Виділення показників, за якими спостерігаються «критичні відхилення» від цільових нормативів і показників фінансових планів та бюджетів, по кожному з яких виявляються причини, які їх викликали
7. Визначення системи дій при встановленні відхиленнях фактичних результатів фінансової діяльності від передбачених	Система дій полягає в алгоритмах: а) <i>«нічого не вживати»</i> — використовується в тих випадках, коли розмір відхилень значно нижче за встановлений критичний критерій; б) <i>«усунути відхилення»</i> — передбачає розробку заходів щодо забезпечення виконання нормативних або планових показників; в) <i>«змінити систему нормативних або планових показників»</i> — використовується в тих випадках, коли виконання встановлених нормативних або планових показників нереально
8. Виявлення резервів нормалізації фінансової діяльності та підвищення її ефективності	Реалізація цього принципу пов'язана з використанням алгоритму «усунути відхилення»
9. Обґрунтування пропозицій по зміні окремих цільових фінансових нормативів і планових показників	Реалізація цього принципу пов'язана з використанням алгоритму «змінити систему нормативних або планових показників», якщо можливості нормалізації окремих аспектів фінансової діяльності обмежені або взагалі відсутні

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Визначте сутність фінансового планування та його види.
2. Визначте взаємозв'язок та послідовність реалізації основних видів фінансового планування.
3. Дайте визначення фінансовій стратегії підприємства.
4. Охарактеризуйте основні етапи формування фінансової стратегії підприємства.
5. Визначте сутність фінансової політики підприємства.
6. За якими аспектами фінансової діяльності формується фінансова політика господарюючого суб'єкта?
7. За якими параметрами здійснюється оцінка фінансової стратегії, що розроблена?
8. Визначте мету та зміст поточного планування фінансової діяльності підприємства.
9. Охарактеризуйте основні показники плану доходів і витрат підприємства. Визначте методи їх розрахунку.
10. Які методи застосовують при розрахунку основних показників балансового плану?
11. Визначте методи розрахунку основних показників плану формування і використання фінансових ресурсів.
12. У чому специфічність бюджету підприємства? Які завдання розв'язуються під час формування бюджету?
13. Визначте мету та зміст капітального бюджету.
14. Які існують методи фінансового контролю?
15. Дайте характеристику основним етапам організації внутрішнього фінансового контролю.
16. Визначте сутність та мету організації моніторингу фінансової діяльності.
17. Яких принципів слід дотримуватися під час організації моніторингу фінансової діяльності?

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Процес розробки системи фінансових планів за окремими аспектами фінансової діяльності є:

- а) фінансова стратегія;
- б) фінансовий контроль;
- в) фінансове планування;
- г) фінансовий моніторинг.

2. Формування фінансової стратегії та фінансової політики підприємства лежить в площині завдань:

- а) прогнозування фінансової діяльності;
- б) поточного планування фінансової діяльності;
- в) оперативного планування фінансової діяльності.

3. Поточне планування фінансової діяльності передбачає формування:

- а) фінансової стратегії підприємства;
- б) фінансових планів за окремими аспектами фінансової діяльності;
- в) бюджету капітальних витрат та надходжень;
- г) бюджету поточних грошових витрат та надходжень.

4. Оперативне планування фінансової діяльності передбачає формування:

- а) фінансової стратегії підприємства;
- б) фінансових планів за окремими аспектами фінансової діяльності;
- в) балансового плану підприємства;
- г) системи бюджетів.

5. Фінансова стратегія, як система довгострокових цілей фінансової діяльності господарюючого суб'єкта, за інших рівних умов має забезпечувати:

- а) постійне зростання ринкової вартості підприємства;
- б) постійне зниження ринкової вартості підприємства;
- в) постійне зростання середньозваженої вартості капіталу підприємства;
- г) постійне зростання капіталомісткості продукції.

6. Фінансова політика, як форма реалізації цільової функції загальної стратегії фінансового розвитку підприємства, формується:

- а) для здійснення окремого проекту реального інвестування;
- б) для перевірки виконання окремих управлінських рішень у сфері фінансової діяльності;
- в) для здійснення окремої господарської операції;
- г) для визначення та упорядкування діяльності господарюючого суб'єкта по окремих аспектах його фінансового розвитку.

7. У процесі поточного фінансового планування на підприємстві формують:

- а) бюджет капітальних витрат та надходжень;
- б) поточний бюджет;
- в) балансовий план;
- г) стратегічну фінансову модель підприємства.

8. У процесі оперативного планування фінансової діяльності на підприємстві формують:

- а) поточний бюджет;
- б) балансовий план;
- в) стратегічну фінансову модель підприємства;
- г) план формування та використання фінансових ресурсів.

9. Основними показниками цього плану є: обсяг виробництва та реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), сума витрат, рівень та сума податкових платежів, сума прибутку. Цей документ:

- а) балансовий план;
- б) план доходів та витрат за основною господарською діяльністю;
- в) план формування та використання фінансових ресурсів;
- г) бюджет капітальних витрат та надходжень.

10. Основними показниками цього плану є: необоротні активи, оборотні активи, власний капітал, позиковий капітал. Цей документ:

- а) план доходів та витрат за основною господарською діяльністю;
- б) план формування та використання фінансових ресурсів;
- в) балансовий план;
- г) бюджет капітальних витрат та надходжень.

11. Для формування означеного плану необхідна інформація щодо: залишку коштів на початок періоду, джерел формування та напрямів використання коштів впродовж планового періоду. Цей документ:

- а) балансовий план;
- б) бюджет капітальних витрат та надходжень;
- в) план доходів та витрат за основною господарською діяльністю;
- г) план формування та використання фінансових ресурсів.

12. Цей документ формується на етапі реального інвестування:

- а) бюджет капітальних витрат та надходжень;
- б) план доходів та витрат за основною господарською діяльністю;
- в) балансовий план;
- г) план формування та використання фінансових ресурсів.

13. Внутрішній фінансовий контроль передбачає:

- а) перевірку виконання та забезпечення реалізації бюджету капітальних витрат та надходжень;
- б) перевірку виконання та забезпечення реалізації балансового плану підприємства;

в) перевірку відповідності напрямів фінансової діяльності господарюючого суб'єкта діючим правовим нормам;

г) перевірку виконання та забезпечення реалізації всіх управлінських рішень у сфері фінансової діяльності підприємства.

14. Зовнішній фінансовий контроль передбачає:

а) перевірку відповідності напрямів фінансової діяльності господарюючого суб'єкта діючим правовим нормам;

б) перевірку виконання та забезпечення реалізації всіх управлінських рішень у сфері фінансової діяльності підприємства;

в) перевірку виконання та забезпечення реалізації бюджету капітальних витрат та надходжень;

г) перевірку виконання та забезпечення реалізації балансового плану підприємства.

15. Механізм постійного спостереження за найважливішими поточними результатами фінансової діяльності:

а) зовнішній фінансовий контроль;

б) внутрішній фінансовий контроль;

в) моніторинг фінансової діяльності;

г) аналіз фінансової діяльності.

ЗРАЗКИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Завдання 9.1

На основі плану формування та використання фінансових ресурсів підприємства визначте необхідний розмір залучення позикових коштів (кредити банків). Щодо планів підприємства на наступний період відомо: а) інвестиції в приріст обігових активів передбачені у розмірі 12,0 тис. грн, реконструкцію та модернізацію діючих основних фондів — 7,0 тис. грн; інноваційні інвестиції — 10,0 тис. грн; б) інші напрямки використання фінансових ресурсів — 4,0 тис. грн; в) чистий прибуток, що направлений на виробничий розвиток підприємства — 11,3 тис. грн; г) амортизаційні відрахування — 10,0 тис. грн; д) залучення власних фінансових ресурсів з інших джерел передбачено у розмірі 3,5 тис. грн;

є) залишок коштів на початок періоду — 2,0 тис. грн, на кінець — 1,8 тис. грн.

Розв'язання

На підставі вихідної інформації складемо план формування і використання фінансових ресурсів підприємства (табл. 9.3).

Таблиця 9.3

ПЛАН ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Джерела формування	Сума, тис. грн	Напрямки використання	Сума, тис. грн
Залишок коштів на початок періоду	2,0	Інвестиції в приріст обігових активів	12,0
Чистий прибуток на виробничий розвиток підприємства	11,3	Інвестиції в реконструкцію і модернізацію діючих основних фондів	7,0
Амортизаційні відрахування	10,0	Інноваційні інвестиції	10,0
Залучення власних фінансових ресурсів з інших джерел	3,5	Інші напрямки використання фінансових ресурсів	4,0
Залучення коштів за рахунок банківських кредитів	визначити	Залишок коштів на кінець періоду	1,8

За розрахунками загальний розмір фінансових ресурсів у плановому періоді в цілому по підприємству має скласти

$$12,0 + 7,0 + 10,0 + 4,0 + 1,8 = 34,8 \text{ тис. грн.}$$

Враховуючи можливості підприємства щодо формування фінансових ресурсів із власних джерел, кошти, залучені за рахунок банківських кредитів, мають становити

$$34,8 - (2,0 + 11,3 + 10,0 + 3,5) = 8,0 \text{ тис. грн.}$$

Висновок: обсяг коштів, що мають бути залучені за рахунок банківських кредитів, складатиме 8,0 тис. грн.

Завдання 9.2

На підставі вихідної інформації (табл. 9.4) визначте, яким чином зміниться абсолютна платоспроможність підприємства порівняно з початком року? Щодо руху грошових коштів впродовж планового періоду відомо наступне: надходження грошових коштів від реалізації продукції — 471,2 тис. грн, інші надходження грошових коштів в процесі операційної діяльності — 22,3 тис. грн, витрати грошових коштів на виробництво й реалізацію продукції (без амортизаційних відрахувань) — 283,4 тис. грн, податки та збори, що сплачуються за рахунок доходів — 90,0 тис. грн, податки та збори, що сплачуються за рахунок прибутку — 15,3 тис. грн, надходження грошових коштів від реалізації основних засобів та нематеріальних активів — 18,1 тис. грн, витрати грошових коштів на придбання необоротних активів — 5,2 тис. грн, приріст незавершеного капітального будівництва — 80,2 тис. грн, погашення боргу за короткостроковими позиками — 10,4 тис. грн.

Таблиця 9.4

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ, тис. грн

Показники	На початок планового періоду	На кінець планового періоду
АКТИВ		
1. Необоротні активи	189,6	285,0
2. Оборотні активи, усього	216,6	?
у тому числі: запаси	184,0	160,8
дебіторська заборгованість	20,5	22,1
грошові кошти та їх еквіваленти	12,1	?
інші оборотні активи	—	—
3. Витрати майбутніх періодів	—	—
БАЛАНС	406,2	?
ПАСИВ		
1. Власний капітал	320,4	?
2. Забезпечення наступних витрат	—	—
3. Довгострокові зобов'язання	—	—
4. Поточні зобов'язання	85,8	88,6
5. Доходи майбутніх періодів	—	—
БАЛАНС	406,2	?

Розв'язання

На підставі вихідної інформації складемо план надходження й витрачання грошових коштів підприємства та визначимо залишки грошових коштів на кінець планового періоду (табл. 9.5).

Таблиця 9.5

ПЛАН НАДХОДЖЕННЯ ТА ВИТРАЧАННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА

Надходження грошових коштів	Сума, тис. грн	Витрачання грошових коштів	Сума, тис. грн
Залишок коштів на початок періоду	12,1	Витрати грошових коштів на виробництво й реалізацію продукції (без амортизаційних відрахувань)	283,4
Надходження грошових коштів від реалізації продукції	471,2	Податки та збори, що сплачуються за рахунок доходів	90,0
Інші надходження грошових коштів в процесі операційної діяльності	22,3	Податки та збори, що сплачуються за рахунок прибутку	15,3
Надходження грошових коштів від реалізації основних засобів та нематеріальних активів	18,1	Витрати грошових коштів на придбання необоротних активів	5,2
		Приріст незавершеного капітального будівництва	90,2
		Погашення боргу за короткостроковими позиками	30,4
		Залишок коштів на кінець періоду	визначити

Визначимо загальну суму надходжень грошових коштів

$$471,2 + 22,3 + 18,1 = 511,6 \text{ тис. грн.}$$

Визначимо загальну суму витрачання грошових коштів

$$283,4 + 90,0 + 15,3 + 5,2 + 90,2 + 30,4 = 514,5 \text{ тис. грн.}$$

Залишок коштів на кінець планового періоду становитиме

$$12,1 + 511,6 - 514,5 = 9,2 \text{ тис. грн.}$$

За вихідних умов та за результатами розрахунків визначимо коефіцієнт абсолютної платоспроможності. Він становить:

$$\text{на початок планового періоду } \frac{12,1}{85,8} = 0,14,$$

$$\text{на кінець планового періоду } \frac{9,2}{88,6} = 0,12.$$

Висновок: за результатами розрахунків можна зробити висновок щодо зниження коефіцієнта абсолютної платоспроможності на 0,02 пункта.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Завдання 9.3

На підставі вихідної інформації визначте планові показники доходу від реалізації та собівартості реалізованої продукції (табл. 9.6, 9.7).

Таблиця 9.6

ПЛАН ВИПУСКУ ТОВАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Найменування виробу	Кількість, од.	Собівартість, грн	Відпускна ціна, грн
Виріб А	15800	4,8	7,8
Виріб Б	24200	3,6	5,4
Виріб В	35600	2,1	3,0

Таблиця 9.7

ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ЗАЛИШКІВ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА СКЛАДІ

Найменування виробу	На початок планового періоду			На кінець планового періоду		
	кількість, од.	собівартість, грн	ціна, грн	кількість, од.	собівартість, грн	ціна, грн
Виріб А	3200	4,8	7,8	2800	4,8	7,8
Виріб Б	5100	3,6	5,4	5200	3,6	5,4
Виріб В	6300	2,1	3,0	6100	2,1	3,0

Завдання 9.4

На підставі вихідної інформації складіть план доходів та витрат підприємства: дохід від реалізації продукції — 30173,5 тис. грн, податок на додану вартість — 4046,3 тис. грн, витрати на придбання сировини та матеріалів — 11230,0 тис. грн, витрати на утримання основних фондів — 1086,1 тис. грн, витрати на оплату праці — 3205,4 тис. грн, податкові платежі, що включено до витрат операційної діяльності — 1209,0 тис. грн, інші витрати — 7953,5 тис. грн, податкові платежі, що сплачуються за рахунок прибутку — 25,0%.

Завдання 9.5

На підставі вихідної інформації складіть план надходження та витрачання грошових коштів підприємства (табл. 9.8—9.11). Запас грошових коштів на початок планового періоду — 13,1 тис. грн.

Завдання 9.6

На підставі вихідної інформації визначте приріст кредиторської заборгованості, що постійно знаходиться у розпорядженні підприємства. Плановий фонд оплати праці на квартал визначено на рівні 5700 тис. грн. Заробітна платня виплачується робітникам 4-го числа кожного місяця. Нарахування на заробітну платню за діючими нормативами становить 37,8%. На початок кварталу розмір кредиторської заборгованості, що постійно знаходиться у розпорядженні підприємства, становив 170, 0 тис. грн.

Таблиця 9.8

**ПРОГНОЗНІ РОЗРАХУНКИ НАДХОДЖЕННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ
ВІД ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
(виходячи з планового обсягу реалізації продукції), тис. грн**

Період	Від продажу за готівку	Від продажу у кредит у поточному періоді	Від продажу у кредит у попередньому періоді
I квартал	442,0	515,7	507,7
II квартал	479,2	559,1	556,6
III квартал	469,8	548,1	554,9
IV квартал	486,9	568,1	559,4

Таблиця 9.9

**ПРОГНОЗНІ РОЗРАХУНКИ ВИТРАЧАННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ
ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
(виходячи з планового обсягу реалізації продукції), тис. грн**

Період	Сума витрат з операційної діяльності		Сума податку на додану вартість	Сума податку на прибуток
	всього	у тому числі амортизацій- ні відрахування		
I квартал	974,7	51,4	294,7	51,0
I квартал	1069,8	58,4	319,5	52,0
I квартал	1022,9	55,8	313,2	57,5
IV квартал	1079,7	57,9	324,6	54,6

Таблиця 9.10

**ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО НАДХОДЖЕННЯ ТА ВИТРАЧАННЯ ГРОШОВИХ
КОШТІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, тис. грн**

Показники	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
Реалізація основних засобів та нематеріальних активів	15,0	—	—	18,5
Придбання основних засобів	12,0	—	15,0	—
Приріст незавершеного капітального будівництва	200,0	205,0	215,0	220,0

Таблиця 9.11

**ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО НАДХОДЖЕННЯ ТА ВИТРАЧАННЯ
ГРОШОВИХ КОШТІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, тис. грн**

Показники	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
Виплата боргу за довгостроковими кредитами	10,0	8,0	5,0	3,0

Завдання 9.7

На підставі вихідної інформації визначте потребу підприємства у власних оборотних коштах на плановий період. Плановий річний обсяг випуску продукції в цінах реалізації без ПДВ — 2360 тис. грн; частка собівартості в ціні продукції без ПДВ — 90%; норматив запасів сировини і матеріалів — 90 днів; норматив запасів готової продукції — 30 днів; норматив грошових ко-

штів — 10 днів; інші оборотні активи на плановий період визначені в сумі — 60 тис. грн; відповідно до договору постачання сировини та матеріалів кредиторська заборгованість становить 850,0 тис. грн; інша кредиторська заборгованість — 20 тис. грн; сума короткострокового кредиту банку в плановому році — 90 тис. грн.

Завдання 9.8

На підставі вихідної інформації визначте, яким чином (за інших рівних умов) зміниться платоспроможність підприємства 2-му кварталі у порівняно з 1 кварталом. На кінець 1 кварталу залишок грошових коштів склав — 12,0 тис. грн; виручка від реалізації продукції в 2-му кварталі за планом має становити — 298,0 тис. грн; виручка від реалізації наднормативних запасів сировини — 8,0 тис. грн; надходження коштів від стягнення простроченої дебіторської заборгованості — 7,0 тис. грн; на придбання сировини, матеріалів для забезпечення плану виробництва необхідно — 220,0 тис. грн; інші поточні витрати підприємства за планом 2-го кварталу — 70,0 тис. грн, в тому числі амортизація — 10,0 тис. грн; податкові платежі 6,0 тис. грн; повернення боргу за кредитом, що отриманий раніше — 20,0 тис. грн.

Завдання 9.9

На підставі вихідної інформації сформуйте балансовий план підприємства на плановий період (табл. 9.12, 9.13).

Завдання 9.10

На основі розробки плану формування і використання фінансових ресурсів підприємства визначити необхідний розмір залучення позикових коштів (кредиторської заборгованості), якщо відомо, що в плановому році: чистий прибуток — 25,0 тис. грн; амортизаційні відрахування — 13,0 тис. грн; приріст потреби у власних оборотних коштах — 22,0 тис. грн; приріст кредиторської заборгованості, яка постійно знаходиться в розпорядженні підприємства — 4,0 тис. грн; залишок грошових коштів на початок періоду — 8,0 тис. грн; інвестиції на модернізацію діючих основних фондів — 51,0 тис. грн; залучення банківських кредитів — 30,0 тис. грн; погашення основного боргу по банківським кредитам — 27,0 тис. грн; погашення основного боргу по іншим

зобов'язанням — 16,0 тис. грн; випуск акцій — 50,0 тис. грн; інвестиції в нові реальні проекти — 52,0 тис. грн; залишок грошових засобів на кінець року — 10,0 тис. грн.

Таблиця 9.12

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО СТАНУ ТА ДИНАМІКИ АКТИВІВ
ТА ПАСИВІВ ПІДПРИЄМСТВА, тис. грн**

Показники	На початок планового періоду	Зміни, що передбачено	На кінець планового періоду
АКТИВ			
1. Необоротні активи	12908,3	приріст у розмірі 350,2 тис. грн	?
2. Оборотні активи, усього			
у тому числі: запаси	1631,0	скорочення на 1 день порівняно з початком планового періоду	?
дебіторська заборгованість	431,6	скорочення на 73,0 тис. грн порівняно з початком планового періоду	?
грошові кошти та їх еквіваленти	19,7	зростання на 106,4 тис. грн порівняно з початком планового періоду	?
інші оборотні активи	—	—	—
3. Витрати майбутніх періодів	—	—	—
БАЛАНС	14990,6		?
ПАСИВ			
1. Власний капітал			
у тому числі статутний капітал	825,3	без змін	?
нерозподілений прибуток	120,5	зростання на 100,0 тис. грн	?
2. Забезпечення наступних витрат	—	—	—
3. Довгострокові зобов'язання	134,0	балансуюча стаття	?
4. Поточні зобов'язання	13910,8	балансуюча стаття	
5. Доходи майбутніх періодів	—	—	—
БАЛАНС	14990,6		?

Таблиця 9.13

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Показник	IV квартал передпланового періоду	Зміни, що передбачено	IV квартал планового періоду
Собівартість продукції, тис. грн	7568,1	зростання на 9,5%	?

ФІНАНСОВА САНАЦІЯ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Питання для теоретичної підготовки

- 10.1. Сутність і види банкрутства.
- 10.2. Фінансові заходи упередження банкрутства. Діагностика банкрутства.
- 10.3. Механізм фінансової стабілізації підприємства при загрозі банкрутства. Санація, її види, механізм проведення. Фінансове забезпечення ліквідаційних процедур при банкрутстві.

Рекомендована до вивчення теми література: [1], [3], [6], [16, т. 2, с. 257—322], [18, с. 353—391], [19, с. 341—429], [20, с. 574—588], [22, Ч. 1, с. 108—155], [24, с. 341—362], [27, с. 447—482].

Основні терміни та поняття: кризовий стан підприємства, банкрутство, основні види банкрутства, антикризове фінансове управління, заходи антикризового фінансового управління, ознаки та причини настання кризового стану, діагностика банкрутства, експрес-діагностика банкрутства, засоби інтегральної оцінки банкрутства, стадії кризового стану підприємства, фактори кризового розвитку підприємства, етапи та механізми фінансової стабілізації, санація, випадки здійснення санації, види санації, проект санації, фінансове забезпечення ліквідаційних процедур при банкрутстві.

10.1. СУТНІСТЬ І ВИДИ БАНКРУТСТВА

Ринковій економіці властиві кризові ситуації.

Основні ознаки групування кризових ситуацій

Ознака	Вид кризи	
Рівень економічного узагальнення	мегакризи	мезокризи
	макрокризи	мікрокризи
Можливість подолання	самостійно подолані	неподолані
	подолані з зовнішньою допомогою	

Ознака	Вид кризи	
Джерела походження	внутрішні	змішані
	зовнішні	штучні
Характер прояву кризових явищ	явні	
	латентні (скриті)	
Структура відношень в системах і диференціація проблематики їх розвитку	економічні (фінансові)	
	управлінські (організаційні)	
	соціальні (політичні)	психологічні
	технічні (технологічні)	
Тривалість і можливість прогнозу наслідків кризи	довгострокові	короткострокові
	середньострокові	
Ступінь керованості кризи (особливості її регулювання)	керовані	
	некеровані	
Характер впливу кризової ситуації на напрямки діяльності підприємства	загальні	специфічні
	часткові	
Можливість прогнозування кризи, тобто оцінки термінів її настання і факторів, що її викликали	прогнозовані	
	непрогнозовані	
Масштаб кризової ситуації, що обумовлює комплекс антикризових заходів	глобальні	
	локальні	
Характер виникнення, що свідчить про закономірності розвитку кризової ситуації	постійні	періодичні
	систематичні	
Характер проходження, тобто необхідність посилення чи ослаблення антикризового управління	гострі	згасаючі
	поточні	

Кризовий стан підприємства — сукупність ситуацій, які збільшують імовірність появи неплатоспроможності підприємства та її розміри, провокують виникнення загроз із його зовнішнього і внутрішнього середовища та можуть призвести до руйнування організаційного, економічного й виробничого механізму функціонування.

Кризові ситуації, які виникають через відсутність відповідних профілактичних заходів, можуть призвести до надмірної розбалансованості економіки підприємства і нездатності продовжувати фінансове забезпечення господарського процесу, що кваліфікується як банкрутство підприємства.

Банкрутство — установлена в судовому порядку фінансова неспроможність підприємства, тобто його нездатність задовольняти у встановлені терміни вимоги з боку кредиторів і виконувати зобов'язання перед бюджетом.

Основні види банкрутства

Реальне банкрутство

характеризується повною нездатністю підприємства відновити в майбутньому періоді фінансову стійкість і платоспроможність через реальні втрати використovanого капіталу.

Прояв: підприємство не спроможне здійснювати господарську діяльність, унаслідок чого юридично оголошується банкрутом.

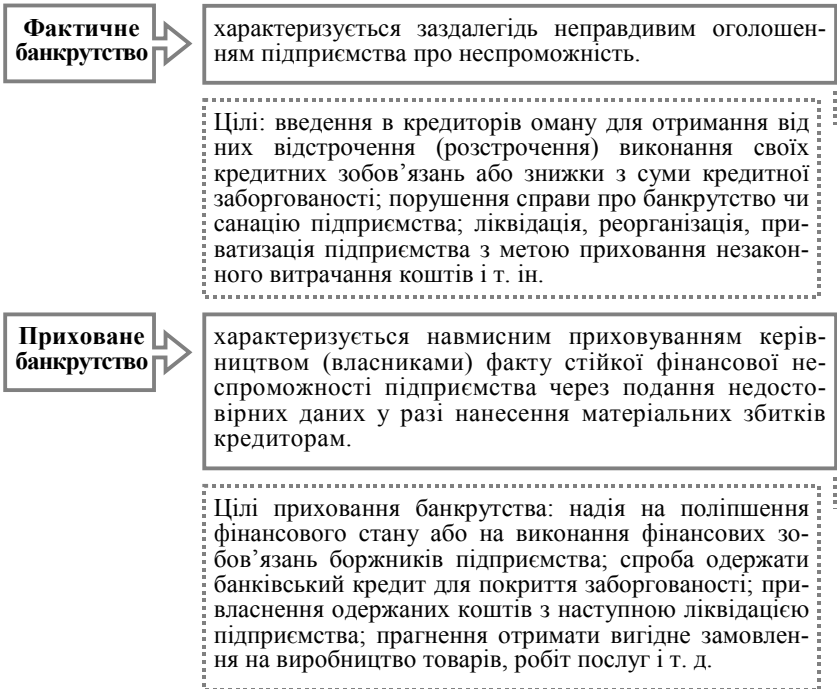
Технічне банкрутство

характеризується станом неплатоспроможності підприємства, який викликаний суттєвим простроченням його дебіторської заборгованості.

Прояв: розмір активів підприємства є більшим за розмір його капіталу внаслідок перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською.

Навмисне банкрутство

характеризується доведенням підприємства керівництвом (власниками) із корисливих мотивів до стійкої неплатоспроможності внаслідок навмисного некомпетентного фінансового управління, що завдало істотної шкоди державним (громадським) інтересам чи законним правам власників (кредиторів).

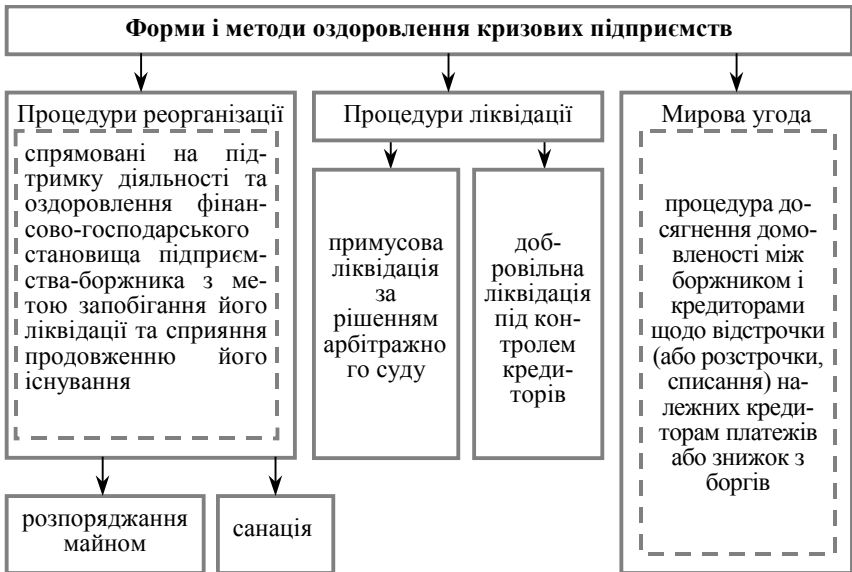

У ринковій економіці розроблена визначена система контролю, діагностики і захисту підприємств від повного краху, тобто система банкрутства та підтримки підприємства, яка включає низку логічних причинно-наслідкових організаційних і методичних процедур, що забезпечуються державними органами влади.

Рис. 10.1. Заходи щодо запобігання банкрутства підприємства відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»

В Україні форми і методи оздоровлення кризових підприємств існують у вигляді різних процедур.

Антикризове фінансове управління — сукупність форм і методів реалізації антикризових процедур щодо конкретного підприємства з метою розробки та реалізації заходів діагностики, попередження, нейтралізації та подолання негативних явищ, що приводять підприємство до кризового стану, а саме — швидке відновлення платоспроможності і відтворення достатнього рівня фінансової стійкості.

Сутність антикризового управління — здатність розробляти оптимальні шляхи виходу з кризової ситуації, визначати пріоритетні цінності підприємства в кризових умовах, координувати діяльність підприємства та його працівників з передбачення кризи, добиватися ефективності їх праці в екстремальних умовах.

Механізм антикризового управління — сукупність засобів і методів впливу на об'єкт управління — кризові явища.

10.2. ФІНАНСОВІ ЗАХОДИ УПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА. ДІАГНОСТИКА БАНКРУТСТВА

Антикризове фінансове управління на підприємстві передбачає здійснення низки заходів.

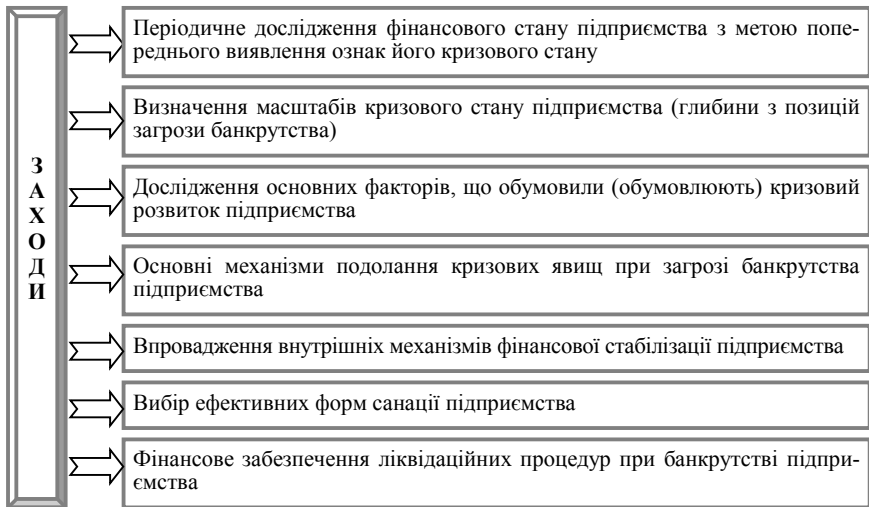

Рис. 10.2. Основні заходи антикризового фінансового управління

Сигналами зниження платоспроможності і наближення банкрутства підприємства можуть бути різні ознаки.

ОЗНАКИ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	
<p>Затримка з наданням звітності та її низька якість.</p>	<p>Зміни в структурі активів: — підвищення частки дебіторської заборгованості; — старіння дебіторських рахунків; — зменшення дебіторської заборгованості; — різка зміна обсягів запасів.</p>
<p>Різка зміна аудиторів або тривале співробітництво з однією аудиторською фірмою</p>	<p>Зміни в структурі капіталу: — збільшення кредиторської заборгованості; — старіння кредиторських рахунків; — заміна дебіторської заборгованості кредиторською; — збільшення заборгованості з оплати праці, дивідендів, перед бюджетом.</p>
<p>Зміни у вищому керівництві.</p>	<p>Зміни в статтях звіту про фінансові результати підприємства: — зростання (зниження) продажу; — зниження прибутку; — випереджаючі темпи росту продажів над темпами росту прибутку.</p>
<p>Зміни в управлінні: — посилення концентрації функцій у вузькому колі осіб; — багаторазове вирішення проблем, про остаточне вирішення яких було заявлено раніше.</p>	
<p>Різкі зміни в стратегії підприємства: — установлення підприємством «нереальних» цін на свої товари (послуги); — ризиковані нововведення; — спрямування менеджменту на досягнення короткострокового прибутку над довгостроковими схемами його капіталізації в розвиток підприємства.</p>	

ПРИЧИНИ НАСТАННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Ознаки кризового стану	Причина кризового стану
1. Затримка з наданням звітності та її низька якість	Неефективна діяльність фінансових служб підприємства
	Невдала побудова інформаційної системи
2. Різка зміна аудиторів або тривале співробітництво з однією аудиторською фірмою	Приховування фактичного фінансового стану підприємства
3. Різкі зміни в структурі активів	Надмірне комерційне кредитування
	Неплатоспроможність (банкрутство) замовників
	Скорочення ринку збуту продукції
	Несприятлива концентрація продажів за невеликої кількості покупців
	Змушене скорочення продажів у кредит
	Затоварення
4. Різкі зміни в структурі капіталу	Неритмічність (нерівномірність) виробництва і постачання продукції
	Недостатність власних обігових коштів
	Невиконання зобов'язань за взаємними поставками
	Несприятлива зміна політики кредиторів щодо підприємства
	Зниження обсягів діяльності за наявності грошей на рахунках
5. Зміни в статтях звіту про фінансові результати підприємства	Збільшення боргових зобов'язань
	Зменшення наявних коштів
	Збільшення накладних витрат
	Розбалансування боргів
	Необгрунтоване збільшення капітальних витрат
	Розпродаж продукції перед ліквідацією підприємства
	Виведення продукції і активів за межі підприємства
6. Зміни у вищому керівництві	Конфлікт у вищому керівництві
	Трудові конфлікти
	Втрата найбільш потужних клієнтів і кредиторів

Ознаки кризового стану	Причина кризового стану
7. Зміни в управлінні	Зайва фрагментація функцій, бюрократизм
	Недовіра, підлабузництво
	Некомпетентність керівництва
	Уповільнена реакція на зміни на ринках
	Збільшення випадків невиконання зобов'язань, порушення графіків робіт
	Недостатність досвіду роботи управлінського персоналу в конкурентному середовищі
	Низька вартість робочої сили
	Різкі зміни замовлень клієнтів
8. Різкі зміни в стратегії підприємства	Вихід на нові ринки
	Ризиковані закупівлі сировини
	Відсутність стратегічного мислення у керівників підприємств
	Посилення діяльності на спекулятивних ринках
	Утрата дочірніх компаній
	Поглинання новими фірмами

Діагностика банкрутства — система цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак кризового стану підприємства та проблем, що виникли в процесі його функціонування в цілому (у тому числі його фінансів), виявлення параметрів кризового розвитку підприємства, оцінки загрози його банкрутства та (або) подолання кризи.

Діагностика банкрутства — один із необхідних етапів процесу антикризового управління, результати якого дають змогу визначити глибину кризи, її масштаби, реальність та очікуваний час виникнення ситуації банкрутства, обґрунтувати заходи, необхідні для її подолання, оцінити можливості підприємства щодо подолання кризи та прогнозування наслідків подальшого розвитку ситуації у разі відсутності управлінського впливу.

**Дослідження фінансового стану підприємства
з метою викриття ознак його кризового розвитку**

Експрес-діагностика

спрямована на раннє викриття ознак і попередню оцінку глибини кризового стану підприємства; має за мету регулярну оцінку параметрів кризового фінансового розвитку підприємства, яка здійснюється на основі даних фінансової звітності за стандартними методиками

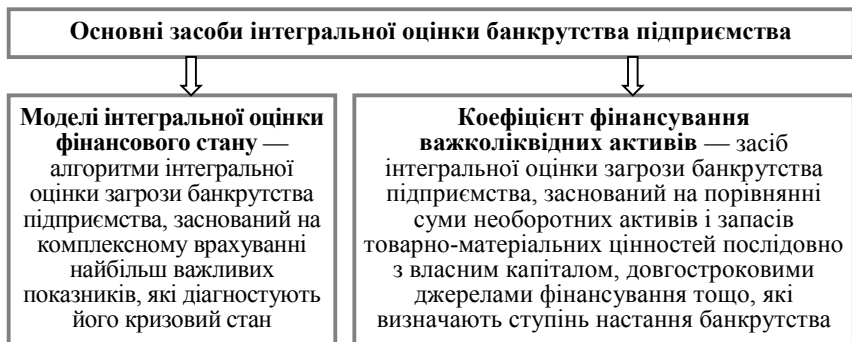
Фундаментальна діагностика

дозволяє застосувати заходи з нейтралізації ознак кризового стану на стадіях глибокої фінансової кризи і катастрофи, передбачає використання методів факторного аналізу та прогнозування

Якість діагностики загрози банкрутства визначається набором оціночних показників, що використовуються для отримання експертного висновку.

Сьогодні існує велика кількість різноманітних прийомів і методів прогнозування фінансових показників оцінки можливого банкрутства.

Таблиця 10.2

МОДЕЛІ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Вид моделі	Умовні позначення	Характеристика фінансового стану
Двофакторна модель (за Федотовою М. А.)		
$Z = -0,3877 - 1,0736 \times K1 + 0,0579 \times K2$	K1 — відношення поточних активів до поточних зобов'язань; K2 — відношення залучених коштів до активів	$Z < 0$ — стійкий фінансовий стан; $Z > 0$ — нестійкий фінансовий стан
Модель Альтмана		
$Z = 0,717 \times K1 + 0,847 \times K2 + 3,107 \times K3 + 0,42 \times K4 + 0,995 \times K5$	K1 — відношення оборотного капіталу до суми активів; K2 — відношення нерозподіленого прибутку до суми активів; K3 — відношення суми прибутку до оподаткування і сплати процентів до суми активів; K4 — відношення ринкової вартості капіталу до заборгованості; K5 — відношення виручки від реалізації до суми активів	$Z > 1,23$ — стійкий фінансовий стан; $Z < 1,23$ — нестійкий фінансовий стан
Модель Таффлера		
$Z = 0,53 \times K1 + 0,13 \times K2 + 0,18 \times K3 + 0,16 \times K4$	K1 — відношення прибутку від реалізації до короткострокових зобов'язань; K2 — відношення оборотних активів до сукупних зобов'язань; K3 — відношення короткострокових зобов'язань до суми активів; K4 — відношення виручки від реалізації до суми активів	$Z > 0,3$ — стійкий фінансовий стан; $0,3 < Z < 0,2$ — зона ризику; $Z < 0,2$ — нестійкий фінансовий стан
Модель Спрингейта		
$Z = 1,03 \times K1 + 3,07 \times K2 + 0,66 \times K3 + 0,4 \times K4$	K1 — відношення оборотних активів і короткострокових зобов'язань до суми активів; K2 — відношення суми прибутку до оподаткування і сплати процентів до суми активів; K3 — відношення прибутку до оподаткування до короткострокових зобов'язань; K4 — відношення виручки від реалізації до суми активів	$Z > 0,862$ — стійкий фінансовий стан; $Z < 0,862$ — нестійкий фінансовий стан
Модель Ліса		
$Z = 0,063 \times K1 + 0,092 \times K2 + 0,057 \times K3 + 0,001 \times K4$	K1 — відношення оборотного капіталу до суми активів; K2 — відношення прибутку від реалізації до суми активів; K3 — відношення нерозподіленого прибутку до суми активів; K4 — відношення власного капіталу до позиченого	$Z > 0,037$ — стійкий фінансовий стан; $Z < 0,037$ — нестійкий фінансовий стан

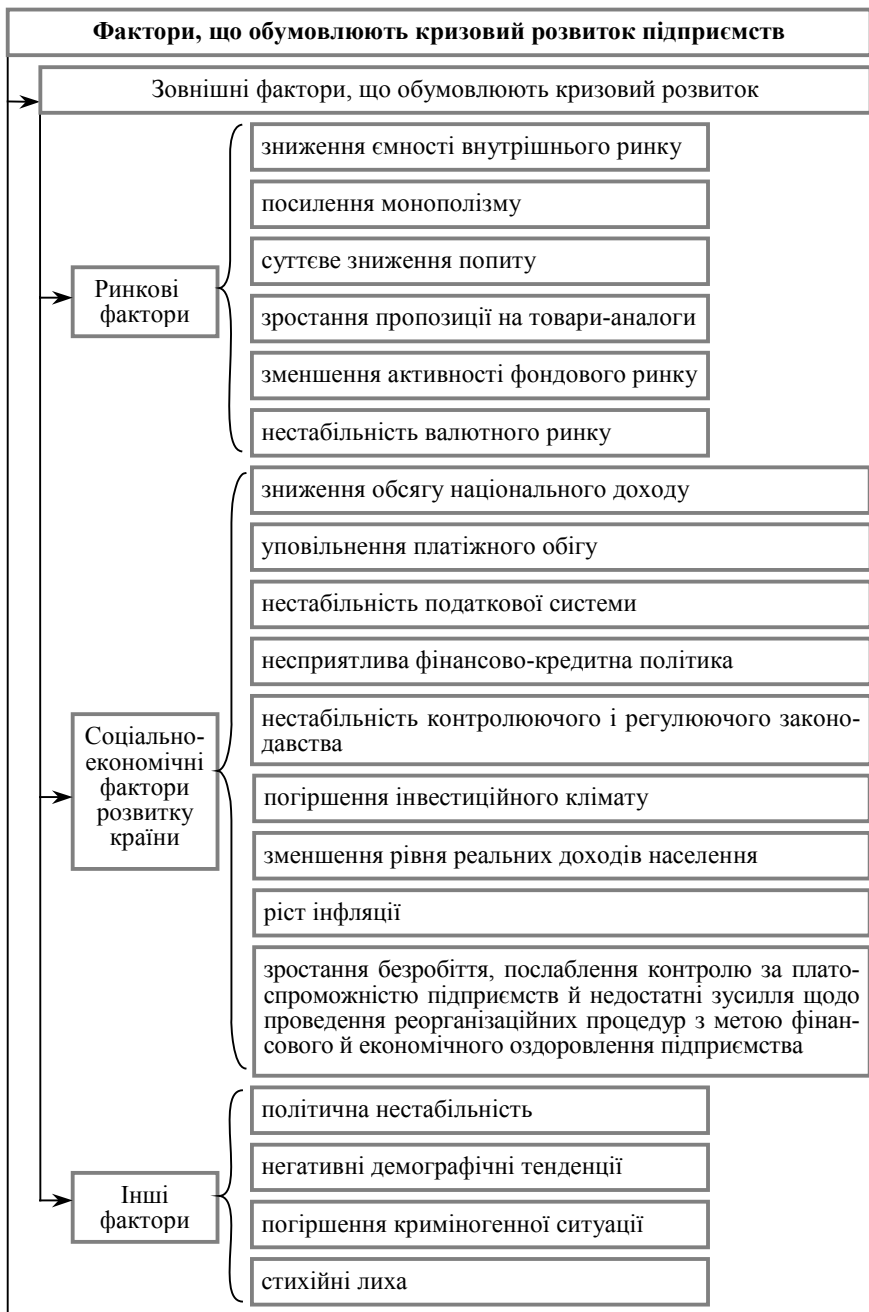
Вид моделі	Умовні позначення	Характеристика фінансового стану
Модель Чессера		
$Z = -2,0434 - 5,24 \times K1 + 0,0053 \times K2 - 6,650 \times K3 + 4,4009 \times K4 - 0,0791 \times K5 - 0,102 \times K6$	K1 — відношення готівки і ліквідних цінних паперів до суми активів; K2 — відношення виручки від реалізації до готівки і ліквідних цінних паперів; K3 — відношення суми прибутку до оподаткування і сплати процентів до суми активів; K4 — відношення заборгованості до суми активів; K5 — відношення основного капіталу до чистих активів; K6 — відношення оборотного капіталу до виручки від реалізації	$Z < 0,50$ — стійкий фінансовий стан; $Z > 0,50$ — нестійкий фінансовий стан

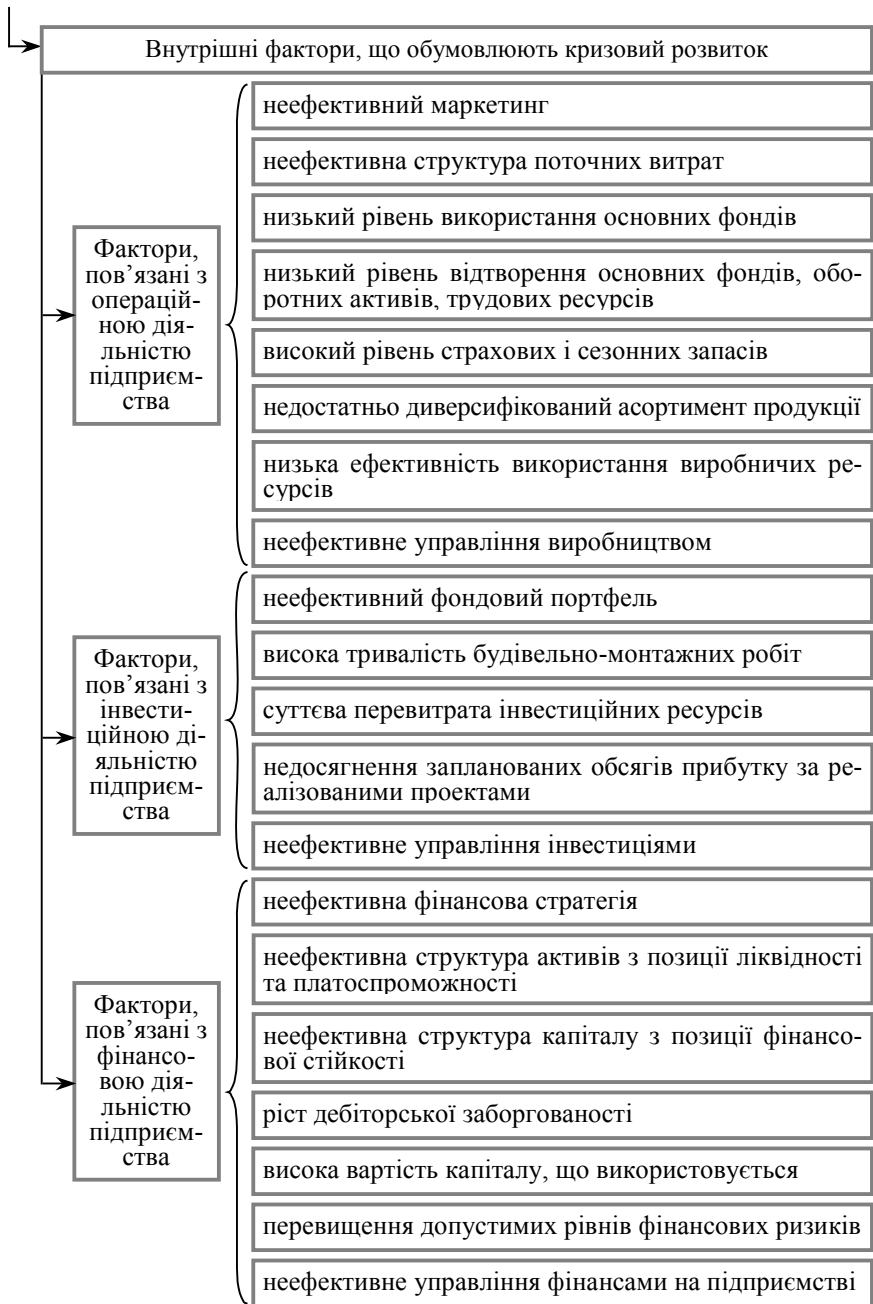
З урахуванням результатів аналізу фінансового стану з позицій визначення загрози кризового розвитку підприємства ідентифікуються масштаби кризового фінансового стану із визначенням можливих напрямків відтворення його фінансової рівноваги.

Характеристика кризового стану підприємства

Назва	Суть	Подолання
<i>Легка криза</i>	можлива ймовірність банкрутства	нормалізація поточної фінансової діяльності
<i>Глибока криза</i>	висока ймовірність банкрутства	повне використання внутрішніх механізмів фінансової стабілізації
<i>Катастрофа</i>	дуже висока ймовірність банкрутства	пошук ефективних форм санації підприємства або його ліквідації

Ефективність діяльності підприємства залежить від поєднання зовнішніх і внутрішніх факторів його розвитку.

10.3. МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА ПРИ ЗАГРОЗІ БАНКРУТСТВА. САНАЦІЯ, ЇЇ ВИДИ, МЕХАНІЗМ ПРОВЕДЕННЯ. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІКВІДАЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР ПРИ БАНКРУТСТВІ

Фінансова стабілізація в умовах кризової ситуації відбувається з використанням **механізмів** фінансової стабілізації (рис. 10.3).

Оперативний механізм — система заходів, що спрямована, з одного боку, на зменшення поточних зовнішніх і внутрішніх фінансових зобов'язань, і, з іншого боку, на збільшення ліквідних (грошових) активів.

Тактичний механізм — система заходів, що передбачає використання моделей фінансової рівноваги в довгостроковому періоді, яке забезпечується за умови, що обсяг позитивного грошового потоку за всіма видами господарської діяльності у відповідному періоді дорівнює обсягу негативного грошового потоку, що планується.

Стратегічний механізм — система заходів, яка заснована на використанні моделей фінансової підтримки прискореного економічного росту підприємства і визначає необхідність перегляду окремих напрямків фінансової стратегії підприємства.

У разі, коли підприємство не змогло досягти відповідних цілей за рахунок використання внутрішніх механізмів фінансової стабілізації або якщо за результатами діагностики був зроблений висновок про необхідність залучення зовнішньої допомоги для виходу з кризового стану застосовується санація.

Санація — економічна категорія, яка виражає комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, організаційно-правового, виробничо-технічного, соціального характеру, які спрямовані на подолання фінансової кризи на підприємстві і відновлення (чи досягнення) його прибутковості і конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

**Мета
фінансової
санації**

покриття поточних збитків і ліквідація причин їх виникнення, відновлення (або збереження) ліквідності і платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу, формування фондів фінансових ресурсів з метою проведення заходів виробничо-технічного й організаційного характеру.

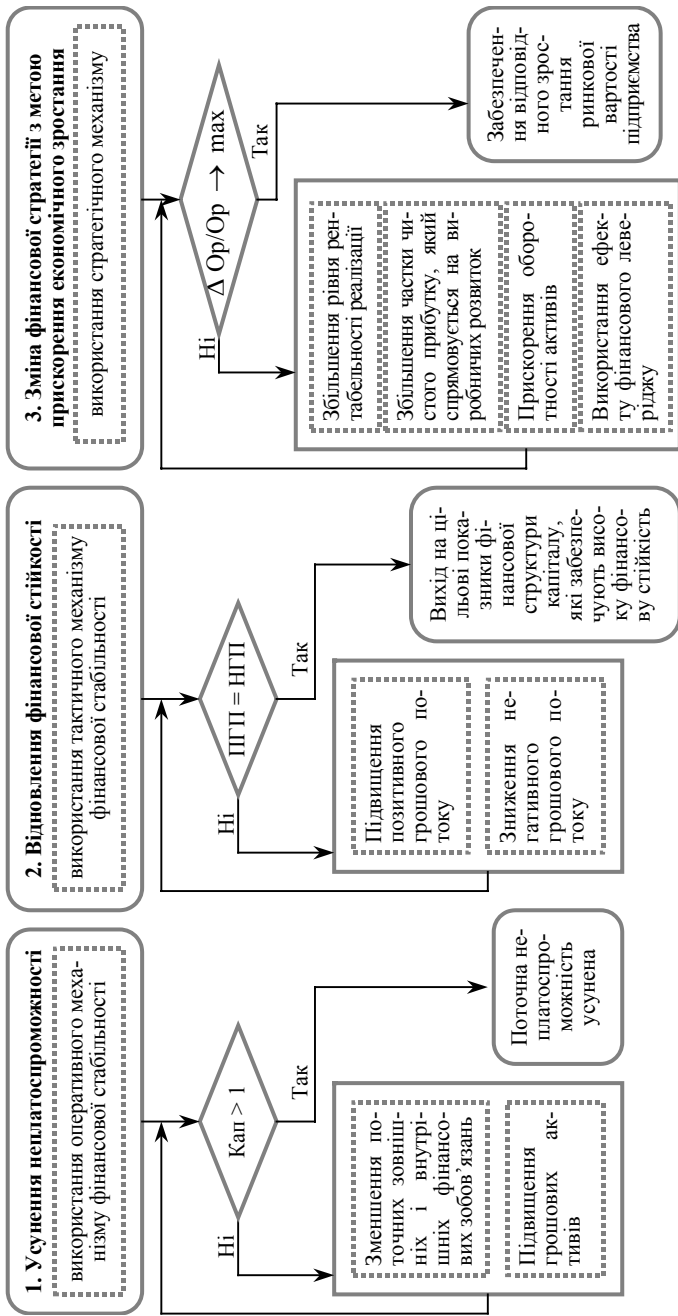

Рис. 10.3. Основні механізми фінансової стабілізації

де Кап — коефіцієнт абсолютної платоспроможності;

ППП — позитивний грошовий потік;

НПП — негативний грошовий потік;

$\Delta Op/Op$ — темп стійкого економічного росту підприємства, що задається в плановому періоді.

Випадки здійснення санації

Підприємство для виходу з кризи звертається до зовнішньої допомоги за власною ініціативою до відкриття кредиторами справи про банкрутство

Підприємство самостійно звертається до арбітражного суду з заявою про своє банкрутство і пропонує умови санації

Рішення про санацію приймає арбітражний суд за заявами кредиторів, які прагнуть виконання боржником вимог перед ними

Санація здійснюється в процесі справи про банкрутство за умови погодження зборів кредиторів зі строками виконання їх вимог і на переведення їх грошей

Залежно від глибини кризового стану підприємства і умов надання йому зовнішньої допомоги, виділяють різноманітні види та форми санації (табл. 10.3).

Ефект синергізму (який пов'язаний з новими можливостями внутрішньої кооперації, диверсифікації продукції, ринків збуту тощо) виступає спонукальним мотивом *злиття* з боржником.

<p>застосовується для санації лише державних підприємств; передбачає виконання таких умов: забезпечення подальшого розвитку пріоритетних галузей економіки, галузева чи міжгалузева переорієнтація діяльності підприємства; здійснення антимонаopolних заходів і т. п.</p>	<p>Погашення боргу підприємства за рахунок коштів бюджету</p>	<p>застосовується органами виконавчої влади виходячи з принципу фінансової підтримки передусім життєздатних виробничих структур, які здатні її використати з максимальною віддачею та забезпечити збільшення виробництва</p>
<p>застосовується, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>	<p>Погашення боргу за рахунок цільового банківського кредиту</p>	<p>застосовується органами виконавчої влади виходячи з принципу фінансової підтримки передусім життєздатних виробничих структур, які здатні її використати з максимальною віддачею та забезпечити збільшення виробництва</p>
<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>	<p>Погашення боргу за рахунок цільового банківського кредиту</p>	<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>
<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>	<p>Переведення боргу на іншу юридичну особу</p>	<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>
<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>	<p>Випуск боргових цінних паперів (облігацій) під гарантію санатора</p>	<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>
<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>	<p>Списання заборгованості кредитором (відмова від своїх вимог), що пріоритетно до безповоротної фінансової допомоги боржнику</p>	<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>
<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>	<p>Фінансова участь персоналу в санації підприємств у вигляді відстрочки або відмови від винагороди за виробничі результати, надання працівникам позик, купівлі працівниками акцій даного підприємства</p>	<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>
<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>	<p>Злиття</p>	<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>
<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>	<p>Поглинання (горизонтальне, вертикальне, конгломеративне)</p>	<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>
<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>	<p>Поділ</p>	<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>
<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>	<p>Перетворення у відкрите акціонерне товариство</p>	<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>
<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>	<p>Передача в оренду</p>	<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>
<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>	<p>Приватизація</p>	<p>здійнюється, як правило, за максимальною ставкою відсотка (через високій рівень ризику) комерційним банком, що обслуговує підприємство, після детального аудиту</p>

Рис. 10.4. Основні види та форми санації залежно від глибини кризового стану підприємства й умов надання йому зовнішньої допомоги

Ефект поглинання для санатора також пов'язаний із синергізмом і є формою інвестицій у вигляді придбання цілісного майнового комплексу або основної частини його активів. Підприємство-боржник при цьому втрачає самостійний статус, але може мати статус юридичної особи у вигляді дочірнього підприємства.

Шляхи поглинання:

1. Придбання контрольного пакета акцій

2. Придбання активів підприємства, що поглинається

Типи поглинання:

Горизонтальне

поглинання підприємств, які працюють у тій же галузі, що й підприємство-санатор

Вертикальне

передбачає участь підприємств, які працюють в різних галузях господарства й бізнесу

Конгломераційне

коли діяльність підприємства-санатора й підприємства, що санується, не пов'язані між собою

Ефект від поділу полягає у зменшенні суми постійних витрат (за рахунок скорочення управлінського апарату, невиробничих і допоміжних підрозділів) і зростанні ефекту операційного леверіджу нових підприємств, які отримують статус юридичних осіб.

Під час розробки етапів санаційної концепції підприємства застосовується «класична модель санації».

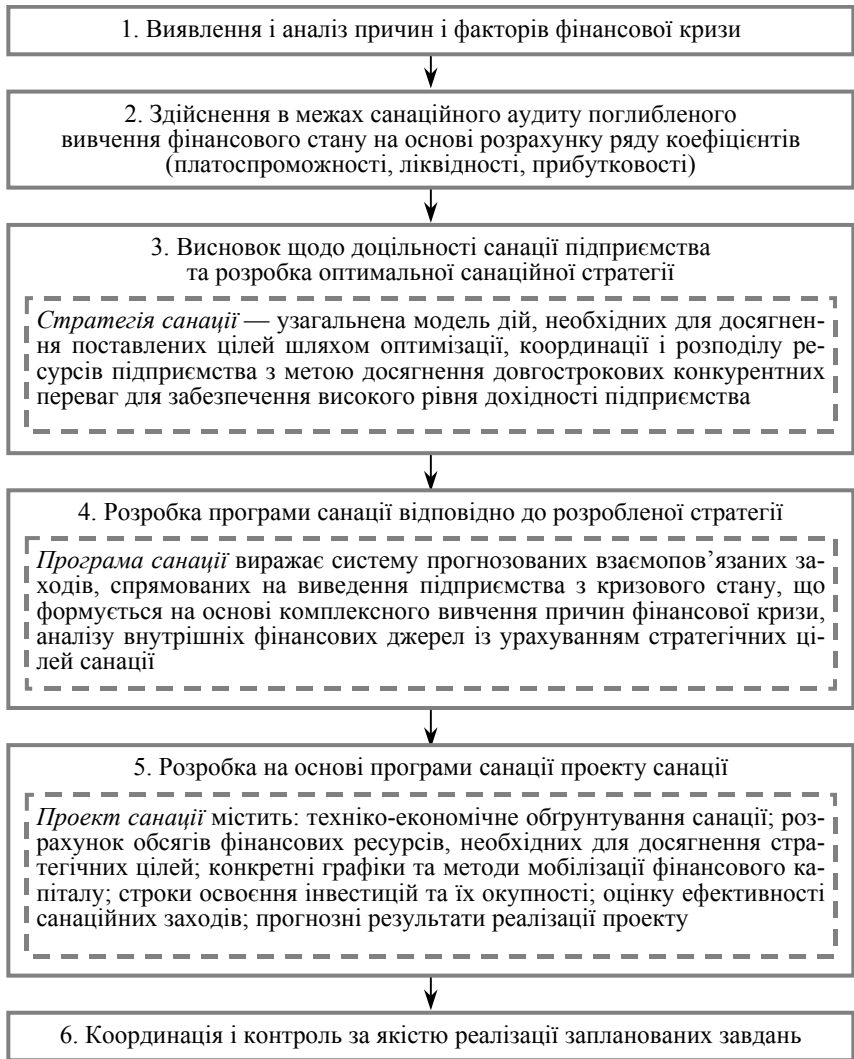

Рис. 10.5. Етапи розробки санаційної концепції підприємства

Низка ліквідаційних процедур під час банкрутства підприємства, пов'язана безпосередньо з функціями фінансового управління. Відповідно до діючого законодавства управління майном підприємства-банкрута (у тому числі й фінансове) покладене на ліквідаційну комісію.

Функції фінансового управління в процесі здійснення ліквідаційних процедур при банкрутстві

1. *Оцінка майна підприємства-банкрута за балансовою вартістю* — на основі повної інвентаризації майна, яке належить підприємству на правах власності або повного господарського ведення.

2. *Оцінка майна підприємства-банкрута за ринковою вартістю* — попередня оцінка за мінімальною ринковою вартістю.

3. *Визначення ліквідаційної маси* на основі майна підприємства-банкрута, оціненого за ринковою вартістю, за виключенням орендованого майна, майна, яке є предметом закладення, майна, що знаходиться на збереженні боржником і т. д.

4. *Вибір найбільш ефективних форм продажу майна* — з точки зору отримання максимально можливої суми коштів від його реалізації.

5. *Забезпечення задоволення претензій кредиторів за рахунок коштів, одержаних від продажу майна підприємства-банкрута:*

I черга — відшкодуванням вимог, що забезпечені заставою; виплат вихідної допомоги звільненим працівникам банкрута; витрат арбітражного суду і ліквідаційної комісії;

II черга — задоволення податкових вимог і вимог щодо сплати зборів і обов'язкових платежів;

III черга — задоволення вимог кредиторів, що забезпечені заставою;

IV черга — забезпечення вимог з повернення внесків працівників до статутного фонду і виплат за акціями трудового колективу;

V черга — задоволення інших вимог.

6. *Розробка ліквідаційного балансу* — здійснюється після повного задоволення всіх вимог кредиторів і подається до арбітражного суду, яким:

— за відсутності майна після задоволення вимог кредиторів виноситься рішення про ліквідацію юридичної особи;

— за наявності майна підприємство вважається вільним від боргів і може здійснювати свою підприємницьку діяльність за умови достатності коштів для даної організаційно-правової форми.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Визначте сутність банкрутства.
2. Який порядок визнання підприємства банкрутом відповідно до діючого законодавства?
3. У чому сутність антикризового фінансового управління господарюючим суб'єктом?
4. Визначте фінансові заходи щодо упередження банкрутства.
5. У чому сутність діагностики банкрутства?
6. Яким чином відбувається дослідження фінансового стану підприємства з метою виявлення ознак його кризового розвитку?
7. Які показники включено до п'ятифакторної моделі Альтмана?
8. Яким чином відбувається діагностика банкрутства за моделлю Альтмана?
9. У чому сутність методики визначення рівня загрози банкрутства господарюючого суб'єкта за коефіцієнтом фінансування важколіквідних активів?
10. Яким чином відбувається ідентифікація масштабу кризового стану підприємства?
11. Дайте характеристику зовнішнім факторам кризового розвитку підприємства.
12. Дайте характеристику внутрішнім факторам кризового розвитку підприємства.
13. У чому сутність внутрішнього механізму фінансової стабілізації господарюючого суб'єкта?
14. Визначте та дайте характеристику основним етапам фінансової стабілізації підприємства.
15. У чому сутність оперативного механізму фінансової стабілізації підприємства?
16. Дайте характеристику тактичному механізму фінансової стабілізації підприємства.
17. У чому сутність стратегічного механізму фінансової стабілізації підприємства?
18. За яких умов удаються до санації підприємства?
19. Визначте сутність санації господарюючого суб'єкта.
20. Охарактеризуйте форми санації, що спрямована на реорганізацію боргу без зміни статусу господарюючого суб'єкта, що підлягає санації.
21. Охарактеризуйте форми санації, що спрямована на реорганізацію господарюючого суб'єкта, що підлягає санації.
22. Визначте функції фінансового управління в процесі здійснення ліквідаційних процедур при банкрутстві.

1. Банкрутство підприємства визначається як:

- а) неспроможність господарюючого суб'єкта сформуванати оборотні активи за рахунок власних коштів;
- б) неспроможність господарюючого суб'єкта забезпечити зростання рентабельності активів підприємства;
- в) неспроможність господарюючого суб'єкта забезпечити зростання ділової активності підприємства;
- г) неспроможність господарюючого суб'єкта задовольнити у визначений термін вимоги кредиторів та виконати зобов'язання перед бюджетом.

2. Банкрутство підприємства найбільш можливе за умови:

- а) недостатності активів у ліквідній формі для покриття поточних зобов'язань;
- б) зростання обсягів емісійної діяльності;
- в) збільшення частки прибутку, що відраховується на сплату податків та інших обов'язкових платежів;
- г) скорочення обсягів інвестиційної діяльності.

3. Яка вірогідність банкрутства діагностується за моделлю Альтмана, якщо $Z \geq 3,0$:

- а) дуже висока;
- б) дуже низька;
- в) висока;
- г) можлива.

4. Яка вірогідність банкрутства діагностується за моделлю Альтмана, якщо $Z < 1,8$:

- а) дуже висока;
- б) дуже низька;
- в) висока;
- г) можлива.

5. Зростання частки прибутку, що реінвестується:

- а) сприяє зниженню ймовірності банкрутства;
- б) сприяє зростанню ймовірності банкрутства;
- в) не впливає на ймовірність банкрутства;
- г) для оцінки вірогідності банкрутства означений показник не використовують.

6. Відповідно до моделі Альтмана за умов прискорення оборотності активів вірогідність банкрутства підприємства:

- а) зростає;
- б) зменшується;
- в) залишається без змін;
- г) для інтегральної оцінки вірогідності банкрутства за моделлю Альтмана означений показник не використовують.

7. Відповідно до моделі Альтмана за умов зниження коефіцієнта співвідношення власного та позикового капіталів вірогідність банкрутства підприємства:

- а) зростає;
- б) зменшується;
- в) залишається без змін;
- г) для інтегральної оцінки вірогідності банкрутства за моделлю Альтмана означений показник не використовують.

8. Яка вірогідність банкрутства діагностується за коефіцієнтом фінансування важколіквідних активів, якщо фінансування необоротних активів та матеріальних оборотних активів відбувається за рахунок власного капіталу:

- а) дуже висока;
- б) дуже низька;
- в) висока;
- г) можлива.

9. Яка вірогідність банкрутства діагностується за коефіцієнтом фінансування важколіквідних активів, якщо фінансування необоротних активів та матеріальних оборотних активів відбувається за рахунок як власного капіталу, так і довгострокових та короткострокових банківських кредитів:

- а) дуже висока;
- б) дуже низька;
- в) висока;
- г) можлива.

10. Яка вірогідність банкрутства діагностується за коефіцієнтом фінансування важколіквідних активів, якщо для фінансування необоротних активів та матеріальних оборотних активів загального розміру власного капіталу, довгострокових і короткострокових банківських кредитів недостатньо:

- а) дуже висока;
- б) дуже низька;
- в) висока;
- г) можлива.

11. Фінансовій стабілізації підприємства в поточному періоді сприятиме:

- а) збільшення суми грошових активів у поточному періоді;
- б) скорочення суми грошових активів у поточному періоді;
- в) зростання поточних фінансових зобов'язань;
- г) зростання довгострокових фінансових зобов'язань.

12. Досягненню фінансової рівноваги сприятиме:

- а) запровадження довгострокових інвестиційних проектів;
- б) придбання значних пакетів фондових і грошових інструментів;
- в) накопичення товарно-матеріальних цінностей;
- г) здійснення заходів щодо зростання чистого доходу й чистого прибутку підприємства та накопичення власних коштів.

13. Економічному зростанню підприємства сприятиме:

- а) зниження рівня рентабельності продажів;
- б) зростання питомої ваги чистого прибутку, що спрямований на виробниче споживання;
- в) уповільнення оборотності активів;
- г) зменшення ефекту фінансового леверіджу.

14. Якщо кризовий стан підприємства визначено як тимчасове явище, застосовують санацію без зміни статусу юридичної особи господарюючого суб'єкта, що передбачає:

- а) поглинання підприємства-боржника іншим господарюючим суб'єктом;
- б) перетворення господарюючого суб'єкта на відкрите акціонерне товариство;
- в) передачу підприємства-боржника в оренду;
- г) погашення боргу підприємства-боржника за рахунок коштів бюджету.

15. За умов глибокого кризового стану підприємства застосовують санацію зі зміною статусу юридичної особи господарюючого суб'єкта, що передбачає:

- а) погашення боргу підприємства-боржника за рахунок коштів бюджету;
- б) погашення боргу підприємства-боржника за рахунок цільового банківського кредиту;
- в) перетворення господарюючого суб'єкта на відкрите акціонерне товариство;
- г) випуск облігацій та інших боргових цінних паперів під гарантію санатора.

16. Ліквідація підприємства передбачає:

- а) припинення діяльності та продаж майна господарюючого суб'єкта;
- б) перетворення господарюючого суб'єкта на відкрите акціонерне товариство;
- в) поглинання підприємства-боржника іншим господарюючим суб'єктом.
- г) передачу підприємства-боржника в оренду.

ЗРАЗКИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Завдання 10.1.

На підставі вихідної інформації оцініть імовірність банкрутства підприємства та (відповідно до результатів аналізу) визначте напрям дій керівництва господарюючого суб'єкта (табл. 10.3, 10.4).

Таблиця 10.3

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО СТАНУ МАЙНА ТА КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД, тис. грн

Показники	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
АКТИВ		
Необоротні активи	420,1	426,8
Оборотні активи, всього	380,4	390,5
у тому числі запаси	310,6	340,4
дебіторська заборгованість	49,7	28,9
грошові кошти та їх еквіваленти	20,1	21,2
БАЛАНС	800,5	817,3
ПАСИВ		
Власний капітал	320,0	320,0
Довгострокові зобов'язання	100,0	100,0
Поточні зобов'язання, всього		
у тому числі короткострокові кредити банків	40,0	30,0
кредиторська заборгованість	280,5	292,3
невідкладні зобов'язання	60,0	75,0
БАЛАНС	800,5	817,3

Таблиця 10.4

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ
ЩОДО ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА, тис. грн**

Показники	Попередній період	Звітний період
Обсяг реалізації	2311,3	2264,9
Прибуток	112,6	118,1
Середній розмір активів	745,6	?

Розв'язання

З метою виявлення ознак кризового розвитку підприємства визначимо окремі фінансові показники, що застосовують під час діагностики банкрутства, та на підставі коефіцієнта фінансування важколіквідних активів здійснимо інтегральну оцінку загрози банкрутства.

Результати розрахунків фінансових коефіцієнтів, на підставі яких діагностують загрозу банкрутства господарюючого суб'єкта, наведено у таблиці 10.5.

Здатність господарюючого суб'єкта до нейтралізації загрози банкрутства за рахунок внутрішнього потенціалу діагностується за допомогою коефіцієнтів рентабельності капіталу та оборотності активів. Результати розрахунків означених коефіцієнтів наведено в таблиці 10.6.

Як виходить, за розрахунками поточний стан підприємства слід розглядати як неблагополучний. Усі показники, що розраховані, мають тенденцію до зниження.

Таблиця 10.5

РЕЗУЛЬТАТИ РОЗРАХУНКІВ ФІНАНСОВИХ КОЕФІЦІЄНТІВ

Показники	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Відхилення
Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	0,34	0,28	-0,6
Коефіцієнт поточної платоспроможності	0,99	0,98	-0,01
Коефіцієнт автономії	0,399	0,391	-0,008

Таблиця 10.6

**РЕЗУЛЬТАТИ РОЗРАХУНКІВ КОЕФІЦІЄНТІВ
РЕНТАБЕЛЬНОСТІ КАПІТАЛУ ТА ОБОРОТНОСТІ АКТИВІВ**

Показники	Попередній період	Звітний період	Відхилення
Коефіцієнт рентабельності капіталу	15,1	14,6	-0,5
Коефіцієнт оборотності активів	3,1	2,8	-0,3

На підставі коефіцієнта фінансування важколіквідних активів визначимо рівень загрози банкрутства господарюючого суб'єкта. Результати розрахунків наведено в таблиці 10.7.

Таблиця 10.7

МАСШТАБИ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Коефіцієнт фінансування важколіквідних активів	Імовірність банкрутства	Значення коефіцієнта фінансування важколіквідних активів підприємства	Імовірність банкрутства підприємства
$HA + Зп < BK$	дуже низька	$423,5 + 325,5 > 320,0$ $749,0 > 320,0$	—
$HA + Зп < BK + Бд$	можлива	$423,5 + 325,5 >$ $> 320,0 + 100,0$ $749,0 > 420,0$	—
$HA + Зп <$ $< BK + Бд + Бк$	висока	$423,5 + 325,5 >$ $> 320,0 + 100,0 + 35,0$ $749,0 > 455,0$	—
$HA + Зп >$ $> BK + Бд + Бк$	дуже висока	$423,5 + 325,5 > 320,0 +$ $+ 100,0 + 35,0$ $749,0 > 455,0$	дуже висока

де HA — середня вартість необоротних активів;

$Зп$ — середня вартість запасів;

BK — середня сума власного капіталу;

$Бд$ — середня сума довгострокових банківських позик;

$Бк$ — середня сума короткострокових банківських позик.

Визначимо масштаб кризового стану підприємств та спосіб реагування на нього. Характеристики масштабу кризового ста-

ну підприємства та найбільш адекватні способи реагування наведено у таблиці 10.8.

Таблиця 10.8

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИХОДУ З КРИЗОВОГО СТАНУ

Імовірність банкрутства за результатами оцінки	Масштаб кризового стану підприємства	Спосіб реагування
Можлива	Легка криза	Нормалізація поточної фінансової діяльності
Висока	Тяжка криза	Повне використання внутрішніх механізмів фінансової стабілізації
Дуже висока	Катастрофа	Пошук ефективних форм санації або ліквідування

Висновок: на підставі інтегральної оцінки вірогідність банкрутства підприємства оцінюється як «дуже висока», а масштаб кризового стану — як «катастрофа». За умов неможливості використання внутрішніх механізмів фінансової стабілізації керівництву необхідно вдатися до пошуку ефективних форм санації господарюючого суб'єкта.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Завдання 10.2

На підставі вихідної інформації (додаток А) оцініть імовірність банкрутства підприємства № 1 та визначте спосіб реагування керівництва господарюючого суб'єкта на масштаби кризового стану. Інтегральну оцінку загрози банкрутства здійсніть на підставі коефіцієнта фінансування важколіквідних активів.

Завдання 10.3

На підставі вихідної інформації (додаток Б) здійсніть інтегральну оцінку банкрутства підприємства № 2 за моделлю Альтмана. Визначте спосіб реагування керівництва господарюючого суб'єкта на масштаб кризового стану.

Завдання 10.4

На підставі вихідної інформації (табл. 10.9) визначте, чи сприятимуть заходи, що наведені нижче, фінансовій стабілізації підприємства.

З метою поліпшення фінансового стану підприємства впродовж планового періоду пропонується здійснити: реалізацію окремих інструментів портфеля довгострокових фінансових вкладів на загальну суму 50,0 тис. грн, скоротити розмір страхових та сезонних запасів товарно-матеріальних цінностей до кінця планового періоду на загальну суму 60,0 тис. грн, здійснити ряд заходів, що забезпечать зростання нерозподіленого прибутку на 40,0 тис. грн, повернути короткострокових кредитів банків на загальну суму 28,0 тис. грн та скоротити поточні фінансові зобов'язання підприємства. Висновок обґрунтуйте.

Таблиця 10.9

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО СТАНУ МАЙНА
ТА КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД, тис. грн**

Показники	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
АКТИВ		
Необоротні активи	310,0	315,0
Оборотні активи, всього	305,0	318,0
у тому числі запаси	210,0	220,0
БАЛАНС	615,0	633,0
ПАСИВ		
Власний капітал	300,0	300,0
Довгострокові зобов'язання	160,0	160,0
Поточні зобов'язання, всього	155,0	173,0
у тому числі короткострокові кредити банків	90,0	50,0
інші поточні зобов'язання	65,0	123,0
БАЛАНС	615,0	633,0

Завдання 10.5

На підставі вихідної інформації оцініть варіанти управлінських рішень щодо фінансової підтримки економічного розвитку підприємства (табл. 10.10).

Таблиця 10.10

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Показники	Базовий варіант	Варіанти зміни фінансової стратегії	
		зміна структури активів	зміна структури капіталу
1. Обсяг реалізації продукції	1200,0	1200,0	1200,0
2. Сума чистого прибутку	70,0	70,0	70,0
3. Сума чистого прибутку, що направлена на розвиток виробництва	35,0	20,0	20,0
4. Середній розмір активів підприємства, всього	600,0	680,0	600,0
у тому числі: необоротні активи	400,0	480,0	400,0
оборотні активи	200,0	200,0	200,0
5. Середній розмір власного капіталу	300,0	340,0	380,0
6. Середній розмір позикового капіталу	300,0	340,0	220,0

АЛФАВІТНО-ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

А

Аваль — 159
Авансування — 8
Активи — 82
 необоротні — 83
 нематеріальні — 83
 оборотні — 85
Акредитив — 74
Акція — 114
Акцизний збір — 53, 54
Антикризове фінансове управління — 226
 заходи — 226, 227
Ануїтет — 26

Б

Банкрутство — 224
 види — 224, 225
 діагностика — 229
 заходи щодо запобігання — 225
 інтегральна оцінка — 230
 форми і методи оздоровлення — 226
Бюджет — 205
 первинний — 206
 капітальних витрат і надходжен-
ня коштів — 206
 поточних грошових видатків і
надходжень — 206
 частковий — 206

В

Вартість
 акція курсова — 114
 акція номінальна — 114
 капіталу — 121, 127
 капіталу гранична — 127, 128
 майбутня — 23
 теперішня — 23
 тимчасова — 22, 23
залучення власного капіталу — 123

залучення позикового капіталу — 124—126
Вексель — 71
 простий — 158
 переказний — 158
Відтворення необоротних активів
 просте — 84
 розширене — 84
Витрати бухгалтерські — 35
 економічні — 34
 фінансові — 35
 принципи визнання — 37

Г

Грошові розрахунки — 66
Безготівкові — 70
Грошовий оборот — 70
Грошовий потік — 66, 67
 від'ємний — 67
 внутрішній — 68
 зовнішній — 68
 позитивний — 67
 чистий — 67
Гудвіл — 97

Д

Діяльність підприємства
 інвестиційна — 39, 77
 операційна — 39, 77
 фінансова — 39, 77
Дисконтування — 23

З

Звіт про рух грошових коштів —
75, 76
Знос фізичний — 84
 моральний — 84

Д

Дивіденди — 115
Доходи — 34

І

Інвестування — 8
Інкасове доручення — 73
Інформаційна база — 176
Капітал — 111
 Власний — 111
 інвестований — 111
 позиковий — 115
 резервний — 113
 стартовий — 119
 статутний — 113
Капіталомісткість — 120
Касові операції — 74
Кредит — 150
 акцептний — 159
 банківський — 150
 порядок отримання — 152, 154
 порядок погашення — 155
 комерційний — 156
 обліковий — 159
Кредитний договір — 155
Кредитування — 147
 принципи — 148
 форми — 149
Кризовий стан підприємства — 224, 232
 ознаки — 227
 причини — 228
 фактори — 233, 234

Л

Лізинг — 160
Ліквідність — 172
 балансу — 173
 активів — 173

М

Методи оцінки вартості сукупних активів
 балансова оцінка — 92

 ринкова оцінка — 95
 капіталізації прибутку — 96
Механізм фінансової стабілізації — 235, 236
 оперативний — 235
 стратегічний — 235
 тактичний — 235
Місцеві податки (збори) — 55, 56
Мито — 54
Моделі інтегральної оцінки фінансового стану підприємства — 231, 232
Моніторинг фінансової діяльності — 208
 методичні принципи — 209
 цілі — 208

Н

Нарощення — 23

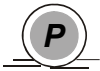
О

Облігація — 158
Оптимізація
 внутрішньої структури активів — 88
 співвідношення необоротних і оборотних активів — 88
 фінансової структури капіталу — 121
Оренда — 160

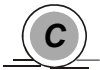
П

Платіжна вимога — 72
Платіжна вимога-доручення — 72
Платіжне доручення — 72
Платоспроможність — 172
Поглинання — 238
 ефект — 239
 шляхи — 239
 типи — 239
Податки — 47, 48
 прямі — 48
 непрямі — 49
Податок на одану вартість — 52
Поділ — 238

Ефект — 239
Показники
індикатори кризового стану та загрози банкрутства — 227, 228
інтегральні — 182, 183
інформативні оцінки фінансового стану підприємства — 177, 178, 179
оборотності активів — 184
платоспроможності — 183
рентабельності — 184
фінансової стійкості — 183
Політика
формування активів — 87, 88
формування фінансової структури капіталу — 116, 117
управління активами й інвестиціями — 200
управління фінансовими ризиками й запобігання банкрутству — 200
Потік постнумерандо — 27
пренумерандо — 27
Прибуток — 42—46
бухгалтерський — 42
економічний — 42
чистий — 46

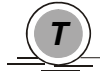

Рентабельність — 46, 172
Розрахункові документи — 71
Розрахунковий чек — 72

Самоокупність — 131
Самофінансування — 131
Санація — 235
види та форми — 238
випадки здійснення — 237
класична модель — 239, 240
Синергізм — 96
ефект — 235
причини — 235
Стієкість підприємства — 170
внутрішня — 171
загальна — 171
зовнішня — 171
фінансова — 171

динамічна — 172
статична — 172

Трастові операції — 161

Факторингові операції — 159
Фінанси — 6—8
Фінансова діяльність — 12
політика — 200
робота — 47
служба — 17
стратегія — 200
структура капіталу — 116, 131
Фінансове планування — 198, 199
об'єкти — 199
мета — 199
види та форми — 200
довгострокове — 200
поточне — 203, 204
оперативне — 205
Фінансові важелі — 16
відносини — 9
ресурси — 8
Фінансовий аналіз — 180, 181
фінансових коефіцієнтів — 182
інтегральний — 182
порівняльний — 181
трендовий — 181
Фінансовий контроль
внутрішній — 207, 208
зовнішній — 207
Фінансовий леверідж — 128
диференціал — 128
ефект — 128, 130, 131
коефіцієнт — 128
Фінансовий механізм — 16
Фінансовий стан — 172
Функції фінансів — 11, 12

Цілісний майновий комплекс — 92
Цінність оборотних активів — 86

Основна література

Законодавча і нормативна база

1. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2003. — № 18—22.
2. Декрет КМУ «Про місцеві податки і збори»: із змінами і доповненнями, внесеними Законами України.
3. Закон України «Про банкрутство» // Відомості Верховної Ради України. -1992. — № 31.
4. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996 // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 40.
5. Закон України «Про внесення в деякі Закони України змін відносно відкриття банківських рахунків» від 16.12.97 р., № 725/97 — ВР.
6. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про банкрутство»: від 30 червня 1999 р.
7. Закон України «Про внесення змін та доповнень до Закону України «Про плату за землю» // Галицькі контракти. — 1997 — № 5. — С. 38—41.
8. Закон України «Про інвестиційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 10.
9. Закон України «Про лізинг» // Галицькі контракти. — 1998. — № 10. — С. 136—138.
10. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.1997 р. № 283/97-ВР з змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 1.07.2004 р. № 1957-IV.
11. Закон України «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів» // Галицькі контракти — 1997 — № 17. — С. 36-39.
12. Закон України «Про податок на додану вартість» від 27.06.1997 р. №403/97-ВР (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 25.03.1995 р. № 2505-IV) // Налоги і бухгалтерський учет. — 2005. — № 34 — С. 3—35.
13. Закон України «Про систему оподаткування» від 18 лютого 1997 р.
14. Порядок ведення касових операцій у національній валюті в Україні (в редакції від 13 жовтня 1997 року) // Галицькі контракти. — 1997. — № 51. — С. 133—141.
15. Про безготівкові розрахунки в господарському обороті України: Інструкція № 7 // Галицькі контракти — 1997. — № 23—24. — С. 173—190.

Основні підручники та навчальні посібники

16. *Бланк И. А.* Основы финансового менеджмента. / в 2-х томах. К.: «Ника-Центр». 1999. — 590, 511 с.
17. *Бригхем Ю., Гапенски Л.* Финансовый менеджмент /Пер. с англ. под ред. В. В. Ковалева. — СПб.: Экономическая школа, 1999. — 497 с.
18. *Слав'юк Р.А.* Фінанси підприємств: Навч. посіб. 3-тє вид. — ЦУЛ, 2002. — 459 с.
19. Фінанси підприємств: Підр. / Керівник авт. кол. і наук. ред. Проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид. — К.: КНЕУ, 2000. — 460 с.

Додаткова література

20. *Бочаров В. В., Леонтьев В. Е.* Корпоративные финансы. — СПб.: Питер, 2004. — 592 с.
21. *Брейли Р., Майерс С.* Принципы корпоративных финансов: Пер. с англ. — М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 1997. — 1120 с.
22. *Гриньова В. М., Коюда В. О., Лейко Т. І.* Фінанси підприємств. Навч. посіб. Ч 1, Ч 2. — Харків: Вид. ХДЕУ, 2001. — 228 с.
23. *Ковалев В. В.* Введение в финансовый менеджмент. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 768 с.
24. *Онисько С. М., Марич П. М.* Фінанси підприємства. Підр. для студентів вищ. закл. освіти. — Львів: «Магнолія Плюс», вид-ць В. М. Піча. — 2004. — С. 9—26.
25. *Сидорова Т. О.* Фінансовий аналіз в умовах нових стандартів обліку в підприємствах торгівлі: Навч. посіб. — Харків: 2002. — 312 с.
26. Фінансова діяльність підприємства: Підр. / Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. І., Петров К. Я. — К.: Либідь, 2003. — С.
27. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. / За ред. Г. Г. Кірейцева. — Київ: ЦУЛ, 2002. — 496 с.

Додаток А

Вихідна інформація по підприємству № 1

1. Загальна інформація

Форма власності — колективна, акціонерне товариство

Галузь — харчова промисловість

2. Інформація щодо стану активів та капіталу підприємства

Таблиця А. 1

СТАН АКТИВІВ ТА КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА за 2001—2003 рр., тис. грн

Актив	Код рядка	На 01.01.2001	На 01.01.2002	На 1.01.2003
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи				
залишкова вартість	010		1,4	2,2
первісна вартість	011		2,8	3,7
знос	012		1,4	1,5
Незавершене будівництво	020	24,2	12,7	207,7
Основні засоби				
залишкова вартість	030	873,8	870,5	803,4
первісна вартість	031	1431,3	1431,3	1431,3
знос	032	557,5	646,9	627,9
Довгострокові фінансові інвестиції:				
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	040			
інші фінансові інвестиції	045			
Довгострокова дебіторська заборгованість	050			

Продовження табл. А. 1

Актив	Код рядка	На 01.01.2001	На 01.01.2002	На 1.01.2003
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Відстрочені податкові активи	060	2,6	1,6	2,8
Інші необоротні активи	070			
Усього за розділом I	080	900,6	886,2	1016,1
II. Оборотні активи				
Запаси:				
виробничі запаси	100	160,5	325,4	425,1
тварини на вирощуванні та відгодівлі	110			
незавершене виробництво	120			
готова продукція	130	0,8	0,4	0,1
товари	140	29,3	51,4	36,1
Векселі одержані	150			
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				
чиста реалізаційна вартість	160	196,4	245,9	327,8
первісна вартість	161	196,4	245,9	327,8
резерв сумнівних боргів	162	4,2	7,7	3,2
Дебіторська заборгованість за розрахунками:				
з бюджетом	170	103,5	110,9	35,8
за виданими авансами	180			
з нарахованих доходів	190			
із внутрішніх розрахунків	200			
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	18,9	22,7	102,2
Поточні фінансові інвестиції	220			
Грошові кошти та їх еквіваленти:				
у національній валюті	230	58,8	93,7	60,6
в іноземній валюті	240			

Продовження табл. А. 1

Актив	Код рядка	На 01.01.2001	На 01.01.2002	На 1.01.2003
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Інші оборотні активи	250			
Усього за розділом II	260	572,4	858,1	990,9
III. Витрати майбутніх періодів	270	5,2	10,8	16,1
Баланс	280	1478,2	1755,1	2023,1
Пасив				
I. Власний капітал				
Статутний капітал	300	98,6	98,6	98,6
Пайовий капітал	310			
Додатковий вкладений капітал	320			
Інший додатковий капітал	330	277,50	277,50	277,50
Резервний капітал	340	24,8	24,8	24,8
Нерозподілений прибуток (збиток)	350	873,5	894,9	1027,4
Неоплачений капітал	360			
Вилучений капітал	370			
Усього за розділом I	380	1274,4	1295,8	1428,3
II. Забезпечення наступних витрат і платежів				
Забезпечення витрат персоналу	400			
Інші забезпечення	410			
	415			
	416			
Цільове фінансування	420			
Усього за розділом II	430			
III. Довгострокові зобов'язання				

Закінчення табл. А. 1

Актив	Код рядка	На 01.01.2001	На 01.01.2002	На 1.01.2003
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Довгострокові кредити банків	440			
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450			
Відстрочені податкові зобов'язання	460			
Інші довгострокові зобов'язання	470			
Усього за розділом III	480			
IV. Поточні зобов'язання				
Короткострокові кредити банків	500		299,2	412,0
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510			
Векселі видані	520			
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	159,1	95,2	122,4
Поточні зобов'язання за розрахунками:				
з одержаних авансів	540			
з бюджетом	550	21,8	22,8	16,4
з позабюджетних платежів	560			
зі страхування	570		10,6	7
з оплати праці	580	22,9	31,5	37,0
з учасниками	590			
із внутрішніх розрахунків	600			
Інші поточні зобов'язання	610			
Усього за розділом IV	620	203,8	459,3	594,8
V. Доходи майбутніх періодів	630			
Баланс	640	1478,2	1755,1	2023,1

3. Інформація щодо фінансових результатів діяльності підприємства

Таблиця А. 2

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ, тис. грн

Показники	Код рядка	За 2001 р	За 2002 р
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	3650,6	4861,7
Податок на додану вартість	015	608,4	810,3
Акцизний збір	020		
	025		
Інші вирахування з доходу	030		
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	3042,2	4051,4
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	2242,3	3355,2
Валовий			
прибуток	050	799,9	696,2
збиток	055		
Інші операційні доходи	060	26,2	14,0

Продовження табл. А. 2

Показники	Код рядка	За 2001 р	За 2002 р
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Адміністративні витрати	070	290,3	274,3
Витрати на збут	080	301,4	343,4
Інші операційні витрати	090	62,0	33,2
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	100	172,4	59,3
збиток	105		
Доходи від участі в капіталі	110		
Інші фінансові доходи	120		
Інші доходи	130		
Фінансові витрати	140		7,4
Витрати від участі в капіталі	150		
Інші витрати	160	23,6	9

Закінчення табл. А. 2

Показники	Код рядка	За 2001 р	За 2002 р
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	170	148,8	42,9
збиток	175		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	73,8	21,5
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
прибуток	190	75,0	21,4
збиток	195		
Надзвичайні:			
доходи	200		
витрати	205		
Податки з надзвичайного прибутку	210		
Чистий:			
прибуток	220	75,0	21,4
збиток	225		

Додаток Б

Вихідна інформація по підприємству № 2

1. Загальна інформація

Форма власності — колективна, акціонерне товариство

Галузь — торгівля

2. Інформація щодо стану активів та капіталу підприємства

Таблиця Б. 1

СТАН АКТИВІВ ТА КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЗА 2001—2003 рр., тис. грн

Актив	Код рядка	На 01.01.2001	На 01.01.2002	На 1.01.2003
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи				
залишкова вартість	010	17,7	13,6	9,5
первісна вартість	011	22,4	22,7	23
знос	012	4,7	9,1	13,5
Незавершене будівництво	020	20,4		
Основні засоби				
залишкова вартість	030	3385,6	3241,6	3128,9
первісна вартість	031	13421,9	13461,4	13451,3
Знос	032	10036,3	10219,8	10322,4
Довгострокові фінансові інвестиції:				
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	040			
інші фінансові інвестиції	045	0,30	0,30	0,3
Довгострокова дебіторська заборгованість	050			
Відстрочені податкові активи	060		0,6	1
Інші необоротні активи	070			
Усього за розділом I	080	3424,0	3255,5	3138,7

Продовження табл. Б. 1

Актив	Код рядка	На 01.01.2001	На 01.01.2002	На 1.01.2003
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
II. Оборотні активи				
Запаси:				
виробничі запаси	100	24,5	31,5	27,1
тварини на вирощуванні та відгодівлі	110			
незавершене виробництво	120			
готова продукція	130			
товари	140	2965,0	3022,0	2386,9
Векселі одержані	150			
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				
чиста реалізаційна вартість	160	4,4	10,1	175,6
первісна вартість	161	4,4	10,1	175,6
резерв сумнівних боргів	162			
Дебіторська заборгованість за розрахунками:				
з бюджетом	170	0,4	10,2	5,9
за виданими авансами	180	3,0	0,3	
з нарахованих доходів	190			
із внутрішніх розрахунків	200			
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	29,5	71,9	14,7
Поточні фінансові інвестиції	220			
Грошові кошти та їх еквіваленти:				
у національній валюті	230	162,2	153,4	152,2
в іноземній валюті	240	1,4	1,4	1,4
Інші оборотні активи	250	14,1	20,1	28,1

Продовження табл. Б. 1

Актив	Код рядка	На 01.01.2001	На 01.01.2002	На 1.01.2003
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Усього за розділом II	260	3204,5	3320,9	2791,9
III. Витрати майбутніх періодів	270	5,7	5,4	3,5
Баланс	280	6634,2	6581,8	5934,1
Пасив				
I. Власний капітал				
Статутний капітал	300	1647,0	1647,0	1647,0
Пайовий капітал	310			
Додатковий вкладений капітал	320			
Інший додатковий капітал	330	2449,50	2449,50	2444,40
Резервний капітал	340	40,1	40,1	
Нерозподілений прибуток (збиток)	350	163,4	76,4	-206,3
Неоплачений капітал	360			
Вилучений капітал	370			
Усього за розділом I	380	4300,0	4213,0	3885,1
II. Забезпечення наступних витрат і платежів				
Забезпечення витрат персоналу	400			
Інші забезпечення	410	0,6	0,4	0,4
	415			
	416			
Цільове фінансування	420			
Усього за розділом II	430	0,6	0,4	0,4
III. Довгострокові зобов'язання				
Довгострокові кредити банків	440			20,5

Закінчення табл. Б. 1

Актив	Код рядка	На 01.01.2001	На 01.01.2002	На 1.01.2003
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450			
Відстрочені податкові зобов'язання	460			
Інші довгострокові зобов'язання	470			
Усього за розділом III	480			20,5
IV. Поточні зобов'язання				
Короткострокові кредити банків	500			
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510			
Векселі видані	520			
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	2195,4	2219,5	1843,6
Поточні зобов'язання за розрахунками:				
з одержаних авансів	540	7,0	14,2	7,7
з бюджетом	550	70,5	62,0	94,2
з позабюджетних платежів	560			
зі страхування	570	13,6	13,0	16,0
з оплати праці	580	30,7	27,2	33,2
з учасниками	590	13,1	9,3	
із внутрішніх розрахунків	600			
Інші поточні зобов'язання	610	3,3	23,2	33,4
Усього за розділом IV	620	2333,6	2368,4	2028,1
V. Доходи майбутніх періодів	630			
Баланс	640	6634,2	6581,8	5934,1

3. Інформація щодо фінансових результатів діяльності підприємства

Таблиця Б. 2

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ, тис. грн

Показники	Код рядка	За 2001 р	За 2002 р
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	7868,2	8921,5
Податок на додану вартість	015	1304,8	1481,0
Акцизний збір	020		
	025		
Інші вирахування з доходу	030	887,3	617,5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	5676,1	6823,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	4389,8	5366,0
Валовий			
прибуток	050	1286,3	1457,0
збиток	055		
Інші операційні доходи	060	521,3	339,2
Адміністративні витрати	070	632,1	627,3

Продовження табл. Б. 2

Показники	Код рядка	За 2001 р	За 2002 р
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Витрати на збут	080	1125,1	989,5
Інші операційні витрати	090	92,6	95,5
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	100		83,9
збиток	105	42,2	
Доходи від участі в капіталі	110		
Інші фінансові доходи	120		
Інші доходи	130	60,6	
Фінансові витрати	140	14,8	1,9
Витрати від участі в капіталі	150		
Інші витрати	160	12,7	3,9
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	170	9,1	78,1
збиток	175		

Закінчення табл. Б. 2

Показники	Код рядка	За 2001 р	За 2002 р
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	2,3	19,5
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
прибуток	190	58,6	6,8
збиток	195		
Надзвичайні:			
доходи	200		
витрати	205		
Податки з надзвичайного прибутку	210		
Чистий:			
прибуток	220	58,6	6,8
збиток	225		

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ВЛАСОВА Наталія Олексіївна
КРУГЛОВА Олена Анатоліївна
БЕЗГІНОВА Любов Іванівна

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

Навчальний посібник

Керівник видавничих проектів – *Б.А.Сладкевич*
Друкується в авторській редакції
Дизайн обкладинки – *Б.В. Борисов*

Підписано до друку 02.02.2007. Формат 60x84 1/16.
Друк офсетний. Гарнітура PetersburgС.
Умовн. друк. арк. 17.

Видавництво “Центр учбової літератури”
вул. Електриків, 23
м. Київ, 04176
тел./факс 425-01-34, тел. 451-65-95, 425-04-47, 425-20-63
8-800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)
e-mail: office@uabook.com
сайт: WWW.CUL.COM.UA
Свідоцтво ДК №2458 від 30.03.2006